CONSTANTIN NOICA

Jurnal de idei

CONSTANTIN NOICA

JURNAL DE IDEI

1990

Cele 6 caiete care formează acest *Jurnal de idei*
au fost date spre publicare de doamna Mariana Noica.

Abrevierile de-a lungul întregului *Jurnal*, sistematic folosite, sânt cele prin care Constantin Noica desemna principalele categorii ale filozofiei sale:

Dd sau dd — devenirea întru devenire
Df sau df — devenirea întru ființă
ll— limitația ce limitează
l n l — limitația ce nu limitează
I — individual
D — determinații
G — general
I-D-G — individual-determinații-general

Următoarele sigle au fost folosite:

<?> — lecțiune incertă;
<…> — cuvânt indescifrabil, sau — text deteriorat;
[ ] — întregire introdusă de editor.

Până în 1958 Noica scrisese nouă caiete de reflexii și însemnări care, toate, au dispărut în acel an, și începuse să-l scrie pe cel de al zecelea — numai cinci pagini au apucat să fie umplute — cu care de altfel se și deschide actualul *Jurnal de idei.*

Caietul I : 1958

Dacă adaug o notă în mine devin mai universal. O diferenţă în plus şi în loc să mă individualizez mai mult, mă universalizez mai mult.

Aceasta e experienţa vie pe care o facem statornic împotriva lui Aristotel. Şi de aceea vieţile noastre, cu năzuinţa lor spre un universal concret, sânt o dezminţire a logicului, fiind în acelaşi timp într-o logică mai adâncă.

Despre *această* logică trebuie să vorbesc şi în ea trebuie să torn lucrurile vieţii mele, în această ultimă jumătate, în acest ultim sfert al vieţii.

★

Cultura ca însuşire, asimilare, hrană. Cultura ca tăcere.

★

Mi-am cântat cântecul. Aştept acum un supra-cântec.

Dar căile spre a-l obţine pe acesta nu le mai ştiu.

★

«Et il rentra dans sa probité».[{1}] Dar care ţi-e probitatea, omule: creaţia? virtutea?

Ai avut întotdeauna gustul virtuţii, dar ai simţit limitele ei: gestul pentru alţii. Ţi-ai spus atunci că ea e mijloc, că trebuie să slujească şi sporească fiinţa ta, iar în clipa când îţi părea că n-o mai face, ai părăsit-o. Ai sfârşit prin a vedea virtute în voluptatea oarbă, tocmai pentru că e oarbă. Ai pendulat. Ai căutat. Ai rătăcit. Lege, legi, rătăciri.

Şi ai rătăcit — stând pe loc, în aşteptarea ca un sens care nu era de găsit să te găsească şi umple. Ai pus necesitatea într-un singur plan al vieţii, lăsând restul la întâmplare: în pregătirea unei întâlniri cu de neîntâlnitul.

★

Filozofia e limitată ca mijloace şi în veacul nostru e searbădă, stearpă, incapabilă să intre în dialog.

Nu se poate decât filozofa, dar poate fără filozofie.

★

Mai binele nu e un comparativ al binelui, spune cineva; căci pe el îl ştim, dar binele nu. Doar idealistul vorbeşte de bine, realistul de mai bine. Iar binele e reacţionar, în timp ce mai binele e progresist.

Aci e drama lor, nu ştiu decât de mai bine. *«Les choses sont à ceux qui les rendent meilleures»*.[{2}] *How to grow bigger and better elephants?*[{3}] Dictatorii. Faust.

Căci nu binele ştiut importă — de vreme ce nu putem să-l ştim —, dar frica de Domnul, frica de bine.

★

Problema roboţilor de mâine, înzestraţi cu creere electronice, va redeveni cea a primei întâlniri de la «conştiinţa de sine», din Hegel: afirmarea oarbă. Măciuca redevine actuală, în ceasul suprem al civilizaţiei, când ea vrea să atingă stadiul vieţii şi să procreeze. Iar toată problema e: ce motive are robotul să se apere în faţa omului.

Dacă are vreunul, atunci omul şi-a încheiat cariera.

★

Mă regăsesc, după un lung răstimp de împleticire, mă regăsesc odată cu regăsirea unui sens de cantitate, a soteriei prin cultură. Trebuie şi aci să practici multul. E tonifiant, e regenerator. Prin ea însăşi, aproape, acumularea duce la saltul către altceva, către ceea ce cauţi în fond.

Trebuie, numai, să ai curajul şi modestia de-a te restrânge la lucrurile unde acumularea îţi e posibilă. Fiecăruia îi e dată o singură vână a interminabilului, o singură formă de infinitate:

Nu jindui infinitatea altora, nu le fura delirul lor sacru. Trăieşte, adânceşte-te şi rătăceşte într-al tău.

★

O masă este de la început altceva decât este. Un pom nu e de la început altceva decât este.

Cum să fac să ridic lucrurile la sens? Cum ridic particula materială la puterea câmpului ?

(După cum mărfurile au valoare, lucrurile au sens. Dacă valoarea e munca abstractă materializată, sensul ar trebui să fie existenţă abstractă

materializată. După cum aleg dintre mărfuri marfa producătoare de marfă, adică de valoare, pentru ca din întrebuințarea ei să scot plusvaloare, la fel trebuie să aleg existentul producător de existențe, adică de sens, din care să scot plussensul logic.)

Cum un lucru întors asupră-și dă altceva.

★

„Whert Thou risest all the land
Is in joy and gladness.
And men say: It is life to see Thee,
It is Death not seeing Thee.
West and East give praise to Thee,
When Thou has risen, they live,
When Thou settest, they die.“[{4}]

Caietul II : 1965/66 – 1968/69

Silogismul lumii moderne : Dacă există Dumnezeu, lumea aceasta are sens ; dacă lumea aceasta are sens, ea are sens așa cum este, în imediatul ei ; dacă lumea are sens în imediatul ei, Dumnezeu nu există. Sau : dacă dragostele noastre au sens, ele au sens aci, așa cum sânt. Dacă ele au sens aci, dacă pământescul e totul, Dumnezeu nu există.

(Sau : Dacă există Capital, anti-Capitalul are sens ; dacă anti-Capitalul are sens, el poate să se ridice, cu proletariatul, până la sensurile omului și controlul societății ; dacă anti-Capitalul poate exprima și domina lumea, Capitalul nu mai există.) Sau : furtul creează proprietatea. Dar proprietatea maturizată desființează furtul.

Tot ce e contradicție unilaterală înaintează așa. Deci tot ce e dialectică.

Așadar *silogismul dialectic* — spre deosebire de cel «logic» (care subsumează), de lanț ipotetic (care deduce), de sorit (care desfășoară) — desființează.

Nu deductivul, nici inductivul, ci productivul (a aduce înaintea cuiva, dar și a duce înainte ceva).

★

Oamenii te iartă dacă faci crime. Dar nu te iartă dacă ești fericit.

Am simțit limpede asta, în ceasul reînvierii mele.

★

Plus ça change, plus c'est la meme chose.
Mais ce n'est plus la meme chose ![{5}]

Socialismul redescoperă totul — dragoste în roman, bătaia în armată, gust individual, chiar proprietate la un anumit nivel (casa, mașina) și poate la toate nivelurile. Dar nu mai sânt aceleași lucruri. Omul e o ființă care nu poate obține dintr-odată binele, cunoașterea, frumosul. Le obține dintr-a doua oară. Omul e o ființă indirectă, reflectată, lipsită de spontaneitate. El trebuie reașezat. Și odată cu reașezarea sa, lucrurile se reașează mai bine. Tabloul e prost pus, vorba olteanului. Ceea ce câștigăm noi *regăsind* totul este că lucrurile, odată cu noi, sânt ceva mai bine puse.

★

Sânt două lumi, una care corectează practica prin teorie (şi e lumea «naturală» a omului, lumea apuseană de azi, lumea poate ultra-civilizată şi totuşi pe linia omului de totdeauna din neolitic, vorba lui Chardin) ; şi alta care corectează teoria prin practică. Iar aceasta e lumea omului ca fiinţă indirectă, lumea omului «raţional», a omului stăpân pe timpul logic, lumea auto-evoluţiei, cum spune acelaşi. Lumea care a ieşit din neolitic.

Sânteţi admirabili, s-ar putea spune occidentalilor. Dar operaţi încă cu spontaneitatea (Goethe I), începeţi cu practica nereflectată, cu văzând şi făcând — aşadar sânteţi în neolitic.

★

Religia poate spune lucruri extraordinar de adevărate ; dar n-are acoperire.

Nimeni nu mai crede, ba prea puţini mai înţeleg împărtăşania, mâncatul divinului, asimilarea lui Ceres, cerealele. E în joc un arhetip din care am decăzut, cum spune Mircea Eliade. Dar şi când ne-o spune, el sau alţii, lucrul nu mai mişcă, oricât de adânc şi complet uman ar fi.

Când însă experienţa ştiinţifică pune în joc viermele planariu care, mâncându-şi colegul stricat, se strică şi el — ni se pare ceva extraordinar. De aci încolo e posibil totul : vom avea poate cunoaşterea — logosul divin al matematicilor — în pilule. Vom mânca adevărul, binele şi frumosul, ne vom transfigura spiritualiceşte prin simplă asimilare.

Dar ce vom fi obţinut astfel ? Vom fi regăsit asimilarea divinului, însuşirea lui de către om (care-l caută în toate felurile, altminteri, gătindu-se în ziua sărbătorii şi făcându-şi din casa împodobită un templu, un sălaş al divinului — cu sensul pierdut al sărbătorii). Vom fi regăsit arhetipul pierdut.

Iar ei vor spune. Vedeţi ? Am avut dreptate să ne uităm îndărăt. *Plus ça change, plus c’est la même chose.*

Dar noi vom spune : *ce n’est plus la même chose.*

★

(Euler spunea că nu există nimic mai frumos pe lume decât ecuaţia :

$$e^{ix} = \cos x + i \sin x$$

Îi era «epura adevărului», legătura ideală dintre imaginar şi real).

★

Viaţă. Ce înseamnă viaţă ? Poate micro-organismele (microbi, bacterii, germi, virus-uri) care ne înconjoară pretutindeni, care sânt în noi, în aerul şi hrana noastră, şi printre care majoritatea ne sânt utile, iar câteva teribil de dăunătoare. Viaţă înseamnă alianţa şi lupta cu ele, navigaţia de-a-lungul şi de-a-latul oceanului lor. Benefice sau malefice, vegetale sau animale, ele sânt, în fond, sursa stărilor, proceselor, dezagregărilor şi agregărilor pe care le numim viaţă.

La nivelul omului, viaţă înseamnă aşadar ceva de ordinul calculului infinitezimal.

(Virus-ul, capabil să se multiplice doar în interiorul unei celule vii, altminteri fiind inert, la graniţa dintre lumea vie şi inanimat).

(Organismul produce anticorpi care-l apără. «Vaccin» de la *vacca*. Englezul Jenner constatase în 1796 că văcarii în contact cu vitele variolate n-au variolă ! De aci ideea vaccinului).

★

Corpi şi anticorpi (s-au găsit anti-neutroni şi anti-protoni) ; substanţă şi anti-substanţă la galaxiile ce se ciocnesc) ; materie şi anti-materie. Dar ştiam de mult despre om şi anti-om (diavolul), aşa cum ştiam, în cazul planariilor, despre teofagie. Ceea ce face ştiinţa astăd nu mai e ştiinţă pură şi simplă. E teologie.

Pitagoreicii vorbesc chiar despre un Anti-Pământ, opus Terrei (άντίχθων).

★

De ce nu ne-a interesat, pe cei care rătăceam prin filozofie, ştiinţa din prima jumătate a veacului XX ? Pentru că ne părea sigură de ea, stăpână pe mijloacele şi sensurile ei simple, bună doar spre a da produse tehnice şi imagini mecanic-simplificate ale naturii şi omului. Nici măcar la uriaşa ei capacitate de-a transforma forţele de producţie nu ne gândeam. O socoteam uneori, cu Spengler, expresie a simplei civilizaţii şi ca atare semnal al decadenţei.

Acum gândirea ştiinţifică a ieşit din siguranţă. Tremură. E o gândire ce merge la limită, ce vibrează în faţa problemelor ultime. E o gândire ce speculează. Cum să nu te cucerească, cu armele tale uzate de 2 500 de ani de filozofare, pe loc, în adânc, în etern, această subtilă şi uluitoare speculaţie a ştiinţei despre îngeri (organizarea superioară a materiei în alte sisteme planetare), despre sexul îngerilor şi despre întâlnirea originară, raţional-existenţială (ca în cap. V din *Fenomenologia* lui Hegel) dintre Gilgamesh şi Enkidu, respectiv dintre o galaxie şi cea deopotrivă ei, despre care ne vorbeşte radio-astronomia, în constelaţia Lebedei ?

★

Scintilograf. Trebuie să ai un scintilograf spre a înregistra radiaţiile ascunse ale oamenilor.

★

Mişcarea (deplasarea) se face de obicei nu numai prin raport la ceva, dar şi pe temeiul a ceva, ca punct de sprijin. Mergi «respingând» solul ; vâsleşti, pluteşti în aer la fel, respingând, înlăturând o rezistenţă. Dar în vid ?

Acum mişcarea a devenit posibilă şi în vid, cu racheta sau reactorul. Nu te «sprijini» pe nimic ; creezi numai, înăuntrul unui sistem, presiuni inegale — şi te deplasezi.

Materia, maşina în speţă a luat asupra ei în întregime mişcarea, αὐτοχινοῦν{6}, la propriu.

★

De la primele imagini şi scene ale filmului *Umbrelele din Cherbourg* ceva cald te învăluie, şi abia la capăt vezi ce anume : e întâlnirea cu Psyché, cu sufletul în toată ingenuitatea lui. Dar sufletul e singur, fără nici o urmă de spirit, şi se transformă în sufleţel. Parcă nu sânt oameni, cei care vorbesc acolo, sânt păsări de-ale cerului, şi de aceea nici nu vorbesc, ci încearcă să cânte, ciripesc. Cum ar putea fi vorbită toată curăţenia inimii lor ? Ce are ea de-a face cu logosul ? cu omul cel grav ? cu societatea ? cu prejudecăţile ? cu judecăţile ? Toţi sânt buni şi înţelegători, toţi sânt morali, întocmai pruncilor. Nimic nu e dus mai departe, adică prea departe, până la desfigurare. Dragostea fetiţei aceleia — singura dragoste adevărată, care e a femeii, a Heloïsei, a Julietei — îşi păstrează aci măsura : fata uită chipul iubitului ei, ce rămâne o simplă fotografie pentru ea, şi consimte dragostei

celuilalt, cu raţionamentul simplu că, de vreme ce o iubeşte însărcinată fiind cu altcineva, înseamnă că o iubeşte cu adevărat. Ea nu ştie decât de ceea ce e în jurul ei. Fără de spirit, adică fără societate, raţiune, destin, probleme, sufletul rămâne închis asupră-i, ca serafimii, ce se acoperă cu propriile lor aripi. Iar sufletul, şi numai sufletul ei neproblematic, reface deopotrivă, cu câteva ciripituri, şi viaţa băiatului întors din armată şi dezamăgit, căci întocmai simplităţii păsărilor, oamenii de aci îşi rezolvă ecuaţia în clipa în care şi-au aflat cuibul. O fată, în primul ceas al feminităţii ei, deschisese povestea ; puii iviţi în cuib, copiii, o închid.

E o poveste care l-ar fi încântat pe un poet persan, sau pe Goethe. E o poveste care ne încântă şi pe noi — dar într-alt fel. Noi ştim că *anima*{7} nu e niciodată fără *animus*{8} şi că, în orice caz, nu mai poate fi fără *animus.* Atunci filmul acesta aduce cu el un sunet grav, suflul tragicului modern. Ceva necruţător s-a întâmplat cu lumea noastră, unde spiritul a lăsat tot mai puţin loc sufletului — zeilor, îngerilor, naturii, inimei nude, ingenuităţii — şi unde ochiul trupesc vede până şi în infraroşu, în timp ce ochiul minţii crede că-şi poate face străvezii tainele.

Poate că e adevărat : arta reprezintă, în fond, expresia unui regret. Nu mi-e ruşine să spun că mi-au dat lacrimile de la începutul până la capătul povestei acesteia. Psyché a murit.

★

Întâi a fost întregul ; pe urmă a fost partea ; apoi a fost iarăşi întregul ; astăzi domină din nou partea. Poate că această pendulare face dinamismul culturii şi căutării europene, în comparaţie cu staticismul culturilor orientale, unde a dominat întotdeauna întregul.

Să luăm cultura greacă : chiar dacă nu stă sub masivitatea întregului, a silogismului, a împărăţiilor, a necesităţii tiranice a destinului, ea este o cultură a întregului, cu plus-ul de libertate pe care-l conferă *conştiinţa* întregului.

(<…> Apoi întregul nu e suma părţilor. Azi partea *este* întreg).

Ideea de destin.

★

Ce e caracteristic timpului nostru ? Că întregul e mai mult decât suma părţilor. Fără să fie o revenire la «integralismul antic», la *cauze finale* şi

locuri privilegiate, e vorba totuşi de o reluare a ideii de întreg împotriva mecanicismului, care vroia să reconstituie totul de la simplu la complex, de la element la întreg şi de la individ la societate.

Am cunoscut *primatul întregului* în *dezvoltarea ştiinţei,* cu *le simple c'est du simplifié*[9] şi deci cu repudierea cartezianismului ; cu structuralismul ; cu ideea de adevăruri ce se integrează succesiv şi nu se dezmint. L-am cunoscut *în istorie,* ca perspectivă asupra trecutului, cu ideea culturilor (închise), Goethe însuşi fiind un precursor pe această temă. L-am cunoscut în istoria vie, cu natura, care însă punea accentul pe întreguri închise ; l-am regăsit în primatul clasei (închise) asupra întregului şi acum cu primatul clasei deschise.

Îl regăsim, în sfârşit, în ştiinţă şi în tehnică, prin cibernetică. S-a putut spune că ideea nouă şi fecundă a acesteia a fost să arate că întregul e mai mult decât suma părţilor. Dar şi aici e riscul de-a cădea peste întreguri închise, ca monadele. Şi, dealtfel, dacă perspectiva ciberneticii e nouă, tehnica ei e încă învechită, întemeiată fiind pe adunare şi reducând complexul matematic la simplitatea operaţiei elementare, vertiginos întreprinse. Va trebui o altă operaţie — pe bază de «ridicare la putere» să spunem ; şi va fi de redeschis întregurile. Când o vom face, vom ieşi din demonia operaţiilor şi din cea a tehnicii. Vom sfârşi cu daimonii.

★

Ceea ce dezminte mecanicismul e tocmai *maşina* (adică «mecanismul»), în cadrul căreia ideea întregului comandă partea. Dinăuntrul lui mecanicismul îşi aduce depăşirea.

Dar — s-a spus — maşina e întregul în care partea nu mai e maşină ; pe când organismul e întregul în care partea e organism.

Odată ajunşi la maşină, adică depăşind mecanicismul, depăşim şi maşina, o «contrazicem» prin mecanismul organic. Şi nu înaintăm (hegelian, să spunem) contrazicând şi organismul ? Da, poate, căci organismul e închis, individual, e de speţa celor ce se distribuie divizându-se, pe când «organismele spirituale» n-au individualizare închisă, nu stau sub legea individuaţiei, ci se distribuie fără să se împartă.

Dar ce e interesant — şi nehegelian — este că odată ajunşi la capăt, la un capăt, *revenim* asupra celor depăşite ; nu numai le integrăm, ci le regăsim, îmbogăţindu-le cu perspectiva ultimului termen atins.

Astfel şi organismul închis poate fi făcut deschis, — şi atunci aplicăm asupră-i sensurile «spiritului», ridicându-l până la treapta de dezindividualizare care să-l facă apt să se multiplice oricât şi să se distribuie fără să se împartă ; la fel cum revenim chiar asupra mecanismului-maşină, făcând maşini din ce în ce mai apropiate de organism şi poate într-o zi chiar de mecanismul spiritual.

Aci poate e *dezmințit Hegel.* La el începe *uitare.* Ce a fost depăşit e «integrat», firește, dar trebuie lăsat în urmă, căci şi-a trăit traiul. Nu mai poate fi scos la lumină decât prin *Er-innerung*[{10}], spune el. Dar nu e aşa. Ce a fost depăşit şi integrat este reluat, regândit şi revalorizat în aşa fel, încât recapătă actualitate. Mecanismul-mecanic e din ce în ce mai organic, organismul din ce în ce mai spiritual.

Deci : Mecanicism — mecanism (maşina) — mecanism (organic) — mecanism (spiritual), cu întoarcere. Cine ştie dacă nu vom regândi mecanicismul într-o zi. (În fond, avem altă idee de mişcare decât «deplasarea» ? Există trei mişcări : deplasare propriu-zisă, mişcare cantitativă, de creştere şi scădere, mişcare calitativă, de naştere şi pieire. Le gândim pe cele două din urmă altfel decât în funcție de prima ? Creşterea ne e şi ca o deplasare, iar naşterea e ivirea în acelaşi loc a altui conținut.)

Naşterea e mişcare ce contrazice mişcarea : ceva *apare,* dar în acelaşi *loc.*

★

Tot Hegel e de înțeles prin negația ce nu desființează, prin «nimicul specific». Contradicția nu ca simplă deosebire (cum reproşa Croce), cât ca *negare specifică.* Nu non-maşina neagă maşina, ci organismul.

Se spune : neagă dintr-un punct de vedere ; organismul e şi el maşină, dar una nouă doar din perspectiva părții, care de rândul acesta e şi ea maşină. Da, e drept, negi dintr-un punct de vedere, dar acesta e de aşa natură încât reprezintă întregul.

Atunci negația hegeliană are sens contradictoriu numai în măsura în care o parte, un punct de vedere, s-a ridicat la puterea întregului.

Acesta e tot hegelianismul, *potențare a părții până la întreg.* Dar aceasta e viața. Căci în sânul ei lucrurile se întâmplă la fel : o parte capătă funcția întregului (la organism în chip limpede substanța nervoasă) sau părțile îşi trec succesiv unele altora funcția de întreg. La fel e în viața morală sau

socială : câte o valoare sau idee comandă, în prima, câte un principiu de suprastructură (câte o justificare de clasă, va spune marxismul), în a doua.

«Interpretare» — istorică, literară şi chiar ştiinţifică (a realului) — înseamnă deci a vedea care este partea (valoarea, sensul, perspectiva) ce comandă întregul, în trecut ; care e partea ce îl comandă acum şi permanent, dacă e vorba de obiect ştiinţific.

De aceea Hegel : priveşte în ochi lucrurile, dându-ţi sentimentul că întâlneşte viaţa. A dat peste *schema* vieţii. Cele două sensuri, ce se combat statornic în istoria culturii şi chiar în istorie : partea explică întregul ; nu, întregul, partea ! Simplul explică complexul, complexul, simplul…

★

Spui : cum poate Freud reduce totul la instinct sexual ? Dar instinctul sexual e totul, e Erosul care singur dă fiinţei organice ieşirea din precaritatea mortalităţii, deci îi dă caracter de *fiinţă.* (În fond nu clasifica şi Linné plantele după caracterele lor sexuale), — Spui : cum poate Pavlov căuta totul în salivă ? Dar saliva e totul ; e expresia *Foamei,* care singură scoate fiinţa organică din precaritatea dispariţiei individuale şi îi dă caracter de *fiinţă.* — Spui : cum poate Heidegger reduce totul la *Angst* ? Dar îngrijorarea e totul ; e expresia *Fricii,* care singură scoate fiinţa organică din izolarea individuaţiei ei şi o pune în contact cu «Marele Tot», dându-i astfel, la orice nivel, caracter de fiinţă.

Aşadar Frica, Foamea, Erosul, care păruseră simple componente ale fiinţei organice, se pot ridica de fiecare dată la funcţia întregului. Şi nu o fac numai în perspectivă teoretică, a lui Freud, Pavlov sau Heidegger, ci pot fi înţelese ca făcând-o efectiv, luând real comanda întregului organic.

Căci aceasta e schema vieţii, ca partea să se ridice la puterea întregului — ca şi a theoriei !

★

Orice fiinţă organică le are pe toate trei. Dar la om, ce are conştiinţa finitudinii, primează Erosul, deci Freud ar avea dreptate. La animal, respectiv câine, primează Foamea, deci Pavlov are dreptate. La fiinţa elementar animală ar trebui să primeze Frica. Şi totuşi — ridicând-o la *Angst* (angoasă, ce priveşte şi frica elementară şi foamea şi eros-ul iscat sub pântenul finitudinii) — Heidegger a văzut-o caracteristică şi pentru om sau

mai ales pentru el, sub forma aceasta cuprinzătoare ; deci are şi el un fel de dreptate.

Numai că, dacă Frică, Foame, Eros justifică deopotrivă viaţa (la *orice* nivel) şi construcţiile teoretice asupră-i, de ce n-ar face-o cu atât mai mult *Logos*-ul ?

Principalul ar fi, numai, să nu-l vezi — ca erosul psihanalizei sau foamea pavloviană — în exclusivul, ci în integrarea lor. Deci un Logos care ar implica şi transfigura frica, foamea şi erosul ar fi mai îndreptăţit decât orice să dea socoteală de întreg. Dar aşa s-a şi făcut sau încercat — şi atunci toată *cultura* (dacă nu filozofia) are dreptate. — Filozofia trebuie să fie conştiinţa de cultură, ca încercare a acesteia de a înţelege prin logos frica, foamea şi erosul — până la erosul «divin», de cunoaştere.

★

«Câmpul poate fi considerat ca un spaţiu în ale cărui puncte diverse corpurile se comportă diferit». (Kuznețov p. 295).

Dar aşa trebuie gândit şi logicul, drept câmp. Spre deosebire de «funcţia propoziţională» din logica matematică, unde toate exemplarele se comportă la fel, câmpul logic ar aduce comportarea diferită, încadrând astfel *realul* logic.

★

Filozofia n-are percepţia *viitorului*. (De aceea nu mă mai interesează în anii târzii, când iubeşti, nu eternitatea, ci viitorul, posteritatea…) Nu merită să reţii din ea decât pe cei patru mari, Platon, Aristotel, Kant, Hegel. Restul — în care mă simt cuprins ! — sânt milioanele de spermatozoizi, care n-au procreat, dar au bătut câtăva vreme şi ei la poarta prin care nu le era dat să intre.

★

Cărţile de sedimentare. Marile cărţi, până la Montaigne, cele în care s-au sedimentat lumi. De aceea ne stăpânesc ele încă, aşa cum ne cucereşte şi mai departe folclorul, în care s-au sedimentat şi filtrat atâtea lumi.

De la Montaigne au început cărţile *cuiva*, ale autorilor, iar ele nu sânt sortite să rămână. Dar paralel cu această degradare a cărţilor s-a ivit ştiinţa, care a repus lumile în joc, ba chiar lumea omului, de rândul acesta pe planul cunoştinţelor. De aceea astăzi ştiinţa e mai interesantă decât creaţia de artă

sau cea filozofică : e operă de sedimentare, în timp ce toate celelalte sânt simple excrescențe umane.

★

Singurul lucru de făcut, poate, în filozofie : tentativa de a intra în dialog cu Celălalt din cosmos, dinaintea eventualei întâlniri. Cum iese raţiunea din robinsonism. Ce poate să însemne convorbirea de la raţiune la raţiune. — Dacă nu se poate prefigura un astfel de dialog, tot ce ai încercat în singurătatea cosmică regăsește nemângâierea poeților.

★

Fiecare element îşi are mişcarea lui naturală : focul şi aerul în sus, pământul şi apa în jos. Trebuie să existe un element pentru mişcarea cea mai simplă şi mai perfectă, care e mişcarea în cerc. Va fi cerul, eterul…

Ce straniu amestec de ştiinţific şi neştiinţific, la Aristotel. E poate condiţia descriptivului să dea aparența rigorii fără conţinutul ei.

★

Ce straniu raţionează Aristotel : linia dreaptă infinită nu e perfectă tocmai pentru că nu e finită. Dar nici linia dreaptă finită nu e perfectă, căci i se poate mereu adăuga ceva. (E proastă fiindcă n-are terţ posibil : e *sau* finită *sau* infinită).

Nedesăvârşirea este şi de-a fi infinită şi de-a fi finită, în cazul liniei drepte. (În fond poate : şi de-a avea prea mult şi prea puţin, platitudine aristotelică.) *Mais il faut qu'une porte soit fermée ou ouverte*[{11}], spune principiul terţului exclus. Şi totuşi *tertium datur*[{12}] : mişcarea în cerc.

Desăvârşită e *infinitatea finită.* Ideea ambivalenţă.

Unda. Sântem în fond una cu Grecii (nu cum spunea Spengler). Sfârşim la limitaţia ce nu limitează (Kant), la frumos (Schelling : infinitatea în finit), la viaţă (individualul general), la cuplul logic. Dar am dat peste *undă,* adică peste *cercul desfășurat la infinit,* în linie dreaptă.

Pentru antici linia dreaptă e imperfecţiunea însăşi : are sau prea mult sau prea puţin. Nu în sensul că n-are măsură, limite, ci în sensul că n-are *limitaţia ce nu limitează.* Iar noi le dăm dreptate : căci n-am invocat (decât provizoriu, mecanicist) linia dreaptă, ci *unda,* care e şi cerc şi linie dreaptă !

(Desăvârşit nu e nici la Greci finitul : e infinitatea în (in)finit).

★

Ce logic deduce Aristotel că lucrurile mişcate în cerc nu pot avea nici greutate (căci ar cădea în jos), nici uşurătate (căci ar tinde în sus). Dar e pe dos !

Totul e scos «din vârful creionului», ca într-un calcul matematic ; sau aşa cum a fost scos pozitronul, din necesitatea de-a avea la ecuaţiile de gr. II 2 rădăcini !

★

Unde se deosebeşte fizicalul de matematic ? Cu mecanicismul pare a fi absorbit întreg în ultima. Dar ecuaţiile de mişcare (Whittaker) în sens invers pe o orbită ar fi aceleaşi, pe când în fizică ai *ireversibilitate,* cu entropia. (Dealtfel fizica psihologizează, face «antropogenism» (Wenzl) : inerţie, impuls, putere, lucru, energie…)

La rândul său, unde se deosebeşte organicul de fizical ? Acesta merge spre o «dezordine» finală, în timp ce organicul — pe Terra şi în alte câteva puncte minuscule din cosmos — merge spre un plus de ordine, evolutiv. Organicul e deci răsturnat faţă de fizical.

In-diferenţă ; dezordine necesară ; ordine necesară.

★

Nu există infinit actual, spunea Aristotel (înşelându-se asupra propriei lumi). Nu există decât infinit actual, spun modernii.

Ce filozofie a intelectului, aristotelismul !

★

Gilgamesh şi Enkidu. Ce actuală devine azi căutarea lui Gilgamesh după un seamăn de-al său. Ce actual e şi cap. V din *Fenomenologia* lui Hegel, căutarea de către fiinţa ce doreşte, nu a unui obiect de satisfacere simplă, ci a altei dorinţe. Aşa caută şi va căuta tot mai mult omul întâlnirea cu Celălalt din cosmos. Îţi cauţi seamănul, doreşti să fii dorit, adică să intri în comunitate.

★

Aşteptând şi pregătind să stea de vorbă cu altul, omul de azi învaţă limbajul delfinilor (v. cercetările «NASA»), cei cu creierul cel mai dezvoltat ; constată despre corbii din Franţa că nu se înţeleg cu cei din St. Unite şi intră în intimitate cu păsările şi dobitoacele. Ce biblică devine ştiinţa !

★

Categoriile sânt elementele lumii, a celei gândite ; aşa cum cele 92 de elemente naturale (104, cu cele artificiale, astăzi) dau conţinutul materiei şi sânt prezente peste tot, la fel o fac şi categoriile. Nu văd de ce tabla lui Mendeleev trebuie să ducă la nesocotirea tablei categoriilor, sau invers. E probabil chiar că ele sânt solidare şi s-ar putea spune că ultimul «loc gol» din tabla elementelor chimice este tabla elementelor logice : reuşita dintr-un plan trebuie să favorizeze pe cea din planul logic ; lumea materiei trebuie să fie solidară cu cea a logicului ; sau mai mult, tabla de-a doua va avea de dat socoteală în adânc de cea dintâi, integrând-o.

Iar ca şi în tabla elementelor materiei, pe care periodicitatea le solidarizează, ba chiar tinde să le reducă la unul (hidrogenul, pe vremuri, acum structura atomică), în tabla categoriilor trebuie să poată fi găsită unitatea. (Df-ul !)

Ce e deci filozofia ? Este şi ea, ca orice ştiinţă, reducerea diversităţii la unitate. Dar după cum Socrate gândea asupra gândirii şi iubea iubirea, nu dragostea de ceva — şi de astă dată filozofia are ca obiect diversitatea fără divers (nici măcar cel figurat sau numărat, din matematici) şi unitatea fără lucruri unitare.

Categoriile fac acest oficiu de reducere a diversităţii la unitate. Ele nu pot fi decât limitate (contrar limbajului de azi), în ultimă instanţă filozofia e ştiinţa Unului.

[Text şters] : „Categorie“ e ceea ce poate fi predicat universal. (Unitatea e aşa : timpul, de ex., nu). Ceea ce poate fi spus despre orice.

★

Aporiile bunului simţ. Tot aristotelismul este o filozofie a bunului simţ, a *intelectului*. Dar aşa fiind, cade şi el peste paradoxe, poate mai uluitoare decât cele ale «raţiunii». Astfel, descriind mişcarea în cerc (285, *De caelo*),

Aristotel pune «susul» drept principiu al mişcării de la dreapta la stânga (mişcarea astrelor). Dar pentru că trebuie ca mişcarea în cerc să fie completă, sensul nu e polul Nord, pe care-l vedem, ci polul Sud !

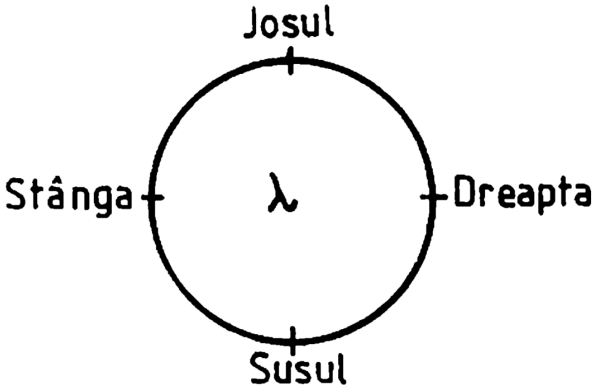

(Cum rămâne cu teza medievală cum că plantele sânt cu «capul» în jos, în timp ce omul are verticalitatea bună ?)

(Faţă de mişcarea planetelor — ce pare contrară celei a cerului, — omul ar avea verticalitatea bună,)

— Alt paradox aristotelic : pământul trebuie să fie în centru şi nemişcat, deşi imperfect ; pe când cerul perfect trebuie să fie în veşnică mişcare.

(Perfecţiunea mişcării în cerc este, oricum, sub cea a stării pe loc, de vreme ce prima, pentru antici, se obţine prin «mişcare ce e şi stare pe loc».)

— Un nou paradox al bunului simţ : Numim «ordine» natura lucrurilor, iar natura lor e ceea ce arată cele mai multe dintre ele şi cel mai des. Dacă deci dezordinea (chaosul în mişcarea infinitului lucrurilor) ar fi condiţia naturală a lucrurilor, atunci dezordinea ar fi ordinea lor. Ceea ce e absurd.

(Termodinamica pare să arate că nu e absurd : că dezordinea în mişcarea moleculelor, după teoria cinetică, ar fi cea care ar duce la egalitatea termică, la moartea, «ordinea» finală !)

★

Despre ospeţele de mâine.

(Să transcriem după un biolog)

Alimentul pătrunde în gură : dinţii îşi fac datoria şi îl zdrobesc ; glandele salivare îl atacă din toate părţile ; pe esofag noi sucuri îi grăbesc degradarea, iar stomacul îl aşteaptă nu numai cu acizii dar şi cu fermenţii săi, pentru ca ceea ce rămâne să treacă în duoden, unde pancreasul şi ficatul îşi trimit sucurile lor subtile ; în sfârşit, intestinul absoarbe apa, săruri,

zaharuri, grăsimi, proteine, ca şi vitaminele din alimente, spre hrănirea sângelui a toate hrănitor. (Totul e simţit ca *plăcere.*)

Atunci ce s-a întâmplat de-a lungul digestiei n-a avut drept scop decât absorbţia în sânge a elementelor nutritive. Dar acelaşi lucru se poate obţine şi direct, prin perfuzii. Omul ştie de pe acum să treacă sângelui, fără tot ocolul digestiei, principiile nutritive. O va şti tot mai bine. Poate într-o zi o va şti atât de bine încât să constate că întreg sau o bună parte din aparatul digestiv i-a devenit superfluu. Atâtea viscere, atâtea căi ocolite ce nu mai servesc la nimic…

Platon spunea că zeul a făcut intestinele omului atât de încolăcite pentru ca hrana să întârzie mai mult în noi şi omul să aibe răgazul să gândească. Omul însă n-a avut chiar răgazul să mediteze desprins ; de cele mai multe ori i-a rămas, după ce a dat de lucru viscerelor, doar atâta răgaz cât să le pregătească de lucru mai departe. Dacă nu trebuie să mănânce tot timpul, ca unele dobitoace, omul a trebuit să se gândească la mâncare aproape tot timpul. Dar s-a gândit atât de bine, graţie intestinelor încolăcite, încât, iată, nu mai avem nevoie de intestine încolăcite. Ceva se va rezorbi în fiinţa noastră, o parte din viscere vor face loc muşchilor şi ţesuturilor — iar «sufletul visceral», de care vorbeau anticii, va pieri şi el. Căci fiecare sistem de organe şi de membre îşi face câte un suflet al său, parcă, şi după cum cu fiecare simţ pierdut se stinge câte o artă, cu fiecare înnoire trupească sufletul leapădă câte o piele.

Închipuiţi-vă un ospăţ viitor… De la un centru de alimente…

Eliberarea de Foame. Frică — foame — eros sânt necesităţi. Logos-ul e libertate.

★

Când vezi cum reduce ştiinţa neobişnuitul la obişnuit şi cum făgăduieşte practica să pună în joc aceste reduceri, te întrebi dacă ele nu vor schimba efectiv şi «natura» umană. Ce sânt respiraţia sau asimilaţia în cazul biosului, cel uman inclusiv, decât osmoze, în ultimă instanţă : au trecut lucrurile printr-o aparatură atât de complexă pentru ca la urmă puţin oxigen şi puţin bioxid de carbon să se preschimbe printr-o pieliţă ; sau câteva glucide şi proteine să treacă în sânge.

«Analizori», traductori, aşa ceva sânt aparatele organicului. Chiar apocalipticul Eros !

Dar de analizorii aceştia nu e legată toată «plăcerea» vieţuitorului ? Dacă vom putea obţine direct şi nu atât de alambicat osmoza aceea ultimă, nu vom avea produsul plăcerii fără procesul ei ? Şi va mai fi atunci plăcere ?

Poate că plăcerea (*Philebos !*) e legată de condiţia aceasta provizorie şi precară. Îţi place ostropelul de pui sau raţa fiartă în coniac pentru că îţi trec în *ultimă* instanţă ceva printr-o membrană subţire. Îţi place fiinţa frumoasă, spunea Schopenhauer, pentru că vrei progenitura ei ; în interesul speţei, adăuga el, nu al tău.

Ce e plăcerea, atunci, decât seducţia mijloacelor, întârzierea în ele, comentariul sensibil al scopurilor ?

Dar dacă dispare plăcerea, rămâne comentariul. Vom mai avea «plăceri», dar de alt ordin. Aşa cum dragostea nu încape toată nici în scopul ei (procreaţia), nici în mijloacele ei (erosul), ci în comentariul ei — şi cât din cultura noastră, roman, artă, religie chiar, muzică, nu reprezintă un comentariu al dragostei — la fel, poate, vom face cu celelalte plăceri, odată ele intrate în extincţiune. Le vom substitui comentariul şi vom fi îngeri ca şi asexuaţi, ce vor vorbi despre voluptăţi trecute în gratuitate.

★

Prima nouă categorie : ceea ce se distribuie fără să se împartă. Epilog la 27 trepte : unda.

★

Ce este «un om mare». Fiziologia lui. Eşti dincolo. Dar unde ?

Problema e să păstrezi comunicarea posibilă cu aci. Ce ? Să poţi spune încă… Recordman-ul, Einstein, tehnicianul !

★

Cultura e prea mult a anahoreţilor, înfrânţilor, modeştilor, complexaţilor, ne-trebnicilor.

E prea mult o revanşă.

Chiar Platon neîmplinit politic.

Aristotel respins de la Academie.

Marc Aurel (!), Epictet. Boeţiu, Montaigne, marii poeţi. (Ce caz Marc Aurel !)

★

Ce sânt matematicile din perspectiva maşinii de calcul ? Simple expediente pentru un spirit ce nu poate face milioane de adunări pe secundă ca ea.

Ce e respiraţia pentru omul de mâine (miracolul respiraţiei, deschiderea către Marele Tot, pâlpâirea vitală ce dă, poate, sistemul ultim al gândului şi poeziei) ? E un simplu expedient, cu aparatură atât de complicată, pentru schimbul, osmoza printr-o peliculă, a oxigenului cu bioxidul de carbon !

— Respiraţie, digestie, eros, asimilaţie de orice fel sânt simple procedee de reducere la elemente ; analizori în sensul ultim, ana-lysori.

★

Cele două tendinţe în Academia lui Platon : Spre universalul unitar (Ideea de Bine) ; spre pluralitate.

— Ideile ca specificaţie.

Tot ce este îşi are Ideea lui. Ce e în sinea fiecărui lucru ? Universalul concret.

Azi ştiinţa a dus la universalul abstract. Dar nu s-a putut opri aci şi a dus la specificaţie prin tehnic. A pierdut realul, dar îl *reface*. Practica.

Modelul a înlocuit Ideea.

★

Lettre à un jeune poète.{13}

Timpul urcă, nu coboară.

★

Până acum filozofia a fost o formă de delir (întâlnirea generalului !), în timp ce ştiinţa era un act de luciditate şi supunere. Acum ştiinţa a intrat în delir (delir matematic etc.), materia însăşi ne apare în deslănţuirea ei, pe când filozofia s-a restrâns la luciditate, face logică şi teorie a cunoaşterii.

Cu devenirea întru fiinţă filozofia poate regăsi delirul. Ea a încercat să aducă mutaţia în om şi lucruri, să le reaşeze. Dar natura ei contemplativă a condamnat-o să fie cel mult *exhortativă*. Acum poate măcar înţelege, acolo unde ştiinţele desprinse din ea au pus lucrurile în devenirea stimulată pe care ea n-o obţinuse. Dacă îi e dat să fie comentar, atunci s-o facă

dinăuntrul lucrurilor, nu dinafara lor. Căci e adevărat, i s-a luat totul. Dar mișcarea ei a fost bună. Ea a fost întotdeauna df.

★

Posibilele. Cel antic, legat de real : virtual numai. Eliberarea posibilului de real a înnoit până la urmă realul.

★

Reflexivă — simetrică — tranzitivă.

Proprietăți ale câte unei relațiuni, în matematici.

Exemplu : relația de echivalență (de egalitate…)

Identitatea nu iese din reflexiv, A=A. Nu există, pentru ea, simetrie, nefiind al 2-lea termen, nici tranzitivitate, nefiind al 3-lea.

Proprietăți ce privesc unul, doi, trei termeni. Ce pun în mișcare logicul.

★

Materia sfârșește prin a fi ca spiritul : se distribuie fără să se împartă. — A voit-o socialismul prin regândirea societății. O aduce civilizația.

Energia care diviza pe oameni («surse») devine ca lumina : sursa ei e pretutindeni. Hrana care diviza poate fi la fel : pretutindeni.

Arta înseamnă că și materia ia condiția spiritului : limitația ce nu limitează.

(S-a întâmplat că și spiritul a luat condiția materiei, de limitație ce *limitează* !)

— Ce e civilizația ? Efortul omului de-a face din materie o limitație ce nu limitează. Și ce e cultura ? Efortul omului de-a se ridica la (spirit, ca) limitație ce *nu* limitează.

Ce se distribuie fără să se împartă :

lumina, unda
Bunurile spirituale
Bunurile economice

L n L :

Adevărul de azi
Viața. Angajările. Omul

Izotopii (identitatea plurală)
Nu nefiinţă, ci antifiinţă.

★

Muzica explorează tăcerea umană : *Stimmung*-urile[{14}]. Cel mult interjecţiile ! Cel mult pantomimicul.

★

v. *Autumn rivulets*[{15}] — Whitman.
Il y avait un enfant qui sortait chaque jour
Et le premier objet qu'il regardait, il devenait cet objet. —[{16}]

★

Reflectare. Dar aci e problema, nu soluţia. De la început : speculaţie, *speculum*[{17}].

Reflecţi lucrurile ? Sau reflectezi asupra lucrurilor ? («Oglinda ar face bine să reflecteze puţin înainte de-a reflecta anumite imagini.») Sau te reflectezi, kantian, în lucruri ?

★

Când are forţă istorică o valoare de cultură ? Când e o limitaţie ce nu limitează : teologia a fost cândva aşa ; nu mai este. Clasele au fost cândva aşa ; nu mai sânt. Au devenit limitaţii ce limitează, ca şi speculaţia goală, poate. Pe când ştiinţa e azi o limitaţie ce nu limitează. Infinitatea în finit a matematicii.

Dar accentul nu trebuie să cadă pe nelimitaţie, ci deopotrivă pe limitaţie. Sufletul faustic a greşit pentru că a cultivat nelimitaţia fără limite. A vroit, cu Lessing, *căutarea* adevărului, nu adevărul ca limitaţie ; a vroit oarba nelimitaţie, ca turnurile catedralelor. S-a pierdut în nelimitaţia muzicalului, în *Formlosigkeit*[{18}]. (De aceea a distonat şi plăcut Goethe : era *Gestaltbildend*[{19}], cum spunea Gundolf. Numai că la el finitudinea sfârşea prin *a se iubi ca finitudine* şi nu păstra deschiderea decât prin «eternă devenire», prin dd.)

Este, nu ceea ce devine, dar aceea ce devine întru fiinţă.

For doting, not for loving.[{20}]

★

În ordinea simplului, complexul este chiar complexul (de ex. în ordinea spațiului, cel n-dimensional e mai complex decât cel unidimensional). În schimb, în ordinea complexului, complexul este simplul : de ex. omul care obține un plus de omenesc și prototipizare are nevoie de tot mai puține nume.

★

Fichte are o idee curioasă dar, poate, justă. Dacă vrei să ai parte de o «realitate» durabilă (în afara conștiinței cunoscătoare) îți trebuie un alt organ decât cunoașterea. *De ce ?* Pentru că actul de cunoaștere desființează realul, îl a-similează conștiinței. Actul de cunoaștere e asimilator la propriu, ca nutriția, prefăcând pe altceva în același.

Îți trebuie altceva decât inteligența, spre a te convinge de existența realului *durabil,* spune Fichte ; îți trebuie credința (voința, izvor de *acțiune*). Marx spune mai simplu : îți trebuie poetica.

Tot ce se «definește» — individualul, eul psihologic, cel transcendental — își pune limite. Dar cunoașterea le înghite ?

★

«Cunoaște și fă ce vrei.»

★

Hegel spune (v.) : deosebirea dintre filozof și ceilalți este că într-o aserțiune obișnuită, ca «pomul este verde», oricine se gândește la pom și la verde, în timp ce filozoful se întreabă ce însemnează «este».

(*Este,* ca prezent și prezență. *Este* și ca *trecut,* în «steaua este pe cer» implici totuși pe «era pe când nu se vedea…». Dar este poate fi și ca viitor. Când spui : «Războiul este înlăturat», exprimi, cu «este», ceva ce nu este încă sau ce putea fi ?)

★

Infidelitatea — condiția Eros-ului platonician, în ascensiunea lui — este și condiția de ascensiune, în planul ei, a conștiinței omului contemporan. Trăim din plin infidelitatea omului față de natură, familie, tradiție, poate

limbă — pe glob… *Be untrue to yourself*[{21}], iată deviza. Către ce ? Dar nu ne mai temem, neştiind-o. (Fii infidel *eului* în drum către *sine*.)

★

Treabă şi anti-treabă. Istorie şi anti-istorie. Am trăit toate acestea.

★

Despre mijloacele care să fie de aceeaşi calitate morală cu scopurile (v. India, Nehru). E admirabil spus, dar lucrul nu priveşte decât valorile mijloc, sau mai degrabă valorile de consumare. În cele de însumare mijloacele nu pot fi decât de natura scopului.

Şi pe urmă, nu e riscul de-a face ca virtutea să se satisfacă în ea însăşi ? Ca scopurile să devină evanescente ?

★

Metafizica — Aristotel

De la început *văzul* privilegiat între simţiri. La antici ca şi la Goethe. Pe când modernii…

De altfel «unda» va lărgi perspectiva, integrând simţurile ca într-un *sensorium commune*[{22}]. Căci auzul, văzul şi pipăitul într-un fel, sau mai degrabă simţirea prin toată fiinţa noastră, prin toţi porii, ca o vibraţie a întregii noastre corporalităţi, vor da măsura simţirii de mâine,

★

Este universalul un *predicat* (atribut general, adjectiv, ca la Aristotel) sau un *subiect* ? Asta e tot.

(La Aristotel, chiar şi Dumnezeu sau Inteligenţele active sânt *indivizi. Met.*, tr. fr., p. 78).

(Că numărul Ideilor e egal cu cel al lucrurilor ? Dar nu cu al exemplarelor, ci al speţelor, universalelor !)

★

Toată polemica lui Aristotel contra Ideilor ţine de acuzaţia că Ideile ar fi separate, ceea ce Platon nu susţine, în fond. Aşa cum toată polemica de azi contra idealismului ţine de acuzaţia că materia nu ar fi separată, ceea ce nimeni nu spune, în fond.

★

O obiecţie a lui Aristotel : dacă lucrurile s-ar reduce la elementele lor constitutive (cum spun platonicienii) ar fi de-ajuns să cunoşti principiile non-sensibile, spre a cunoaşte lucrurile individuale. Or, nu este.

În fapt, aşa s-a întâmplat. Cunoscând principiile — «elementele» — cunoşti lucrurile. Şi nu numai pe cele reale, ci şi pe cele posibile, odată cu izotopii lor !

(Cercul : ai pornit de la sensibil şi te-ai întors asupra lui.)

Culorile — spune un comentator — ar avea, pe deasupra aceleaşi elemente ca sunetele ; cu auzul ai putea cunoaşte culorile.

Dar aşa este azi, când ochii «văd» prin auz, de vreme ce au recurs la aceleaşi elemente — la emisiuni electro-magnetice — senzaţiile !

★

«Pe măsură ce un lucru are fiinţă, într-atât are şi adevăr», spune Aristotel (*Met.* A 1 fine). Dar noi spunem exact pe dos : pe măsură ce are posibil are şi adevăr (fiinţă) lucrul !

«Nu există infinitate în act». Dar infinitatea în finit, la noi. Virtualul nici el, dar *Posibilul*, la noi. — Abia în a 2-a jumătate a secolului lucrul s-a adeverit !

★

Lucrurile pier întorcându-se la elemente, zice Aristotel, la cele din care s-au alcătuit.

Dar nu se poate pieri şi altfel ? Nu înseamnă, tocmai, noutatea spiritului, ba poate chiar a vieţii, faptul că sfârşesc *altundeva* decât unde au început ? În compunere, nu în descompunere, nu în elemente ? În dens, nu în rar ?

★

(Ec-teză platoniciană, se spune. Ec-tetic, mai degrabă decât «extrapolat»).

★

Argumentul lui Aristotel, cum că dacă ar exista universaliile («atributele comune») Socrate ar fi constituit din trei animale, din el însuşi, din om şi

din animal propriu-zis.

Ce se poate răspunde ? Vai vouă, celor care nu vedeți decât individualul.

Soluția lui Aristotel : nu va fi un universal generic ci unul pe bază de *analogie* : diferite lucruri, de reunit sub aceeași știință, posedă analogie față de ceva luat ca tip…

(Dar tipul nu redevine Idee ?)

Ce e spus prin analogie e intermediar între omonim și sinonim (*Met.* Γ 1).

Termenul analogie reprezintă efectiv o noțiune comună, dar care nu e față de lucruri (de spețe) decât o acoladă. ䷀ }

★

În fond vrei să ridici totul la sinonimie. Spre a putea da, până la urmă, omonimie.

★

Lupta pentru existență, spune Darwin în cap. III, este mai înverșunată când are loc între indivizi și varietăți aparținând aceleiași spețe.

(De ce ? Pentru că este efectiv posibilă. Pentru că e luptă între egali, cu aceleași arme).

★

Ce este ființa, predicat sau subiect ? Asta e totul. Aristotel spune că e predicat (e ca și universalul). Platon spune că e subiect. — Nu s-a ieșit de aci.

★

Spre a-l salva pe Aristotel, comentatorii (*Met.*, tr. fr., p. 442) spun că «știința» merge la *infima species*[{23}] și că deci nu se pierde în abstract, dar nici nu atinge individualul specific, în contingentul lui. Căci genul nu are realitate pentru el, dar specia are. Iar *materia signata*[{24}] ce poartă caracteristicile infimei specii…

(Ce deznădăjduită e încercarea bunului simț, respectiv a intelectului, de-a răspunde la întrebările rațiunii !)

★

Știința vrea să aibe cât mai puține idei și cât mai multe cunoștințe. Mă tem că filozofia vrea pe dos.

★

Nu există *înmulțire* logică, ci doar *împuținare* logică. Deoarece logica matematică e făcută după modelul (implicit) al teoriei mulțimilor, adică deoarece pune în joc mulțimi, acestea nu se în-mulțesc. Căci în fond e vorba doar de *elementele* mulțimii, nu de mulțimi. Doar de *exemplare individuale colecționate*, nu de colectivuri, de universalul concret !

Nu există înmulțire, ci doar adunare, și chiar aceasta într-un singur caz din cele 4 posibile :

★

Ce înseamnă că elementele într-o intersecție sânt comune ? — Că întregurile din care fac ele parte nu contează. Că n-are nici o importanță dacă aparțin lui A sau lui B, dacă sânt români sau turci, dacă țin de aici sau acolo, de ceva ori altceva. Sânt *aceleași* exemplare individuale.

Așa fiind, toate operațiile matematice se schimbă — sau se reduc la adunare !

(Și totuși nu e oare un pas mai departe de la «indiferența» matematică a lui : eu sânt eu și tu ești tu, A e A și B e B – dar putem să ne și contopim fără rest ? Da, s-a ieșit din indistincția distinctă, sau distincția în indistinct a aritmeticului. Dar colectivele ca atare nu sânt încă distincte.)

(Teoria mulțimilor nu e despre mulțimi, e despre *grămezi.)*

Teoria grămezilor.

★

Totul este să intri în rezonanță : cu un om, cu o idee, cu un moment istoric sau poate cu un astru.

★

Ce curios : Socratele descris de Xenofon — în *Memorabilele* sale atât de plate — sfârșește prin a-ți reda gustul și prețul demnității morale în viață ; pe când Socratele acela uluitor al lui Platon nu edifică, totuși. (Și Epictet sau Marc Aureliu.) Încântă, exaltă, dar nu edifică. Nu te face ființă morală.

Nu pot reține nimic din *Memorabile*, decât poate dialogul cu Glaucon, în cartea a III-a, și cel cu Theodote, în felul lui. Dar în platitudinea predicei morale a Socratelui din Xenofon se înscrie societatea întreagă, cu : ce se cade și ce nu se cade, ce trebuie să faci și să nu faci, ce să *nu* transgresezi. Pe când Socratele lui Platon transgresează totul, bun simț, societate și umană măsură.

★

Philosophie soll aber nicht erbaulich werden[{25}], spunea Hegel. Firește, nu mângâietoare ca la Boețiu. Dar nici edificatoare !

În fond tocmai asta opun dintr-odată, fără să vreau, unui Platon, niciodată întinatul în ochii mei : că desfată prea mult, chiar dacă nu mângâie. Să fie arta, așa cum spunea el însuși, o formă superioară de bucătărie ?

Nu mă pot lipsi de Platon, dar nu am avut ce face cu el. Nu am avut ce face cu aproape toți cei mari *ai unei culturi care nu mai cultivă. Rettet mich, und rettet euer Bild in meiner Seele !*[{26}]

★

E poate semnificativ că Platon sfârșește la Ideea de număr, sau la număr ca Idee, fără să mai poată da dialoguri sau tratate pe tema aceasta. E semnificativ, deopotrivă, că sfârșește prin a intui în număr (în relația matematică) esența lucrurilor, cât și pentru că (lipsit fiind de instrumentul matematic corespunzător, ca și de înregistrarea în real a matematicului prin experiment) sfârșind la număr, intră în tăcere.

Atunci logos-ul matematic de azi vine să răspundă, peste veacuri, întrebării în care se încheiase viziunea lui Platon.

★

Știința și filozofia sânt de sexe diferite. Dacă Aristotel are dreptate definind masculinul drept ceea ce generează prin altceva și femininul ceea

ce generează prin sine, atunci știința e masculină (căci generează prin practică) și filozofia e feminină, căci generează prin sine.

Știința antică era feminină. Până la experiment științific trăiam încă în matriarhatul culturii. Apoi știința a devenit masculină. Dar ce e tulburător astăzi este că știința a devenit androgină, însușindu-și din plin și generarea prin sine, speculația, tremurul.

★

Teoria mulțimilor ? Ceea ce e *comun* nu se ia decât o dată, asta e tot. M + M = tot M, iar M × M = M.

Pe de o parte exemplarele sânt identice între ele, iar mulțimile singure distincte ; pe de alta exemplarele nu admit operații între ele ; doar mulțimile.

★

Ce interesează la mulțimi nu sânt atât operațiile (care dau doar conținut pentru logica matematică), cât corespondența.

Corespondența dă un fel de-a număra fără număr. Punând in corespondență două mulțimi, *relația* e în joc, nu quantum-ul absolut. Încă o dată lucrurile se rezolvă prin raportare unul la altul.

★

«În mulțimea M s-a definit o *operație* algebrică dacă se dă o lege prin care oricare pereche de elemente *(a, b)* se pune în corespondență *în mod univoc* cu un al 3-lea element *c,* tot din M.»

— Ce e operația ? Interacțiunea a două elemente, spre a da un al 3-lea. Procreație.

Operația e după modelul vieții.

— Despre proprietățile operațiilor. De exemplu comutativitate și asociativitate. Ce înseamnă comutativitate ? Că *nu* există sexe opuse, aci. Iar asociativitatea ? Că nu există timp al procreației ; moment anterior și posterior : ab x c = a x bc.

De ce se pleacă totuși de la o *pereche* de elemente ? S-ar putea pleca de la unul singur prin ridicare la putere. Operația este legea prin care *un* element creează un al *doilea* și dă astfel o mulțime M.

Ei presupun : o mulțime M, o lege, o pereche în ea și un al treilea element, rezultant, tot în M. Aci presupunem numai un element și o lege.

Ar fi geneza asexuată, heteroproducția prin același.

(În orice caz operația e după modelul vieții, care e pe modelul erosului și al dialecticii. Nimic mai dialectic ca iubirea, spunea Hegel : te contrazici, *treci* în celălalt și te refaci, revii, procreând !)

★

De ce n-au matematicile previziune ? Pentru că nu pun în joc decât posibilul și necesarul, nu și realul.

Se spune de obicei : pentru că matematicile sânt dincolo de timp. Dar au și ele timp, sau mai ales ele — timpul operațional, cel logic. Nu lipsa timpului, ci lipsa realului face fără sens previziunea în ele.

(În matematică nu știi niciodată ce *va fi*, la ce va duce o problemă. O rezolvi și vezi.)

Deci previziunea implică : toate 3 categoriile modalității. Timpul (nu cel real, ci cel logic). Realul — ca devenire stimulată. Dar devenirea stimulată înseamnă tocmai : real + timp (devenire), plus posibil, real și necesar, contopite.

★

Întreg Aristotel, în fond — și nu numai partea științifică din el — ar putea fi scris din nou și este rescris, într-un fel ori altul. Treimea operei lui ce cuprinde științe naturale, pagini întregi din fizică, astronomie și cosmologie sânt de-a-dreptul penibile, astăzi. Chiar și restul, cu excepția viziunii lui sistematice, ar putea fi rescris : logică, teoria cunoașterii, etică, estetică. — Dar Platon nu poate fi scris din nou. Nu poate fi scris într-alt fel. Și nu numai scris — ca Homer sau tragicii — dar nici gândit din nou.

E aci prețul ultim al culturii, oricât s-ar acorda enciclopediștilor gen Aristotel.

Dar toată problema e dacă mâine vor mai rezista și cărți ca acestea, sau ca *Fenomenologia.*

Dilema creației de cultură : dacă te înscrii pe linia *adevărului*, vei fi depășit ; dacă faci o afirmare *proprie*, nu ai adevăr.

★

Dacă e adevărat că se pregătește o ființă umană cu înzestrare intelectuală și capacitate sporite — ce va rămâne din cultura trecută, din cea prezentă, chiar ? Fie că e vorba de opere de sedimentare ori ale unor simpli autori, toate ar putea apărea puerile unui spirit de alt calibru. Defineam geniul : cel ce ține minte ce vrea, înțelege ce vrea, exprimă ce vrea. Dar simpla potențare a memoriei ar putea schimba fața culturii ; cu atât mai mult un plus de sensibilitate și, mai ales, de acuitate. — Am trăit 7000 de ani sub același regim spiritual, în aceleași limite ale ființei umane. Creațiile omului erau durabile, căci se adresau peste veacuri aceluiași om. Brusc, se întâmplă o mutație. Cum va privi omul de mâine lucrarea mâinilor noastre ? operele, capodoperele, înțelesurile noastre ultime ?

Nu e un teribil risc ca dintr-odată totul să se surpe în cultură sub condamnarea de puerilitate ? Ce se poate face, ști, spune care să nu trezească surâsul celui strămutat ?

★

Între numerele complexe nu se poate stabili nici o relație de inegalitate (Kuroș, 41). Mai mare sau mai mic nu există la ele.

Și totuși există *egal* ! — Ce lume și aceasta …

★

Atâtea șiruri de numere care lărgesc șirul numerelor naturale. Dar numărul natural revine. Ce importă dacă sub chipul numărului cardinal e depășit ? Înghețul, rigiditatea cardinalului nu sânt totul ; hipostazarea termenilor numerici nu e de esența număratului și a numărării. Esențial e *ordinalul.* Iar ca număr ordinal, cel natural reapare de fiecare dată, căci orice șir ai avea, el este ordonat și atunci el devine numărabil : poate fi pus în corespondență cu șirul natural !

Orice șir, cu excepția celui al numerelor complexe, se va spune. Dar și în acesta, nu se poate face oare o convenție, de pildă ordona după suma părților reale ? Atunci și el e «numerabil» într-un fel.

Pe linia șirurilor, matematicile nu ies din condiția numărului natural !

Căci orice șir este «o funcție definită pe mulțimea N a numerelor naturale». Aceasta înseamnă că pentru orice alt șir de numere, domeniul de definiție este șirul numerelor naturale.

Deîndată ce o mulţime poate fi *ordonată,* ea e funcţie de şirul numerelor naturale. (Deci lărgirea numărului s-a făcut în sensul că ordinalul a integrat cardinalul, atâta tot.)

Cardinalul e rigid şi discontinuu. Ordinalul dă continuitatea.

Cardinalul indică un real. Ordinalul, o desfăşurare.

Ele sânt cu totul altceva. Cum le putem cuprinde sub «numeral» sau «adjectiv numeral» pe ambele ?

Obiectul lor e diferit : unul poartă asupra numerelor, celălalt asupra devenirii. Unul asupra spaţiului, celălalt asupra timpului. (Când Aristotel spune că timpul este numărul mişcării, aduce confuzie : vrea să spună că e *ordonarea* mişcării.)

— Toate operaţiile sânt în numeral : distributivul e împărţirea, adverbialul e înmulţirea, multiplicativul ar trebui să fie ridicarea la putere, nedeterminatul — teoria mulţimilor !

(Dar lipsesc scăderea şi extragerea de rădăcină !)

★

Ce sens are în matematici să spui că $t_1 = \infty$, de pildă ? Nu poţi egala cu infinitul ceva, de vreme ce infinitul nu e o valoare dată. Şi totuşi matematicienii fac asta, în studiul funcţiilor !

Cum se poate opera cu inoperabilul ?

★

În loc de numere, *tablouri* de numere, matrici. Iar un număr este şi el o matrice, formată numai din el.

(Operaţiile cu matrici vor fi ele generalizarea celor cu numere ? Le vor explica pe acestea ?)

★

Un unghiu nu este o figură statică. Îl concepem ca având una din laturi fixă şi cealaltă rotitoare. Dintr-odată imaginea e alta decât cea «geometrică» pur şi simplu.

Mişcarea a schimbat totul în matematici. (Raport mişcător etc.)

★

Scot Erigena în *De divisione naturae*[{27}] pune patru clase de lucruri : cea care creează şi nu e creată ; cea care e creată şi creează ; cea care e creată şi nu creează ; cea care nici nu creează, nici nu e creată (nu neant, ci virtualitate).

(În fond nu e totul de gândit aşa ?)

★

Tot ce e mai adânc e şi mai superficial (aşa cum spunea Goethe despre numele tău şi al lucrurilor). Iată matematicile : ai impresia, câteodată, că deţii cu ele înţelesul cel mai grav al lucrurilor şi spiritului ; alteori ele nu-ţi sânt decât joc, fără atingere cu lucrurile, şi capriciu organizat — ca jocul copiilor — în ce priveşte spiritul.

«Număr pietre peste care
Mândra trece vadul
Şi păcate pentru care
Mă va arde iadul.»

spunea Blaga într-o postumă. Te-ai jucat. Dar ai numărat şi, în loc să ajungi în iad pentru păcatele tale numărate, te-ai trezit în paradisul cunoaşterii.

★

Ce dovadă ai că ştii ? spune Platon (*Alcibiade* 18d). Că faci şi pe altul să ştie, că îl înveţi.

Azi se spune : dovada e că *faci* pur şi simplu. Ştii un lucru când poţi să-l refaci.

(E altceva ? E acelaşi criteriu ?) Practica = pedagogie = comunicare = speculaţie !

Noutatea faţă de Kant şi lucrul în sine este totuşi că s-a trecut de la interpretare la transformare a lumii. Alizarina … A fi spus şi deschis către aceasta rămâne titlul marxismului. Dar facând aşa, duce mai departe până la o nesperată desăvârşire creativitatea invocată de ideologie.

★

Inel, corp. Lumi închise şi în matematici, unde printr-o operaţie («interacţiunea a două elemente spre a da un al treilea») obţii un element din aceeaşi mulţime. Dar e la fel ca în sânul realului, cu speciile sau neamurile. Operezi şi rămâi în ele. Le sporeşti dinăuntru şi le laşi să fie.

— Tot ce e nou, cu matematicile, este că explorează lumile posibile şi se pierd şi mor în ele.

★

Ce prost stau cu «abstractul», după atâţia ani de filozofare ! Ce-am deprins de la meditaţia filozofică n-a fost să abstrag, ci să generalizez în concret. Întâlnirea cu universalul, mai degrabă decât exerciţiul lui pur, face obiectul filozofării, de la mirarea ei dintâi până la deschiderea ultimă.

(Am căutat o asemenea întâlnire tot timpul şi mi-am refuzat-o deopotrivă, trăind «abstras». Acum cerşesc, aproape, aceea ce mi-a fost atâta vreme la îndemână : întâlnirea, întâlnirile.)

★

Hegel încheie la spirit absolut cu a şasea treaptă, aşadar cu al doilea ciclu. Dar un al *treilea* ciclu stă să se deschidă, poate, dezminţindu-l pe Hegel în ce priveşte *Er-innerung* şi confirmându-l cu o nouă *Erweiterung*[{28}], de esenţa dialecticii. Aşa cum «spiritul» comunitar dezmintea şi integra conştiinţa individuală ajunsă la raţiune, o comunitate nouă va veni să dezmintă până şi spiritul absolut, care în fond doar robinsoniza. Hegel n-avea de unde s-o ştie şi se oprea. Dar făptura lui — aventura dialectică — e mai savantă decât el.

De la absolutul abstract al matematicii. Cosmicul.

★

În cultura de azi au rămas numai două limbi din atâtea idiomuri : greaca pentru trecut şi matematicile pentru prezent şi viitor.

— Cine nu foloseşte măcar una din aceste limbi e un barbar ; unul la propriu : se bâlbâie.

★

Importanța non-actului în viața insului și a societății. Importanța non-serviciului («non-serviciile se plătesc …»)

Deosebit de : anti-act, anti-viață, anti-om. (*Făcând* treabă faci anti-treabă uneori, căci pe măsură ce faci te depărtezi de ce este de făcut. Semnul negativ în lucru, în istorie, în om, nu e negație.)

Dar nici non-actul nu e negație anulatoare. Și el are conținut și forță !

În fond, cele două sensuri ale negației — de a fi cu semn opus și de a fi privațiune de orice — au dus, prin confuzia lor, la atâtea speculații vane. Și de fapt sânt trei sensuri : 1) privațiune, 2) negație ca opunere — întâmpinare și 3) negație ca retragere.

Negi în zero ; negi *dincolo* de zero. Iar în ultimul caz negi 1) înființând ceva care desființează sau 2) înființând ceva de alt semn, pur și simplu.

Negare în 0 are și aritmetica. Negare dincolo de 0 aduce algebra, dar întotdeauna comparabilă și opozabilă pozitivului. Negare pură și simplă, care să fie prin ea însăși ceva pozitiv, nu mai pare a fi în matematici.

Dealtfel și negarea de întâmpinare e un fel de negare în zero, cu matematicile, căci se obține «anularea». Există o negare de întâmpinare ce nu anulează, cea de tipul încleștării și devenirii dialectice. Cu atât mai puțin va fi de găsit în matematici negarea pură și simplă, care e afirmare pură și simplă.

Deci ai : 1) a ; 2) zero-a ; 3) anti-a ; 4) minus-a.

Ce înseamnă non-A în logică ? zero-A ? anti-A de anulare ? anti-A de confruntare ? sau non-A de afirmare pură și simplă (cu pierderea lui A) ?

Căci totul stă aci : A interesează și absența lui ; A interesează și riscurile lui ; A interesează și conflictele lui ; — sau A nu mai interesează defel, a murit, a procreat, a pus pe lume pe non-A ?

★

Ca și Dumnezeul teologiei negative, despre care nu se poate spune nimic, despre infinit nu se poate spune nimic, decât că *nu* e finit. Și totuși e prezent și activ în matematici. Cum ? (v. augmentativitate).

★

Soritul cuiva care nu avea sensul imediat al vieții :

Atitudine demnă. Etică. Dar eticul nu riscă să fie în gol ?

Atunci participație în *stil* etic, alături de cel lovit ; cultul generalului. Dar participația în felul *său* nu riscă să cadă sub păcatul orgoliului ?

Atunci participație în sens plin, umilința înfrângerii de sine, a nu ieși din rând, chiar dacă nu dai dreptate comunității tale. Dar așa, nu subscrii răului ?

Atunci plată pentru răul la care ai subscris. Mistificație. Refacere a demnității prin consecvență în înfrângere. Dar nu revii la etic și la sterilitatea lui ?

Atunci renunțare la etic, pedepsire de sine prin consimțirea la întinare. Vinovăție proprie. Dar societatea nu te pedepsește pentru că te-ai dezmințit ? Ba pedepsește pe cei care s-au asociat nedezmințirii tale de sine. (Sentiment al vinovăției față de tine și alții.)

Atunci cufundare în solitudinea nedemnității. Sentiment al sfârșitului — și neașteptată purificare. Dar o meriți ?

Atunci acceptarea vieții cum este ; a libertății de a fi rodnic. Dar poate fi oricare ?

Atunci sete de cunoaștere și creativitate, dincolo de bine și de rău — fără comentar propriu. Dar *altcineva* nu te comentează. Atunci întâlnirea cu conștiința ta mai bună. Întrecerea cu ea.

Sensul de viață al cuiva ce nu s-a deținut este afirmarea de sine în confruntarea cu viața, cu făptura vie pe care lumea a pus-o prin el pe lume — Cu fiul său.

★

Unde apare derivata (deci «principiul» calculului infinitezimal) ? Oriunde este un raport mișcător : la coeficiente unghiulare (raportul dintre creșterea y-urilor și cea a x-ilor), la viteze (raportul dintre creșterea spațiului și a timpului), la densități (raportul dintre mase și lungimi) etc.

Tot *raportul* — ca în matematicile antice — e cel care aduce miracolul matematic. Dar acum e vorba de raporturi mișcătoare, iar aceasta a schimbat totul.

Ceea ce au adus modernii a fost devenirea, față de ființa antică. Aceeași deosebire, același «raport» între știința antică și cea nouă, ca între filozofia antică și cea nouă.

★

Cândva poate matematicile se vor devaloriza speculativ : se va găsi maşina de fabricat matematici, adică posibilitatea de a modula la nesfârşit simbolistica.

Riscul teribil al maşinismului este compromiterea matematicilor. (Întâi prin reducerea la simplu, la adunare, deci prin degradare şi demascare a lor ; apoi prin fabricare a lor în serie.) Industrializarea creaţiei matematice. Reducerea ei la producţie.

Fie va triumfa pragmatismul, spunând că am ales matematicile care ni s-au potrivit mai bine, fie se va ajunge la indiferenţa *limbajului,* dacă matematicile nu sânt decât limbaj.

Dar nu sânt ele mai mult ?

Moartea zeilor : aşa cum au murit zeii greci (prin degradarea substanţei în subiect), cum se stinge divinul creştin, riscă şi logos-ul matematic să se degradeze.

Pierderea credinţei ! Pierderea credinţei în matematici, îi vom supravieţui oare ?

★

Platon îl prezintă pe Socrate foarte simplu în *Apologie* : un prieten de-al meu, spune acesta, a avut nesăbuinţa să întrebe oracolul din Delfi dacă există om mai înţelept decât mine ; uluit de răspunsul negativ al acestuia, n-am făcut toată viaţa decât să-mi dovedesc că oracolul nu putea avea dreptate, ducându-mă la cei pe care-i ştiam înţelepţi şi ştiutori. Dar am văzut că nici ei nu ştiau mai nimic, ba în plus îşi ignorau ignoranţa. Atunci am admis că sânt, într-un sens, mai înţelept decât ei.

O viaţă de om n-a fost astfel decât ecoul ironiei unui zeu …

Dar, în fond, nu sânt toate vieţile aşa ? A glumit un zeu lăuntric cu noi, spunând : e ceva de capul tău. Şi ai făcut ca Socrate, numai că tu ai *crezut* ce spune el şi l-ai dezminţit până la urmă pe zeu, în timp ce Socrate nu l-a crezut, şi până la urmă l-a confirmat.

(Că ignori nu e nimic, spusese Platon în *Alcibiade.* Dar că-ţi ignori ignoranţa şi te arăţi în ce nu ştii, asta e grav.)

(Dar cel care nu-şi ignoră ignoranţa — ciobanul care admite că nu ştie nimic — e oare superior ? Numai că el nu făptuieşte. Grav e să-ţi ignori ignoranţa *făptuind* …)

★

Ce este «funcţia» în matematici ? Este *judecata* din logică. «Dacă *x* e aşa, *y* e aşa». Dacă plouă, se răceşte — cu judecata ipotetică. Sau mai simplu : Dacă A, atunci B. Şi nici măcar ipotetic. Orice judecată : «Calul aleargă» pune în joc variaţia unui predicat ca legată de cea a unui subiect. (Care e variabila independentă ? Poţi face predicatul să varieze şi în funcţie de el va varia subiectul ; dar poţi face şi invers. Două tipuri de judecată dintru început.)

O funcţie constantă e ca o judecată în care orice variaţie a predicatului, de pildă, lasă subiectul acelaşi. Dar invers — şi e cazul funcţiei prepoziţionale ! — orice variaţie a subiectelor lasă predicatul acelaşi. (Antisubstanţialism) (Dar e «realism» al genurilor.)

Sau o funcţie *limitată* : variaţia infinită a unuia defineşte variaţia *limitată* a celuilalt. *(Orice vei face, nu vei sări peste umbra ta).*

Dar poate că funcţia, respectiv *judecata* interesantă ar fi tocmai cea în care variaţia infinită a unuia să atragă pe cea tot infinită a celuilalt. S-au ocupat de ea logicienii ? (Biraportul — Analogia !)

Nu «conceptul», ca Frege.

Tipuri de judecată

1) S constant (identic) la variaţia lui P. (*«Substanţa»* antică. Aristotel. Ideea.)

2) P constant (identic) la variaţia lui S. (Funcţia proporţională. «Alte măşti…»)

3) S limitat la variaţia infinită a lui P.

4) P limitat la variaţia infinită a lui S.

5) S infinit la variaţia infinită a lui P.

6) P infinit la variaţia infinită a lui S.

(Ce e *evoluţia* : o funcţie de tipul 5) ! 3) e *funcţia de specie* — variaţia înăuntrul unei specii)

Sau :
1) S const. (P) = I(D) = determinativă (narațiune)
2) P const. (S) = D(I) = particularizantă (civilizație)
3) S lim. (P) = D(G) = generalizantă (cunoaștere)
4) P lim. (S) = G(D) = delimitantă (cultură)
5) S inf. P(inf.) = I(G) = integrantă (contemplație)
6) P inf. (S inf.) = G(I) = realizantă (creație)

Sau :
1) I(D)
determinativă
narațiune

2) D(I)
particularizantă
civilizație

3) D(G)
generalizantă
cunoaștere

4) G(D)
delimitantă
cultură

5) I(G)
integrantă
contemplație

6) G(I)
realizantă
creație

1) Judecata substanțială ; 2) predicațională (prepozițională) ; 3) de specie (Nu ești orice) ; 4) organicistă, cibernetică (de integrație), sistem (Nu faci orice) ; 5) de evoluție (Ești orice) ; 6) de creație (Faci orice).

★

Nu știm până la capăt ce sânt lucrurile. Dar le creăm și atunci știm (ca în exemplul cu alizarina). Nu am putut găsi, de pildă, care e originea limbilor ; nu am obținut cu lingvistica comparată lexicul universal, nici cu gramatica comparată o gramatică universală.

Dar astăzi *creăm*, sub presiunea ciberneticii, o limbă universală și atunci știm ce e limba. Sau cei de mâine, care vor vorbi una singură, nu vor mai avea, în limba lor, un ireductibil.

★

Registrul ființei ? Spectrul electromagnetic, într-un sens. Tindem să reducem și viața la el !

★

Ce spune teorema lui Lagrange, importanta teoremă a creșterilor finite [f(b) - f(a) = (b - a) f'(c)] ? Spune pur și simplu că y = x $^{y}/_{x}$, așadar că y = y (dacă dai lui f(b) - f(a) sensul lui de y și lui (b - a) sensul de x și dacă $^{y}/_{x}$ e tg trigonometrică) ! Deci : ai dat lui $^{y}/_{x}$ un nume (tg), pe urmă i-ai dat alt nume (derivată) și ai spus că dacă înmulțești un număr (x) cu altul împărțit la el, obții al doilea număr. Sau că un număr (y) împărțit și înmulțit cu același număr, rămâne același.

Atunci să luăm pe dos : y = y nu spune nimic. Dar y = ? $^{y}/_{?}$ sau y = x $^{y}/_{x}$ poate spune ceva, dacă $^{y}/_{?}$ sau $^{y}/_{x}$ au vreo semnificație și dacă ai introdus operația înmulțirii cu inversul ei, împărțirea. Deci e ca și cum ai lua un număr (y), ai defini câteva operații asupră-i (dar neapărat cu inversele lor), ai crea o complexitate, un orizont, o lume în jurul lui și ai citi lucruri noi în lumea astfel creată, care «ține» numai *în măsura în care e gata oricând să se resoarbă în numărul inițial* ; în măsura în care nu desminte numărul inițial.

Am luat pe Adam (y), am scos pe Eva (x) din coasta lui, am definit operații în jurul lui, am operat cu ei doi (operația = interacțiunea a 2 elemente spre a da un al 3-lea), am populat lumea — dar în matematici trebuie tot timpul să pot reveni la Adam. Nu e altfel în real ? De ce se acoperă, atunci, matematicile cu realul ? Aceasta e prima problemă. Și a

doua : cum se face că simplul nu explică complexul (dar îl face să țină, în matematici), ci dimpotrivă, complexul explică și aci simplul ?

Dar care complex ? Orice complexificare are în ea virtuți explicative ? Orice «generalizare» lămurește termenul de la care pleci, așa cum I e lămurit și de șirul numerelor întregi, și de cel al numerelor raționale etc. ?

Adică orice posibil sau punere în posibil a realului explică realul ? Nu există oare posibiluri, complexuri privilegiate ? Cum să le găsești ? Ce criteriu, altul decât cel pragmatic, să alegi ? (Ce să reții din infinitatea geometriilor neeuclidiene ?)

Primatul posibilului asupra realului. *Entia sunt multiplicanda*[{29}]. Dar cât ?

A ajuns și rațiunea în situația bios-ului, care pune pe lume existențe în neștire. A ajuns în situația naturii imbecile, care spre a obține fecundația trimite pufuri spermatice peste tot în lume …

★

Matematicile nu servesc (speculativ, ci doar elementar practic) într-o lume în care nu primează posibilul. Dacă iei realul drept gata dat sau drept unic, dacă îl iei, chiar ca grecii, drept o φύσιζ[{30}], miraculos de vie, nu ai acces la matematicile mai adânci. Dacă însă dublezi, triplezi, izotopizezi sau polimerizezi realul, așadar dacă te cufunzi în oceanul posibilului, atunci matematicile devin nu numai unealtă, dar și o formă de cunoaștere, tocmai ca explorare a posibilului.

Marea problemă a lumii noastre e posibilul, nu realul.

Aș face, mai degrabă decât după mișcarea hegeliană, o istorie a lumii pe linia : necesității (Orientul), realității (Grecia), posibilității.

În fond ce a adus primatul posibilului în bime ? deci al matematicilor ? *Masele* ! (Nevoile).

Masele au creat nevoi noi societății, care altfel se împăca perfect cu ce *este.* (În antichitate cetățile roiau : n-aveau nevoie decât de colonizare externă. Acum, cu ridicarea maselor la viață, trebuie *colonizare internă.* Trebuie să creezi *posibilități* noi.)

Matematicile-joc au devenit matematici de realizare.

În-masarea omului, de care s-a temut toată «elita» secolului al XIX-lea (Goethe — Nietzsche — Spengler — Ortega y Gasset), înseamnă până la

urmă exact contrariul : înnobilarea omului. Primatul posibilului asupra realului.

Știința e triumful posibilului asupra realului. Dar posibilul îl dă speculația liberă ? Îl dă mai degrabă *nevoia.* Marxismul are dreptate arătând care e *presiunea* ce se exercită asupra gândului spre a-l face idee.

Epocile bune n-au «probleme». Evul Mediu !

★

Când a fost posibil Darwin (nu brontozaurii mor, ci brontozauritatea) ? După ce Linnaeus fixase speciile. La fel și dialecticul. (Statuile se mișcă.)

Reproșez acestora că nu încep prin a fixa în idee lucrurile. Fără acest demers, dialectica este un limbaj artificial — sau un truism.

★

(Nu numai că n-am avut în viață *self-respect*[{31}], dar am avut *self-disdain*[{32}], chiar. Poate fi o influență timpurie a viziunii creștine, sau un pathos al slăbiciunii ce crede că-și ia altundeva revanșa, sau o expresie a naturii dialectice din noi — dar știu astăzi cât am pierdut, după ce multă vreme am reținut cât am câștigat…)

★

Oamenii aceștia, care știu atât de bine să dea răspunsuri, adică să treacă examenele, dar nu știu să pună întrebări. Cultura înseamnă ultimul lucru ; și totuși nu fără primul.

★

În matematici $\infty + \infty$ dau ∞ sau $\infty \times \infty$ are sens încă, pe când operațiile inverse, de scădere și împărțire «nu au sens». De ce ? Pentru că adunarea și înmulțirea sânt pe linia mișcării sporitoare a infinitului — care dealtfel nu e decât mișcare —, pe când scăderea și împărțirea «nu au sens» când e vorba doar de *augmentare.* Dar atunci nu poți opera la fel cu ∞ cum operezi cu numerele.

Și ce ar trebuie să fie operațiile în transfinit ? Un infinit «mai mare» decât altul, sau care e de alt ordin, ar fi numai unul cu viteză mai mare de augmentare, adică de altă putere. Paradoxul că totul este egal cu partea (că

şirul numerelor pare, sau al puterilor întregi, e biunivoc corespunzător cu cel al numerelor naturale) nu mai e unul, dacă te referi la «viteza de augmentare».

Deci n-ar trebui spus : infinituri de aceeaşi putere, ci tocmai fiindcă sânt de acelaşi cuprins ele vor fi de putere (viteză !) diferită.

Operaţiile sânt orientate ! (Augmentative sau diminutive). Infinitul e : augmentativitate prin excelenţă.

(Imposibilitatea infinitului *actual* ţine de imposibilitatea augmentativităţii factuale. Dar într-un alt sens tot ce creşte, tot ce e augmentativ are infinitatea în el ; iar în calculul diferenţial tot ce e făcut să aibă augmentativul în el are şi infinitate.)

★

O stranie corespondenţă între derivatele la infinit ale lui sin x, în speţă : 1) cos x ; 2) -sin x ; 3) -cos x ; 4) sin x ; — şi puterile lui *i*, adică *i*, -1, -*i*, +1, de parcă sin x ar fi 1 şi cos x, *i*.

N-au realitate decât funcţiile trigonometrice directe. Numărul *i* ar fi umbra, spectrul, care dublează lucrul şi îl reface atunci când el dispare.

★

Fichte spune că *după treapta sa de evoluţie* denumeşte câte un popor suprasensibilul (prin sensibil). «Ideea» greacă era legată de văz. (După forţele productive !)

Pentru noi e termen abstract. N-ar trebui un altul, pe măsura «suprasensibilului» nostru ? N-ar trebui unul legat de *undă* ?

Şi de altfel *lumina* şi cele din sânul ei nu sânt un caz particular al undei ?

Dacă ideea era legată de lumină, iar lumina poartă numele mai adânc al undelor electromagnetice, nu trebuie oare şi noi să dăm un nume mai adânc şi mai cuprinzător ideii ?

Contradicţia unilaterală iarăşi. «Contrazicem» văzul cu simplitatea, naivitatea, *immediatezza*{33} lui, dar îl integrăm în spectrul electromagnetic, ca în tabloul lărgit al materiei exprimate prin undă.

(Religiile *luminii,* puritatea începutului, prototipurile — toate sânt acum învăluite de domeniul, descoperit şi pus în valoare, al undelor.)

«Să se facă spectrul undelor electromagnetice.» Și spectrul undelor electromagnetice se făcu.

Dirijare de la distanță. Transport la distanță. *Comunicare,* nu numai văz. (Se iese din pasivitatea văzului, din contemplativ. Unda e meritul cunoașterii active, al rațiunii, voință și sensibilitate. Toate trei țin acum : sensibilitatea e dată de unde : voința se exprimă prin unde : cunoașterea e a realității de unde.)

Civilizație a undei. într-un fel, a întunericului. (Nu vedem în toate benzile. Vom vedea în câteva, în infraroșu — dar nu în toate.)

Auz, nu numai văz. Vibrație a întregii ființe (albinele !) (alt limbaj), nu cunoaștere superficială prin organe specializate. Și «spiritualizare» : distribuire fără să se împartă.

Ideea nu e ceea ce vezi. Ci ceea ce se distribuie fără să se împartă.

Cu o altă *idee,* adică un alt obiect al filozofării, gândim altfel. Nu mai dăm peste tipuri stabile, ideale : ci *modeluri,* provizorii, realizatoare, idei de lucru. Schemele noastre de lucru, dar și legile noastre, chiar adevărurile noastre sânt modeluri.

De aceea «modelăm» lumea, nu o lăsăm cum este. *Ideea este idee de lucru.* (Alt nume !)

Nu riscăm nici idealizarea — deplasarea centrului de greutate «dincolo» — dar nici abstractizarea, lipsa de real, dacă nu acceptăm realul imediat. Am ieșit din opoziția realism — nominalism, în speță din alternativa : sau universaliile au realitate, sau numai individualurile, restul fiind simple nume. Înfrângem alternativa Platon — Aristotel.

Ideea noastră nu are realitate, dar nu e nici simplu nume ori chiar noțiune. E «concept» în dublul sens al concepției : concepție — gând creator, idee de lucru și concepție — generare. Dar nici acest nume nu spune tot. Va trebui un altul, care să exprime : 1) concentrarea într-o vibrație ; 2) expansiunea de sine a vibrației. Ideea, obiect al filozofării, are această dublă mișcare.

Iar împletirea ideii — predicația, relația — are ceva din indiferența undelor.

★

Riscul de azi — să se stingă încă o dată zeii. Logos-ul matematic ar putea intra și el în degradare în ceasul când am pune pe lume mașina de fabricat matematici. Așa cum substanța se rezolva permanent în subiect — cum zeii și destinul sfârșeau în histrion, cum divinul creștin era dizolvat în istorism, Strauss, Renan și atâția — divinul acesta nu va fi trăit decât vreo 150 de ani, de la 1800 până la jumătatea veacului.

Zeii mor repede azi.

★

În fond matematicile n-au predicat. Ce ține loc în ele de predicat este egalul, relația.

★

Contrastele vieții. Cel mai superficial lucru în om, semnele, e și tot ce devine mai adânc legat de ființa lui, spunea Goethe.

Tot ce e mai exterior lucrurilor, simbolistica matematică, este, la fel, totdeodată esența lor.

Tot ce e mai impur în om, mai încărcat de toate josniciile, conștiința, este în același timp și principiul lui cel mai pur.

★

Un «polinom» (ordonat) este de fapt ceva secundar. Toc ce arată algebra secundară despre polinoame nu e decât o geralizare *simplă* a aritmeticului.

★

Despre două feluri de generalizări : *cea simplă* (algebra obișnuită, anumite spații abstracte etc.) și cea complexă (ex. *clasele* de numere în loc de numere sau consideri numărul *limita* unui șir constant, e_k).

În generalizarea simplă prin litere în loc de numere sau sporești numărul coordonatelor și treci la alte spații — în fond lași lucrurile așa cum sânt, sporindu-le numai cantitativ. În generalizarea complexă schimbi *calitatea* lucrurilor.

Dar și prima devine, într-un fel, calitativă când sporirea numerică e infinită și nu finită. Algebrizarea numărului schimbă și calitativ, pe când spațiile cu patru-cinci dimensiuni nu par a da altceva.

★

Te uiți la toate casele astea în care oamenii își trăiesc viața *lor,* fiecare trăgându-se cât mai adânc în ascunzișul lui. În fiecare casă se petrece un proces de însingurare umană, de *abstragere în concretul* propriu, al fiecăruia. Casele pot fi aceleași, ele vor să ascundă altceva, de fiecare dată. — Ce pulverizare a omului ne exprimă ele !

Ai vrea să vezi omul adunat, refăcut : omul universalului. De ce n-ar exista case ale tuturor, ale omului, case deschise spre universal ?

Dar ele și sânt : basilicile. E admirabil să vezi în oceanul acesta de individualuri insule ale universalului, unde vin oamenii tuturor diviziunilor să-și refacă unitatea.

De ce totuși *la déesse Raison*[{34}] pustiește religiile, care nu sânt decât opera ei ? Rațiunea își înghite progenitura ca și Kronos.

Religiile ca rațiune travestită. Din clipa când miezul lor rațional e dezvăluit, ele se risipesc în cele patru colțuri ale istoriei. (Istoria religiilor, miturilor, eresurilor, enigmelor, ca travestiri ale rațiunii.)

Poate că asta am trăit în culturile de până acum : Timpul logic, ca și Timpul, și-a înghițit progenitura (rațiunea travestea). Toate «culturile» trecute au sfârșit în clipa când *luciditatea rațiunii* și-a făcut apariția demascând travestirile. Au dreptate, pentru trecut, filozofii culturii. Dar ce nu mai înțeleg ei este că s-a ivit în istorie o luciditate care nu mai desființează.

De acum înainte rațiunea nu mai e travestită : nu mai are motive să se travestească.

★

Mașina de azi începe să fie interesantă — și primejdioasă — din clipa când ajunge și ea la reflexivitate, la ridicare la putere. Faptul că învață (află, înregistrează ceva) nu e încă prea mult : faptul că învață învățarea, abia, o scoate din mecanicism și o face să concureze ființa organică.

Între *adaptarea* simplă, *pasivă,* și adaptarea complexă, *reflexivă*, e o diferență de natură, deci. Lucrurile conjugă numai la forma pasivă. Organismele, la forma reflexivă (eu *mă* învăț să fac așa, conjugă acum și mașina). Abia omul conjugă la forma activă.

★

Pentru dialectica mea, mișcarea undelor superficiale (a valurilor !) e semnificativă : nu e sinusoidală, văile fiind mai largi decât crestele : iar în văi mișcarea se face în sens negator (ca și de la temă spre *anti*temă), pe când pe creste mișcarea e directă (o temă intră în orizontul altei teme). Lumea înaintează regresând — sau mai degrabă după cercuri ce se rostogolesc îndărăt și când se încheie se rostogolesc înainte.

Unda superficială înaintează așa. Dar celelalte ? N-au și ele o «negație» în curgere ?

De fapt nu se rostogolește nici un cerc. Dar valurile sânt tiparul mișcător a ceva ce nu se mișcă.

Unda e mișcarea mișcării. Unda superficială e tiparul mișcător a ceea ce, nefiind, nu se mișcă.

Nu mișcarea unei mișcări, ci mișcare a *urmei* unei mișcări. (Toată categoria inexistenței e aci : ceva este prin ceea ce nu este !)

★

Dacă am fi înțeles de la început mișcarea valurilor (a undelor), noi n-am mai fi avut *ideea undei.* (Dacă am fi avut de la început matematicile, noi n-am mai fi putut opera cu ele, într-un sens.)

Căci intuirea anumitor regularități (aproximative) a dus prin absolutizarea lor la matematici. Iar acum cu matematicile știință a ordinei putem înțelege dezordinea (de ex. amortizarea undelor, degradările din diverse planuri). Am văzut unda acolo unde ea *nu* este. Dar am definit astfel unda regulată și acum putem înțelege prin ea abaterile de la ea. Așa cum prin matematici, care sânt științe ale exactului, putem înțelege ceva din toată inexactitatea lumii. (Celui ce *nu* are știința ordinei și exactității, lumea îi pare ordonată și exactă !)

Accentuând tendința antientropică sfârșim prin a da socoteală de entropie.

★

Reflexivitate

Dintr-o dată, cu unda se schimbă imaginea noastră despre materie. Ea devine, ca spiritul, reflexivă.

Un antic spunea : văd pe oameni atraşi de ceva sau altceva ; dar eu am atracţie pentru această atracţie. Vreau să văd ce e ea, în ce constă ea (aşa cum azi vrem să ştim şi nu ştim încă — tot ce este atracţia gravitaţiei). Dar făcând aşa vădea poate altceva, poate filozofie.

Sau anticul spunea : voi gândiţi ceva sau altceva. Aveţi gândul curajului, de vreme ce sânteţi curajoşi, al virtuţii, de vreme ce sânteţi virtuoşi, al ordinii, de vreme ce faceţi state. Eu nu am gândul vostru. Dar vreau să am gândul gândului vostru (să gândesc gândul vostru). Ce gândiţi când spuneţi aşa ? Iar făcând aşa năştea *ideea* (iar anticul se numea Socrate).

Gând nu înseamnă idee. La orice nivel omul are gânduri, dar nu încă idei. Omul de ştiinţă el însuşi are o mulţime de gânduri, dar nu întotdeauna idei. Gândul poate fi concret ori abstract, în intuitiv sau în imaginar, dar nu e prin aceasta idee. El devine idee abia prin reflexivitate, ca gând al gândului.

De aceea Platon spunea lui Antisthene, care-i obiectase că vede calul dar nu vede Ideea de cal : vezi calul (îl imaginezi, îl abstractizezi chiar, adică ai gândul lui) pentru că ai organul calului (viziunea, gândul), dar nu ai organul Ideii de cal (gândul gândului). De aceea toată viaţa omului se desfăşoară sub domnia gândurilor, dar numai puţine zone din viaţa lui sânt luminate sau explorate de Idee.

Reflexivitatea este însă deopotrivă în lumea materiei, este chiar fundamentul lumii materiei, cu unda. Mişcarea mişcării dă altceva : unda. Totul se schimbă pentru filozofie : avem de gândit o lume care nu e altceva decât reflexivitate, întocmai ideii prin care o gândim.

Când devin reflexive, lucrurile fac un salt calitativ (de la gând la idee, de la atracţie la filozofie, de la mişcare la undă, de la mecanic la cvasi-uman).

Poate explicaţia saltului calitativ să fie tocmai reflexivitatea. Chiar o acumulare cantitativă ar duce la salt calitativ când ar deveni, de la un moment dat, reflexivă.

Iar cu o asemenea viziune omul îşi apropie tot mai mult materia : face *maşini* care şi ele ies din acţiune oarbă şi productivitate oarbă. Până acum maşinile făceau *ceva* ; acum fac ceva asupra lor : învaţă, de pildă, cu maşinile electronice. Actul de a învăţa poate fi şi el reflexiv, dincolo de prima lui reflexivitate (faci ceva asupra ta şi nu în afară). Căci în loc să afli

ceva, să înveţi ceva, poţi învăţa învăţarea, poţi afla mijlocul de-a afla ceva — şi la stadiul acesta par a fi ajuns de pe acum maşinile anului.

Aşadar nu numai că în fondul ei materia e reflexivă, dar ea poate fi făcută artificial, prin asamblări mecanice, să fie reflexivă. Iar aşa fiind ea dovedeşte cu adevărat că devine ceva de esenţa omului (a ideii), de vreme ce omul începe a se teme de ea.

Din îngrijorarea de azi a omului în faţa maşinii, din *gândul* acesta că maşina ne poate primejdui, vedem limpede, cu gândul gândului despre maşină (adică prin *ideea* de maşină), că reflexivitatea e atât de adânc de esenţa ideii, încât oriunde are loc tinde să dubleze ideea însăşi (omul însuşi).

De aceea, fără a cuteza să spunem că unda este idee, nu vom putea spune nici altceva. Sau ea este de ordinul ideii. Căci dacă idealismul nu va triumfa aici spunând : iată, materia este idee (dacă era idee, de ce n-aţi obţinut-o din idee ?), s-ar putea ca materialismul să aibă dreptate, spunând : iată, e pe dos, ideea este materie — punând în speţă pe lume, într-o zi, unde care să fie idei (obţinând poate într-o zi ideea din materie), sau arătând experimental că ideile nu sânt altceva decât fascicule de unde.

Dar e treaba altora să se certe pe aceste teme de întâietate. Aci nu m-am gândit decât să descriu obiectul filozofării de azi. Despre *ce* avem de vorbit.

★

Să fie vreo legătură între reflexivitate şi ridicare la putere ?

1) În orice caz şi la ridicarea la putere se petrece un salt calitativ (10^2 e altceva decât 10). (Clase diferite de numere.)

2) Apoi şi ridicarea la putere e o formă de reflexivitate : 10 *se reflectă în el însuşi* (în *fiecare* din unităţile lui devine 10). Se consideră deci pe sine, este înzecirea lui 10 ca atracţie de atracţie sau gândire a gândului.

3) În sfârşit, se distribuie fără să se împartă, făcând aşa, — ca şi reflexivitatea. Căci gândul ce gândeşte gândul o face asupra tuturor gândurilor, şi atracţia pentru atracţie e faţă de toate formele de atracţie.

Mai sânt şi alte trăsături comune ?

★

Omul denumeşte ceva Dumnezeu. Şi pe urmă se întreabă, veacuri de-a rândul : ce-am vrut să spun prin Dumnezeu ? Denumeşte ceva timp ; şi se întreabă : ce-am vrut să spun prin timp ?

Are poate și semanticismul un minimum de îndreptățire (deși nu m-a interesat niciodată).

Iar răspunsul său pare a fi astăzi : Nu știu ce e asta : dar fac lucrul și îl știu. Voi face până și omul, iar atunci voi ști. Nu știu ce e un creier, dar îl modelez și încerc să știu.

Fac un timp — timpul logic.

★

«Înstrăinare» (prin proprietate sau în stat, în idoli, în religie). Dar a cui ? Nu sfârșește prin a pune o natură, o esență, ce se înstrăinează ? Dezumanizarea nu e de la un tip de om, omul în genere ? Așa s-ar părea literal. Dar nu e vorba de o esență dată, ci de una care se face, *în cerc*. Ești în antitemă față de o temă care nu și-a dat conținutul încă.

În sensul acesta tot ce *nu* este un lucru sau omul, tot ce înlăturăm devine creator. Nu pentru că am ajunge la «sâmburele adevărat», dar pentru că duce mai departe o trimitere. Căci măcar atât : trebuie înlocuită natura dată, hipostaza, prin ansamblul de trimiteri. Ființa este orientare, devenire întru ființă. Una în care totuși ființa nu face mai mult devenirea decât face aceasta ființa.

★

Negativul ce devine pozitiv : atom (în fond *lnl* !) La fel *privatus* (la romani, adică lipsit de *ager publicus*[{35}]) devine ceva pozitiv ! Neant.

★

Că trebuie să dispară idolii generalului și diviziunea muncii ? Dar acestea neagă mai intens, și aci tocmai. Numai că, ai putea spune : nu există generaluri, ci individualul devine generalitate, se ridică până la ea ; și nu e diviziunea muncii, în sensul că limitația nu limitează.

★

Cum e interdependența : simplă (lineară) sau complexă ? Cauzalismul determinist spune că e simplă (condiționatul devine condiție ș.a.m.d.) ; dialecticul spune că e simplă doar la un nivel (după cum geometria euclidiană e valabilă doar în mic), adică într-un cerc dialectic. Odată acesta încheiat, el ca întreg intră în desfășurare. Atunci ai în același timp linearitate și învăluire — corpuscul și câmp !

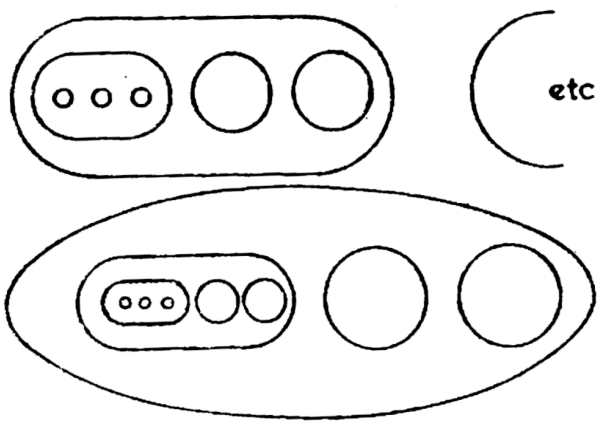

★

Lnl. Piețele sânt limitate, deci crize ; dar apare și aci nelimitarea (bunul ce *creează* noi nevoi) și atunci ceva limitat în afară conviețuiește totuși cu nelimitatul.

★

E absurd să spui ca Proudhon că «proprietatea e un furt», critică Marx. Căci furtul presupune proprietatea.

E un cerc aci, care e poate cel din dialectică : Un termen *este* într-un orizont pe care tot el îl face. Căci ai putea spune : abia furtul creează proprietatea, prin aceea că deposedează de ceva necesar pe cel care nici măcar nu era conștient de posesiune, căci dispunea la voie de lucru. Furtul creează nevoia *asigurării* prin posesiune ; deci creează posesiunea. Sau, conștiința deposedării creează conștiința posesiunii necesare. (Posibilitatea unuia creează posibilitatea celuilalt.)

Deci : proprietatea e un furt, dar furtul presupune proprietatea, adică face o proprietate înăuntrul căreia furtul e posibil. Creezi pe cel ce te va crea (re-crea). Anti-tema este înăuntrul temei care nu este, pe care tot ea o instituie.

Contradicție unilaterală : e al meu — nu e al meu (Nici când nu mai e al tău, lucrul e al tău.)

Furtul își creează opus proprietatea (ne-furtul) («Nu este al meu» creează pe «este al meu») : furtul presupune proprietatea, care-l contrazice. El nu, o afirmă. Proprietatea se manifestă (întâi ca privată, apoi colectivă) și

integrează furtul — care acum el contrazice — cu tendința de a-l desființa (nu numai polițienește, nu numai moralmente, dar și ca inutil — în socialism !). Proudhon spune ceva cu sens chiar : proprietatea este *creația* furtului (și e sortită să-l desființeze). «E al meu» și «nu e al meu» se contrazic etern doar în expresie. În real (și în logicul ce reflectă realul) ele își desfășoară în timp (chiar în istorie) contradicția lor unilaterală, se instituie, se combat și rezolvă.

Se va spune : și în socialism un lucru e *sau* al meu, *sau* al tău. Nu, a devenit al altcuiva, al nostru. Firește că, integrată în noi, proprietatea va putea intra și ea în contradicție (cu «voi», capitaliștii, sau cu «ei», marțienii, care să ne-o primejduiască). Dar e alt proces contradictoriu, la *alt* nivel, cum se întâmplă în orice dialectică viabilă.

★

Există trei ordine logice : a realului (legitatea), a gândirii și a *expresiei* gândirii (propozițiile).

Filozofia se îndeletnicește în principiu cu toate trei. Logica (propriu-zisă) aristotelică se îndeletnicește cu ultimele două. Logica matematică, doar cu ultima.

Tendința logicului (cu Hegel și marxismul) a fost să acopere și realul, nu numai gândirea. Să devină filozofie. Reușita logicii matematice e de-a da o expresie a gândirii care să opereze asupra realului.

★

Formula lui Taylor : o funcție e egală cu valoarea ei intr-un punct, plus produsul tuturor derivatelor ei cu o diferență specifică… Ce obții ? Expresia unei desfășurări printr-un moment al ei.

Exprimi un înțeles, cunoști, definești o traiectorie printr-un moment. Cunoști un destin întreg într-un gest (căruia îi scoți toate derivatele).

★

Am trăit — până la Hegel, și cu el în chip exhaustiv — sub semnul Sfintei Treimi, a triplicității. Acum am intrat sub semnul Sfintei Pătrimi (dialectica în patru timpi, i-ul, cuaternion-ul, carbonul, tetravalențele, semiconductorii — germaniu și siliciu, *tetravalenți*).

Pytagoreisme… (v. familia trigonometrică, cu fratele, sora tangenta…). Să-ți lași frații cuminți ce stau în cercul familiei.

— Sau numere complexe ca perechi de numere. Sexe opuse. (Feminin cu feminin dau *nu*.) Operația procreației.

— Sau inele, grupuri.

— Sau punctul de acumulare, în jurul căruia se strânge toată infinitatea ta. (În afara vecinătății, doar un număr finit…)

— Sau ridicarea la putere.

— Sau 1 1 1 1… Sau Sf. Pătrime.

— Sau mitul elipsei. Sau elicea, burghiul (Prințesa regăsită).

★

Natura halucinantă a științei. Ceva din răsturnarea asta puteau resimți și medievalii când spuneau că planta e cu capul în pământ. Să vezi pădurea ca o mare de picioare, în aer, în timp ce creștetele stau bine înfipte în pământ.

★

«Modéle», nu prototipuri, astăzi. (Imităm aceea ce nu cunoaștem, spre a cunoaște. Cum cunoști ceva ce nu cunoști ? Modelând.)

Ar fi un fel de *An-sich*{36} hegelian. Sau ar fi un fel de existență embrionară (dar în realitate fără bogăția virtuală intimă, ci schemă goală, atunci). Prefer să spun că este tematicul.

★

Elicea e o dreaptă a unui plan ce se înfășoară pe un cilindru ! Generatoarele și secțiunile drepte ale cilindrului (cercurile N.) sânt cazuri particulare ale elicei, corespunzând cazului că dreapta e paralelă sau perpendiculară pe generatoarele cilindrului.

Elicea e principiul din care derivă și linia dreaptă, și cercul !

Geometria plană, care sfârșește la secțiuni conice și care în realitate trebuie înțeleasă răsturnat, ca pornind de la elipsă (ochiul-focare, orizontul, cuprinderea, «îmbrățișarea» spre care au tins toate, linia dreaptă, desfacerea ei în unghi, închiderea ei în triunghi, poligonalizarea, circularizarea — Circe ! —, regăsirea elipsei) — poate fi înțeleasă ca dedusă din *spațiu* și anume din mișcarea elicoidală.

Orice curbă (dreaptă) (plană, ale cărei puncte sânt în același plan) derivă dintr-una stângă.

Ciclopii n-ajung până la secțiuni conice. (Mitul elipsei) (Cel care a contemplat-o, a pierdut-o și o regăsește. Prințesa regăsită.)

★

Jungla matematică. Omul iese, prin *mathesis,* din junglă, pune ordine în natură, în societate, în ființa proprie, — dar dă peste altă junglă.

★

Studiul oscilațiilor mici, la câte nu pare a fi dus, cu analiza funcțională !

Vibrația — pulsația materiei — captată de cunoaștere (sau mai degrabă de control, controlată).

Știința ca sistem de control și comandă *asupra* realului. (Ce știe vizitiul despre cal ? Dar îl controlează și îl comandă.)

★

Nu-ți mai «înțelegi» obiectul : Platon, Ideea, Schelling nu mai înțelege frumosul ; Hegel, conceptul (de neconceput) ; Marx, bunul, producția de bunuri (și chiar capitalismul). (Azi Heidegger, timpul.)

★

Operatorii logici și operațiile aritmetice. Negația, operațiile inverse. Conjuncția încă nu e adunare (dar nici înmulțire, cum se spune ! N.). Disjuncția este. — Și astfel nu treci dincolo de adunare. Nimic pentru înmulțire, nimic pentru ridicarea la putere.

★

Virtù : «che tutto il possibile a lui fosse facile»[{37}] s-a spus în Renaștere.

Să ții minte orice ; să înțelegi orice ; să exprimi orice.

★

Hegel a văzut lumea îngerilor, adică a imediatului, a intuiției directe. Dar a reușit atât de bine să acopere realul cu logicul, încât n-a mai reușit să desprindă logicul și să-i vadă caracterul «revoluționar».

★

Filozofia vine întotdeauna după lucruri. Dar te așează înaintea lor. Le face posibile.

Filozofia vine *după* : văd că există Capitalul ; dar cum e cu putință capitalismul ? Văd că există știință a lui Newton ; dar cum e cu putință judecata fizicală ? Văd că oamenii au atracție pentru ceva ori altceva ; dar cum e cu putință atracția ?

Ești atras de atracție. Intri în reflexiune.

De aceea vorbește întotdeauna despre ce *nu știe*. (De la Socrate încoace, știe ce nu știe, cum e cu putință ceea ce nu știe.) Așa sântem astăzi în fața motorului, despre care nu știm nimic. Am descoperit că există motorul. Așa poți simți în fața naturii feminine, despre care azi mai mult decât oricând trebuie să te întrebi cum a fost, cum e cu putință. Poți coborî în imediat : cum e cu putință simetria, în natură, cum e cu putință la om surâsul, privitul în ochi — spiritul. Toată știința, privită filozofic, e un : cum e cu putință materia, viața.

Știm de pildă astăzi că există cinci feluri de motoare, despre care nu știm nimic. Știm că există un timp logic, în care sântem întregi, ca oameni.

Și poate ultima întrebare a filozofiei, prin care ne mirăm de toate, este : cum e cu putință mirarea, întrebarea. Și încep să răspund : prin cuplul logic …

★

Nu există fericire dincolo de cultură. Nimic nu «ține» dacă nu e filtrat de cultură, iar fericirea trebuie să țină, căci nu e extaz.

Omul natural e extatic, atâta tot. Viețuitorul trăiește din extaz în extaz. Astăzi am înțeles că extaticul, chiar mistic, nu e un ideal. Sau a fost idealul, numai, al formei superioare de animalitate a omului — nu al ieșirii lui din animalitate.

Căci esențialul nu e să vezi, ci să călătorești în infinitatea văzutului, să străvezi.

★

Proporţia trece în *funcţie*. În loc de : la o variaţie dată corespunde o variaţie dată, în funcţie e : la o variaţie dată corespunde o variaţie liberă.

Dar totul trece mai departe în corespondenţă (faţă de care funcţia e un caz particular !), deci în teoria mulţimilor.

Substanţă — proporţie — proporţie de variaţie — funcţie — corespondenţă — mulţimi — transformări (grupuri…).

Dar mulţimile matematicilor sânt grămezi (v.), nu adevărate mulţimi. Nu revenim la substanţă, spre a da continenţă mulţimilor şi la cauzalitate, spre a face proprie corespondenţa (care fără cauzalitate e doar din afară, instituită de gândirea matematică) ? Adică la categoriile tradiţionale,

★

Transformarea e o corespondenţă în *aceeaşi* mulţime. Ex. rotaţie, translaţie, simetrie. Se obţine grup. Lucrurile iau început ca structuri. (Firul, cristalul, pânza …)

Proporţii — proporţie de variaţie
funcţie
corespondenţe
transformări (corespondenţe în *aceeaşi* mulţime)
Simetrii. Mişcare
Structuri

★

(1 + 1). Patru rezultate posibile :

• 1 + 1 = 2, ordinea mecanicului

• 1 + 1 = 1, ordinea organicului (asimilare)

• 1 + 1 < 2, ordinea vectorialului (structurile obţinute din componente, vieţile din socialism, neîmplinirile umane şi chiar biologice.) (Tendinţe contrarii, rezultatul e între ele.)

• 1 + 1 > 2, ordinea umanului împlinit. Valoare de însumare. Creaţia.

Unda e : 1 +1 = ∞

Când aduni pe 1 şi cu 1, care 1 se adună ? (Platon) Când aduni pe 2 + 2 = 4, ştii tot ce poate şti spiritul uman în această privinţă, spunea Descartes.

— S-a înşelat.

★

Ce e istorie şi ce nu. Dacă forţele de producţie schimbate schimbă istoria, atunci axele de coordonate carteziene sau ciclul lui Carnot sânt istorie, nu Ludovic XIV şi Napoleon. Atunci logica matematică e istorie, nu războiul din 1914…

★

Omul a scos singur din coasta sa maşina. A vroit întotdeauna întovărăşirea cu altceva — cu animalitatea, în lipsă de ceva mai bun, la antici.

★

Omul are apetenţa fiinţei. Dar neştiind decât despre o singură fiinţă, cea de reproducere, se pierde obişnuit în neantul eros-ului. Dacă însă mâine îi vor fi date — laolaltă cu alte forme de reproducere — căi diferite către fiinţă ? Iar de pe acum năzuinţa către fiinţă s-a împlinit şi într-alte forme — dar nesigur, şi adesea iluzorii — în istoria omului.

★

Prototip ? Nu astăzi : *model.*

Sau proto-tip, cu alt sens al primului. Ce este prim era mai împlinit. Ce e prim nu e neapărat simplu, ba e chiar mai complex, căci are, embrionar, mai multe posibiluri, dar e mai neîmplinit. Ce e prim era mai bun. Acum nu e mai bun. Cauza nu poate fi mai puţin decât efectul, se spunea. Cauza e mai puţin decât efectul, spunem.

Ei trag îndărăt spre prototipuri (cazul Mircea Eliade), noi trimitem înainte cu prototipurile.

Modelul este şi nu este mai simplu. *Nu este* mai simplu, căci trebuie să conţină, virtual, tot ce va fi realul : *este* mai simplu, căci nu e, ca prototipul (arhetipul), gata structurat. — Dacă ar fi simplu, n-ar putea duce la complex : sau, ca fiind simplu, nu *modelează* complexul. Trebuie să-i redea toate ecuaţiile, trebuie să-l reflecte întreg. Dacă nu-l redă aşa, ci îl «simplifică», nu e bun. Faci altul.

Dar fiind la fel de complex, e mai simplu.

★

Matematicile vorbesc azi despre tot : despre noduri, despre familie (în ea, grup), despre sărut («produsul liber a două grupuri» = suma a două figuri închise, lipite într-un singur punct), despre sexul îngerilor.

De aceea mă interesează mai mult poate decât filozofia, care și ea vorbea despre tot (despre imediat, ce ești, ce este), dar care nu și-a găsit limba…

★

Ce splendid lucru o ecuație : analizezi relațiile dintre lucruri, formulezi legătura lor, o strângi într-o enigmă cu mai multe necunoscute și rezolvi.

Cu ce corespunde ecuația pe plan logic ? Judecata e prea sumară. Silogismul, prea rigid. Ar fi : un câmp logic, intrat în interferență cu altele și ducând la o condensare în ceva. Sau : o logicitate ce-și caută logos-ul. Răsturnarea logică ?

★

Matematicile, științe tipice ale *intelectului.* N-au un trecut prin care să înțelegi, eventual mai bine, partea. De aceea nu se poate trișa cu ele : dacă nu înțelegi ceva, nu poți merge mai departe. Dar tocmai *acest* tip de rigoare al lor le arată și limitele. Căci există o altă rigoare, a rațiunii, unde începe irațional, după cum începe ignoranță provizorie, și totuși unde lucrurile țin cu adevărat, până la urmă.

★

O mărime vectorială se exprimă nu numai prin lungime, direcție și sens, dar și prin «componentele» vectorului.

Timpul, ca vector, nu are lungime, ci doar *direcție* și *sens.* Nu are nici componente, nefiind raportabil la nimic altceva. E totuși vector, vectorialitate pură.

★

Ce au spus matematicile ? Numărul 1, care generează totul, e prea mult ca dat : să facem din el un proces, o *ridicare la putere.* Să spunem că el este i^4, un *i* în mișcare, nu simplu 1 gata dat. Și astfel s-au născut numerele

complexe, al căror calcul revoluţionează matematicile, făcându-le în sfârşit ştiinţe ale ridicării la putere.

★

Există un zero de nulitate şi unul de anulare. Când se vorbeşte în matematici de divizorii lui zero, se concepe zero-ul de anulare : factor care, compunând, se anulează. Dar nu sânt toate zero-urile din operaţii zero-uri de anulare ?

Există un zero în afară de timp şi unul în timp.

★

Inducţia presupune teoria Ideilor. Fierul acesta aproximează *întreaga* natură a fierului. Calul acesta, toată speţa calului şi adevărul acesta, toate legile adevărului.

(Sau poate numai adevărul acesta adevereşte orice alt adevăr ?)

Dacă ai un adevăr, ştii tot despre adevăr (ba şi despre fals). Pe când dacă vezi un cal, nu ştii tot despre cal. Mai pot fi şi alţii, altfel.

Argumentul ontologic al adevărului.

Ar putea fi şi altfel, spui în faţa oricărui lucru, gând chiar. 1 + 1 pot da şi altceva decât 2, nu cum spunea Descartes. Dar adevărul nu putea fi altfel.

Ce se numeşte adevăr ? Ceea ce nu are nici o margine de posibil. «Nu poate fi altfel». Adevăr este imposibilitatea posibilităţii. Deci e «realitate» ? Nu, căci realitatea e încărcată de posibil (trimite statornic). E necesitate ? Nu, căci ea implică un interval şi o *trecere* către, în acest interval : implică timp. Adevărul nu e nici trecere, nici trimitere. Este. E un aşa este. E un cub care vine la locul său, într-un joc de copii. E aici, e acum şi nu altfel. Adevărul e tocmai *hic et nunc*[{38}]. E potrivirea în real, nu în eternitate. Sau e raportul (abstract) de potrivire (în concret).

★

Marele şi micul se contrazic, unilateral. Micul preia marele. Dar la fel se contrazic Unul şi Multiplul.

Unul pune pe lume Multiplul : ca diversitate, pluralitate de unicităţi, Unul singur face posibil Multiplul. Acesta îl contrazice la început, ca pluralitate, repudiind tot ce e Unu în timp ce Unu nu-l contrazice. Dar Multiplul se maturizează : din pluralitate oarbă devine pluralitate ce preia asupră-şi unitatea, se încheagă în ea. Atunci Unul îl contrazice pe el, Unu ca

Unu, ce nu vrea să știe de nici o pluralitate, nici măcar ca totalitate. Pluralitatea merge mai departe. (Geneza e întotdeauna principiul de explicație și de opoziție față de creatură.)

Dar logicienii stăruie. Nu e contradicție formală, aci, contradicție e între «aceasta e o pălărie» și «nu e pălărie». Credeți ? Dar contradicția e cel mult între cap gol și cap cu pălărie. Iar capul gol pune pe lume pălăria, o instituie, aceasta contrazicându-l la început, căci «nu e cap gol», e cu pălărie. Dar pălăria se maturizează : se impregnează, ca în cazul lui Chaplin, de imaginea omului și devine ea purtătoare de om, nu omul purtător de pălărie. Iar acum, când pălăria poartă omul, ea nu mai contrazice capul gol, ci acesta o contrazice pe ea, în timp ce pălăria lui Chaplin pleacă în lume cu mesajul ei.

★

Sensul adevărurilor noastre este de a fi dezmințite. Așa s-a spus despre adevărurile experimentale de azi, că trebuie să fie *deschise*, altfel nu sânt adevăruri. Spre deosebire deci de Adevărul care nu era adevăr dacă suferea dezmințire …

Todetica ? Primatul individualului asupra generalului. Dar a individualului care duce la un general lărgit. Educarea Adevărurilor.

Cel mult se spunea : excepția confirmă regula. Azi spunem mai simplu : excepția *lărgește* regula, n-o lasă pe loc. Dar regula nu e regulă dacă nu e în expansiune.

★

Două abstracturi, poate. Un abstract elementar, legat de concret, din care s-a ridicat : cel matematic. De exemplu spui «vector n-dimensional» : dar în realitate te gândești la cel cu 2 sau 3 dimensiuni, pe care-l *vezi* concret și «generalizezi» pur și simplu. În matematici abstractul are întotdeauna o origine vulgară. E o înnobilare, dar nu a ceva nobil. Nu e «cazul» din cerul abstracțiunii.

Dar abstractul speculației e abstract pur. Nu e complexificare, ci complex. (*Le simple c'est du simplifié,* s-a spus ; dar și *le complexe* poate fi *du complexifié*[{39}]). Cum obții acest complex ? Revii cu el la teza prost-idealistă ? Dar poți spune cel puțin : el e datul. El e mișcarea elicoidală de

probă, care apoi devine în linie dreaptă : e syntagma, care apoi se explicitează. E numărul imaginar (complexul !), care apoi abia devine 1.

Poți spune : merg către el — și ai matematicile. Poți spune : plec de la el — și ai speculația.

Căci problema este : dacă trebuie să-ți *dai* ceva, poți la fel de bine să-ți dai simplul originar sau complexul originar. Și așa s-a și făcut în cultură : s-a pornit de la complexul originar, dar unul gata făcut, atoatedeținător, divinul. S-a trecut la simplul originar și cunoașterea a început să se miște. Dar se revine la complex. Numai că, la unul care nu e gata făcut : care e model, are în el procesualitate. Și atunci ai toată disponibilitatea simplului, cu inepuizabilul complexului.

Le plus beau complexe ne peut donner que ce qu'il a. Dar și aci e valabil… *que ce qu'on lui demande*.[{40}]

★

Adevărurile noastre teribile : că omul se trage din maimuță, că totul se reduce la libido, că societatea se înalță pe nevoi — de-a mânca și a se adăposti — au apărut perfect în mintea primului venit în materie de reflexiuni. Dar el le-a înlăturat, pentru că nu erau *altceva*, nu dădeau o explicație, ci erau faptul însuși. Cum s-ar mira grecii de explicațiile noastre pe bază de truisme !

Dar ce s-a întâmplat că platitudinile acestea au devenit adevăruri subtile și neașteptate ? Au devenit atât de complexe realurile — om, suflet, societate, suprastructurile — încât evidențele de ieri, infrastructura, îngropate sub atâtea straturi, au fost uitate până la a fi o adevărată relație, acum ? Sau mai degrabă — căci ele au fost evidente tot timpul oricui — le punem în joc altfel ?

Chiar ideea de evoluție : ce loc comun și ce evidență oricui, în creșterea plantei, animalului, cetăților ? Cum s-a calificat dintr-o dată ?

Nu faptul că de la sine înțelesul a fost acoperit de straturi prea numeroase (că sufletul s-a acoperit de atâtea sublimări, de pildă) reabilitează de la sine înțelesul și-i dă putere de *altceva*, deci capacitate explicativă. Că *de la sine înțelesul a devenit el însuși un înțeles*, ține de *adâncimea* pe care a căpătat-o el. Azi maimuța, erosul sau nevoile omului au altă încărcătură : țin ele însele de o «istorie naturală» atât de adâncă încât s-au înnobilat. Nevoile sânt forțe de producție, cu adâncimea lor. Așa cum arta s-a făcut tot mai mult pe teme imediate și degradate, spre mirarea unui

Pascal cu tablourile (nu cu neobișnuitul celor o sută de teme greceşti, de pildă), cultura toată se sprijină pe un profan sacralizat. Profanul a ieşit din condiţia lui de profan, materia a luat caracterul spiritului (unda). Comunul a devenit altceva.

Aceasta înseamnă că am mers mai bine, nu înainte ci *îndărăt.* Am fundamentat fundamentele, am adâncit axiomele (platitudini ele însele), am regresat mai bine, adică mai adânc. Regresul nostru este progresul faţă de antici. Am regresat mai bine decât ei. Ceea ce era grav în lumea religiilor era că nu se putea regresa : nu exista decât decădere, nu regres. O lume stagnează când nu mai ştie să regreseze. (Caragiale !) Înţeleg azi în socialismul ştiinţific pozitivul acesta de-a fi adus, pe linia timpului dar total, regresul în istorie.

Essai sur le regrès[{41}]

Dealtfel şi mişcarea se face de-a-ndaratelea : ca reacţie. Nu ne sprijinim pe ceva ce lăsăm în urmă. Înaintăm regresând.

Despre importanţa *regresului*

Omul de azi e regresist.

(Chiar şi teatrul lui Eugen Ionesco. Locul comun ! Firul de păr. Noroiul. Platon.)

«Noi» nu e aici omul. E solidaritatea cu materia. Ochii ei. Ţuculescu şi Moore.

«O societate care nu mai regresează stă pe loc» — nu mai sună caragialesc. O societate care rămâne la zeii ei, la «graţia lui Dumnezeu», la clasele, constituţiile, idealurile ei, care nu se pune în discuţie, ca Evul mediu — stă pe loc.

De aceea orice progres apare esteţilor (lui Iulian Apostatul) catastrofal. Creştinismul faţă de păgânătate, burghezia faţă de aristocraţie, proletariatul (masele !) faţă de burghezie, sau Descartes, cu «simplul» său, faţă de aristotelism, sau matematicile faţă de real, mecanicul faţă de organic şi materia faţă de spirit. Cantitatea faţă de calitate.

Totul se explică azi prin număr, poate. Dar numărul nu mai e număr, şi nu e în nici un caz divinul pitagoreic. E un «de la sine înţeles» care a devenit oceanul matematicilor, mările calde ale începutului.

Inferiorul explică superiorul pentru că e mai adânc inferior. Linia dreaptă explică, în calculul infinitezimal, mersul curbelor pentru că e

mişcare, nu linie. Micul explică marele fiindcă e mai mult decât mic, e infim, şi Multiplul explică Unul pentru că a dat multipluri. Abia pluralitatea secundă preia unitatea în ea. Abia degradarea degradatului îl abilitează. (A trebuit să tragem maimuţa şi mai jos în istoria naturii, spre a o face aptă să explice omul).

Pluralul e un singular !

Există un plural al pluralului unităţii : Când pluralul se întoarce asupră-şi, când devine *reflexiv,* dă altceva.

(*Parmenide* scris pe tema contradicţiei unilaterale. *Parmenide* sau despre Unu şi Multiplu.)

1) Dacă Pluralul e unu (el e altceva)

2) Dacă Pluralul e plural (atunci el e unu)

Sau Unu şi Plural stau rigide. Dacă Pluralul e plural dă unitatea.

(Greşeala lui Platon e că, după ce arată ce se întâmplă când *Unu e Unu,* nu arată ce se întâmplă când *Multiplul e multiplu.* Platon a luat numai pe Unu drept subiect !)

Când pluralul a devenit plural (atunci se întâmplă tot !). Unul a fost integrat, depăşit, şi a dat : unitatea. Negarea negaţiei nu ne-a întors ci ne-a trimis mai departe.

În ridicarea la putere e semnificativ că se pleacă de la *plural.* Unitatea nu poate da nimic. (Numărul nu începe de la unu şi repetiţia lui, cu adunarea, ci de la plural şi pulsaţiile lui.)

Nu unitatea, ci pluralitatea face posibil numărul. Dar nu cea simplă. Pluralul *pluralului* face posibil numărul.

(Pluralul perechilor originare la Chardin !)

Numai pluralul se distribuie fără să se împartă. «Spiritul» e pluralitate !

★

Toată problema filozofiei este : fiinţa e ea oare numai predicat ? sau e şi subiect ? Ai putea spune că materialismul susţine cum că nu e decât predicat : nu există decât mere, pere, nu fructul ; decât societate civilă, nu statul. Dar nu poţi merge până la a spune : speţa nu există ca atare, Darwin vorbeşte despre ceva ce nu este. Sau : nu există decât capitalişti, nu capitalism. Oameni, nu relaţii de producţie. Ai cădea în nominalism şi atunci te-ai contrazice vorbind despre tot ce nu e individual.

Problema e, deci, cum există şi altceva decât individualul ? Ce este acest «este» mai larg ? De aci a început Ideea platoniciană.

Dar poate că e o altă problemă — şi în aceasta ar consta materialismul — cum să *reduci* generalul la individual : cum să desfiinţezi statul şi să ajungi doar la societatea civilă. Iar dacă în lumea realului individualul nu obţine această întâietate asupra naturii sale generale, în lumea omului e tocmai tendinţa mai adâncă. Aci nu trebuie să existe om în general, ci fiecare trebuie să tindă a deveni omul. *Conştiinţa* lui să dea relaţiile de producţie, odată cu forţele de producţie, iar nu invers.

În acest sens, cu cât devin mai mult om, cu atât omul *este* mai puţin idee, dar face, instituie, transformă prin idee, se transformă pe sine.

★

De ce n-au matematicile *lege* ? De aici poţi începe analiza «legii».

Matematicile n-au lege şi totuşi căutăm peste tot legi cu ele. Nu au real, şi captăm realul cu ele.

★

Pentru antici, avem opinie când credem că lucrul poate fi şi altfel : avem cunoaştere când înţelegem că e imposibil să fie altfel.

Dar e exact pe dos, cu noi, iarăşi. Adevărul e adevăr când deschide către altceva. Puţinătatea absolutului, asta e nou (v. *Anal. post.* I, 33, Met. VII, 15 şi VI, 2, 1026 b şi urm.).

În definitiv tocmai *generalul* îţi dă pe altceva în acelaşi. Cel puţin generalul nostru, care nu e prototip, ci model.

★

Istoria e întotdeauna produsul unei istorii. Plat vorbind, e istoria regilor şi războaielor. Pentru Bossuet era istoria gândului lui Dumnezeu. Pentru Hegel era istoria spiritului. Pentru Marx era istoria forţelor de producţie.

Istoricul trebuie de fiecare dată să ştie *altceva* spre a da socoteală de ce a fost şi este. Dacă în cazul banal era în joc o succesiune de dinastii şi evenimente, cel mult cu psihologia conducătorilor, oriunde în rest *e altă* istorie cu adevărat.

Atunci ce este istoria aceea secundă, care face cu putinţă pe ultima ? Istoricitatea face cu putinţă istoria, care tinde să se reducă la prima, ca istoria cea adevărată. Aci, abia, apare un «cum e cu putinţă» transcendentul,

care duce la un cum e cu putinţă realul. Iar istoria realului trece în istoria posibilului fără de care ea ar fi ireală, evanescenţă pură.

★

Logica începe cu întrebarea. Despre structura şi tipurile de întrebare. Întrebarea închisă ; cea bivalentă ; cea deschisă. Orizont închis sau deschis.

Ce termeni pune în jos. Ce operaţii. Ce acte logice ?

1) Întrebarea :
concept deschis
cum e cu putința ceva nou
2) Posibilul
3) Câmpul logic

Întrebarea e prima expresie a întâlnirii cu *generalul.* De la general începe logicul. *Posibilul.*

Câmpul logic. — Creat de întrebare. Logica de până acum a fost numai a răspunsului. E adevărat, răspunsul creează întrebări noi. Dar întrebarea trebuie analizată întâi logic. Şi ea e : logicul, logicitatea.

★

(Întrebare de existenţă : este lupul ? Este sau nu este. Dar «ce este lupul, cum este, unde, când, de ce ?» e întrebare de câmp, logică. Cele şapte particule, categoriile.)

★

Paralelism logico-fizic, nu logico-matematic, sau logico-gramatical. Astfel, fizica începe cu principiul inerţiei (v. Einstein), logica, cu al identităţii. Fizica cu substanţă şi materie, logica cu substanţă încă şi întrebare de existenţă. Fizica instituie cele 3 principii newtoniene, logica cele trei logici. Fizica stă sub forţă ; logica sub general.

Dar fizica trece la câmp ; logica trebuie să se lărgească şi ea până la anexarea prelogicului, a întrebării.

★

Principiul conservării (materiei ori energiei) — ce sărac în fond : se reduce la adunare şi scădere. Dar câte servicii nu a adus ştiinţei. Probabil pentru că desfiinţa naşterea şi pieirea, calitativul.

Ca şi legea inerţiei, naivă filozofic, principiul conservării a adus primatul cantitativului şi astfel a făcut ştiinţa cu putinţă.

★

Fire şi fiinţă, putere şi putinţă, dorire şi dorinţă, căire-căinţă, socotire-socotinţă, ştire-ştiinţă, crezare-credinţă. Dar devenire, fără devenінţă.

★

E interesant în *Laches* felul cum Socrate arată celor ce caută instructori pentru copiii lor, cum că trebuie întâi priceput despre ce e vorba.

În fond crezi că ştii ce vrei sau ce cauţi, ce este sau ce se întâmplă — dar nu ştii despre ce e vorba. Filozofia ar avea ca justificare acest fel de a spune, de fiecare dată, ce poate fi în joc. Nu e asta, e altceva. Asta e altceva. Îndărătul lucrurilor stau altele (relaţii de producţie, eros, inconştient colectiv, interese, gândul lui Dumnezeu, o cultură istorică …)

Paradoxul e că reuşim în cele unde nu se ştie despre ce e vorba — în matematici — şi nu obţinem decât punere de probleme, în filozofie.

★

Există constante : 2, π etc. Exista *parametri*, constante convenţionale, nu absolute : în ax + b = y, a şi b parametri (odată aleşi, dreapta e dată). Şi există *variabile*, puncte curente de pildă. Aşadar nu poţi spune : ori e constant, ori e variabil. Iar nu tot ce are variaţie e o variabilă.

Dar în matematici se consideră constantele un caz particular de variabile ! Când valorile lui x sânt egale între ele (ex. mişcarea punctului M faţă de centru are distanţa constantă).

(Numărul o mărime constantă abstractă.)

Dar ce mărimi oferă realul, parametri sau variabile ? Faţă de general, exemplarul e un parametru. Şi totuşi poate deveni o variabilă, lărgind generalul.

Chiar variabila e de două feluri : punct curent, într-o structură determinată ; fluenţă fără structură determinată.

(În orice caz odată cu variabila apare ceva impur în geometrie : timpul. Pe când parametrul nu implică timp.)

Deşi variabila e altceva decât un parametru, funcţiile nu sânt doar de variabile ci şi de parametri.

Parametrul e şi o constantă şi o variabilă.

O aceeaşi mărime poate fi privită eventual : ca o constantă, ca un parametru, ca o variabilă.

★

Substanţa la Aristotel are drept proprietate caracteristică faptul de a admite contrarii. Dar care substanţă ? Numai cea primă, individualul ce devine. Din cald poate deveni rece.

Atunci cum mai sânt «substanţe» cele secunde, speciile şi genurile ? Căci ele nu admit contrarii, par imuabile.

Şi tocmai aci se înscrie dialecticul. Nu sânt şi generalurile substanţe cu devenire ? Şi nu începe filozofia tocmai de aci, de la substanţele secunde şi devenirea lor ?

★

Cu filozofia se întâmplă azi ce s-a întâmplat cu poporul lui Israel. Acesta avea o carte, Vechiul Testament ; dar creştinismul i-a luat-o (pur şi simplu, dându-i alt sens şi valorificând-o pe alt plan). Totuşi *undeva* e cartea poporului lui Israel. Iar acesta, deşi vidat de substanţa proprie, a supravieţuit.

Ştiinţa a luat astăzi filozofiei aproape toate conceptele şi problemele ei. I-a luat până şi ce avea mai propriu : categoriile. (Despre cauzalitate, unitate, pluralitate sau posibilitate şi necesitate, sau despre deducţie, relaţie, ca şi timp şi spaţiu, vorbesc mai întemeiat ştiinţele.) Ce rămâne atunci filozofiei ? Dacă te întorci asupra tabloului (restrâns) al categoriilor, îi rămân cele privitoare la fiinţă : esenţă, existenţă, substanţă, real, posibil. Dacă te gândeşti la probleme, rămân cele ale aşezării omului în lume şi istorie.

Poţi atunci spune aceasta : ştiinţa poartă asupra realului, devine forţă de producţie şi deci creează indirect altă filozofie, prin noi relaţii de producţie. Sau poţi spune : prin ea însăşi, nu doar indirect, ştiinţa creează noi obligaţii filozofiei.

Iar dincolo de aceste obligaţii, filozofia ar trebui să aibă un sens autonom. Dar nu închizându-se în tema fiinţei sau în «problemele omului», ci integrând odată cu ele. O mai poate face ?

★

Când filozofii au fost oameni de știință, filozofia a fost mare. De când științele s-au desprins de filozofie (definitiv după Hegel și marxism) filozofia n-a mai fost mare. Dar nici oamenii de știință, nici unul n-a dat vreo mare filozofie. Atunci : filozofia nu mai poate fi fără știință ; știința nu duce la filozofie (prin ea însăși) ; filozofia (care nu se poate lipsi de știință) nu o poate anexa.

Ce se va întâmpla ? Poate mașina va *degreva* pe om de sarcinile științei, inclusiv de cea a creării instrumentului matematic. Poate omul va *spori* ca facultăți. Sau, poate, filozofia se va redefini.

★

Două probleme despre categorii :

1) Ele nu sânt despre concepte fără *συμπλοχή*[{42}], de vreme ce tocmai indică predicarea ! Deci categoriile ele însele se depășesc prin simplul fapt că sânt «categorii», adică enunțări. Tratatul lor va fi despre judecățile *posibile.*

2) Care sânt categoriile ? Substanța nu este, căci nu se predică despre nimic ca fiind substanță individuală. Sânt doar celelalte 9 despre ea ? Dar și «vocile» lui Porphyr se predică, mai ales ele. Atunci sânt 14 categorii. Și nu e și a 15-a, ființa, care se spune despre toate subiectele dar *nu* se spune despre celelalte 14 categorii ?

Porphyr nu «introduce» la categorii. Dublează planul lor cu altul. Dar care e cel logic ? Care cel ontologic ?

Substanța primă nu se spune despre altceva. Dar totul se predică despre ea (inclusiv substanțe secunde). Atunci cum se putea scrie despre categorii fără să se spună ce categorisesc ele ?

Deci e firesc ca tratatul să se deschidă cu o categorie care nu este una !

★

Ce stranie e teoria mulțimilor. Ea pune în joc Unul, nu unitatea. N-are unitate. Definind înmulțirea ca *intersecție,* rolul unității îl joacă «întregul plan» I. (v. *Probleme* p. 36). Căci orice mulțime A «înmulțită» cu I dă tot A.

Atunci știința mulțimilor, ce pune în joc Unul, e cu totul alta decât a numerelor, ce pune în joc unitatea. Avem Unu și multiplu în prima, unitate

şi pluralitate în a doua.

Dacă se ia unitatea ca bază, se obţine algebra numerelor. Dacă se ia Unul, se obţine algebra mulţimilor.

«Unu şi Multiplu», al lui Platon, a fost reluat de teoria mulţimilor.

De asemenea : A + A = A şi A.A = A (Totul ca la Boole). De ce ? Fiindcă repetiţia *nu e posibilă.*

Căci la mulţimi aduni şi înmulţeşti realuri, pe când la numere, simboluri. Un acelaşi real e acelaşi ; pe când un acelaşi număr (simbol) este altul.

Repetiţia nu e posibilă dacă pleci de la Unu.

Deci cu totul altele sânt operaţiile la numere decât la mulţimi. La numere sânt *pe bază de repetiţie* ; la mulţimi, pe bază de asociere şi acoperire.

Atunci de ce teoria mulţimilor, a nerepetabilului, e atât de semnificativă azi pentru ştiinţa numerelor, a repetabilului ?

Ce e curios este că «operaţiile» cu mulţimile seamănă cu cele ale spiritului. Nici aci nu încape repetiţie : o idee plus ea însăşi este ea însăşi ; înmulţită cu ea însăşi e ea însăşi. Şi la fel cum nu sporeşte prin ea, nu se ridică la putere, la fel nici nu se divide prin ea ; se distribuie fără să se împartă. Operaţiile inverse nu sânt operaţii, aşa cum nici la mulţimi nu încape decât negaţia ca complementară.

(Dar la ce am ajuns ? odată distribuirea fără împărţire era ridicare la putere. Acum spun pe dos : ceea ce se distribuie fără să se împartă e ce *nu* se ridică la putere, A x A = A.)

★

«Noţiunea de mulţime şi cea de element al unei mulţimi nu se definesc, fiind considerate primitive.»

Or tocmai asta e problema, filozofic : individualul de o parte, generalul de alta, şi determinaţia între ele.

Matematicile nu vorbesc decât de individualuri şi colecţiile lor. Teoria colecţiilor, nu a colectivelor. Logica matematică adaugă pe D. Dar G nu e nicăieri !

O mulţime, zic ei, e de pildă «totalitatea cărţilor dintr-o bibliotecă».

Dar interesantă e : biblioteca. Generalul acesta, cu «spiritul» lui (ce tip de bibliotecă este, pe cine definește, ce tip de preocupări, ce epocă), el face obiectul filozofiei. Cum e ridicarea la întreg. Creaţia e ridicarea lucrului la sensul de întreg.

Biblioteca din Alexandria.

★

Care e obiectul filozofiei ? Este generalul, sau mai bine, universalul concret, sau universalele («clasa», Capitalul, familia, comunitatea, noi, sinele lărgit, spiritul unei limbi, «spiritul», Ideea, «asta e altceva» … Biblioteca !)

Obiectul filozofiei e ceea ce nu se vede ! (Într-un fel : substanţele secunde, nu cele prime, ca la Aristotel.)

★

Nu există, după Aristotel, decât subiecte şi accidente. Iar de predicat, se pot predica subiectele despre subiecte (substanţele secunde despre cele prime) sau accidentele (celelalte 9 categorii) despre substanţe (sau şi accidente individuale ?).

Dar e tot una să enunţi un accident despre o substanţă şi o substanţă despre o substanţă ? S-ar putea ca logica modernilor să nu vorbească decât de prima predicaţie.

Dar categoriile nu sânt *accidente*, cum spune Porphyr. Marele apare necesar fiinţei individuale, nu accidental, şi la fel cu celelalte. Tocmai asta e interesant în tabloul categoriilor că sânt «predicate universale», «accidente universale», deci nu simple accidente, în fond.

La ce ajunge Porphyr ? Cantitatea, care e un accident, poate fi accidentală ori fundamentală. Deci accidentul e esenţial ori accidental !

★

La calitate, 4 tipuri : ale stării, ale capacităţii, ale sensibilităţii şi ale formelor.

Iar ultimele, cele formale, pot fi : 1) figuri determinate 2) forme nedeterminate, de nefigurat 3) forme implântate în matrice (rectitudine şi curbură).

★

În fond Aristotel povestește ce se spune. Ce a auzit în agora, ce s-a cat-agorisit.

★

Negația slabă greacă, *μή*, «ca nu cumva…». Negația interogativă sau deschiderea prin întrebare care e totdeodată negație.

★

Asistăm poate la revanșa aritmeticului asupra analiticului.

Marea cucerire a spiritului modern era analiticul, calculul infinitezimal, infinitul actual. Dar totul implica anularea diferențelor, in-diferența diferențialelor. Se totaliza același cu același. Se pulveriza întregul, și infinitul (firele de praf indistincte) dădea — continuitate.

Acum s-a regăsit *discontinuitatea.* Elementul distinct (diferențiala diferită) poate fi și el însumat. Însumarea lui e finită, dar pentru că se face la scară electronică, ea dă rezultate noi și le dă în real.

Am regăsit de două ori aritmeticul : ca discontinuitate și ca limitație.

Nu cumva s-a pierdut infinitul ? Și n-a fost infinitul un simplu expedient pentru imposibilitatea de-a opera vertiginos ?

De aceea, față de analiză, care nu reușea decât în anorganic, aritmeticul cel nou făgăduiește să obțină ceva și în organic. Dar infinitatea e pierdută aci. Nici anorganicul nici organicul n-o au, până la urmă. O păstrează doar spiritul ?

★

Idealul calculului matematic — și în orice caz al logicii matematice — este operația mecanică.

Dar «mijloacele trebuie să fie de același rang ca scopurile». Sau Hegel : rezultatul cu drum cu tot.

Aci stă toată deosebirea : pe unii — științificii stricți — îi interesează rezultatele ; pe ceilalți rezultatele și mijloacele deopotrivă.

«Scopul scuză mijloacele» în matematici.

★

Ce am făcut cu logica matematică ? Am mutat totul în posibil.

Lukasiewicz spune (p. 11) : silogismul : «Toţi oamenii sânt plante — Toţi polonezii sânt oameni — Toţi polonezii sânt plante» nu e adevărat. Dar : *dacă* toţi oamenii sânt plante şi toţi polonezii oameni, *atunci* toţi polonezii sânt plante — e adevărat.

Ce face ? Explicitează, cu *dacă* şi *atunci*, tocmai posibilitatea de adevăr pe care o implică forma obişnuită. Posibilul a ieşit pe prim plan. Se operează cu posibilităţi.

În fapt Lukasiewicz a trişat : a tradus silogismul într-unul modal : E *posibil* (logic, imaginativ, ipotetic) ca toţi oamenii să fie plante. E adevărat că toţi polonezii sânt oameni. Deci : E posibil ca toţi polonezii să fie plante.

Aristotel spune cu «dacă» şi el. Dar spune : dacă *e adevărat*, nu dacă e posibil.

★

Cele individuale (pomul acesta) n-au contrarii. Dar au contradictoriu. De aci începe totul pentru dialectică. Şi nu e vorba de contradictoriul nedeterminat (non-pom), ci de cel anumit.

★

Raportul cantităţilor e ceva abstract. Dar raportul greutăţilor e ceva cât se poate de concret : masa !

Masa e invariabilă, pe când greutăţile variază. Masa este, greutatea devine.

Modernii au găsit fiinţa în *raport.*

★

I. e *realul* (singular, plural ori total, nu importă) ; D. este *manifestarea* realului ; G. este *legea*.

Interesant e că oricare poate mijloci între celelalte două. Când mijloceşte legea, avem silogismul figurii I. Doar atunci spunem ceva valabil. Când mijlocesc celelalte, figurile II şi III.

Deci nu cuantificatorii contează, nici negaţia, cantitatea şi calitatea nu mai joacă. Şi totuşi ia toate formele de silogism

★

Ca anti-materia și anti-corpii de azi, matematicile sânt anti-divinul. De aceeași esență cu el, dar opusul lui. (Logos-ul matematic. Exterioritate pură. Revelația nu e excepția, ci regula. Nu se ascunde. Nu mister. Nu sacrul, ci profanul. Mănușa întoarsă pe dos. Teologie pozitivă. *Ens non-realissimum*[{43}].)

★

Că mașina e programată ? Dar și omul e programat, s-a spus.

★

Aristotel rezolvă marea tensiune dintre individual și general spunând că și unul și altul sânt substanțe, prime și secunde. Dar tensiunea aceasta e totul. Și Biserica a încercat să rezolve tensiunea dintre Pavel și Petru sărbătorindu-i laolaltă ; dar conflictul a persistat, a revenit, și face aproape întreaga istorie a luptelor din istoria Bisericii, cu paulinism de o parte (Augustin, unele erezii, protestantism, calvinism, jansenism, mistică etc.), fiind rana ei deschisă.

Că individualul și generalul pot fi numite substanțe e secundar. Esențialul este că nu au aceleași conective și că totuși trebuie să fie una. Problema e deci nu : că sânt un același lucru, ci cum *pot deveni* un același lucru ? Cum e cu putință logicul ?

Toată problema logicului aristotelic e deci cuplul logic : *I—G*.

Deci logica e alta decât cea matematică.

I e G ; sau G e I sau I e D și același D ține de G.

Cu teoria mulțimilor, matematicile au ajuns la esența lor : nu au ce face cu universalul, fac miracole cu restul — cu tot ce nu e miracol al universalului.

I *este* G.

Toată deosebirea între cele 2 logici ține de este. Vorba lui Hegel, «Pomul este verde».

Nu există problematică a lui «este» în matematici. «Este» înseamnă «egal» (cu jungla lui) și atâta tot.

Pe când în filozofie totul ține de ce este. A fi ? A deveni ?

A fi în ? A deveni în ? *Întru* ?

★

Că un element aparţine unei mulţimi, spune teoria mulţimilor şi cu ea toată matematica, poate. Că un element *este* mulţimea, că I e G, spune logica — şi asta e altceva.

★

Întreg aristotelismul îmi pare a ţine de două intuiţii elementare : întâi, că există realităţi individuale, şi numai ele ; în al doilea rând că există lucruri făcute de mâna omului.

Pentru primele, vom avea cele 10 categorii, respectiv substanţa şi nouă accidente care îi revin. Pentru realităţile artificiale vom avea formă şi materie.

De aci două metafizici : una a individualului şi a felului cum e definit de specie şi gen (cu logica respectivă) ; alta a formelor substanţiale şi materiei, a actualului şi virtualului.

★

Ce face unitatea categoriilor ? Tabloul întrebărilor posibile, poate. Categoria ţine de *întrebare*. De aceea e fundamentală logic şi epistemologic.

Logica nu începe cu răspunsul, ci cu întrebarea. Logica întrebării. Câmpul logic.

Teoria informaţiei poate fi privită din perspectiva întrebării.

Omul dd-ului nu se întreabă. Df-ul ca întrebare.

Omul comicului nu se întreabă. Omul tragicului se întreabă. Şi o face mai ales : omul sentimentului adânc al ridicolului.

Omul realului nu se întreabă, până la urmă (fie el antic sau Hegel). Omul posibilului e întreg în întrebare. Primatul posibilului asupra realului. Sau : nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit.

★

Ce vrea Platon ? Virtute cu ştiinţă. Politică pe bază de ştiinţă. Aşa cum cunoaşterea e pe bază de ştiinţă.

Dar este ştiinţa una a Ideii ? În cunoaştere da, într-un fel. Căci legea, *Geist*-ul[{44}], *ordinea* sânt *date*, sau sânt inerente lucrurilor, sânt într-un fel,

pe când în etic şi politic, ca şi în estetic, legea *se instituie* prin om.

★

Dialectica în 3 timpi e ceva la fel de imediat ca operaţia : din două elemente ale unei mulţimi obţii printr-o lege un al treilea.

De aceea Hegel trimite la ceva atât de imediat ca — iubirea. Iubeşti pe celălalt ? Pe tine în celălalt ? Un al treilea ?

Sau pasul. Te dezbini spre a te reuni.

★

Problema filozofiei de azi : nu categoriile realului, ci ale realului făcut. Nu ale timpului real, ci ale celui logic !

★

Dar prima manifestare a logicului este tocmai lipsa de logic. Dialogul celor două conştiinţe raţionale începe cu semnalizarea fiecăreia că e fiinţă raţională, adică poate semnaliza arbitrar. Nu stă sub o necesitate mecanică. Are spontaneitate.

Prima categorie va fi : *spontaneitatea.* Eu sânt, adică sânt subiect. Eu sânt un eu.

Prima afirmare de raţionalitate este iraţionalitatea. Cine nu poate fi iraţional nu e raţional ; stă sub o raţiune (ca tot ce este pe lume), dar nu *este* raţiune.

Eu sânt eu înseamnă eu sânt raţiune. Aci, pe acest astru, este raţiune. Vă semnalizăm raţiunea de aci prin capacitatea ei de a se dezminţi. Ea se afirmă dezminţindu-se. Ea *începe* prin chaos, se vesteşte ca chaos. Sau : începe ca posibil, se vesteşte ca posibil.

Ce înseamnă asta ?

Că *metafizic* chaosul precede cosmosul.

Că *logic* posibilul precede realul.

Spontaneitatea e deci prima indicaţie de sine a fiinţei raţionale. Nu entropia, nedeterminarea, ci distropia, polideterminarea.

Sânt două feluri de chaosuri : unul ca lipsă de determinare, altul ca exces de determinare, hypo- şi hiperdeterminare.

Ceea ce semnalizează conştiinţa raţională despre sine nu e un mesaj organizat, ci capacitatea ei de a surprinde. *Aci e o fiinţă raţională pentru că*

nu transmite nimic. Un mesaj organizat poate fi şi un limbaj al naturalului. Unul chaotic ţine de *naturans*.[{45}]

Prin capacitatea de a surprinde permanent prinzi cealaltă conştiinţă.

Sânt pentru că te surprind.

Cine eşti ? — Sânt cel ce te surprinde. Lucrurile îţi trezeau mirare când ieşeau din ordine. Mirarea e începutul cunoaşterii tocmai pentru că e suscitată de dezordine. Cu mine însă, fiinţă raţională, ai nu numai dezordine, ci dezordinitate ; iar starea de mirare se permanentizează, în faţa unei excepţii care devine regulă.

(Excepţia dezminte regula ; excepţia confirmă regula ; excepţia lărgeşte regula ; excepţia face regula ; excepţia este regula fiinţei raţionale vii.) Spontaneitatea e regula.

Dar în momentul în care excepţia a devenit regulă ea intră în mersul regulat al lucrurilor şi devine expresia raţionatului, nu a raţionalului. Vroiam să transmit că sânt raţional. Am făcut-o arătând că pot practica iraţionalul. *Tot ce e iraţional* (aci) *e raţional*, am silit cealaltă conştiinţă să admită. Iar dacă e un raţional de ordinul regulei (de o regulară iregularitate, sistematic iraţional, exclusiv iraţional), atunci e ceva de ordinul *raţionatului*, şi nu al raţionalului.

Adică : dacă spontaneitatea — capacitatea de-a se dezminţi — nu se dezminte ea însăşi ; dacă excepţionalul nu face excepţie şi nu se exceptează de sine ; dacă posibilul, între posibilităţile pe care le pune în joc, nu aduce şi pe cea de a fi real — atunci încetez să *fiu* pentru celălalt. (Nici chaosul multiplicat nu dovedeşte raţionalul. El trebuie multiplicat după legea numerelor mari — şi atunci încetează să fie chaos.) Spontaneitatea devine expresia unei pasivităţi şi ea. Semnalele regulate nu atestau. Cele neregulate nu mai atestă când devin ordinea lucrurilor. Raţiunea s-a exprimat prin dezminţire, dar acum se dezminte prin afirmare. Îi trebuie o altă afirmare decât cea de pură spontaneitate. Îi trebuie o spontaneitate *dirijată*.

1) Sânt raţional pentru că sânt spontan

2) Sânt raţional pentru că ies din spontaneitate

Sau :

1) Afirm raţiunea prin iraţional

2) Afirm raţiunea ca raţiune a iraţionalului

(Dar acum încep tehnicienii. Putem coborî pe pământ.)

Zile cosmice :

Prima zi : a nu transmite nimic e prima transmisiune raţională.

A doua zi : Ceva şi nimic.

A treia zi : Devenirea

(Ar putea fi Logica lui Hegel. Aci nu fiinţa vorbeşte, ci Cuvântul.) (Când se sare *de la formă la sens.*)

★

Ce e *spontaneitatea dirijată,* această categorie supremă a omului modern ?

Societatea, nu în eprubetă, maşină care învaţă, natură stimulată.

★

În *Organon* totul începe prin conversiunea (singura perfectă) a *universalei negative.* Pe baza ei se demonstrează celelalte conversiuni, iar prin conversiune se întemeiază tabloul figurilor silogistice. Deci logicul începe cu *ceva,* nu e *altceva.* Cu distincţia. (Dar nu a lucrurilor, ci a predicatelor.)

Nu e în fond «asta nu e asta», un lucru nu e el însuşi, de unde mi se pare că începe *celălalt* logic (care e al culturii întregi). Şi poate de aceea rămâne logica o ştiinţă moartă : nu vorbeşte despre ce este, ci despre ce se spune cu privire la ce *este.* Nu dezvăluie mai adâncul lucrurilor, nu spune, în fond, că *ceva e altceva,* spune tocmai că ceva *nu* e altceva. «Asta nu e asta» nu delimitează faţă de altceva ci de sine.

Substanţa individuală nu e substanţă individuală, ci generală.

Dealtfel dacă totul începe prin conversiune înseamnă că nu poate fi vorba despre subiectele prime. Căci în natura acestora stă tocmai să nu fie predicate (să nu poată fi spuse despre altceva). Atunci, cu ele, A revine lui B, dar B *nu* revine lui A. Conversiunea nu se poate face — deci logicul nu poartă şi nu *poate* purta asupra subiectelor prime. (Nu întâmplător lasă Aristotel de o parte predicatele singulare.) Numai că, tocmai ele sânt *realul.* Tocmai despre ele este vorba, şi în primul rând la Aristotel ! El dă o filozofie a individualului unde nu se poate spune, logic cel puţin, nimic despre individual.

Logica lui Aristotel vorbeşte doar despre predicate. (Aşadar despre substanţe secunde şi accidente.) Vorbeşte despre ce combinaţii sânt posibile între predicate, dar nimic despre subiect.

Însă nu e aceasta problema ? Și nu apare ea chiar din faptul predicației ? Căci erau în joc acolo două feluri de predicări : enunți un accident despre o substanță, sau o substanță (secundă) despre o substanță. Iar ultima predicare este și cea de cunoaștere. Dacă accidentele nu sânt în substanță (în esențe), ele nu spun nimic legii cunoașterii. Aceasta se naște sau când enunț o substanță secundă despre una primă, sau când enunț ceva substanțial («diferențe substanțiale», «creatoare») despre substanța primă.

Individualul e marea problemă. Aristotel are dreptate. Iar logicul începe cu constatarea că individualul *nu* e individual, că e general.

Poate că aceea ce se numește idealism e afirmația : generalul este individual, afirmația răsturnată. Atunci ai dreptate să-l combați, dar trebuie să pui în loc logica individualului, nu cea a generalului gol.

Există generalul general, al logicului aristotelic. Există generalul individual, al platonismului. Dar trebuie pus în joc individualul general.

★

Trei sferturi din umanitate dispare ca atare (își schimbă identitatea), prefăcându-se : *țăranul.* Jumătate din umanitate e destituită din rostul ei : *femeia.* Îndărătul amândurora ceva a intrat în eclipsă (*natura*, destinul, timpul). Ce lume e asta ?

Die Geschichte der weiblichen Kultur{46}

Was für eine Welt ist das ? Es ist eben diejenige, die Goethe nicht geliebt hätte. In dieser Welt hätte er seinem Schatten sagen können : zum Scheiden du, zum Bleiben ich erlesen.

Doch ist es *unsere* Welt und wir trauen ihr. Es gibt etwas darin mehr als es je dem Menschen gegönnt wurde.

Einst wird der Historiker vielleicht sagen : Bis um 1800 war die Geschichte die der weiblichen Kulturen. G. Simmel hatte es anders gedacht : er schrieb einen schönen wahnsinnigen Aufsatz : *Weibliche Kultur,* in dem er einen Grundriss der künstlich möglichen Kultur wagte. Doch war es belanglos : weibliche Kulturen sind *Vergangenheits*– nicht Zukunftssache (–angelegenheit).

Die Wende des XIX Jahr…

★

Ce straniu sfârşeşte *Phaidon*-ul, adică Socrate însuşi. După ce îi convinge pe toţi cei de faţă că e o filozofică fericire să te eliberezi de trup, Criton îl întreabă ce să facă cu «el», respectiv cu trupul lui, când se va săvârşi, iar toţi încep să plângă în clipa când el ia cucuta.

De ce ? Fiindcă nu-l pot crede. Fiindcă a practicat «ironia socratică» spunând la capătul lui *Hippias minor,* şi în atâtea alte rânduri, că «este aşa, dar ar putea fi şi altfel», ba pentru că acum chiar, povestind mitul final cu Tartarul şi cele 4 râuri şi Hadesul, adaugă că s-ar putea să nu fie chiar aşa, dar că e bine să credem că aşa este.

Toate adevărurile sale sânt invalidate de ideea că e bine, că e frumos, că trebuie să fie *crezute.* Nu ai ce face, acest *Sollen*[{47}] e condiţia finală a platonismului şi a Fiinţei-Bine antice.

De aceea ascultătorii cred pentru că trebuie să creadă, pentru că nu pot să nu creadă ; — dar în clipa morţii, când trebuie să-şi exprime bucuria pentru triumful asupra ei, atunci plâng.

★

Pare ceva curios în fizica relativistă : renunţă la absolutul spaţiului şi timpului, spre a proclama absolutul vitezii luminii.

★

Ce înseamnă o idee filozofică. O idee obişnuită, a vieţii sau chiar a cunoaşterii ştiinţifice, e despre ceva. O idee filozofică e despre celelalte idei (e o idee care înghite celelalte idei). (Într-un sens, ea are mai mult caracter funcţional, pe când celelalte au caracter substanţial.)

O idee obişnuită e despre ceva mai mult sau mai puţin determinat. O idee ştiinţifică e despre un proces determinat. O idee filozofică nu e nici una nici alta.

În timp ce cu o idee obişnuită te opreşti la un aspect al lumii — iată asta e cal, asta e efect foto-elastic — cu una filozofică te plimbi peste lume (ca oglinda lui Stendhal care nu e chiar o oglindă în care vezi, în care reflectezi leit, ci o monadă vie, ceva organic, care reflectă înregistrând, redând, adaptându-se, reacţionând ba chiar făcând reflecţii). Dacă se preferă, e mai mult chiar decât o monadă anonimă, e o fiinţă vie pe care o *preferi* tocmai pentru că te învaţă mai bine şi mai mult despre lumea din afară. Când

iubeşti o fiinţă vrei să vezi şi să înţelegi lumea prin ea : vrei să vezi cum reflectă ea frumosul, cum reacţionează în faţa unui adevăr, cum filtrează ea lumile — aproape aşa cum vrei să vezi reacţia fiinţei iubite la un film, la un peisaj sau la o catastrofă a istoriei. O idee filozofică e una pe care o pro-pui.

Să luăm o idee. S-o botezăm devenirea întru fiinţă. La început nu pare chiar o idee ci un simplu nume, ceva hibrid între fiinţa anticilor şi devenirea modernilor. Dar ea începe să te înveţe ceva despre lume, adică să reflecte lucrurile, să le traducă în limba ei şi să-ţi redea un înţeles pentru ele.

Vrei să ştii ce e cibernetica. Te adresezi devenirii întru fiinţă. Ea face rapid, ca o maşină electronică, un calcul, şi pe urmă răspunde : cibernetica este, în definitiv, ceva inteligibil dar ca un fel de devenire întru fiinţă (pune în joc un mecanism sau organism cu autoreglaj, ce se informează, învaţă a b c şi devine, cu feed-back-ul ei, tot mai adânc ce este ea. Devine întru fiinţa proprie.

Vrei să ştii ce au fost religiile ? Au fost o devenire întru fiinţă până la ilogic, dar întru fiinţa eternă.

Vrei să înţelegi deosebirea dintre socialism şi capitalism. Socialismul e sau tinde să fie o devenire întru fiinţă, o împlinire a societăţii şi a insului cu o dezvoltare multilaterală, în timp ce poate dincolo nu e vorba decât de devenirea întru devenire, o lume ce se lasă şi te lasă în pace, să-ţi saturi, să-ţi refaci foamea şi iar să te saturi. Df. al persoanei, nu al comunităţii.

Vrei să ştii ce e marea poezie ? E tristeţea că devenirea întru fiinţă nu e întotdeauna lotul lumii. Că totul se surpă, în orele devenirii întru devenire a timpului devorator, ca în Sonetul XIX şi în aproape toate sonetele lui Shakespeare, ca în Hölderlin, ca în Eminescu.

Te întorci la filozofie şi o poţi înţelege pe toată ca o vastă încercare de-a capta devenirea întru fiinţă. Dialectica e forma ei cea mai apropiată, în timp ce un Goethe e apologetul Dd-ului.

Dar te poţi întoarce şi la ziua ta, la viaţa imediată. Tot ce faci se poate împărţi în dd. şi df.

Şi la fel oamenii : unii sânt ai dd-ului, alţii ai df-ului.

Orice idee are în ea o limitaţie, ce găseşte limitaţii. Şi o idee filozofică are o limitaţie, căci nu e decât asta. Dar are o limitaţie ce nu limitează, Cel mai bine se vede ce este ea, când e imitată, iar când nu e autentică, o idee filozofică apare atunci drept ceva care nu spune nimic prin ea însăşi dar vorbeşte despre tot. Ca şi filozofii ce nu ştiu nimic dar se pronunţă despre toate.

Dar atunci când e o idee autentic filozofică ? În definitiv şi devenirea întru fiinţă pare aşa, o idee care nu spune nimic şi vorbeşte despre toate. În fond şi aprioricul kantian e aşa ; şi Spiritul lui Hegel e aşa ; şi eul lui Fichte e aşa ; şi monada lui Leibniz e aşa. Şi formele substanţiale şi entelehiile — şi în ultimă instanţă roua lui Platon, care măcar are posibilitatea să nu-şi spună decât «idee», adică nimic.

Când e filozofică o idee ? Sau când e valabilă o idee filozofică ? Când operează ? Când explică ?

Perspectiva timpului ? Intersubiectivitate ? Acord universal ?

De potrivire între ea şi real, ca la adevăr, nu poate fi vorba. Ea nu e adevăr, ci procesul de devenire.

Dar e un logos, vorbire. E logicul concret. De pildă devenirea întru fiinţă e ridicarea individualului la general — care se petrece peste tot în cultură.

O idee filozofică e o idee de cultură. Dar ce e cultura, ca simplu fel de a înţelege ? Nu e şi «cultura» îngrijire, un fel de a se transforma şi a transforma lumea ?

(Cea mai stranie idee a fost cea marxistă că ideea e dată de existenţă şi că ea se întoarce asupra existenţei.)

E un act de conştiinţă. Dar conştiinţa e dată de existenţă. E atunci un spor în existenţă. E o devenire în existenţă. E o devenire întru fiinţă.

Căci iată, dacă ai *preferat* o idee filozofică, atunci o regăseşti peste tot, chiar şi în ce o dezminte. O idee filozofică este atunci ca Spiritul lui Hegel : ceva care nu are sens plin decât dacă se lasă dezminţită spre a se adeveri.

Dar o idee filozofică e una care nu povesteşte doar lumea ci se povesteşte şi singură. Iată df. implică şi devenire şi fiinţă şi se implică şi pe sine. Şi acum cu trei termeni începe să se mişte. Dă o dialectică. Dar în 4 timpi : Fiinţa se dezminte ca devenire, se reface ca df, care e sinteza ? etc.

Temă antitemă … Tematicul. Cercul. Dialectica în cerc. De cercuri, unde şi corpusculi. Contradicţia unilaterală ! Concept deschis.

Sau e poate întocmai Conceptului lui Hegel : e tot ce e mai de neconceput, spunea el.

O idee filozofică e vană dacă nu e o devenire întru fiinţă.

E una care-şi cere scuze că există.

Nu doar reflectă, ci se reflectă peste tot. Nu doar pleacă de la lume, ci o regăseşte, o reface. O face cu putinţă. O idee filozofică e una care suspendă

lumea (*cogito*[{48}]). Nu are nevoie de lume, dar devine lume. E o devenire întru ființă.

E o idee care își face mitologia ei, zeii ei, dușmanii ei (dd), mecanismele ei.

E o idee, e un *flatus vocis*[{49}]. O părere. O obsesie.

Ai o idee filozofică ? Sau o idee te are ? N-o deții. Te deține. E logos-ul *tău ?* Sau *al nostru ?* Nu mai contează. E logos-ul care se spune prin tine, prin alții. «Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost» ? O idee filozofică e una spusă pe de rost.

Și totuși ce greu se spune. Devine. Ar vrea să devină întru ființa ei deplină, dar nu poate prin tine, nici prin altul. E mai puternică decât noi toți, dar e neputincioasă fără noi, povestitorii ei. N-are ființă, n-are decât devenire întru ființă. Firește, dacă n-ar fi nu s-ar povesti. Dar este atât cât se povestește.

1) Reflectă lumea
2) Își face o lume
3) Reface lumea (mișcarea închisă, curbilinie etc).

O idee filozofică e una care trezește altă idee filozofică.

★

Strania reușită a lui Rousseau. Un valet și secretar, fără nici o întâlnire deosebită cu cultura (romane, ceva istorie, fărâme de filozofie), un copist de note muzicale, care — ca cismarul Jacob Bohme — spune atât de mult societății și filozofilor.

Poate pentru că aduce natura. Pentru o ultimă dată — și acum total, cu titluri depline în cultură — se invocă și acreditează natura. Dar ce maladiv, ipohondrie și crispat o invocă el și pe aceasta !

Și totuși nu e un spirit de a doua mână — ca Cicero sau Porphyr — jucând un rol de primă mână. E ceva de prim ordin în el. Dar ce ? Pathosul, sau pentru o ultimă dată : retorica ?

Nu știu —

★

Puţinătatea mesajului uman al atâtora de răsunet : Montaigne, Voltaire sau A. France, Valéry, Eugen Ionesco. *Les faiseurs*.{50}

Nu e nimic dincolo de ei, ca la Diderot cultura, sau la Rousseau natura.

N-au ce spune : şi atunci rămân doar câteva spuse reuşite, de la ei, — sau, ca astăzi, tragedia vorbirii.

★

Eliberarea de frică, foame, eros prin logos. Sau rămân doar : Frica şi Logos-ul.

★

Ce destin a avut şi istoria. Nu s-a obţinut ca ştiinţă sau măcar ca disciplină stăpână pe sine a culturii. (N-a avut putere explicativă, nici educativă, şi nici estetică de vreme ce nu poate face economie de mijloace.) Dar *Spiritul* istoric şi mai ales perspectiva istorică au schimbat cultura. *Conştiinţa* istorică a revoluţionat societatea.

★

Ce nu ştie Zorba Grecul

El nu ştie că sânt şi alte feluri de a dansa decât dansul. Ca şi «rătăcitorul» lui Goethe, el n-are peste capul său decât şapca şi cerul cu stele. Ce-am avut şi ce-am pierdut ? Nimic nu înseamnă nimic. Sau dacă înseamnă durere, ca la moartea copilului, durerea se eliberează prin fantezie şi dans.

Dar cultura însăşi e fantezie şi dans. (Ar fi fost o formă de dans să asculte, la moartea copilului, un Requiem de Bach sau de Mozart ; să citească un psalm.) Religia din ceasurile ei vii, ce dans, ce dans organizat, ce cor dionisiac, ce bacchanală nu a fost. Iar întreaga civilizaţie tehnică de azi este dans încă, o invitaţie la dans a lucrurilor şi o însufleţire a materiei adormite, ducând la joaca nemaiîntâlnită cu energiile, cu fluizii şi cu undele ei.

Pe toate acestea, cultură şi civilizaţie, Zorba le întâlneşte doar în formele lor degradate, — şi atunci calcă plin de graţie peste ele. El întâlneşte cultura ca deformare şi anemiere, în tânărul acela american fără identitate şi fără sacră nebunie. Găseşte religia în apele ei stătute, dintr-o Grecie obosită de

propria ei furie teologică. Iar civilizația tehnică, el o găsește doar la nivelul improvizației și al setei (vai, ce tipic capitaliste) de câștig rapid, iar nu în pietatea exercițiului ei. Cum oare nu i-a dat prin gând că poate pune în dans, cu funicularul său, buștenii și lignitul și oamenii aceia ai sărăciei ?

Iar până și admirabilul său dans frust, ce este el, ca dans, decât organizarea dezechilibrului, sau intrarea în alt spațiu, cel sacru, al culturii tocmai ? Dar Zorba nu știe de asta. El nu știe decât să intre sub narcoza dansului, nu sub delirul lui organizat. Și tocmai de aceea nu-și dă seama câtă dreptate are : căci știe să se desprindă încântător de toate, dar nu știe și în ce să se prindă, așa cum nu știe că sânt lucruri mai mari, care-l cuprind.

Va cădea, frânt de oboseală, la capătul dansului. Și va exclama : «vroiam să uit ceva» ! În timp ce lumea aceasta nu e de uitat, ci e de luat în brațe, ca Bubulina, la vals.

★

Mi-a dat restul

Copilul meu de 6 ani mi-a explicat : când eram mic, credeam că să-ți dea restul înseamnă, dacă n-ai restul, să-ți dea cât îți mai trebuie.

Ce frumoasă ar fi lumea asta întoarsă pe dos ! Dar așa e lumea culturii, poate. Nu știi destul — și ți se dă restul. Nimeni nu mai tăinuiește nimic, nici marele preot cu știința lui, nici pictorul cu amestecul lui de culori. Toți sânt gata să-ți dea restul și te așteaptă, cu restul acela miraculos, în biblioteci, muzee și la chioșcurile de reviste, la radio și în piețele publice.

Iar câteodată, când îmi fac iluzii, mi se pare că și lumea socialismului ar putea fi așa. O, e departe de asta, e groaznic de departe. Dar ceva s-a deschis, cu ea, către alt fel de a privi bunurile lumii și dacă închizi ochii bine, ți se pare că te așteaptă peste tot, dincolo de puținul pe care l-ai putut agonisi tu, restul.

★

Ofensa adusă de feminism. Transformarea omului in păpădie.

★

Spațiul logic !

★

Spaţiul logic. Simplul nume creează o spaţialitate, fie şl unidimensională. Generalizarea noţiunii de spaţiu ca şi a celei de timp.

Logica e ştiinţa spaţiului, a spaţialităţii. Cum e a temporalităţii.

Determinarea în spaţiul bidimensional (cu numele patronimic).

Spaţiul pentadimensional porfirian, pentru determinarea individualului. Dar spaţialitatea «geometrică» va face şi aci loc câmpului. Câmpul logic.

Dar orice vorbire descriptivă e situare într-un spaţiu. Fiecare notă creează o dimensiune nouă, iar descrierea e proastă când sporeşte dimensiunile spaţiale în aşa fel încât tulbură imaginea logică posibilă.

Între definiţie şi descriere ar fi atunci doar deosebire de grad : definiţia are număr mai redus de dimensiuni.

Dar între definiţie şi determinare ar fi deosebire de natură. Prin determinare indic (Ion Popescu), fixez, pe când prin definiţie dezvălui. Determinarea separă de alţii, se face deci din afara : definiţia dezvăluie dinăuntru.

Determinarea se face la nivelul numelor izolate.

Descrierea şi definiţia la nivelul numelor înlănţuite, a judecăţilor.

Dar numele e şi nume simplu şi pachet de judecăţi. Cum ? Ca fiind câmp logic.

De altfel determinarea poate fi oricât de sumară : odată obţinută, chiar prin gest indicativ, ea nu mai are rest. Pe când definiţia are permanent rest. Desfăşurând dinăuntru, ea deschide. Orice definiţie valabilă e una în acelaşi timp concentrată şi în expansiune.

Trebuie, ca atare, pornit de la nume. În nume ai şi indicaţia determinatoare şi implicaţia definitorie.

Cum nu operez doar, cu numerele, ci pentru a obţine numărul am operat — aşa şi cu numele : nu fac logică asupra lui doar, ci pentru a da numele sau *prin* denumire am şi săvârşit un act logic.

Logica trebuie să înceapă de la logos, cuvânt. Simplul cuvânt generează totul, cu echivocul lui : e şi epitaf (indicaţie determinatoare) sau epi-tet, şi

ἀρχή, principiu al lucrului. Primul logician e Adam care dă numele lor lucrurilor : iar aşa cum le-a *numit,* aşa *sânt.*

Spaţiul numelui : are adâncime (identitatea cu sine) ; capătă lăţime, ca nume comun, identitate «de sinonimie».

Transformarea identică e trecerea de la un spaţiu la altul.

Orice proces deductiv este, poate, transspaţializare, transvazare dintr-un spaţiu într-altul. A înţelege înseamnă a trece dintr-un spaţiu mai complex într-unul mai simplu.

Dar unidimensionalitate nu există, în fond. Reducerea e la : câmp logic.

Altă imagine spaţială. Nu de dimensiuni, ci de structuri.

(Poate chiar spaţiul dimensiunilor este, în realitate, unul de matrici.)

★

Negaţia specifică e poate «baraj». Scrii Z şi nu e 3, totuşi e 3. Adică fără a fi 3 nu e nici negaţia lui 3, e un *tertium.*{51}

Ori e 3 ori nu e 3. Dar e 3 barat. Nici cu indice (un fel de 3), nici cu exponent (o putere a lui 3), nici cu coeficient (un multiplu al lui 3), cu nimic altceva decât cu negaţia lui.

★

Le monde moderne c' est : les mathématiques + le libre esprit (a gândi orice).

La religion n'a pas créé les mathématiques et leur univers <…>{52}

★

Teorema lui Weierstrass-Bolzano (*Analiză* p. 55) : Orice mulţime *mărginită* şi infinită are cel puţin un punct de acumulare.

Ce ar fi spus Goethe în faţa acestui : mărginit şi totuşi infinit ?

Infinitatea în finit, aceasta e noutatea matematicilor noastre.

★

A plecat împotriva mirosului.

Am un prieten medic care îmi povesteşte că ori de câte ori înregistrează mirosuri pestilenţiale abătându-se asupra Bucureştilor, telefonează unui alt medic de la Sanepid, se suie într-o maşină şi pleacă în căutarea sursei mirosului. Adesea ei n-o găsesc ; dar stăruie cu tenacitate.

Mi s-a părut ceva admirabil, demn de cele mai frumoase legende ale umanității, ca și de sensurile cele mai ridicole ale omenescului. Nu pleca așa Parsifal ? Nu pleca așa Făt-Frumos să caute izvorul tămăduirii ? Să pleci împotriva mirosurilor, să pornești împotriva și în căutarea unui *element,* nu a unui lucru, și să călătorești înăuntrul elementului aceluia — mirosul — așa cum se mișcă peștele în elementul apei și pasărea în elementul aerului și omul în elementul vieții sau istoriei — e ceva care îmi reabilitează deplin civilizația modernă. Nu e defel una care desființează legendele : le regăsește. Veacul nostru, cu vitezele și desprinderile sale neașteptate, cu angajările sale în marile viziuni ale abstractului și neantului este copt pentru suprema poezie și artă.

De ce călătoria eroului antic înspre cămările vântului, spre peștera lui Eolus, să fie mai frumoasă decât pornirea noastră către miresme ? E adevărat, edilii Manchester-ului descris de Engels sau ai Chicago-ului descris de < … >, edili care între timp au detectat sursa mirosurilor pestilențiale și remediul contra lor, ar rămâne uimiți de naivitatea edilitară a < … >. Dar ce importă ? Noi < … >

Elementul miresmei, al aerului, al apei, al prieteniei, dragostei, creativității, dependenței funcționale, al creditului, al bucuriei, al luptei antagonice, al vieții.

Dincolo de dezorganizare și organizare, de entropie și enclave sistematice — există un *tertium* : elementul.

Există oameni, arbori, lucruri și elemente. Psihologia, ca și *etica*, fizica și filozofia sânt de regândit prin teoria elementelor. Un element, o entitate.

★

Dracul e o mare problemă și chiar una marxistă. Este, în fond, *dialectica.* Negativitatea.

E cel ce spune «ba» creației, oricărui creator. (Capitalismul la început n-avea pe dracul în el. Dimpotrivă. Apoi l-a avut.)

Femeia îl are prin excelență. Ea are din plin o formă de creație : *procreația* cu tot cortegiul ei (economie, educație, limbă, religie, artă, cunoaștere, societate) ; dar nu poate avea decât procreația, nu și creația, iar astfel se opune oricărei creații «goale», pure, nenaturale, de tip masculin. Ea are un singur «da», pruncul, — în rest este «nu». Spune un extraordinar «nu» timpului, pe care vrea să-l țină în loc, să-l anuleze sau măcar să-l destrame ; spune «nu» spațiului : se refuză oricărui altundeva, călătoriei, și

cere fericire punctuală, insulară ; spune «nu» oricărei alte iubiri şi oricărei alte creaţii decât procreaţia (dar ştie în sinea ei perfect, în gelozia ei, că oricare alta te abate de la datoria de a avea şi a creşte copii). Este un interminabil «nu» — pentru că *este* şi nu devine, ca bărbatul.

★

Fă ce-ţi place ţie — plus ce le place altora. Dacă nu le place altora nu-ţi place nici ţie, în fond.

★

E bun ceea ce ţine, ceea ce stă, spuneau grecii. E bun ceea ce se leagă, spunem noi ; ce intră într-o *reacţie în lanţ.*

Nu cum e cu putinţă *judecata* sintetică, sinteza, ci cum e cu putinţă *sinteza în lanţ.*

(Poate judecăţile functoriale, de care vorbea Lukasiewicz. Sau sisteme deductive).

★

Prejudecata începutului !

Nu contează cum începi, contează cum continui.

Matematicile încep lamentabil. Axiomele geometriei sânt grosolane. Teoria mulţimilor e monstruos de trivială, la început, grămezi. Şi totuşi — ce splendoare apoi. Prejudecata aceasta ţine de supravieţuirea «principiului» antic în mentalitatea modernă. ’Αρχή-ul trebuie să fie nobil, sau cauza mai bună decât efectul, sau variabila *independentă* mai bună decât cea dependentă. — Constituţiile ideale (Solon, Rousseau).

Ce-mi place în socialism e că începe prost, de jos de tot.

Şi toată modernitatea începe, de fapt, de jos : de la maimuţă, foame şi sete, adunare, libido, animalitate, mecanicism, nervi, frică originară.

Platon începea de oriunde.

★

Tout est vrai là-dedans, rien n’y est exact.{53}

Vorba aceasta a lui Barrès este istoria însăşi a omului — şi poate nu numai a lui. Dar istorismul a vrut altfel, a vroit exactitate.

Iată ce face azi filozofia hegeliană (cum făcuse filozofia kantiană în secolul XIX) : vrea să vadă exact ce a spus şi unde s-a încurcat Hegel, fără

să vadă ce s-a spus prin el şi unde l-a descurcat istoria vie. Vrea să precizeze exact ce a spus şi n-a spus Aristotel în *Categorii,* ba chiar că ele nu sânt ale lui Aristotel sau măcar că ultimul capitol, despre sensurile lui «a avea», aruncat acolo la urmă, fără nici o noimă, e un penibil adaos. Dar nu e un penibil adaos, ci a devenit un admirabil final, deschizând către teribila aventură a verbului «a avea» în istoria ulterioară, către răfuiala creştinismului şi azi, a socialismului, cu alienarea omului prin posesiune.

Istorismul ar socoti un triumf să ştie exact — dacă ar putea găsi jurnalul intim al Fecioarei — că ea nu a fost fecioară. Şi atunci s-ar satisface şi ar odihni în triumf. Dar exactitatea este tocmai ce nu interesează din istorie. Căci tot cultul Fecioarei şi toată mariologia şi toate Madonele artei sânt un adevăr, pe când faptul că Fecioara s-a întinat e o *minciună* exactă, o pustietoare şi absurdă minciună.

Admit ca istoria să explice, de pildă, cultul vestalelor, care întreţineau focul sacru al Cetăţii, — prin faptul că nu existau chibrituri în antichitate. Este măcar o explicaţie, chiar dacă una lamentabilă. Dar a invoca fapte mizerabile, care nici măcar nu explică nimic, ci dezarticulează, dizolvă, spală pereţii pictaţi ai istoriei, ca să lase cărămida goală — e o nebunie a cunoaşterii şi a setei de exactitate pentru care societatea de azi plăteşte cu bani profesori şi Academicieni ai nihilismului, dar va plăti poate până la urmă luxul acesta de-a şti «adevărul exact» cu pierderea oricărui adevăr al ei.

★

Zodiacele şi marxismul.

★

Strânsul mâinii şi fluizii …

★

Ce este Ideea.

E legea. Dar nu legea abstractă, relaţia, ci universalul *concret.*

E legea faţă de care nu există decât excepţii. Totul e în abatere faţă de ea, care e ceea ce trebuie să fie un lucru şi nu este pe deplin.

Ca atare ea însumează tot concretul individualului şi aduce un *rest* faţă de el.

Atunci tot ce e real e raţional ? Nu, spune anticul, — ci tot ce *ţine* în real. Tot ce *este* e raţional, adică tot ce este, este. Fiinţa lor e ceva ce ţine şi ea e cea care face să ţină lucrurile. Fiinţa le înfiinţează.

Ideea e deci universalul concret în sens de universal concretizat. Toate determinările individuale ce sânt şi ale universalului fac conţinutul Ideii.

Ea e o lege care nu poate fi scrisă, formulată. E legea de *desfăşurare*, legea de fapt, nu de drept. E întregul, nu momentul. Sau e principiul în sens de principiere neîncetată, nu de început.

Cum să nu fie mai adevărat decât individualul ceea ce îl adevereşte ? S-ar putea obiecta : şi o himeră atrage şi defineşte într-un fel un destin uman ; este ea mai adevărată decât omul ? (O himeră, sau rătăcirile, nevrozele, amok-urile denunţate de «semantica generală».) — Dar tocmai că o himeră nu adevereşte, ci dezminte. Poate defini un destin, adică rezolva, modela, dar în realitate îl deformează, nu-l formează. Nu reprezintă legea *lui*, universalul din el, ce e mai adânc în el decât el însuşi.

Filozofia pleacă întotdeauna de aci. Ori de câte ori vezi că e în lucruri ceva mai adânc decât ele — şi ceva *inepuizabil* adânc, un abstract formulabil, ca în ştiinţă — dai de căutarea filozofică. Până şi clase, relaţii de producţie *nu* sânt universaluri concrete. Cu atât mai mult : culturile, *Geist*-ul lui Hegel, fiinţa — Ideea.

Dar nu e orice idee un universal concret ? Nu : ideea producătorului nu e aşa. Ea e schemă, prospect, idee abstractă. Apriori-ul kantian e totuşi universalul abstract ! Aci se înscriu ceilalţi, în concretizarea lui. Fichte şi Hegel. De aceea platonicienii au şovăit să dea nume de Idee celei de fabricaţie artificială.

Deosebirea între Platon şi Aristotel e că primul are ca model Ideea, universal concret, şi celălalt Ideea universal abstract. La primul realul e modelul, pe când la Aristotel e fabricaţia, forma ce se *implântă* în materie.

Ideea de masă e mai săracă decât masa reală. Ideea de om e mai bogată decât omul real. La prima, înveţi ceva făcând, în sensul că îţi îmbogăţeşti ideea. La cealaltă, înveţi iarăşi ceva dar nu îmbogăţind Ideea, ci înregistrându-i bogăţia. De aceea cunoaşterea antică duce la contemplaţie, a noastră la acţiune. Căci noi pornim de la universale abstracte — şi dealtfel le «cunoaştem» pe ele, ca noţiuni, nu concepte — şi rămânem la ele, cu ştiinţele noastre, *făcând* tot timpul ceva, îmbogăţind ideea tot timpul.

Înseamnă că s-a pierdut filozofia, cu universalul ei concret ? Nu, s-a mutat locul universalului concret : nu mai e obiect de contemplare, e de

acţiune. Şi filozofia vine să readucă universalul concret în universul universalului abstract creat de ştiinţe.

★

Se va utiliza vidul de pe lună spre a se crea noi materiale.

Binefacerea neantului, asta descoperă omul modern.

★

Cele 4 elemente au devenit cele 4 stări : solidă, lichidă, gazoasă şi plasmă (focul imobil !), focul care nu arde.

★

Nu adevărurile de la care pleci, ci acelea la care sfârşeşti importă.

Greşeala celor de aci este că vor să se înceapă cu adevăruri. Ei nu numai că se mutilează astfel singuri, în căutarea lor, dar paralizează şi fac indiferenţi pe ceilalţi. Neîngăduindu-le să *ajungă* la adevărul lor prin căutare, ei le interzic accesul la singurul criteriu al adevărului : certitudinea *justificată.*

★

Cauza şi efectul sânt cauză şi efect într-un *câmp* logic (în orizontul rotaţiei pământului : un râu din Nord scade malul drept ; sau : focul e cauza fumului…).

La fel substanţa şi atributele sânt aşa într-un câmp logic.

Câmpul logic, obţinut iniţial cu cuplul, IG-ul oricărui act de gândire, se structurează. Nu doar noţiune — judecată — silogism — ci şi cauzalitate, substanţialitate, comunitate sau finalitate, necesitate deductivă etc.

Toată logica şi *metodologia* ţin laolaltă, în teoria câmpului logic.

★

Posibilitatea nu e de acelaşi rang cu realitatea ; dar e de acelaşi ordin cu ea.

De aceea când vorbim de lumile posibile încă facem ontologie. Iar omul modern, care aduce primatul posibilului asupra realului, face ontologie : face la propriu când creează altă natură, alte plante. Sau în matematici.

Dacă un sistem de axiome nu e contradictoriu, el e o ordine posibilă. Deci e mai mult decât o simplă convenţie, cum spunea Poincaré, cum

spunea Kant cu argumentul ontologic.

Aci e, în fond, argumentul ontologic, prezent peste tot, cum spunea Hegel. Tot ce poate fi este într-un fel. Și tot ce *ține*, poate fi. — Așa era și la cei vechi : tot ce ține era bun, adevărat, deci, pentru ei. Dar la noi a ține este logic.

★

Matematicianul vrea limbaj fără *metalimbaj*. Filozoful vrea limbă, așadar «spirit», așadar limbaj cu hypo-limbaj — sublimbaj ; cu implicații care-l duc la întreguri.

★

Drama eticului. Paradoxul lui logic :

— Dacă practici virtutea fără să știi, nu mai ești virtuos (îngerul de sub om. Ahile în *Hippias minor.* Kant mărginirea).

— Dacă practici virtutea *știind* că o practici, nu mai e virtute, e virtuozitate *(Hippias minor).* (Cade în păcatul orgoliului, sau al uscăciunii umane, al tehnicității ; n-are iubire, n-are viață, nu e virtute.)

Paradoxele comportării !

Ca și paradoxul mincinosului, în fond : adevărata minciună rezidă în ignoranță ; căci cea rostită e amestecată cu adevărul pe care-l ascunzi, deci e impură (Vezi *Republica* 382 d).

Dar atunci nu mai este minciună !

★

A gândi înseamnă a spune că asta nu e asta. Că logica e știința gândirii ? Dar ce e gândirea, tocmai. Iar luând gândirea ca știință, logica nu gândește.

Masa asta nu e masă : e apă, zice Thales. Și e făcută de om, care e tot apă. Cum ? Rămâne de văzut. Dar actul de-a spune că asta nu e asta — spre deosebire de animal pentru care asta e asta — dă gândirea și astfel începutul *logicului.*

★

«Nu mă duc la teatru» înseamnă, logic, nu mă duc nicăieri, stau acasă. Dialectic : «mă duc undeva, dar nu la teatru».

★

Un fir de iarbă nu e «frumos». Se repetă la infinit, n-are unicitate. Un bloc într-un cartier modern nu e o «casă frumoasă» ; se repetă şi el. Frumuseţea este sau era legată de caracterul singular al obiectului. Era tocmai intuirea generalului în exemplarul individual ; legea în singularitate sau infinitatea în finit, cum spunea Schelling. (Nu te mai «saturi» privind ceva frumos.)

Aceasta s-a întâmplat în capitolul «Senzaţia» din *Fenomenologie* : singularul e generalitate. Seve, esenţe, «elemente» naturi generale, — cu asta avem de-a face, în certitudinea, iluzorie, a senzaţiei de-a deţine ceva.

Dar este o altă frumuseţe, a generalităţii tocmai.

Obiectul estetic s-a dizolvat. Nu mai sânt lucruri frumoase, sânt frumuseţi. Eroul a murit, rămâne drama, fără de eroi.

★

Genitivul — de la naştere, origini, devine cazul *depărtării* de ceva. În durere, la greci ; în amintire etc.

★

Infinitatea proastă şi cea bună, ale lui Hegel, te fac să înţelegi ce e prost în viaţă (Erosul ce se reface …) şi ce are sens.

★

Întregul edificiu *etic* cade dacă faci o greşeală. Întregul edificiu *logic* cade dacă descoperi o contradicţie !

(Aşa s-a întâmplat cu Frege, când Russell i-a comunicat paradoxul său cu privire la «clasa claselor care nu se conţin pe sine ca element». Căci este ea propriul ei element ? Definiţia fiind că nu se conţine pe sine, nu este. Dar dacă nu e propriul ei element, are definiţia clasei, deci este ! Frege a socotit că aritmetica se prăbuşeşte şi a abandonat tentativa de a deduce aritmetica din logică.)

Cum a ieşit Russell de aci ? Găsind un procedeu de a construi o *infinitate* de contradicţii.

(Ca Hegel cu antinomiile lui Kant. Numai că ei nu par a fi deschis ceva cu integrarea lor ! N)

Etica și logica, științele — sau mai degrabă comportările — ce nu admit abaterea. Virtuozitățile. Ca mersul pe sârmă, unde un singur pas greșit anulează totul. — De asta le respinge viața, virtutea, vârtutea.

Virtutea pendulează între virtuozitate și vârtute.

Au, în fond, infinitatea proastă în ele : nu se însumează, nu dau întreguri *deschise.* Sânt numai deschidere, nelimitare, nu *limitație* ce nu limitează.

★

A exista înseamnă a desființa pe alții, sau dimpotrivă a face ca ei să existe. A exista laolaltă cu ei, prin ei.

★

Materia constă din atomi care, normal, sânt neutri. Un atom se «încarcă» pozitiv dacă *pierde* electroni ; negativ dacă îi capătă.

Eroarea de denumire (pozitiv–negativ) spune totuși ceva : că trebuie să pierzi ceva ca să fii în pozitivul tău.

★

(Ca laserul : asimilezi energie ieșind de pe orbita ta ; o cedezi reintrând pe orbită, în puținătatea și singurătatea ta.)

★

În fond se poate închipui un văz care s-ar întinde asupra întreg spectrului undelor electromagnetice ; deci un văz care ar vedea toată materia.

Este așa cu auzul ? și cu celelalte simțuri ? Atunci ele ar fi : feluri de-a capta totalitatea, regăsiri ale marelui tot în câte o modalitate specifică.

★

Patafizica lui Jarry, «știința cazurilor particulare și a legilor care guvernează excepțiile».

Dar e todetica !

★

Doar strâmbătatea socială circumstanțiată (criză de creștere) la Caragiale, pe când la Eugen Ionesco e strâmbătatea fundamentală a omului.

La Caragiale *c'est ce qui arrive à l'autre*.[{54}] Aci la Ionesco e vorba de tine. De aceea primul nu e mare, dar al doilea spune *prea repede* lucrurile mari ; le spune în *raccoruci*-ul grotescului.

★

Geometria pe o sferă a lui Riemann, în care liniile drepte sânt cercurile mari, în care infinitul e încapsulat, paralelele se întâlnesc, linia se închide dar nu se încheie, triunghiurile au mai mult de 180° — este ea un expedient sau aceeaşi «mişcare ce se închide» şi care astfel configurează lucrurile ?

E geometria infinitului în finit ; şi geometria *întruchipărilor,* nu a *întinderilor* goale.

★

După ce veacuri de-a rândul s-a visat un suflet şi o inteligenţă neîntrupată, un inteligibil fără de sensibil, acum vin modernii să spună că tocmai trupul e cel care dă abilitate intelectului.

În *Why Computers Must Have Bodies*[{55}] («Review of Metaphysics», sept. 1967), Hubert Dreyfus de la MIT regăseşte ideea că recunoşti întâi întregul (într-o fază) şi nu partea — şi că un agent întrupat poate evita sarcina infinită de a formaliza totul !

Răspunsul gândirii europene, a întrupării, a revelaţiei, dat Orientului, lui Plotin şi chiar lui Platon. Dar mai ales : visului naiv, de detaşare, al comunului.

(Cum puteau să se întâlnească două lumi calitativ atât de diferite ? N)

★

Cartea mea despre Rostirea românească s-a născut dintr-o prepoziţie : întru.

În «întru» am concentrat divinul, românescul, speculaţia (df-ul, câmpul), experienţa mea de viaţă şi nebunia mea.

★

Dacă lumea de mâine nu va fi una de brute, va fi una de teologi.

★

Valoarea tinereţii — suprema valoare goetheană — se stinge, odată cu femininul, natura, ţăranul, imediatul, îngerii, divinul.

Nici forţa omului tânăr, nici spontaneitatea, nici virtutea, nici înţelepciunea lui directă nu mai au curs. La propriu omul îşi lungeşte viaţa şi precumpănirea părţii a doua face ca partea întâia să se devalorizeze, faţă de trecut.

Trebuie să *ştii* spre a putea face orice. Înainte simpla presimţire şi simţire ajungeau. Acum trebuie cunoaştere.

De aceea, între atâtea crize de astăzi, este şi cea a tineretului.

Nu cred că beatnicii au apărut numai ca un protest în afară ; au apărut şi ca un protest faţă de neputinţa lăuntrică, în ceasul când, ca şi femeia, tânărul a căpătat toate «drepturile». Nu le poate folosi căci îşi simte lipsa de învrednicire. Ce oferă el nu interesează : nici ostaşul din el, măcar, nu mai are căutare.

Şi atunci se revoltă — împotriva condiţiei proprii. E greu la a fi tânăr. «Nu ştii ce greu e să fii copil …»

(Despre bietul om tânăr…)

Înainte îi lipsea numai «experienţa de viaţă» : conţinutul câtorva proverbe. Era enorm şi aceasta, dar se putea uneori eluda, sau aveai iluzia că poţi eluda înţelepciunea şi măsura lor.

Acum nu mai poţi eluda noianul de cunoştinţe. Îl înfrunţi — sau te retragi pe sub poduri, ca beatnicii, în ruşinea şi nespălarea ta de fiinţă naturală. Cânţi pentru că nu mai ai ce spune. Scheauni pentru că nu mai ştii cânta.

★

Absurditatea cu : a citi numai câteva cărţi. Trebuie să citeşti nenumărat de multe ca să ajungi a spune că poţi să te reduci la câteva cărţi. (Cazul Mircea Eliade cu cele 4, cazul Alexandru Paleologu acum sau cazul Emil Cioran cu strada din Paris.)

★

Ceea ce civilizaţia a făcut să sporească, nu e atât activitatea şi mijloacele de acţiune, cât *pasivitatea* noastră.

Vine la tine. Acțiunea (călătoria !) e prea puțin. De aceea aventura călătoriei nu mai înseamnă defel ce era altădată.

Ah, pentru cine sânt largele zări… Versul lui Blaga e doar pentru suflet, nu pentru spirit. Căci spiritul se satisface *primind* ploaia lumii la el, oriunde. *Hic est aut nusquam…*[{56}]

Tânărul de azi nu are a se tângui…

★

Liceul secund …

★

Derivata unei funcții.

— E definită pe un interval. — Așa e și omul (un interval istoric, unul din registru uman — sau atunci pe toată întinderea omului de la -∞ la +∞).

— Dacă e finită e derivabilă în punctul x_0. Așa e și omul, dacă e de-finit e derivabil (are tangentă !) în câte un punct.

Dacă funcția e derivabilă în x_0 ea este continuă în x_0 — Așa e și omul, continuu într-un punct.

★

Numele. Tot ce e mai superficial în om este și mai adânc (Goethe cu Herder : *Gott, Goetz, Kot*[{57}]).

La Judecata de apoi vei fi chemat după numele tău. Dar așa chemăm și comandăm de pe acum în spațiu fiecare lucru după *unda* lui, cu semnalul lui.

★

Publicul creator. În secolul XVIII a apărut ca public femeia cititoare, întâi în Anglia : s-a născut *romanul*, după cum în Franța se născuse Racine și moralismul. — Apoi a apărut tânărul : s-a născut romanul polițist, de aventuri, biografia romanțată, spectacolul de mase, sportul ca spectacol. — Acum apare un public nou, lumea bătrânilor, cei cu viața prelungită, care dau azi *sporul* de populație : ce gen vor crea sau vor impune bătrânii ?

Lumea se deșuchiase puțin, din cauza gustului femeilor și al tinerilor. S-ar putea acum să reintre în matcă.

★

Numărul și cronologia istorică sânt expresia mizeriei unei deveniri ce nu are substanţialitate.

Opoziţia cu timpul sacru.

Număr pietre…

★

Psihanaliza se face prin *cuvânt.* E prima terapeutică în care fiinţa în suferinţă nu e obiect ; nu e ştiută dinainte şi nu e respinsă sub : «taci, ştiu eu mai bine».

Şi totuşi, nu e întrebat suferindul tocmai pentru ca partea de obiect din el să fie mai bine sondată şi scoasă la lumină ? Nu devine el aci de două ori obiect : o dată de investigaţie şi urmărire până în ultimele ascunzişuri, altă dată obiect ca atare sau mai degrabă conştient de ce a fost obiectual în el ?

Oricum, omul-pacient e scos din animalitate. Nu viscerele lui, nu organele lui sânt stricate : stricăciunea e mai adâncă …

★

Dealtfel ca astrologia, care privea insul *acesta,* psihanaliza poartă asupra cazului acestuia. E o ştiinţă şi terapeutică — individualul în ceasul disoluţiei în general.

«Ocupă-te de mine»

★

E aci tot universul *limbajului.* Psihanaliza apare în ceasul matematicii şi al «tragediei cuvintelor» (cu dubla ei semnificaţie : imposibilitatea de-a transmite, posibilitatea de-a fi înlocuit de semnalul sigur şi univoc).

★

La Rochefoucauld : *«Il y a des gens qui n’auraient jamais été amoureux, s’ils n’avaient jamais entendu parler de l’amour.»*[{58}] (Lacan comentează psihanalist.)

★

A nu lua tragicul prea în grav, a nu-l solemniza. Netragicul românesc …

Are de fiecare dată alt chip, era eroul tragic în antichitate, e omul căzut în creştinism, era coliziunea dintre sentiment şi datorie sau pasiune şi societate în secolul XVII, era tragicul societăţii însăşi (salonul *moraliştilor* şi luminiştilor) în secolul XVIII, un tragic ce se consuma în Revoluţie ; era tragicul relativismului istoric în secolul XIX, tragicul paradoxului cunoaşterii (neeuclidiene), astăzi e tragedia limbii în ea însăşi ca şi în aşteptarea înlocuirii ei prin limbaje.

Ce e tragicul ? A nu fi în ordine. A nu atinge universalul. Dar asta face raţiunea filozofiei.

(A ieşi din alienare, a nu fi sub necesitatea relaţiilor de producţie, a fi în libertatea ce găseşte necesitatea — în df.)

Orice tragic ţine de cădere, sau de cenzura transcendentă a realului, sau de inadecvaţia faţă de universal.

★

Mă întrista că românul nu are conştiinţa tragicului. Undeva însă el este în tragic, în neîmplinire şi inadecvaţie. E în elementul lui. De aceea, poate, are discreţia lucrului.

★

Dracul este numărul doi, triumful lui doi : nu numai dez-binarea, dar orice dualitate. Antinomiile intelectului, paradoxele lui, înfundăturile lui, ţin de dracul. Intelectul însuşi (ca opus raţiunii) e organul principal al dracului.

Doi e instabil ; trimite necesar la al 3-lea (aşa e în eros, în dialectică, în societate). Funcţia dracului este de-a îngheţa lucrurile în doi, de-a opri numărătoarea la doi. De aceea tot ce este în-doit şi numai îndoit e diavolicesc — şi în prietenie ori dragoste, şi în gând. E expresia lumii stătătoare, blocate. *Huis clos.*{59}

★

Numărul iraţional e o tăietură, un gol, ce separă două clase de numere raţionale, mai mari şi mai mici decât el. Dar e un gol, nefiinţa numerică. Şi el e peste tot, chiar înăuntrul claselor ce separă, ba este, în şirul real al numerelor, regula, pe când cele raţionale şi cu atât mai mult cele întregi nu sânt decât excepţia.

Atunci numărul acesta devine nefiinţa care din când în când se înfiinţează. Căci în jurul oricărei fiinţe …

★

Prea multă *rectificare* a curbelor (în calculul diferențial ca și în principiul dualității), prea multă reducere la întreg, la egal, la omogen (teoria mulțimilor), la proporție, la bi-raport.

Matematicile *inegalului,* ale curbei, ale topologicul, ale diversului (nu ale mulțimilor) sânt și vor fi probabil cele în care viața și omul se vor regăsi.

Omogenizare și în seriile trigonometrice, în teoria oscilațiilor.

★

Înțelepciunea nu e ceva care se învață ; e ceva care se trezește. De aceea o școală de înțelepciune e posibilă.

★

Stupiditatea de a se ridica împotriva civilizației (ca hippies și atâția alții).

Din civilizație iei cât vrei. Din cultură, însă, iei cât poți.

★

Despre înțelepciune *prin* cultură. Nu ca înțelepciunea sfinteniei ; nu ca înțelepciunea indiană.

Această înțelepciune *prin* cultură, ca formă ultimă a culturii, cultivării de sine, ne e dată nouă.

★

A-ți cere scuze că exiști… Într-un fel, orice om fără îndăruire face asta. Dar idealul e să ajungi la ceasul când ceri scuze că trebuie să-i părăsești…

★

Ceva se poate descompune în lucruri din care n-a fost compus. Aceasta e lecția neașteptată pe care o dă fizica de azi logicii, cu particulele acelea ce se descompun dând particule *noi.*

Așa e atunci *câmpul logic* : un întreg, care se descompune în elemente și forme din care n-a fost compus — spre deosebire de mecanicismul logicii clasice, care vede noțiuni în judecăți și judecăți în silogisme.

★

Dacă adevărul mi-ar vorbi, ar trebui s-o facă, îmi spuneam, cu accent ştrăin, sau măcar cu un accent straniu.

L. îmi spune ceva nespus mai adânc : dacă mi-ar vorbi, ar trebui s-o facă săvârşind greşeli de gramatică ! Ar spune ceva de ordinul lui «Eu sânt cel ce sânt» (în loc de «este»). Nu pentru că el e greşit, dar pentru că vorbirea noastră nu-l cuprinde, în corectitudinea ei. Ea e cea smintită, cuminte cum este.

Şi mă gândesc că aceasta e mizeria acestui extraordinar logos care e cel matematic : nu face greşeli de gramatică.

★

De ce limba poporului e mai interesantă decât limba celor culţi. De ce şi creaţia artistică a poporului e uneori mai interesantă ?

Pentru că e în joc universalul concret, spiritul obiectiv. Dacă în creaţie mai poate conta insul prin măiestrie şi şcoală de artist, în materie de limbă poporul e copleşitor superior prin *immediatezza* cu care redă spiritul în bogăţia lui. *De aceea pe măsură ce devine cultă o limbă sărăceşte* (universalul concret se videază, consumă, şi devine universal abstract), până la a tinde să devină perfect univocă, ştiinţifică.

Scriitor e cel care nu-şi găseşte cuvintele. <… >

Noi ne hrănim din substanţa unei limbi până la a o epuiza. (Consumul e mai mare în cultură.) Se întâmplă şi cu limbile întocmai aristocraţilor : obosesc.

Noi e întotdeauna mai puternic decât eu, *sinele* decât subiectul. Iar în această lume de azi, care revine la noi («creier colectiv» !) se va putea oare regăsi bogăţia universalului concret ?

★

Nu se cunoştea structura cristalelor şi nu se cunoştea cea a razelor X. Se trec raze X prin cristale (Max von Laue, 1912) şi se află şi una şi alta.

Pui două lucruri necunoscute faţă în faţă şi faci o ştiinţă din două ignoranţe.

★

Ceea ce mă emoţionează în *Amintirile* lui Mircea Eliade este trecerea aceea de la «substanţe, la plante, insecte, literaturi, filozofii, religii», care s-a consumat, într-un fel, în anii tineri şi l-a purtat înspre arhetipurile istoriei. Orice destin, pe lângă al unor oameni ca el, pare fragmentar. Propriul tău destin —

★

… Era din speţa oamenilor acelora care confundă adevărul cu exactitatea.

Te surprinde fanatismul lor, romantismul lor — şi sentimentul datoriei împlinite ca oameni, când n-au fost decât nişte existenţe fragmentare.

Ei sânt, firește, o permanentă mustrare pentru ceilalţi cărturari. Dar ce cultură ar fi aceea în care fiecare s-ar institui îndreptătorul celuilalt ? Ar semăna cu ceea ce spunea Goethe despre lumea noastră : una în care fiecare ar fi infirmierul celuilalt.

★

Ce înseamnă *a fi* ? Înseamnă mişcare închisă.

Oriunde te uiţi, de la sistem solar până la atom, totul intră în fiinţă, pe planul materiei, prin închiderea mişcării.

Dar a fi pe planul materiei este singurul prototip al fiinţei. Orice *a fi* spiritual este nu numai analogic o mişcare închisă ci şi în el însuşi. Suprema mişcare închisă, gândul, ideea. În etic, în estetic, în valori, societate, nu e la fel ?

Sau mişcarea închisă e doar schemă (devenirea întru fiinţă) sau e adevărul însuşi care nu mai merită alt nume.

Verum, esse, bonum concertuntur.{60}

★

Ce stranie e tăietura la Dedekind. Numărul nu e o tăietură, generează una. Dar dacă (A, B) reprezintă o tăietură în continuitate, e vorba de două părţi. Spui un lucru pentru două, ca în «separare». Dar ce mai e lucrul spus el însuşi ? O tăietură nu este, e un gol. Atunci defineşti numărul ca o non-existenţă.

Concepte-proces, concepte indirecte.

Ce e straniu e că definești continuitatea prin discontinuitate. Dar în loc să fie discontinuitate de numere-existențe, e una de inexistențe. În loc de număr plin, număr gol.

Ce adaugă Dedekind este neantul.

(Bunul nostru contact cu neantul, –experimentele în vid–, ca la diferențială, acum la număr însuși.

Clasele de obiecte nule)

Anticii stăteau bine cu ființa, noi cu neființa.

Binecuvântarea indiană de-a ne fi dat pe zero. (Cu el «egalul»)

★

Faites aux autres ce que vous voudriez qu'on vous fît[{61}] (John Cage, muzician).

Ar fi trei stadii : 1) Nu fă altuia ce nu-ți place ție 2) Fă ca *legea ta* (în general) să devină lege universală (Kant) 3) Fă efectiv altuia ce-ți place să ți se facă. *[Adăugat]* Și 4) Fă ce-i place *lui.*

Care trebuie adoptat ? Primul stadiu e etic pur ; al doilea juridic-etic ; al treilea «poietic»-etic.

Dar cu ultimul stadiu care ar fi cel superior, reușești tocmai bine să le transgresezi pe celelalte două și recazi în nevoia lor.

Un fel de ciclu etic. (Cum erau guvernările, în antichitate : monarhie-aristocrație-democrație cu deformările lor, tiranie-oligarhie-anarhie.)

★

Viziunea științifică de astăzi face să vezi regula în accident și accidentul în regulă. Determinismul nu mai e defel solidar cu necesitatea. Un accident cosmic face ca provizoriu ceva să intre în ordine ; dar ordinea e precară și regula este ca ea să reintre în entropie.

Poate «contingența legilor naturii» ca Boutroux. Sau legalitatea contingenței naturii. Regăsim pe greci : lumea aceasta e cea mai rea dintre lumile posibile. Dar are calea întoarsă spre bine.

★

În India, spiritul unește în timp ce materia divide e principiu de individuație. La noi, materia e cea care unește pe când spiritul divide.

De aceea noi avem o problemă în plus. Spiritualitățile noastre sânt conflicte, sânt singularități agresive.

Individualul e pentru noi o problemă (încă de la Aristotel), şi una plină de nobleţă. Universalul una încă, nu o deslegare, o λύσις. Universalul concret.

★

Totul e prin ce numeri timpul. Îl numeri prin zilele calendarului ; îl numeri prin nopţi (cum spuneau încă grecii despre unii) ; îl numeri prin fapte, prin aşteptări, prin acumularea de vise ? (Număr pietre…)

★

Cultura noastră e una a *întrupării,* fie şi a împeliţării. Dar literatura de azi şi arta în genere practică destruparea.

★

Umanismul lumii de mâine. Omul va trebui să fie tot mai interesant, căci nu se mai întâmplă lucruri neobişnuite în jurul lui. Evenimentul, neaşteptatul, surpriza, noutatea intră în eclipsă. Natura cu Proteus-ul ei, istoria, strada sânt monotone şi preştiute. Anexând materia moartă şi înfăţişându-ne cu ea, avem răspunderi pentru spectacolul lumii. Pe scenă nu mai sânt zei sau victime de-ale lor — anecdote şi mituri. Omul trebuie să devină o fiinţă mitologică, acum.

★

Individualul este o funcţie şi are un spaţiu logic. De ex. spaţiul logic la Porfir e 5-dimensional.

Gândit aşa tocmai individualul e concept, pe când conceptele propriu-zise (coordonatele) sânt ca «substanţele secunde», simple atribute.

Tocmai individualul nu e *opac.* Dar spaţiul lui logic are prea multe dimensiuni şi atunci îl înţelegem descriptiv, uitând că tot ce e descriere e logic : dimensionează.

Un roman desfăşoară spaţiul logic n-dimensional al câte unui erou. Cu fiecare frază se dă un chip provizoriu al funcţiei. Întregul contopeşte spaţiile într-unul : chipul individualului.

★

Ecologie (οἶκος), ştiinţa întregurilor locale, a mediilor, a parohiilor de care ţin de fiecare dată vietăţile : pădurea, balta, limba …

(Asociaţia e o *biocenoză*. Aceasta, cu mediul abiotic, alcătuieşte un *ecosistem*.)

(Specia e reprezentată în mai multe biocenoze. Nu atât specia evoluează cât populaţia câte uneia, întâi.) (Influenţă reciprocă cu mediul. E ca într-un sistem cibernetic.) Spaţiul concret.

★

Filozofia e o activitate. O activitate încântătoare. Dar nu e o experienţă spirituală.

★

A-ţi aminti de lucruri pe care nu le-ai ştiut niciodată …

★

Şi dialectica poate pleca de oriunde, ca Platon. Modernii au părăsit prejudecata principiului.

★

Ipoteza vine *după* lucruri. Întrebarea, după răspuns («inferenţă inductivă», s-a spus).

Faptul ce se cere explicat devine o întrebare a întrebării.

★

Ce obiectez ideii de «putere» a mulţimilor în teoria lui Cantor, adică faptului că o mulţime infinită poate fi echipotentă cu una din părţile sale — este îndoit :

1) că s-a trecut de la cardinal la ordinal şi că echipotenţa este de fapt ordinalitatea (un şir, de pildă cel natural, devine index de ordin pentru celălalt) ;

2) că totul se reduce la *viteza de parcurgere* şi că e firesc ca mergând, de pildă, din 2 în 2 să acoperi tot ca din 1 în 1. Altminteri că partea *poate* fi de aceeaşi putere cu întregul ar fi sugestiv, aducând şi în matematici raţionalul şi Ideea.

Numai că, fiind vorba de infinit, nu se mai poate vorbi de *părți*.

Teologia negativă e la fel de activă ca infinitul de aci.

★

«Legea de compoziție» într-o mulțime, ce gând interesant. Generalizează operațiile, arată care sânt viața și procreația în sânul mulțimilor. Le organizează lăuntric pe familii, ginți, popoare, dând inele, corpuri, grupuri.

★

Câmpul logic : un individual, care își dă sau primește determinări nestăpânit, până ce acestea își dezvăluie stăpânul lor, generalul de care ține, o structură, o lege.

Dar aceasta e peste tot : în «materialul care se organizează», în romane, în pictură și muzică, în tot ce e știință, până și în matematici. După cum e în etică : libertatea ce își găsește necesitatea în care există o nouă margine de libertate (Necesitatea e cea care-ți dezvăluie libertatea : ce multe alte determinări poți să-ți dai).

Problema nu e doar să-ți găsești generalul în care să ține toate. Este ce faci — pentru cunoaștere, creație de artă, viață, *după* ce ai găsit generalul.

În logică deduci, înlănțuiești, desfășori legat. În rest faci ca legea să fie.

★

Dar întrebarea este dacă individualul poate *lărgi* generalul ; dacă își educă stăpânul, cu excepția sa.

Logica nu vorbește decât de regulă : câmpul logic ce tinde să devină saturat. Filozofia în rest dă socoteală de : cum e cu putință ceva nou.

★

Paradoxul este că prin intuiție sensibilă *nu* e cu putință ceva nou ; e cu putință doar saturația întru lege. Problema noutății e pentru general, nu pentru individual.

Educarea adevărurilor.

★

Corpul uman, sporit prin maşină, cere «un supliment de suflet», spunea Bergson la finele lui *Deux sources*[{62}].

Timpul nostru pare totuşi a făgădui acest supliment de suflet.

★

O naţiune se poate educa printr-un om (Eminescu) şi chiar printr-un simplu cuvânt (întru).

(De văzut cuvintele cheie în alte limbi)

★

Lumea va fi salvată de excesele tehnicismului matematic pentru că nu au toţi oamenii (inteligenţi) talent la matematică.

Va trebui şi altă cultură, alt umanism decât cel tehnico ştiinţific.

★

Medicina a *înmulţit* bolile. Evident ieşim din ignoranţă, ştiinţa sporeşte numărul lucrurilor identificându-le. Nu poţi spune că fizicianul a sporit numărul particulelor, observându-le şi denumindu-le, nici că geograful a sporit numărul continentelor şi lanţurilor de munţi.

Dar poţi spune că medicul a sporit numărul maladiilor. Căci identificarea unei maladii *posibile* o preface la om într-una reală. Conştiinţa la el este sporitoare sau simplificatoare în ce priveşte fratele-trup.

★

«Nu trebuie să ne predăm statisticii».

★

Cuvântul — un prim demers de-a crea câmpul logic.

★

«În momentul de faţă se disting 3 tipuri de maşini : unele dintre ele *modifică forma substanţei* (strungul, maşini-unelte etc.), altele pe aceea a energiei (maşini electrice, motoare), iar altele *prelucrează informaţia*

(sisteme de telecomunicaţie şi calcul electronice)». (*Introd. lingvistică-matematică* 62)

Ca şi omul : transformi lucrurile, foloseşti energia, transmiţi.

★

Zero, unu şi totul au o stranie înrudire : sânt elemente *mute,* zero pentru adunare, unu pentru înmulţire şi totul pentru intersecţie, ca operaţii de compunere.

Cum se iese din neutralitate, deci…

Neutru pentru o lege de compunere e un element u din mulţimea M care verifică relaţiile : xu = ux = x.

★

Când se va *citi* în conştiinţe, aşadar când ne vom vedea interiorul cum ne vedem exteriorul, atunci vom fi cu adevărat curaţi şi pe dinăuntru. Nu vom putea apărea altfel cum nu apărem acum unii înaintea altora decât spălaţi şi decent îmbrăcaţi.

Atunci «se cade» şi «nu se cade» vor triumfa asupra oricăror imperative morale. (Nu se cade să umbli desculţ …) Nu se cade să nu fi o fiinţă morală deplină.

★

Matematicile prind tot concretul (funcţiile lui Leibniz !), mai mult chiar decât îţi poate apărea. Dar de ce nu mai e concretul acesta, deşi e formula aceasta ? Pentru că e o formulă în multitudinea formulelor, şi nu o expresie *întru* legea ei.

★

Omul modern se scuteşte de probleme. Că există şi un sens metafizic al contradicţiei, ca în cartea Γ a *Metafizicii* lui Aristotel ? Dar modernul nu vrea să-i vadă decât un sens logic. Că e o problemă, a principiului prim, sau a divinului ? că sufletul e totuşi o problemă ? Pe modern nu-l interesează. El vorbeşte numai despre ce se *poate* vorbi (cum spune Wittgenstein) şi tace despre rest. Dar restul e activ în el şi în jurul lui. Atunci cum să tacă de-a binelea ?

Despre ce nu putem vorbi, să tăcem. Dar lucrurile despre care nu putem vorbi sânt tocmai cele care vorbesc prin noi. Cum să nu le punem în joc, să nu vorbim măcar indicându-le ?

Dar matematicile au făcut așa : nu se poate vorbi despre infinit (fără a cădea în contradicție) ; dar numai cu infinitul faci treabă în calculul diferențial și în teoria mulțimilor («fie o mulțime infinită și mărginită» — zice teorema Bolzano-Weierstrass. Ce-o fi asta ? ce fel de a vorbi ?) Nu e «limitat» ? Dar vorba lui Guénon, ce nu e infinit în *toate* privințele nu e infinit.

Nu putem vorbi despre timp, despre suflet, despre istorie sau despre particule și univers …

Ar merita să facem lista lucrurilor despre care nu se poate vorbi.

★

Există ; mulțimi *finite* ; mulțimi *infinite numărabile* ; mulțimi infinite de puterea *continuului* ; mulțimi infinite de *putere mai mare decât a continuului* (ex. mulțimea tuturor funcțiilor reale definite pe segmentul {0,2}, adică pe o mulțime continuă !)

★

Că «știința dă legi» e o absurditate. Știința dă legi acolo unde nu prinde ordinea totală. Când o prinde, ca în matematici, ea nu mai dă legi, căci totul ar fi lege.

Deci știința care dă legi este un surogat de știință. Adevărata știință tocmai că n-ar da legi, simple regularități.

Pe de altă parte, în uman, pluralitatea ceastălaltă, a legilor date de om și stăpâniri, e la fel de absurdă pentru ideea de lege.

Ce este aci legea ? Ce trebuie să fie ea ?

★

E o deosebire esențială între matematică și logică. Matematica e *liberă*. Logica nu este.

★

Cele două vorbe de neînțeles ale umanității ; «cunoaște-te pe tine» și totul ține de «amorul propriu».

Dar te cunoşti şi vezi că nu eşti interesant. Sau că nu poţi şti ceva esenţial despre tine ca om decât cunoscând pe alţii, infinit mai interesanţi, mai înzestraţi şi mai reliefaţi ca tine.

Cât despre «amorul propriu» el putea avea sens într-o lume a Curţii şi a Saloanelor. Dar în lumea *culturii,* în care am intrat apoi, amorul propriu e ridicol. Tot ce se ştie e infinit mai de preţ decât ce ştii sau poţi şti şi nu te poţi *prefera* când vezi ce mare e dreptatea altora.

Totul e deci lărgirea eului către sine. Cunoaşte-ţi *sinele* ; şi şi iubeşte-te ca sine, iubeşte fiinţa proprie, nu cea improprie.

★

Când spui «natură», înseamnă că faci ca Occidentalul, te pregăteşti să vorbeşti de natură şi om. Dar aşa omul e *sau* coborât în natură (maimuţe golaşe, cu simplu primat, libido) sau ridicat prea mult deasupra ei (conştiinţă de sine, spirit, fiu al Cerului).

Dacă spui *fire* nu mai ai opoziţie între natură şi om. Omul este mai departe în natură, dar e şi puţin cer în ea.

★

Riscul teribil al culturii europene de-a confunda exactitatea cu adevărul.

Astăzi încă logica matematică.

★

Ce subtil se pot muta lucrurile în cu totul alt plan. În loc să vorbim de adunare sau orice altă *operaţie* între două numere, ne gândim la o *relaţie* între trei numere !

Deci r + s = t devine R(r,s,t)

(Dintr-odată ai pus pe acelaşi plan lucruri ce stau pe planuri diferite, şi ai adus în *acelaşi* timp lucruri desfăşurate în timp logic.)

Când aduni pe unu cu unu … (Platon istoristul !)

★

În fond la ce a servit descoperirea Americii ? Sifilisul, aur, grandoare spaniolă vană, loc de refugiu pentru ocnaşi, pentru puritani şi quakeri, câmp de experienţe libere, economice, sociale, pionierat, apoi exces materialist şi tehnico-ştiinţific.

Tragicul lipsei de tragic : nimic deasupra noastră.

★

În timp ce omul trăiește într-un spațiu tot mai abstract (într-o lume fără natură, fără identitate geografică, fiind «oriunde» prin mass-media, și locuiește *fără vecini*), matematicile vorbesc de un spațiu tot mai concret. Astfel topologia invocă ideea de *vecinătate* și spune că o topologie pe o mulțime X — adică o formă de spațialitate — poate fi definită și cu ajutorul sistemului de vecinătăți.

Bineînțeles că vecinătatea nu e totuna cu *vecinul,* care dădea înainte miezul comunității («să-ți cumperi întâi vecinul și pe urmă casa»), adică era principiul de cuminecare, nu numai de comunicare. Dar vecinătatea topologică nu e nici mult deosebită de vecinătatea socială, căci «dacă n-ar fi nu s-ar povesti», dacă n-ar fi asemănătoare nu s-ar numi așa.

În genere știința caută azi *concretul* în timp ce viața (și arta prost înțeleasă) duc la abstract. Abstractul e prost, și în logică, și în știință, și în artă (spre a nu mai vorbi de teologie) căci exprimă doar *mijlocul,* drumul între două feluri de concret (cel individual și cel universal). Nu poteci, șosele …

Știința merge chiar până la a căuta *individualul* — spre deosebire de știința antică și clasică — în speță parafizica lui Jarry. Dar să-i spunem *todeticâ* și să aducem în ea buna nevoie, nu atât de *compensare* cât de a da socoteală de ce este chiar fenomenul ; nevoia de răspundere (αϊτία) a omului de astăzi.

Ori îmi spui cine sânt, ori lasă ifosele de om de știință și rămâi un contabil și tehnician, un *bánausos,* — spun lucrurile individuale omului de știință. Și el a primit provocarea !

★

Timpul nostru confundă exactitatea cu adevărul. Pentru știință nu e un dezastru, căci adevărul științific nu există fără exactitate, ba exactitatea poate ține loc de adevăr ; dar pentru istorie a fost. Istoria trebuie să ducă la exactitate și se desființează prin ea, își pierde adevărul prin ea. (Cazul Renan, condotierul Mihai, sau cazul Aristotel-persoană)

★

Despre lege. Intelectul pleacă de la matematici, ce nu au legi, şi duce la Idee, care e legea faţă de care nu există decât excepţii, — singura lege.

★

Frumosul e întru ceva. Nu poate fi suspendat ; nu poţi spune de un fir de iarbă sau de viţelul acela de la Văratec că e frumos — decât că este !

Într-o lume lipsită de transcendent nu poţi vorbi de frumuseţe, decât dacă regăseşti funcţia lui «a fi întru». Cu Dumnezeu se sting şi sensurile omului, dacă acestea nu-i regăsesc funcţia în termeni profani.

★

Nu pot citi cartea lui Orwell, *1984*. Vorbeşte de ce nu este. Nu mă interesează (chiar dacă mă priveşte). E despre nefiinţă, despre ce nu este, e minciună ca în *Sofistul* lui Platon. Dacă lucrurile nu stau ca în descrierea de acolo, atunci cartea lui Orwell este din plin minciună. Iar dacă *stau* ca acolo, sau vor sta, atunci încă este despre ceva ce nu este, ce se impune, se căzneşte să fie şi nu ia chip de realitate.

Ce e interesant şi adevărat în lumea descrisă de el, şi în parte trăită de noi, este omenescul de dindărătul minciunii. Câtă fiinţă rămâne când nefiinţa se întinde peste lume.

Ce mare e partea de suferinţă, pe lume ; în ce fac, în ce spun oamenii : administrativul, în cultură îngânarea, ciripitul, neadevărul.

Asta nu poţi ierta socialismului : că a sporit nefiinţa.

În jurul oricărei fiinţe …

★

Ce stranii sânt profeţii timpului nostru, gen Jung : spun că singura realitate e individul ; şi cer să-i pese de umanitate ! Dar tocmai de aceea individul e capabil să catastrofeze umanitatea, acum când poate oricând s-o facă : e liber de umanitate. Poate spune oricând *«après moi …»*[{63}]. Şi o spune, cu resentimentul că nu îi dat să *trăiască* mai mult, să *ştie* mai mult, să *simtă* mai mult — cum se va întâmpla poate în viitor, pe plan individual. Sau să se integreze şi valorifice mai mult, cum i-ar putea fi dat încă.

★

(Courant p. 88) «Continuul numeric … a devenit baza matematicii şi, în particular, a geometriei analitice şi calculului diferenţial şi integral, încă din secolul al XVII-lea.»

Matematica s-a înnoit când a introdus în raţionalul ei iraţionalul (cum se vede în aporiile continuului şi ale infinitului), Logica matematică nu poate face aşa ceva şi pare extenuată.

(Să-ţi iubeşti duşmanul …)

★

Absurditatea cantorismului de-a introduce ideea de infinit în teoria mulţimilor şi de-a vorbi apoi de «întreg» («mai mareea partea») sau de «toate» numerele raţionale, de «toţi» întregii etc. Simplul fapt că în catorism se vorbeşte de o «aritmetică a infinitului» arată că se confundă genurile. Cu infinitul a fost o *μετάβασιζ ειζ άλλο γένοζ* {64} şi deci nu mai poţi vorbi de întreg şi parte (valabile doar la mărimi finite), de «totalitate» etc. După cum nu se poate vorbi despre ceva dinamic în termeni statici. Infinitul e proces, finitul e produs.

Dealtfel aporiile par a rezulta din aceea că se confundă cele două infinituri deosebite de Hegel : infinitul *prost,* rezultat din adăugarea a ceva «la nesfârşit» (infinitul obişnuit aritmetic, al întregilor) şi infinitul propriu-zis, infinitudinea în finit, continuul etc.

O dată pleci de la finit, altă dată te instalezi direct în infinit. Deosebirea ar mai fi că la infinitul prost, la finitul ce nu se termină, infinitatea e la *capăt,* pe când la infinitul bun, infinitatea e în *miezul* lucrurilor, e *peste tot* (între 1 şi 2 o infinitate de numere raţionale, reale etc. !)

Se confundă *finitul* (substantiv) infinit (adjectiv) («la nesfârşit»), cu infinitul (substantiv) în finit (de ex. în «corespondenţele» finitudinii) sau nu.

(Amestecul acesta de grosolănie şi subtilitate al matematicilor.)

★

«Cunoaşte-te pe tine.» Cine, eu, Tersit ? Smerdiakov ? Marile vorbe stupide ale umanităţii.

★

În teoria mulţimilor se pleacă deci de la o mulţime de *obiecte* care au o aceeaşi proprietate.

Pe când filozofia pleacă de la un subiect cu proprietăţi («substanţă» şi «accident» la Aristotel).

O problemă nu poate înlocui o alta. Ai dreptul să uniformizezi subiectele, să le faci obiecte şi să le consideri grămezile ; au ieşit din gândul acesta grosolan lucruri admirabile. Dar să crezi că poţi da aşa socoteală de tot, este iluzia mecanicistă de care nu vom scăpa decât, poate, după timpul total, în era automatizată, a maşinei.

Nu există ridicare la putere în «algebra mulţimilor» ! «Studiul matematic al mulţimilor e bazat pe faptul că ele pot fi combinate prin anumite operaţii (dar cu deosebiri ; N) aşa cum numerele pot fi combinate prin adunare şi înmulţire (nu spune şi potenţare ! N) pentru a forma alte numere.» (Courant 125)

★

(Din Courant p. 137) Orice problemă de construcţie geometrică este de unul din următoarele tipuri : Se dă o anumită mulţime de segmente a, b, c, … şi se cer unul sau mai multe segmente x, y, …

(Reducţionism. Când e bun ? Când e doar simplificator ?)

★

«Este suficient să prezinţi unui specialist o „fotografie“ a garniturii cromozomale pentru ca el să-ţi spună dacă este vorba despre un peşte sau o plantă, despre grâu sau lalea.»

«Acizii nucleici sânt molecule cu înţeles, *semantide*.»

★

Ce destin : toată Grecia (inclusiv Cei 7 înţelepţi şi Platon) a admirat Sparta (virtutea goală, virtuozitatea etică). Dar a creat şi supravieţuit pentru că n-a imitat-o.

★

Cei 7 înţelepţi, din atâtea părţi diferite ale Greciei, ce extraordinară conştiinţă a *unităţii*, mai adâncă decât cea a Olimpiadelor ; la fel de adâncă,

poate, ca aceea a oracolelor, valabile pentru *toată* Grecia.

Pe aceste linii s-ar putea uni etniile …

★

În acest ceas în care cultura umanistă e un imens eşec şi cea ştiinţifică ar fi şi ea unul dacă n-ar salva-o tehnica — singura care se bucură e filozofia.

★

Să nu dai nume ştiut lucrurilor tale. (Bentham cu «utilitarismul» a plătit-o cu dezinteresul altora pentru o viziune totuşi nouă şi subtilă a dreptului, moralei şi economiei.) Tu însuţi spui altceva dacă denumeşti altfel lucrurile. (Să spui prefiinţă, nu posibil.)

★

Ce curioşi sânt matematicienii : nu fac nici o deosebire între o mulţime închisă şi una deschisă. Între o mulţime cu număr finit de elemente şi alta cu număr infinit.

Dar numai prima e mulţime ! Cealaltă e *altceva*. Aici nu poţi spune mulţime «cu număr infinit» de elemente. Atât *cu* nu are sens, căci e valoare pentru ce este, nu ce devine, cât şi număr, în definitiv, număr al nenumărării.

★

Sf. Francisc predica păsărelelor şi dobitoacelor firii. Cineva (Anselm) spunea că era o prezumţie : ar fi trebuit el să asculte predica dobitoacelor şi păsărelelor.

Dar era *aceeaşi* predică — nici a lor, nici a lui.

★

Dintre toate curbele închise de aceeaşi lungime, cercul cuprinde cea mai mare suprafaţă şi dintre toate suprafeţele închise de aceeaşi arie sfera cuprinde cel mai mare volum.

(De aceea globule, sfere mari sau mici peste tot)

Maximul (sau principiul «minimului») legat de regularitate. Triunghiul de arie maximă cu a şi b e cel *dreptunghic* cu catetele a şi b.

★

Universul material s-a putut naşte din condensarea *luminii* (singură la început) şi ar putea să se dizolve din nou în lumină (L. de Broglie).

★

(Ashram la Pondichéry (India), întemeiat de Aurobindo Ghose, condus de o maică. E pentru 50.000 locuitori, azi 30. O şcoală. Locuiesc în colibe şi cultivă pământul. — Câtă <…>, Doamne.)

★

În fond *cauzalitatea* e un caz particular al ideii de funcţie şi corespondenţă. La o creştere mică a variabilei independente, una mică a celei dependente pentru continuitate. Ca la discontinuitate ? La o creştere mică, una disproporţionată. Dar e cauzalitate încă : e cauza *ocazională* !)

(Ordinea e mai rentabilă, regularitatea, supunerea)

Aşa cum geometrul descrie regularităţile structurilor şi schemelor, moralistul ar trebui să descrie pe cele ale faptelor. («Care sânt vieţile în care ţine cel mai mult omenesc ?» Iisus ca omul însuşi a fost un maximum în geometria existenţei umane.)

Ca în geometrie, figuri felurite : discul, banda lui Moebius, disc convex, din nou banda Moebius în stadiu mai avansat, suprafeţe care se intersectează după unghiuri de 120°, catenoidă (suprafaţa obţinută prin rotirea «lănţişorului»), alteori cicloidă.

★

Despre individualitate

Oamenii încep să fie interesanţi când au caracter de reprezentanţă. Ce e dincolo de ei te atrage, nu ce sânt ei. O idee în slujba căreia sânt, nu una care-i slujeşte, care-i îngraşă pe ei.

De aceea au fost şi sânt atât de puţini oameni interesanţi, aci în România. Îi vezi sclipitori, de-o inteligenţă cuceritoare, gata să facă saltul cel mare. Dar nu-l fac. Ceva îi reţine. Oamenii aceştia de la care aşteptai orice bat din aripi şi nu pot să zboare.

Iar într-o zi înţelegi : nu sânt decât individualităţi — adică înfundături.

★

A nu fi altruist

Toţi sânt altruişti, iată adevărul. Profesorul asimilează cunoştinţe pentru a le transmite altora ; politicianul face programe şi reforme pentru alţii ; slujbaşul însuşi nu e nimic altceva decât cel care serveşte pe celălalt. Ai impresia că fac negoţ toţi. Căci negustorul e tipul altruistului : stă în slujba tuturor, străduindu-se să facă astfel încât să găsească marfa potrivită pentru omul potrivit.

Şi apoi sânt şi generoşii, mai ales cei cu idei generoase.

Toate astea la ce duc ? La jumătăţile acestea de oameni ce sântem cu toţii. Fiecare amână ceva ; amână o împlinire proprie pentru că i se pare de datoria lui să slujească pe altcineva. Şi încă «datorie» e în cazurile bune, de cele mai dese ori e linia celei mai mici rezistenţe.

Dar interesanţi, valabili, rodnici sânt tocmai oamenii care se slujesc pe ei. Nu egoiştii. Cine se poate gândi la ei ? Dar cei care nu-şi pierd timpul cu unul sau altul, ci cu «sinele» acela care-i face oameni adevăraţi, tovarăşi adevăraţi, luptători adevăraţi.

Caietul III : Iunie 1970 – Septembrie 1972

6 iunie 1970

Și a intrat omul în dreptatea sa. Și s-a bucurat.

★

Dar nu se iubește. Își vede viața, natura sa morală, ființa sa în spirit, și nu se iubește.

Ce simplu e să invoci *l'amour propre* ! Dar e altceva, mai puțin direct, mai puțin sigur. *L'amour impropre*.{65}

★

Prăbușirea în sine. Cum să vrei identitatea ? Nimic nu stă sub *l'amour propre*. Așa începe acțiunea lui «întru».

★

Nu te poți relua, nu te poți prelungi cum ești. Problema lui *Sein-Zum-Tode* este de fapt a lui *Sein-Zum-Leben*. Cum să vrei mai mult ; ce drept ai să vrei mai mult ? — Nu φιλαυτὶα.

★

Lista celor sigur știute

1) Să nu bei apă rece când ești încălzit.

★

(Zilele cosmice)

Primul lucru pe care-l comunicăm este că nu comunicăm nimic (iraționalul ne exprimă raționalitatea). Al doilea pe care-l putem comunica este că *încheiem* comunicarea (cu un același grup de semnale).

Începem deci cu un prim concept : *încheierea*. Avem semnalul, cuvântul, conceptul «încheiere».

Închei și ceva cu sens, și ceva fără sens. Încheierea e formală. E prima formă, prototipul formei.

A doua zi, respectiv a treia, folosești forma încheierii — elementele semnalului ei — spre a da un conținut încheierii. Obții o încheiere a

încheierii. Rabaţi încheierea asupra ei. Se poate încheia orice, dar se încheie şi încheierea. Se încheie *întru* încheiere.

Al doilea rezultat e mai bogat : 1) *diferenţa* dintre semnalul încheierii şi oricare altul ; 2) diferenţa *înăuntrul* semnalului încheierii.

Diferenţa între ce diferă şi ce nu diferă. Faţă de ceva şi întru ceva.

★

(Celălalt nu semnalizează ? Atunci îi *repeţi* semnalul.)

★

Cultura noastră părăseşte problemele (când nu le poate rezolva) ca false probleme. Problemele omului vor fi înlocuite şi rezolvate pentru omul creat artificial. La fel «părţile de cuvânt» şi aporiile gramaticii au fost lăsate de o parte, spre a face loc gramaticilor construite.

Ce e de păstrat, de reluat, de regândit e marea sarcină — a celor pe care noul nu i-a invertit.

★

Cunoaşterea de sine, care poate fi a unei fiinţe ignobile sau lipsite de interes pur şi simplu, chiar pentru sine, pretinde a fi ceva nobil. Dar ce poate fi în ea, dacă nu : «cunoaşte-te întru altceva decât eşti» ?

De început deci cu răsturnarea a două vorbe mari : *l’amour propre* şi γνῶνι σεαυτόν[{66}].

★

Cum să ieşi din pătimirea, altminteri binecuvântată, a culturii ? Cum să obţii actul, pe care în anii tineri îl ai prea devreme şi pe urmă rişti să-l amâni prea mult ?

Să nu mai laşi ca lucrurile să vină spre tine. Să mergi spre ele. Să iei tot atât, dar nu pentru că ţi se dă, ci pentru că ai dinăuntru şi pentru gândul tău nevoie.

★

Sântem, fiecare astăzi, ca omul în cosmos. O fiinţă ce bănuieşte existenţa altor fiinţe raţionale, dar face ca şi cum ele n-ar fi. Încearcă să dea singur socoteală de tot.

★

Tot ce am pierdut — fila pierdută din *Jurnal,* sau cele 9 jurnale pierdute — e mai bogat decât ce am păstrat. Dar *trebuie* să fii mai departe. Nici o limită nu interzice nelimitatul.

Limitația ce nu limitează. Pierderea ce nu sărăcește. Înfrângerea ce nu frânge destine.

Ce e de făcut când nu mai e nimic de făcut.

★

A intra în rezonanță — ca yoginul prin respirație — dar cu ce ?

★

Frica de neant a omului — frica de ființă stăpână. Frica de dezordine totală, frica de ordine totală.

★

Numărul e o pulsație.

★

Sau viață contemplativă *sau* activă, spuneau anticii. Dar interesant este ca viața contemplativă să se petreacă în lumea activului. Să nu fie detașată și prinsă în probleme ultime, ci să contemple în umil.

Într-un fel, așa a făcut lumea modernă. E o școală a umilinței nu numai în observarea faptelor celor mai mărunte, dar în valorificarea oricărei vieți (romanul), a oricărui aspect (pictura), a celei mai neînsemnate nuanțe (muzica) și a oricărui vestigiu (istoria), a oricărui destin (creștinismul).

Cele 120 de subiecte, despre care vorbea Goethe, nu vorbesc speculației și creației. Dar ce teribil risc de pierdere … Numai o revigorare a contemplativului poate justifica toată această generozitate față de real.

★

Maramureș

2 august 1977

Șurdești (turnul cel mai înalt, 54 m.)

2 nivele străşini

La cele patru colțuri, turnuri

Baza pătrată
Iconostas sculptat
Pictura murală (1783)
Zugrav Ștefan
Restaurată

★

3 august
Sat Șugatag
Amintită 1360. Donată de Gelu lui Dragoș
Parohie 1430.
Biserica e din 1642 pe temelia celei vechi
Restaurată
Icoane 1783 (pe lemn)
Com. *Vadu Izei*
Poarta lui *BORODI*

La Bufetul de la Vadu Izei «lăturiș» (intrarea fiind strâmtă) (*într-o dungă*, când dorm mulți în pat),

«lăturiș» (pe ușa îngustă) în comuna Vad Sighet (lângă poarta lui Borodi)

Sighet
Muzeu etnografic (în perspectivă)
Dl. Francisc Nistor
Cimitir Săpânța (crucile naive)
Ion Stan Pătraș
(În opoziție cu cimitirul deschis al morții plurale)
Rozavlea. Biserica Jbâr (Com. Bârsana)
Se pomenește în 1390 de ea
Pictura refăcută (Heruvimi presărați cu ochi)

— Seara *Rozavlea* — Marin Florea — Cântărești, Un Florea profesor. Biserica e din 1717. Pictura de un ceh sau slovac.

Biserica în mijlocul lucrurilor verzi. Moartea plurală. Veniți fraților, avem loc și pentru voi.

(Opun cimitirului Săpânța care e un joc facil pe tema morții, «Cimitirul vesel»)

★

4 august
Ieud
Biserica din Deal 1364. Cea mai veche.
Înainte era în alt loc «Mânăstire».
La începutul sec. XIV, Balcu, nepotul lui Dragoș Vodă (fiul lui Sas) face un castel de lemn pe un deal prăpăstios în jurul căruia s-a făcut satul.
El ridică biserica.
Ieudul, cnezat valah
Din 1419, îngrijită de familii de nobili, după ridicarea titlului de cnezi.
Stil gotic maramureșan.
Pictura XV-XVI bizantină (Se crede că nu a fost restaurată.)
Scara de urcare veche din 1364. în pod Sbornicul de la Ieud (cea mai veche carte românească. Catehismul lui Filip Malev, Brașov 1543). Avea în manuscris cea mai veche pravilă în limba română.

★

Cuhea (Bogdan Vodă), 1717 (alţii 1400 !)
Lemn cu temelii de piatră.
Un candelabru de lemn și un scaun împodobit cu flori
(O Evanghelie din 1760)
Olar Rici
Satul Breb și SÎRBI
Maria lui Tiron
Anuța Ciombului
Preot Antal (botanică)
Mărie Oanea
Crucea de la BERBEȘTI
(Șoseaua spre Sighet de la Ocna Șugatag)
Ocna Șugatag lângă Sighet de aici la Breb (2 km pe jos)

pe vale spre *Botiza*
Groșii de sub munte
ȚARA LĂPUȘULUI
«văr dulce» — văr primar

Borşa (complex). Pasul Prislopului. Serpentine. Fericire turistică …
Seara Vatra Domei.

★

5 august
Sanda la Voroneţ : «N-am văzut nimic mai frumos».

Trei poeme filozofice pentru S.

★

Poemul I

Lasă-mă să-ți amintesc de gândul filozofului antic
ce se întreba : când aduni pe unu cu unu,
care unu se adună cu celălalt,
care unu devine doi ?
Au stat muţi matematicienii
În faţa unei asemenea întrebări,
căci ei nu ştiu decât de mărimi comutative.

Dar când prietenul întâlneşte prietenul
şi când v-am chemat, sau când m-aţi chemat din exilul vostru
ca să ne regăsim laolaltă
în faţa turlei de la Şurdeşti,
sau în faţa unui perete cu arborele lui Iesua,
cine s-aduna cu cine, care prieten devenea doi ?
Sau poate făceam cu toţii una, sub mirare
(Ţii minte cum ai exclamat, în faţa peretelui de vest din Voroneţ,
«N-am văzut nimic mai frumos !», tu care petrecuseşi toate frumuseţile lumii)
poate aşadar făceam acum una
şi veneam să ne adunăm cu bisericile, cu poienile şi cu mormintele îngropate în ele.
Dar atunci, iarăşi, cine se aduna cu cine ?
Oare noi preluam în noi bisericile
batjocorite de ani şi câteodată, ca acum, de o falsă ploaie,
oare noi le vedeam şi ne minunam,
sau ele se minunau să ne vadă pe noi,

cei exilaţi de eternitate
luminaţii, lămuriţii cu cele ale esteticii şi istoriei
oamenii de după patru sau cinci veacuri,
care nu mai ştiu să se adune nici între ei,
nici cu pereţii şi lespezile ?

V-am chemat ca să vă scoatem din statistică
şi ca să vă ajutăm să uitaţi
de amara voastră fericire numărată
sau mai degrabă de numărul vostru de ordine
din acel spaţiu, din acel hău în care aţi pătruns,
să vă aducem într-un spaţiu închis dar unde
lucrurile nu se numără,
unde nu există comutativitate
şi unde fiecare lucru este ceea ce este,
în aşa fel încât oamenilor de aci le-a plăcut
să vadă fiinţă şi vrere pâna şi în lucruri şi pietre,
spunând : «Căci şi muntele că-i munte,
încă are doruri multe.»
V-am chemat să vă redeşteptăm dorurile.
Sau poate aţi venit să ni le redeşteptaţi voi nouă.
Poate aţi venit să ne scoateţi voi din statistică
în lumea într-altfel numărată în care ne ştiţi,
şi unde totuşi câte o fericire neverosimilă şi de neasemuit
stăruie uneori cu noi,
ca un înger pe peretele nord-estic al bisericilor.

Ne-am reunit, atunci, o clipă
fără să ştim bine, întocmai anticului, ce este aceea o reunire.
Şi acum, după adunare, va veni şi amara scădere :
vă veţi trage din acest «noi» lărgit, veţi pleca
în statistica voastră, lăsând ca noi să rămânem în statistica de aci.

Dar în timp ce tuturor ne vor înregistra destinele alţii,
cu maşinile lor de calculat,
de aci, de la noi, o toacă de biserică ne va aminti,
unora aievea, altora pe magnetofon

că sântem chemaţi să înfrângem totuşi statisticile,
şi să pregătim, cu alţi prieteni, regăsirea cea bună,
când nu vom şti dacă voi vă veţi aduna nouă, celor rămaşi,
sau dacă noi ne vom aduna vouă şi veacului,
— aşa cum nu ştiu bine acum, draga mea prietenă,
dacă ai venit aci ca să-mi ceri ceva, ca să-mi dai ceva,
sau, fără s-o bănuieşti, ca să asculţi seara
paginile pe care ţi le citesc din Cartea Cărţilor.

★

Poemul II

Când ţi-am povestit azi dimineaţă partea a doua din Faust
Tot mai credeam că pot da socoteală de timpul nostru istoric
Şi că-i pot spune, ca în Cartea lui Iov,
«Acesta eşti, aci să se oprească mândria valurilor tale.»
Acum, în faţa nedumeririi tale şi-n grădiniţa unei maici din Văratec,
înţeleg bine că nu ştim să tălmăcim nimic
şi că nouă nu ne e dat să intrăm pe poarta mare a adevărului şi istoriei
ci «lăturiş», aşa cum spunea fata din satul Vad
când am întrebat-o cum intră omul pe o uşă atât de îngustă.

Voi ne cereţi mari mărturii în veac,
ca şi cum ne-am fi izbit din plin de pragul de sus al istoriei
dar uitaţi că pe noi ne-au luat de mână duhurile locului
şi ne-au trecut lăturiş prin uşi înguste
scoţându-ne în livada pe care nu mai credeam s-o regăsim.
Ce putem face dacă adevărul locului a fost mai puternic şi mai bun
decât răzvrătirea noastră de altă dată
şi m-a învăţat că lucrurile istoriei pot fi foarte grave
dar şi foarte lipsite de însemnătate.

Încercam să spun asta prin Faust II
şi prin primatul posibilului asupra realului
Cu posibilele acestea goale din lumea modernă
Care toate bat la poarta realităţii
fără a mai lua chipul virtualului

aşadar fără a mai fi *întru* ceva.
Dar mai bine decât asemenea deşertăciuni savante
Vorbeşte un vers, vorbeşte un «ei şi» al lumii noastre
în care florile şi iarba culcate de vânt se ridică acum fir cu fir.

Nu ne cereţi mari mărturii istorice, căci
din nou istoria ne-a aruncat pe poteci şi cărări, o clipă.
Cereţi-ne în schimb mărturii de bucurie
În această lume întristată de atâta posibil şi lipsită de real.
Vă vom spune atunci pe limba voastră de acolo :
Qui n'a pas vécu après la révolution n'a pas connu la douceur de vivre. {67}

Nu dintr-o îndârjire goală, cum vreţi voi,
Ci din bucuria asta de-a trăi şi crea va ţâşni poate ceva,
Dacă e adevărată vorba lui Neagoe : «Cine n-are
îndârjire acela vede pe Domnul.»
Căci bucuriile noastre nu sânt desfătări deşarte
şi dacă unul se bucură de un automobil, altul de-a putea face poezie,
unul de o biată libertate, altul că se poate ruga lui Dumnezeu,
bucuria cea mai mare este că au reapărut bucuriile,
că plictisul şi cenuşiul ce se întinseseră peste noi
lasă loc valorilor şi înţelesurilor proprii.

Ce putem desface noi ? Ce putem denunţa,
ca scriitorii aceia care vă plac, şi cui ?
Unei lumi obosite şi care vede doar spectacolul zbuciumului nostru în gol ?
Dar putem face lăturiş câte ceva
şi putem pregăti o Carte a Facerii
pentru cei tineri pe care bucuria noastră de-a înălţa până şi în stâncă
îi va modela pentru ceasul când vom putea făptui sub lumină.

Nu-ţi voi trimite, draga mea, cartea despre timpul nostru
Căci asemenea cărţi nu se scriu în crâng
Dar dacă e adevărat că trăim într-o lume
în care nimeni nu ştie nimic,
atunci de pe cărările noastre să strigăm :

«Aceasta e cea mai mare bucurie a omului
Ca omul să nu fie în adevăr ci întru el.»

★

Poemul III

Peste câte o catedrală ochii îţi alunecă,
o învăluie toată şi apoi se ridică spre cer.
La o bisericuţă pictată, în schimb, privirea ţi se opreşte pe un detaliu
— fie că e peştele ce aduce la Judecata de apoi bucata de om ce a sfâşiat
fie că sânt pătimirile Sfântului Nichita —
apoi privirea îţi fuge de pe pictura exterioară
spre iarba din jurul bisericii, spre câţiva arbori, şi se opreşte acolo.
Unde ne e cerul ? Unde ne e îndrăznirea ?
Transcendentul a coborât aci la noi, cum spunea poetul ;
ne e greu să mai săltăm cerul la loc, în tării
şi atunci îl lăsăm aşa, prăbuşit în amestecul nostru de necredinţă şi credinţă
Dar cioburi de cer mai sânt printre noi
şi cu ele ne gândim uneori că am putea da câte un răspuns lumii.
Voi, dragii mei, uraţi pentru noi libertatea,
măreţia şi îndrăznirea, ca în lumile unde cerul e sus.
Noi căutăm ceva care ni se pare mai adânc decât libertatea.
Am numit-o necesitate ; o putem numi
ciobul de cer din noi, îi mai spunem intrarea în rost, de sine rostirea.
Ce drept la afirmare au inşii, ce drept au popoarele ?
ne-am întrebat striviţi sub nedreptate
şi văzându-ne puţinătatea şi goliciunea.
Ca Adam şi Eva după păcat (pentru noi,
după păcatul celor 20 de ani de neatârnare)
ne-am spus : poate că n-avem nici unul ;
poate că sântem o păşune a istoriei.
Dar ţi-aminteşti, prietenă dragă, ce ne povestea cineva la Sucevița ?
Fugiseră maicile în timpul restriştei, şi când s-au întors
au găsit pe altar o însemnare pe care stătea scris :
«Căpitanul unităţii ce a ocupat lăcaşul şi
l-a lăsat neatins,

vă cere să vă rugaţi pentru dânsul.»
Mă gândesc că de aci am putea începe, aci ne-am putea găsi investirea,
Într-o lume în care toate s-au făcut şi venim prea târziu la ospăţ.
Am putea să ne rugăm pentru cei ce ne biruie din toate părţile, în toate felurile,
şi sâ ne rugăm nu numai cu inima, ca măicuţele
care pomenesc la fiecare slujbă pe ofiţerul vrăşmaş
dar şi cu gândul, cu înţelesurile noastre mai liniştite,
cu punerea cumpătată în vad a lucrurilor.
Am putea să ne rugăm pentru cei ce ne dau maşini de calculat,
pentru cei ce ne învaţă să facem unităţi industriale care să funcţioneze mai bine
pentru lumea care aduce toate noutăţile şi toate poluările,
pentru cei ce au spus : Dumnezeu a murit !
— Fie-ţi milă, Doamne, de cei ce te-au ucis,
Te-am ucis şi noi, dar mai blând, mai legănat, cum se zice pe aci,
Am păstrat cioburi din tine şi cu ele
poate vom izbuti să venim în ajutorul celor ce ne biruie.
Aşa am putea zice. Altminteri de la noi niciodată
n-a ţâşnit vreo rachetă spre cer
Căci la noi cerul este foarte aproape.
Totuşi avem şi noi minţi agere de oameni
care să prindă toate măiestririle şi să citească toate cărţile
ba uneori să sporească volumul cunoştinţelor şi aparatura tehnico-ştiinţifică a civilizaţiei moderne
păstrând poate un rest uman, ieşind din fluxul informaţional
şi aşezându-se pe malul apei, ca părinţii lor,
spre a vedea încotro duc toate acestea,
unde sânt locurile bune de descălecare
sau întru ce sânt toate
(întru ce, de vreme ce alţii nu au prepoziţia «întru»)
Spune, dragă prietenă, celor ce ne îmbie să râvnim la mai multe libertăţi
că ne mulţumim, pentru o clipă, cu partea care ne e dată
şi — de nu ne~o fi trasă îndărăt şi aceasta —
ne vom ruga pentru cei din dreapta şi cei din stânga,
ne vom ruga cu fapta, ne vom ruga
cu intrarea noastră mai blândă în aprigul veac,

ne vom ruga cu văzduhul nostru încă nepoluat
și cu măicuțele de la Sucevița.

1971

★

Cu Marianne [Parlier]

Luni 17 [septembrie 1972] — Piatra Neamț (de la București…)

Marți 18 (vizite). Dejun Coliba Haiducilor.

Miercuri 19 cu taxi Văratec — Agapia — Humulești — Pt. Neamț.

Joi 20 — muzeu (Cucuteni), odihnă și plecat Suceava.

Vineri 21 — Dragomirna, Voroneț, Gura Humorului și Arbore (Toader Hrib).

Sâmbătă 22 — Sf. Ioan Nou, cetatea, str. Marx, apoi spre Putna prin Rădăuți (dejun), pană cauciuc (La Rădăuți Colibaba olar). Putna.

Duminică 23 — Slujbă Putna și muzeu. Plecare către Moldovița. Îns drum Marginea, cu atelier de ceramică neagră (Magopăț), apoi Sucevița. Ajuns Moldovița.

Luni 24 — Vizitat Moldovița. Spre C. Lung. Lectură în plină natură a Cântării Cântărilor. D.a. prof. Ioan Țugui, linguri și ștergare.

Marți 25 septembrie — Plecare dimineața. Librărie, Cofetărie. Convorbire cu Marianne. Lăcătuș † . Seara condus la gară pe Marianne («coana Chirița») emoții *pour son coeur.* La gară soții Țugui. Până la ora 1 seara cu ei.

† Mihai Lăcătuș salvează ca instrumente muzicale : tilinca și cornul moldovenesc. Pune în discuție pe Gh. Zamfir.

★

Miercuri 26 septembrie — Plecat la 10 spre Baia Mare. Convorbire interesantă cu tânărul turnător din Arad și în tren. Schimbare la Dej (după Năsăud). La 4 spre Baia Mare. Hotel 16 lei patul cu alți 2 («Minerul»), un tânăr ce vrea să facă dreptul (recomand sociologie ori economie) și tânărul geolog.

După C. Lung Mold. piscurile Adam și Eva.

★

Joi 27 — Telegramă Cluj bani. Telefon liniştitor Marianne. Caut pe M. [ihai] Olos. Vecin amabil. La atelier primire caldă. Masă la ei. La 4 spre autogară, autobuz spre Sighet prea târziu. Mers cu Olos la Baia Sprie. Primul autostop din viaţă. Convorbire interesantă cu şoferul, drum Baia Mare — Sighet splendid, ca de la Moldoviţa la C. Lung Mold. Cazare la particular. Telefoane.

Muntele Igniş (de la *ignis* ?)

★

28 IX — Dimineaţa până la 11 Fratele Alexandru. Apoi muzeul etnografic. Fronton de casă, porţi, rame admirabile. (Şesul uşii). Explicaţii Francisc Nistor. Dejun. Vine Olos. Odihnă hotel, apoi cu maşina la Breb, Anuţa Ciombului, casă îmbelşugată de oameni chiar mândri de avuţie.

★

29 IX — Nu găsim pe preot Antal. Casă modestă, om ales. Splendid drum pe jos de la Breb la Deseşti. «Osâmbrie» = desfacerea vitelor păzite. Dejun la < … >. La 4½ cu automobilul spre Cuhea. Revăd biserica, preot tânăr distins, apoi la primarul Moşu, credincios şi comunist sincer. Întoarcere la hotel Baia Mare. Telefoane.

★

30 IX — Dimineaţă cu Mihai la poştă, ping-pong. Atelier. Lecturile lui, duş, masă. Autobuz Tg. Lăpuş. Dna Latiş, apoi autobuz Rohia. Ajuns seara. Încântare şi dezamăgire.

Hary Brauner (a nu se confunda Ouaşul cu Maramureşul)

Ca la Luxor sau ca în pădurile sacre.

Ţâpurit (horă), numai în Ţara Ouaşului, strigătură cântată ca o afirmare atât individuală cât şi colectivă. Una din ele are textul :

Măi, Neamul nost !
Hâd o fost, dar n-o fost prost
Și-o trăit ca cel frumos.

Alta :

Șede leliţa la moară
Cu o puică neagră-n poală
Eu pui mâna ea nu zboară.

Alta :

Frunză verde nu mă crede
Dar mă crede cea uscată
Că-i de mai multe mâncată.

În zona Codrului (Maramureș) și în Chioar se obișnuiește ca în fereastra fetei ce stă să se mărite să se pună un măr roșu, iar la fecior o oglindă.

Farfurie fata, ceaşcă la fecior.

Milarepa — trad. A Olos

De la mama profesorului Latiș :

Ciumnil — ciumnil

«Un mort între doi vii trecea printr-un viu între doi morţi. Și zice viul dintre cei doi morţi către mortul dintre cei doi vii : Nu te vârî aşa avam (cu avânt), că dacă s-or da viii la vii rămân numai morţii».

★

1 X — Plimbare cu părintele Serafim. Natura e admirabilă, arhitectura lamentabilă. *Copacul îngemănat.* Proiect săptămână. Reculegere. La Tg. Lăpuș. Nu Latiș. Autostop. Cele 2 biserici de la Rogoz, de lemn amândouă, una rămasă ortodoxă, alta greco-catolică, *la fel,* înfrăţite, contopite (cum sânt unele sensuri contrarii în cuvinte), împăcate prin cimitirul comun, deschis, care le leagă.

Credinţa le desparte ; arta și meșteșugul nu ; cimitirul nu. Oamenii pot crede că nu se împacă între ei ; sânt dinainte împăcaţi.

Ajungem cu camionul de lemne la Lăpușul românesc. Prof. Gr. Filip, desfăcatul porumbului și fasolei, tennis, biserica de lemn, cu ușa tăiată de

tătari ; apoi vine V. Latiș, mișcător ; discuție prelungită seara la Filip. Latiș face teză cu folclor cules numai de la mama sa !

★

2 X — Plecat 6 dimineața din Lăpușul românesc spre Baia Mare. Găsesc demi-paltonul Hotel ; mergem la atelier. Oraș, lecturi. La Olos la 12, odihnă, apoi plecare la 2 spre Gherla. Despărțire de M. Olos. Schimbare la Dej. Ajung seara la Gherla. Hotel. Familia Ion Apostol Popescu. Soția (coana Măriuca) încântătoare. Frumoasă ca o stea de cinema și totuși ardeleancă până în măduva oaselor. Cântă din folclorul muzical cules de ea, a fost 3 ani învățătoare într-un sat pierdut și e acum profesoară la liceu la Gherla. Icoane admirabile. Fiul Cătălin are vreo 20 pânze ce-mi par remarcabile. Stau până la 1 la ei, cu vin bun și cântece.

Necula la 3 km. O biserică de lemn cu icoane de preț ; tocmai a ars.

★

3 X — La 7½ sânt din nou la Ion Apostol. Dejun de dimineață excelent. Ea pleacă la școală, el mă conduce la gară. Ajung Cluj pe la 9. Tânărul inginer agronom mă conduce la agenție. Apoi poștă expediții, «Steaua» cu șoferul scriitor la Rău.

Primire caldă. Împrumut. Muzeul etnografic. Dejun Casa Universitarilor. Telefon Mărgineanu între 3–4. Hotel Astoria odihnă ; la 6 cu Rău și șoferul vizită muzeu în natură (2 biserici maramureșene), în oraș catedrala cu contraforturi multe. Merg Rău căruia îi spun de cele 2 tristeți : cea de a nu fi matematician și de a nu fi ardelean. Explicație vastă pe ultima temă, înregistrată de soție. Apoi cină, cu Mărgineanu. Povestesc Parisul, cazul Mircea Eliade și dezamăgirea la revenire. Condus de ei la gară seara la 11.

(Din nou, ca anul trecut, două săptămâni de fericire fără filozofie …)

«blem în casă !» de la *ambulemus*
belceu = leagăn
a meni — menește lupul (îi dă o direcție)
Dna Popescu Apostol

1. Săracă-i inima mea
Săracă-i inima mea
Iar începe-a mă durea

Iar începe-a mă durea
C-am fost la doftor cu ea
C-am fost la doftor cu ea
2. Şi am fost şi la potică
Şi mi-au spus că n-am nimică
Poticărăşu mi-a spus
Poticărăşu mi-a spus
Leacuri de inimă nu-s
Leacuri de inimă nu-s
3. Da’ şi inima are-un leac
Da’ şi inima are-un leac
Citerea şi omul drag
(vioară)

arină — nisip
(arena)
aiu — usturoi
aitură (pentru piftie)
băiată = fată

Fetele din Arpaşteu
Duhănesc şi ţin băgău (a suge tutunul)
Iese dracul de sub râpă
Şi le pune foc în pipă
Şi fac focul cu coceni

Să le vină lătureni (cei din alte sate ce stau în margine)

Auzi mamă câinii bat
Intră peţitori-n sat
Fă mamă plăcinte moi
Să vină şi pe la noi
Fie orb ori fie şchiop
Numai să fie cu clop
Şi părul prin clop să-i iasă
Numai să mă văd mireasă.

★

La muzeul etnografic Cluj

1) Pe un corn pentru praf de pușcă arborele vieții ! (Viața și moartea împletite)

2) Admirabile «tipare pentru brânză» (sânt funcționale ?)

3) Cojoace și cusături admirabile

(La Sighet rămâne inegalabilă sala coloanelor și porților !)

Caietul IV : 1968/71 – 1977

E destul să-ţi pui o problemă, în unele cazuri. E destul să invoci un zeu, pentru ca zeul să te asiste, până la urmă (vezi povestea cu Indra).

(*Sensul vieţii* este să-ţi pui problema sensului vieţii. Orice răspuns riscă să fie o îngustime, o recunosc. Dar a răspunde că viaţa n-are nici un sens e cea mai mare îngustime.)

III.77. Ce bucurie că viaţa n-are sens. Pot să-i dau eu unul…

★

Ceea ce e frumos în îmbătrânire e că nu mai poţi spera, aştepta, amâna … Este singura vârstă în care nu trăieşti în *suspensie.*

Fiecare om e într-o suspensie — şi e bine să nu fie «o totalitate de fiecare clipă» prea timpurie. Dar cum să faci, rămânând în suspensie, deschidere şi pregătire, să nu fi totuşi o fiinţă mutilată ? E înţelepciunea timpurie.

★

Cele două repetiţii sânt în ziua omului : zilele care se repetă una pe alta şi cele care repetă Altceva.

Şi totuşi există şi repetiţia bună întru ceva care nu este încă. Poate că aceasta din urmă e înţelepciunea zilei.

Dă-mi, Doamne, aceeaşi zi, întru un acelaşi sens, neştiut, nedefinit încă.

★

Ce e bun : gândul bun el însuşi sau gândul bun al zilei *de azi* ?

Îmi vine în minte că, dacă nu e gândul zilei de azi, el e bun pentru că este *pentru* un azi.

★

Totul e de luat de la început. Nimic nu se dă de la sine, prin acumularea a ceea ce ai pregătit şi aşteptat.

★

Înţelepciunea începe acolo unde îşi au începutul toate : cu «a fi întru».

S-ar putea ca ea să fie un «a fi întru» gol, funcţionând, fără deschidere către ceva anumit.

★

Mulţumeşte şi zilei care nu ţi-a dat nimic.

★

Limitele interioare sânt nespus mai dureroase decât cele exterioare. Experienţa *aceasta* mi s-a părut mai de preţ decât cea a istoriei, rămasă aci în limitele neadevărului ; inautentică şi neputând trezi ca atare autenticităţi.

Totul e *Sein zum Leben*[{68}]. Avem destule resurse spre a muta limitele interioare ? Dacă nu, sfârşitul e meritat cu limita lui, iar în mic ne merităm limitele exterioare.

★

Aşa cum îţi faci o casă în care să locuieşti şi devii, cu ai tăi, îţi poţi face şi un gând-vatră, în care te aduni cu toate celelalte gânduri şi să intri în devenire.

Aşa simt că sânt *acasă* cu acest neînsemnat început al lui a fi întru. Ori de câte ori mă întorc la el pot cina la sobă sau cu ferestrele larg deschise.

★

Nimeni nu dă doi bani pe principiul meu, şi de aceea e bun. Dacă ar fi un principiu măreţ, ar avea armura prea grea. Nu pleacă la drum lung cu sorţi de-a-l străbate decât umilii.

Aş vrea să pot spune : am început neobservat ; am plecat dintr-un cătun, de la un biet izvor de câmp.

★

Cineva râde de voinţa mea de-a *face*. Dar fără un sentiment al grandorii, sau măcar al răspunderii — ce-ţi poate reuşi ?

★

Nu există bucurie adevărată dacă nu e şi a altora. Dacă nu-ţi spun ceilalţi : «fiecare simte că se măreşte familia sa» dragostea ta a fost oarbă. — Un criteriu.

★

(Am început caietul acesta pentru că mi s-a părut că trezesc o bucurie de viață în două ființe tinere.)

★

Somnambulismul inteligenței, sau veghea deșteptăciunii ne trebuie în viață. Înțelepciunea *activă* are fascinația în ea. E un fel de-a fi întru.

★

În fond, în materie de înțelepciune, una din cele mai grave întâmplări din istorie este cea a lui Platon.

(Cultura goală ar fi totuși mai bună decât fapta reușită. «Bucătăria superioară», cum spusese chiar el !)

El spunea că a făptui e mai bine decât a construi în gol, și a convinge pe viu mai bine decât a așterne pe hârtie. Dar s-a întâmplat cu el exact contrariul. Virtutea.

În tehnica de azi : mijloacele mai tari decât scopurile.

★

Ca să fii în pozitivul tău trebuie să pierzi ceva ; ca atomul care pierde electroni.

★

Să nu dai nume răului. Puterea formativă a numelui (turnătorul).

Din secolul XVIII inteligența ca și arta s-au eliberat de orice tutelă, dar și răspundere. Ele rătăcesc și cad firesc peste rău, care e mai plin de aparențe, mai variat, mai interesant în definitiv. I-au dat nume, ascunzând binele. L-au sporit, au urâțit lumea.

Azi războiul, de pildă, ar pieri din lume căci e pustiitor, urât și inutil. Dar are nume …

Mijloacele. Cele trei impertinențe (Voltaire, Rousseau, Diderot). Tehnica.

★

Naturaliștii s-au speriat în fața saltului pe care-l face, spre alte forme de viață, natura. Și unul din ei spune : poate ar fi mai bine să dispară ca specie *homo faber* și *homo technocraticus*, lăsând pe lume doar pe *homo sapiens*[{69}]. Dar ce puțin din *homo sapiens* e cel care se mutilează spre a fi așa ! Oamenii aceștia vor înțelepciunea arborilor și a dobitoacelor — înțelepciunea junglei, legea ei. Vor să păstreze talantul pe care l-au primit și numesc asta, tocmai asta, înțelepciune !

★

La noi nu există Cale (China) și Viață (India). Există Adevăr, sau mai degrabă Cunoaștere. Și toată exegeza noastră e în cunoaștere și în beatitudinea ei.

★

Trăiesc în ceasul când se poate pune întrebarea aceasta atât de adâncă :

Ce e de făcut când nu mai e nimic de făcut ?

Într-o cultură minoră, în anii aceștia, cu trecutul acesta, cu interdicțiile acestea — ce e de făcut ?

Și-mi pun singura problemă ce poate fi pusă acum, problema *întrebării.* De la ea poate renaște lumea. Dar și a mea ?

Mobilizare. E de *făcut* …

★

Când ni se vorbește despre om în termeni de animalitate se face aceeași greșală, poate, ce se făcea vorbindu-se de el în termeni de divinitate. Nu este adevărul *lui* în joc. La nivelul lui, omul e altceva. Agresivitatea animală, de pildă, nu-l descrie pe el. Adversitatea în care unul trebuie să învingă (războiul) sau cea în care nu există învingători (simularea, ritualul, jocul, descărcarea de agresivitate prin transfer) nu spun nimic adânc despre om și cel mult merită să fie supravegheate. Dar agresivitatea tipic umană e cea de adversitate în care amândoi sânt învinși. Omul începe de la înțelesul înfrângerii. Nu și-a dorit-o, a făcut totul ca s-o evite, dar îi vede binefacerea, bogăția, rodnicia, în ceasul când cade.

★

Se poate comanda trupului (să adoarmă, să se trezească la o anumită oră, să-şi localizeze durerea, să trezească specia în el), dar nu şi sufletului, inimii. Nu-i poţi spune dăruie-te aci, nu-i poţi spune nu te dărui. E ceva obiectiv, de dincolo de noi, mai adânc decât legile speciei ; şi de aceea, poate, s-a spus că e ceva divin. Iar când te sporeşte, când te face să spui altceva în monotonia vieţii proprii, este un stăpân binecuvântat în robia căruia fiinţa ta se simte în sărbătoare.

★

Găsesc o neaşteptată sursă de bucurie : concentraţia. Cred că nu ştim să fim mulţumiţi pentru că trăim sub dispersiunea vieţii de conştiinţă, atât de libere. Să te concentrezi asupra unui gând, asupra unei fiinţe, asupra câtorva dimineţi, să faci din zilele tale un Decameron, în versiunea ta un Decaproion[{70}], înseamnă să sustragi viaţa din efemer şi fericirea din simplă trecere. Dacă o durere, concentrată în focarul ei, devine mai suportabilă pentru că e mai locală, o fericire concentrată în obiectul ei devine mai intensă şi tocmai de aceea mai vastă. Concentraţia dă, în cazul ei, expansiune.

Să nu te gândeşti la *altceva*, îţi dă, în cazuri privilegiate, tocmai pe altceva în acelaşi. Căci sânt două bogăţii pe lume : una a risipei, alta adunată. Sau sânt două comori : unele pe care le găseşti, altele pe care le faci singur, ban cu ban, în zece zile, în zece dimineţi.

★

Am fost chemat urgent să mi se dea un răspuns — şi mi s-au cerut nişte timbre, atâta tot. O clipă m-a cuprins indignarea că nu mi se spune nimic limpede. Pe urmă am văzut ce binecuvântare este : poţi visa mai departe ; nu e un «da» obţinut simplu şi direct, nu e nici un «nu» fără apel. Eşti între ele, ca tot ce e bun aci.

★

Umanitatea e compusă din obiecte umane şi subiecte umane. Singură cultura ridică la treapta de subiect — când nu aruncă pe om şi mai rău în condiţia de obiect (profesorat sau alexandrinism, sau simplă vrednicie culturală). O ştie şi poporul : ai carte, ai parte — la omenesc.

★

Lamentabilul principiu «nimeni nu e de neînlocuit». Dar tocmai la asta trebuie să tinzi, la o societate cu oameni de neînlocuit, ca un organism. Pe când așa omul e piesă de schimb și totul e mecanism. (Creierul nu-și reface celulele.)

(Crée de toi le plus irremplaçable des êtres …)[{71}]

Ein kleiner Mann ist auch ein Mann.[{72}]

★

Ceea ce nu facem repede, nu facem.

★

Sânt pe cale să *invent* o ființă umană — pentru că am nevoie de poezie.

Spre deosebire de un Maine de Biran, pentru care ființa este ceea ce rezistă, am simțit că ființă *este* (sau mai degrabă ființă are) ceea ce te face să visezi.

(Ce te trece în posibil. Ce dizolvă și pierde în irealitatea proprie.)

★

Lumea de aci a stat mai bine cu posibilul decât cu realul. De aceea în clipa când încerc un tratat asupra posibilului și preființei, mă gândesc să încerc și o istorie a vieții spirituale din spațiul acesta al neîmplinirilor.

★

Ce i s-a luat omului este *totalitatea.* Vânătorul, agricultorul, meșteșugarul — și mai târziu doar omul culturii — aveau în față întreguri pe care, în cazul ultimilor, le făceau să *fie.* Lucrarea lor purta asupra a ceva purtător de ființă, și de aceea munca lor nu lăsa loc plictisului.

Cu munca industrială a început și s-a extins la orice nivel lucrarea asupra părții, pregătirea *părții* pentru asamblarea ei de către altcineva, sau uneori mecanic. A apărut mutilarea lucrului și cu ea cea proprie ; s-au ivit tristețea și plictisul sclaviei, care nu mai e nici măcar sub un tiran, ci sub o tiranie anonimă. De aci revolta unora și marasmul tuturor. Cum să redai bucuria, atunci când ai luat omului totalitatea de fiecare clipă ? Din situația de *a fi întru* omul a căzut în cea de *a fi în.* Chiar bucuriile unui astfel de om sânt un fel de a fi în (a fi în massa de spectatori, a fi în desfătările gata date,

a fi în statistică). «Spre ce te deschizi ?» întreabă pe fiecare. «Ce libertate ai ? Unde încetezi să fii obiect ?»

De la totalităţi încolo începe ieşirea din subumanitate.

★

Este ceasul să intri în gândul *tău,* la un moment dat, după ce ai rătăcit atât timp printre gândurile altora. Şi să poţi spune : «M-am instalat într-o idee până la sfârşitul aventurii acesteia, până la sfârşitele mele».

★

Îţi e duşman cine te fixează într-o singură întruchipare ; fie că o face din ură sau din dragoste.

★

Un gând al lui Russell (în : *The collected stories of B. Russell.* Allen and Unwin, L 4.50) ; *«A very little leaven* (drojdie) *of the infinite will redeem a whole life …»*[{73}] (E un gând «gol», spune recenzentul !)

În fapt sau infinitate e atributul a tot ce e bun, sau tot ce e bun e infinitate : familia, frumosul, ideea, practic chiar banul («singurul lucru a cărui calitate e cantitatea»), creaţia, delirul lnl-ul, posibilul…

«Care-ţi este nelimitaţia ?» poţi întreba pe oricare.

În fond : unde începe primatul bun al *posibilului* asupra realului.

★

«Criza culturii», cum spun aceştia din Occident ?

Dar e criza *omului* în faţa culturii. Nu poţi spune criză aci cum nu poţi spune criză a naturii. Mai degrabă chiar ai putea vorbi aci de criză, căci natura nu mai dă nimic nou, pe când în cultură poţi aduce orice. Nu ai nici un obstacol, nu te reţine nici un Dumnezeu să fii creator ; ba chiar totul e deschis. Dar… e bietul om deasupra vremilor.

★

Dilema simbolismului : Dacă nu duce la calcul atunci este o simplă stenogramă ; dacă duce la calcul atunci iese din luciditatea reflexiunii şi conduce la procese automate, oarbe.

★

Die Dinge sind nur die Grenzen des Menschen{74} (Nietzsche, *Morgenröthe* af. 48).

1971

Zi după zi stau inactiv față cu sufletul meu. Astăzi am fost senin, dar și mohorât. Sufletul meu mă fericește pururi, pe când cugetul nu-mi poate aduce împlinire. La adevărul care stă să vină, la pâinea mea ce stă să vina, încă n-am ajuns. Înălțat-am însă sufletul cel curat. *[În manuscris textul este în limba greacă]*

★

Până astăzi n-am știut că inima stă mai presus de cugetare și gând. Într-adevăr, trupul aduce gândul la ascultare, pe când sufletul își ajunge sieși. *[În manuscris textul este în limba greacă]*

★

13. V. 1972

Am trăit 25 de ani sub un surâs. Era posibilul, ceea ce mi se întâmpla. Acum brusc, când m-am trezit singur în avion, în drum spre Londra, m-au podidit lacrimile : trăiam realul. Aveam să întâlnesc ființele reale din cuprinsul vieții mele — nu doar pe cele posibile — și în fața lor eu însumi trebuia să fiu o ființă reală.

Ce bună, ce firească a fost întâlnirea lui Wendy [Muston] și ce nesperat de apropiată cea a lui R.[ăzvan Noica]. Nu spune nici o vorbă de prisos, fiind atât de deschis ; și se deschide către toate, mai ales cele ale gândului, cu o curăție, cu o liniște care pot da de rușine cultura. Când o va întâlni, va ști ce să afle în ea și o va practica mai rodnic decât ceilalți. Singurul risc este reușita *atinsă*. Va mai avea nevoie de altceva ?

★

14. V. seara

Stranietatea fericirii. Recunosc cu un dram de întârziere întruchiparea cea mai clară și bună din cuprinsul vieții mele. Aș vrea să știu povești pentru îngerii aceștia ai ei, dar sânt în realitatea mea, și ea e frustă. Datorez mai mult celor dragi decât le pot da, decât le-am dat.

★

15. V.

Vizitat singur Centrul (Princess Street : memorialul lui Scott etc.) spre a mă desprinde o clipă de fericire. După masă vizita la Doris [Richardson]. Seara șah și familie.

Seara, brusc ies din stranietate. Cu Răzvan [Noica] n-am avut-o decât câteva clipe, la început.

★

16. V.

Ziua cea mai fericită. Cu ei doi, vizitez orașul. Apoi la Elaine. Seara la Isobel. — Nu e de găsit totul în artă și creație.

Din Anglia. Practicul *este* teorie. Au câștigat — dar nu știu. (Puterea sufletului rus.) Au aci un plus de suflet. Chiar când n-au viață spirituală, au șansa ei. Asta e grav la noi : avem viață intelectuală, morală, activă, dar nu spirituală. (Nu ne îngăduie să facem comunități și să avem Sf. Duh.)

★

17. V.

Vizitez singur orașul până după amiază. Mormântul lui Hume. George Street, cu Charlotte Square. Din fericirea mea, mă întorc brusc spre neîmplinirea din viața lui M. Ce contrast !

★

18. V.

Ziua lui W.[endy Muston]. Merg cu ea la Muzeu (prea variat dar instructiv la culme) și la Childhood Museum. Seara la un vecin, Dr. Ingrin, simpatic detot. Ne arată tablourile din casă, în dormitorul cu patul făcut și rufe pe scaun, în bucătărie cu rufe la uscat. Ascultăm Lipatti.

★

19. V

Cu ei spre mare la Cramond Village. Satul, plaja, urmele fortului roman și dejunul modest, apoi pădurile din South Queensferry. Seara la *Merchant of Venice.*

★

20. V.

Cu Bryan [Richardson] toată ziua. Dimineața la Royal Scottish Academy of Painting and Sculpture, iar după amiază la golf. — Cum să fac ceva pentru ei ? Ce să invent, ce să scriu ?

★

21. V.

Dimineața la biserica protestantă cu pastor distins. (Îi sânt prezentat și mă întreabă cum stă biserica la noi. «Se ascunde bine de istorie», îi răspund.) După amiază acasă, într-o încântătoare dezordine. Simt nevoia să citesc literatură engleză spre a putea urmări pe Anita [Richardson]. Cine știe dacă nu va avea un destin cărturăresc ?

★

22. V.

La Botanical Garden, unde urmăresc *The story of the Plant Life*{75}, apoi serele, în fine galeria de artă cu Moore, Kokoschka și atâția alții, dar în unicat. Ainslie Place și Moray Place (după Charlotte Place). Ce splendidă arhitectură *privată*, deși planificată într-un fel. Nu se va mai construi niciodată *așa*, pe măsura și gustul omului. Acasă lungă convorbire cu W. [endy Muston], după bucuria de a vedea pe Dina [Richardson] chemată de Dr. Ingmar la tenis. Emoție de o clipă, apoi totul reintră în ordine.

★

23.V.1972

Cu Doris și Elaine, Wendy [Muston] și cu mine vizităm Abbotsford (Scott), Melrose Abbey și Dryburgh Abbey (unde † Scott și gen. Haig), ultima într-un admirabil cadru natural. La Selkirk cele 2 case, de la Woodburn și Kingsknowes (Galashiels). Cultura și natura sânt în armonie aci. (Când Europa va fi pustiită și poluată, Scoția va supraviețui.)

★

24.V

Cu Dina [Richardson] toată ziua spre lacuri, până la Oban, prin Stirling, printre castele (Inveraray Castle) printre munți și pe drumuri încântătoare. Dacă toată Europa s-ar stinge prin poluare sau automatizare, Scoția singură

ar reface-o (aşa cum Evul Mediu a început de undeva din Irlanda cu Alcuin). (v. notele de drum).

Până şi vitele sau oile au individualitate aci. Pasc *liber* — nu în turmă, nu cu păstor — în mari păşuni închise cu ziduri de piatră.

★

Spre Oban

1. Linlithgow (castel născută Queen Mary). 2. Rafinării — Grange Mouth (industrie chimică). 3. Stirling (castel). 4. Arrochar (dejun). 5. Morlay — Church. Dunderave Castel. Inveraray Castle. Duke of Argyll. Monument Neil Munro. Kilchurn Castle. Loch Etive. Oban. Mc Caig Museum.

Întors

Castel insulă (Glen Dochart). Ski pe apă (Loch Earn). Strathyre (staţiune de vară). Callander (maşini vechi). Doune. Deancastow (Castle). Stirling (Castle). (Monument Sir W. Wallace).

★

Ce supravieţuieşte din om în comunism (Orwell !) (Ce e esenţial omului.)

E interesant în ce este. Dar în ce *lasă* să fie.

În supravieţuire. Libertatea nu (ci necesitatea). Personalitatea (sentiment al onoarei, demnitate etc.) nu, dat persoana.

— *Faust II* sau sfârşitul răului (afară de «să nu ucizi», totul e dezminţit de bine, se converteşte în bine).

— Adevăr şi exactitate.

★

Stat acasă, cu copiii şi câteva cărţi. Seara la familia Mc. Gregor, o minunată pereche autentic scoţiană. Ce-i face să fie altfel decât englezii din cărţi, din realitate încă ?

★

26.V.

La Lady Stair’s House Museum (o casă încântătoare cu relicve de la Burns, Scott şi Stevenson), apoi la Sesiunea Bisericilor Anglicane, în fine

din nou pe Canongate, spre Holyroad Palace, cu Huntley House din 1517. Seara șah cu Dina [Richardson] și Bryan [Richardson].

★

27.V.

Toată ziua acasă, laolaltă cu ei, în atmosfera de familie unde fiecare face altceva. Abia acum înțeleg ceva din plăcerea de-a te izola între ai tăi.

★

28. V.

Dimineața la biserică, predicatorul din Madras care actualiza *Epistola către Romani* 8 în felul lor profan dar superior moral. După amiază la Galeria de artă, cu cei doi El Greco și ceva din toate până la impresionism, inclusiv. Totul e în rezumat aici.

Seara despărţirea de Bryan [Richardson]. Mă tem că spun mai mult decât trebuie. Dar cum se poate tăcea ?

★

29.V.

Stat acasă în preajma plecării. Răsfoit cărţi. Plecat seara drum de noapte spre Londra. Newcastle.

★

30. V.

Sosit Dina [Richardson]. Plimbare pe Clapham Common, South Side, văzut toate casele lor : Crescent Growe 8, C Mews 3, Frange Road și 38 Englewood Road.

Mers la Consulat francez și trecut prin Knightsbridge și Knightsbridge Village cu *mews*-urile{76} și casele sătești de lângă Rutland Cate. Dejunul Clapham restaurant grec.

Seara la Rafail, cu trenul. La sosire ne întâmpină toţi, iar părintele S. vorbește atât de liber încât mă trezesc conversând… Când rămân singur, înțeleg că e vorba de un miracol (și în ce-i privește și în cazul meu) și deschid Cartea Cărţilor.

★

31.V.

Zi de aclimatizare la Mânăstire. Prea frig ca să rătăcesc. Citesc din cartea despre Părintele Silouan a Părintelui Sofronie. Apoi vizităm biserica veche şi după amiază merg la Long… la familia de greci cu 3 fete şi apoi la aerodrom spre a lua pe olandeză. Seara slujbă cu «rugăciunea inimii»… Fiecare face ce vrea. («Sist.[em] D», *débrouillez-vous*{77}), toţi trec prin toate serviciile. (Nici nu se specializează, nici nu se ataşează de omuncă). Mă impresionează că nu vor să facă ceva în eternitate. Dar nu-şi vor supravieţui ?

★

1.VI.

Încep să am contact mai bun, în special cu părintele Simeon, care-mi dă lucrările lui şi ale lui Olivier Clément. Dimineaţă plimbare cu W.[endy Muston] la biserică, după amiază cu părintele Sophrony, ce duce pachete de ciocolată lui Raf.[ail] şi celorlalţi. Contact chiar cu alţii : olandeza ce-mi oferă pachete şi tânărul englez ce-mi dă articolul său despre *The meaning of change*.{78}

Seara cu Raf.[ail]. Ce bun registru are !

★

2. VI.

La Colchester cu W.[endy Muston]. Castelul, roman şi normand, colecţiile, «sfinxul» şi apoi cartierele vechi, cu străzi înguste. Totul îmi pare frumos sub transfigurarea ce mi-e dată de bucuria regăsirii.

Seara cu Raf.[ail], din nou în nesperată rezonanţă.

★

3.VI.

Zi de lecturi teologale, mai mult şi discuţii cu Părintele Simeon. Plimbare cu W. [endy Muston], la Annie, telefon de la Duiliu [Sfinţescu] apoi după amiază plimbare în sat (impecabil şi pustiu) şi la biserică, unde Raf.[ail] e pe schele. Figuri noi, prietenoase, ca ştiind drama întârzierii mele. Le spun că fericirea are mai multe gusturi şi comunismul mi l-a dat pe cel mai bun.

★

4.VI.

Slujbă cu greci la biserica mare. Și prima slujbă în greacă pe care o ascult. Apoi masă și convorbiri cu doi englezi (cu soții grecoaice) despre «situația» la ei. Nu sânt mulțumiți, dar e ceva mai mult exterior, întreținut de politicieni.

Seara, între puțini, povestesc ce este și ce supraviețuiește la noi. Apoi cu Raf.[ail], care-mi spune că, dacă ar alege o limbă, nu ar fl engleza ori franceza, incapabile să exprime nuanțele spiritualității, ci rusa ori greaca. A păstrat perfect româna, din care-mi cere cărți în chirilice. — Va citi cândva, sânt sigur, *mai bine,* mi-o spun iarăși.

★

5. VI.

Dimineața lectură din Olivier Clément, apoi întrevederea cerută cu Părintele Sofronie. Îmi dă ascultare și, înțelegând lucrurile, aduce cuvântul deslegării. — Apoi convorbire bună cu sora Dina. Se întreabă ce vor face fără Părintele Sofronie. — Plimbare bună cu Raf.[ail] și Wendy [Muston] la Tiptree, apoi convorbire cu sora Elisabeth. Înțelege și ea, lasă deschis totul și ea. Acum era problema prezenței noastre în viața lui Raf.[ail]. «Faceți cum vă e inima», pare ea să spună.

Seara cu Raf.[ail].

★

6.VI.

Vizită la Cambridge toată ziua. În drum încântător Finchinfield. Cambridge-ul, măreț : Universitate pentru prinți. Cum pot să nu fie mari ?

Seara la Ann, neozeelandeză… Discut liber și Raf.[ail] pare puțin surprins. De nu l-aș dezamăgi.

★

7.VI.

Ziua plecării. Lectură din părintele Symeon, apoi bună convorbire. Raf. [ail] îmi povestește anii lui de ucenicie. Ce pozitivă a fost adeziunea lui. Protestantismul, Parisul, biserica, apoi revenirea. Îi revăd pagina de traducere. E stăpân pe lucruri și aici.

Ceai cu părintele Sophrony. Despărţire emoţionantă. Plec fericit şi cu un sens de umilinţă.

Seara la Londra nu găsim cheia. Stau pe scări, *vergnügt.*[{79}]

Un *uomo universale*[{80}] nu e posibil decât într-o mânăstire.

Ca Hippias, care-şi face tot ce poartă, ştie totul — sau ca marii înzestraţi ai Renaşterii. «Dezvoltarea multilaterală» ce chinuită este faţă de multilateralitatea şi rodnicia de aici. (Nu pictezi pentru că ai talent, ci pentru că crezi şi trezeşti în tine virtuţi neştiute. Zideşti, cureţi haznale, citeşti şi te rogi.

Rugăciunea inimii ca o Passacaglie …)

★

8.VI.

Prima zi de Londra : De la Tate Gallery pe jos pe chei Millbank spre Parliament ; în stânga lui Cattletrough (pentru adăpatul vitelor !), apoi pe Westminster Bridge. Întors St. Margaret’s Church (ceremonii aristocratice), Westminster Abbey (Churchill, erou necunoscut, Newton, dar şi prelaţi, nobili, chiar negustori din epocă, apoi capelele regale ; scriitori, muzicieni etc. dar grupaţi artificial, cu plăci comemorative) curţile interioare. Dejun la Lyon’s. Apoi spre Whitehall, Downingstreet 10, Ministerele, garda etc. Trafalgar Square (în stânga St. James Park şi Buckingham, Leicester (Lester) Square, cu teatre, cinematografe, statuia Shakespeare, Piccadilly Circus (dezamăgitor), apoi Piccadilly (nu Street), Albany (locuinţe ale scriitorilor) spre Hydecorner (în stânga Green Park), apoi cu Doreen la Zia Theresa şi cafea la ea. Îmi dă 5 lire să cumpăr cărţile de succes despre care nu ştie să-mi spună.

Mă surprinde grandoarea fără voinţa de efect (deschidere de perspectivă etc.).

★

9.VI.

Dimineaţa la Bush House. Bilete, viză. Umbrelă, pălărie. *Duiliu* [Sfinţescu]. După amiază bună cu el, până seara la hotelul său de lângă Hilton. A venit pentru mine şi uit totul pentru el. Cum să-i mulţumesc ?

★

10.VI.

Întâlnire cu Duiliu [Sfinţescu] la librăria Foyles. Standuri pentru toate. Cumpăr Liddle Scott şi Chambers. Apoi la librăria Dillon's University Bookshop de lângă British Museum (prin care doar trecem ; sala cu cărţi rare) şi la Kegan pentru dicţionar nepalez, de negăsit. Dejun bun şi apoi la 4 spre Raf.[ail], care ne trimite un prieten englez la gară, ne primeşte cu cafea şi ne duce cu părintele Sofronie la biserică, apoi la ateliere. Cei trei părinţi… Convorbire bună cu Raf.[ail] ; în maşină, aşteptând trenul întârziat la Westham. Cină la hotel şi convorbire bună cu Duiliu. Mă întorc singur, cu inima plină.

Foyles, 119-125 Charing Cross Road Loncâon, WC 2

Kegan în faţa muzeului.

★

11.VI

De la 10 la Duiliu [Siinţescu]. Dimineaţa îmi povesteşte destinul său cărturăresc. Dejunăm, apoi îmi împărtăşeşte gândul său românesc. Ce curios că la nivelul atins n-a uitat nimic, nu părăseşte nimic. Nu-şi simte nici o vină parcă, dar dezaprobă totul, disociind. Pot şi alţii s-o facă ?

A văzut toată lumea şi o judecă detaşat. Încrederea în cultura americano-canadiană. «Un travaliu sănătos».

Seara cu toţii la Mititeii, apoi la gară spre Edinburgh.

★

12.VI.

Ajung la Dina [Richardson] şi copii. Dimineaţa cu ei, apoi prin Hermitage (sălbatic şi civilizat) la Doris unde cunosc pe fata Doris din America şi regăsesc pe Elaine. Seara cu ei doi (apare eternul agent de plasat mărfuri) ; mă conduce Dina [Richardson] la gară şi am un ceas fericit cu ea. Ce miracol să vezi că realitatea e ca visul.

★

13.VI.

Revin Londra. La 12 *Raţiu*, convorbire interesantă, plină de înţelegere din parte-i. Îi spun ce am făcut, de ce am ieşit din teatralism şi-i cer înţelegere pentru oamenii de cultură.

Apoi Bush House şi la 2½ la editorul Stacey unde iarăşi convorbirea e bună şi promiţătoare. Apoi rătăcesc şi ajung târziu la British Museum (prin Kingsway, paralel cu Drury Lane) unde iau doar un catalog. La 5 cu Wendy [Muston] şi Erika la Bush House ; trecut prin Queen Street centru masonic, casa Reynolds, apoi Soho, interesant la culme, unde un tânăr m-a oprit agresiv să-i dau ceva. Masa seara cu Marina [Mititelu] lângă Trafalgar Square. Apoi plimbare spre Parlament, pe podul Westminster, pe chei şi prin Festival Hall.

★

14.VI.

Bilet Paris, telegrame, apoi Ilinca Bossy (int. Oxford Press) şi în fine ajung la muzee : National Portrait Gallery şi National Gallery. Prima e probabil unică : de la Tudori şi Stuarţi până azi, pe epoci (vezi notă). Păcat că nu sfârşeşte la «chipul lui Iisus» (aşa cum vroia Lavater) sau măcar la al englezului necunoscut.

La National Gallery, splendori italiene, Rembrandt şi impresionişti francezi. Interesant Gainsborough.

Apoi la Bush House, cu Campbell acasă ; seară bună cu imagini din Creta. La plecare văd Grange Road 49. (Londra e imensă – în gol. Ce bine că s-au mutat într-un oraş uman !)

★

[Notă] National Portrait Gallery (pe epoci) (cu pictori-desenatori pe trotuar pentru portretul tău !)

(Pe scară : Berkeley şi Hume)

Erasmus Darwin † 1802 (bunic al lui Charles)

Bentham — *Sala XVII* figuri interesante

Îmi plac : Lord Lindhurst (de C. F. Watt)

Robert Peel (Ce puţine femei !)

Samuel Pepys († 1666) — S.[amuel] Butter (1680)

Milton (1629) — Locke (1672). Newton (1702)

În sala 3 : *The enquiring mind*{81}

acolo o *looking glass*{82} din 1680

(eşti tu însuţi un *enquiring mind* ?)

Frumos începutul The Tudors etc.

Elisabeth (1575) — şi alte 3 ! The Stuart Age

Scriitori. Surorile Bronte

(Admirabil ca desfășurare. Dar ar trebui să se termine nu cu portrete de regi, ci ale englezului necunoscut)

(Lavater — Râsul lui Iisus …)

[Pe verso :] *National Gallery*

Luca Signorelli — Fecioara stând pe capete de copii (?) (Altarpiece)

Nu-mi place Veronese. Nu albastrul lui Titian (o sală plină cu el)

Rembrandt sala XII !

Nu Degas (sala XXII)

Nu *Les grandes baigneuses* de Paul Cezanne

Monet — *Water lilies* (n-a dus la «impresionism» ?)

★

15.VI.

Ultima zi de Londra. Dimineața Tate Gallery cu Turner și Blake uluitori amândoi. Apoi cumpărături (mașină electrică etc.) bibliotecă Bush, Leaven (exaltat și generos) ; La British Museum, frizele Elvin și sălile grecești, apoi la C. Mugur (pictor amator, prieten cu C., seara soții Mititelu, telefon Raf. [ail] și Dina [Richardson]. Sunet bun și în ceasul despărțirii. Pregătirea plecării. Ceva desăvârșit și fără echivalent în viața mea se încheie.

★

16.VI.

La gara Victoria. Despărțire bună de W. [endy Muston]. Drumul, inclusiv Mâneca, ușor de făcut. Întâmpinat de S.[anda Stolojan], revăd în fuga automobilului centrul, regăsesc aproape totul la Paris și deodată la Pont Neuf văd ce incomparabil este față de inegala Londră. — Găsesc pe Marianne [Parlier] singură ; tânără și plină de toate darurile lumii, ca totdeauna.

★

17.VI.

Prima zi de Paris. Dimineața cu Marianne [Parlier], apoi scurtă plimbare spre a-mi lua doctorii de la Rond Point Elysées. Masă cu ei, François [Parlier], într-adevăr cuceritor și receptiv la culme. La 5 Dan [Bosnief-Paraschivescu], cu care mă înțeleg în sfârșit (pentru că accept așa de mult din Franța, poate, și-i cer sfaturile). Cumpărături, apoi seara la ei, unde e neverosimil de frumos (în față grădina — Parc Montsouris) puțin aranjată și

totuşi naturală, mai perfectă [sic !] decât cele din Londra. Convorbire cu ei pe tema procesului, convorbire bună la telefon cu Emil [Cioran], apoi proiecţii de fotografii de la nuntă. în drum la întoarcere, convorbire deschisă despre viaţa ei, cu Marianne. Să încerc a lua totul din prilejul acesta ?

★

18.VI.

Dimineaţa la Stol.[ojeni] şi Dan Romanescu. Apoi cu ei dejun în *grădina* St. Cloud şi lungă discuţie despre atitudinea lor faţă de cultură. Dan remarcabil. Judecă obiectiv pe Mircea Eliade. După amiază şi seara acasă cu Roger Parlier şi soţia Catherine (încântătoare şi bună) şi Gilles, Dan [Bosnief-Paraschivescu] şi Colette [Bosnief-Paraschivescu]. Povestesc despre fericiri şi posibil.

Posibilul… Ei sânt în real, pe când noi în posibil, în vis (Vorba lui Mircea Eliade).

★

19.VI

Dimineaţa scriu ilustrate şi la 11 Sanda Sf.[inţescu]. Ies cu ea după cumpărături. Întâlnesc Mustic [Berindei]. La 1 acasă. Convorbire bună François, [Parlier] apoi odihnă şi convorbire Marianne [Parlier]. La 4 mergem împreună la retrospectiva La Tour (sec. XVII). Impresionant de omogen, chipuri sub lumini (Caravaggio), capete de sfinţi, realism dar numai în uman, situaţii de rând ca şi sacre. *Le tricheur*{83}. La subsol prezentare admirabilă pe ecran. Totul e desăvârşit. E ceva inegalabil în imaginile şi rânduirile de aici. — Apoi la Catherine [Parlier] o clipă şi la Emil [Cioran] toată seara, cu Simone [Boué] şi el. Mă simt liber şi deschis în toate, până şi în gest. Mă conduce până acasă şi simt tot timpul că e prietenul la care ţin cel mai mult. Pare înfrânt. Nici franceza nu e a lui. Îmi dă «dreptate». Dar unde ?

★

20.VI.

Convorbire cu Marianne [Parlier], apoi la Prefectura Poliţiei pentru prelungire. Ce admirabilă e şi Franţa administrativă : au găsit că mai fusesem acolo … în secolul trecut. Mi-au cerut să revin peste un ceas şi am fost la Notre-Dame (trezoreria puţin interesantă), apoi în admirabila Île

Saint-Louis, cu Quai d'Orleans şi de Béthune, apoi cu incomparabilul *Quai d'Anjou*, ce are case din secolul XVII : a lui Le Vau (primul arhitect al regelui), a lui Matigny, Jacques Brémont (*marchand de fer*[{84}]), casa lui H. Daumier şi Hotel Lauzun. (1657, cu burlanele sculptate). Se continuă cu Quai de Bourbon.

Apoi acasă şi seara cu familia Parlier. Discuţie cu normalianul sanscritist şi cu Dr-ul Roger P.[arlier].

«Tout concourt à la joie de celui qui aime Dieu».[{85}]

★

21.VI.

Regăsesc pe S. Discuţie bună, apoi la 1 dejun şi librării (Payot, Vrin, Presses Universitaires şi Belles Lettres) de unde iau cataloage. Revin acasă, apoi E.[ugen] Simion şi seara din nou la S. cu ei şi Ieruncii plus Cuşa. Le spun cele 4 lucruri : de ce i-am dezamăgit, ce e la noi în cultură, ce fac eu, ce e cu cele 2 lumi (să lase pe culturali în pace). Cuşa pare nemulţumit, pe linia absurd intransigentă. Vin acasă târziu, cu o primă senzaţie după cinci săptămâni de adecvaţie, că e ceva strident aici.

★

Dimineaţa la Emile Zola. Totul firesc, fără încheiere. Apoi la 1 Radu Drag.[omir] care e neaşteptat de maturizat şi el, deşi tot pare degajat chiar la nivelul seriozităţii. Plec la 3 îndărăt. La Cinema cu Marianne [Parlier] *(Les ouvriers vont au paradis)*[{86}], nu gust mult căci dormitez şi în fond e aceeaşi poveste a subumanităţii muncitoare. Totuşi Mar.[ianne] găseşte sensuri frumoase. Apoi seara cu Mar.[ianne] la Huchette (unde nu găsim bilete), apoi în jurul Pantheonului, rue de Tournefort, Place de la Contrescarpe etc. Plimbare pe chei, apoi. La librăria la Hune, unde sânt cele mai bune actualităţi. St. Germain-des-Prés.

★

23.VI.

Dimineaţa tot la E. Zola, acum cu împlinire totală. La fel de firească. Apoi dejun cu S. la Nelly (ininteligent) şi lipsit de umilitate, «justificând», deşi recunoaşte că doar prin profesoratul (nemeritat) se împlinise. Apoi Barbă Neagră şi Cazaban. La cafenea, în fine, cu greu la Mircea [Eliade],

delirant, şi la Emil [Cioran]. Seara plec cu Duiliu [Sfinţescu] la Chantilly. Sanda Sf.[inţescu]. Feeric.

★

24.VI.

Chantilly, încântător atât locul cât şi casa. Joc ping-pong dimineaţa, apoi vin Cuşa şi Nastu. Plimbare şi dejun. De la 3 la 7 le povestesc viaţa mea în detaliu politic, dar inconcludent. (Ar fi trebuit să sfârşesc cu : a făcut pipi istoria peste mine, fac şi eu peste ea, cu Şcoala regăsită după 30 de ani.)

Seara cină la Marianne [Parlier]. Vorbesc cu Mitzi [Berindei] şi puţin cu restul.

★

25.VI.

Merg cu Dan în 3 locuri încântătoare, la St. Severin (vitralii Bazaine, mai interesante ca cele vechi, căci nu sânt anecdotice), apoi la Cluny *(La licorne)*[{87}] şi alte tapiserii, în fine, la *Cour Rohan*, păstrată.din Evul Mediu.

La Mustic [Berindei] şi Domnica [Berindei], plin de vervă, apoi dejun, cu Mircea [Eliade] în place Dullin, convorbire până la 4. La Nelly, bine dispus, cu surorile M., apoi la 6 telefon Sanda [Stolojan] şi cu ea convorbire gravă. Masă de seară cu Gilles şi Catherine [Parlier], apoi cu Marianne la Mircea [Eliade], unde sânt Ieruncii. Evocări, convorbire târzie.

★

26.VI.

Acasă scrisori cu Mar.[ianne Parlier]. Plecarea Sandei [Stolojan] în Suedia. Dejun Emil [Cioran], întârziere, convorbire mai mult politică şi istorică. La 5 la Lupaşcu, acelaşi, apoi acasă cu Ionic [Parlier] şi seara la Huchette cu Marianne. *La cantatrice* e admirabil jucată. *La leçon*[{88}] mai bună la lectură.

★

Marţi 27.VI.

Ionic [Parlier] (ce interesant şi plin, liber), apoi Gérard, Belles Lettres, dejun Mircea [Eliade] cu Christinel [Eliade] (o incită) şi Ionic [Parlier], apoi la 4 M-lle Che (1500 fr.), *au revoir petite déesse*[{89}], la 6 Amăriuţei,

apoi Vlad [Stolojan] spre Ieruncii. Seară plină cu ei, apoi cu Mircea şi Christinel.

★

Miercuri 28.VI.

Cu Marianne [Parlier] la fotograf (filme), apoi Gérard, dejun cu <?> (rudă Cantemir), la 2½ Amăriuţei, la 4 Barbă Neagră şi Cazaban, apoi Neagu Dg., apoi la 6 Uscătescu, Mircea [Eliade], în fine cină cu Uscătescu şi Vlad [Stolojan] la Marianne. Inconcludente strindenţe, dar, undeva, seninătate..

★

Joi 29.VI.

Acasă cu Marianne [Parlier] şi Ionic [Parlier], apoi cu Marianne la Gérard (doar 2 cărţi din Belles Lettres), la 12 la Lupaşcu. Delirant. *Vous êtes…*[{90}], la 3 cu Irina la Belles Lettres, cumpărat rapid tot, apoi la Gare de l'Est şi cu maşina la Odeon pentru a întâlni pe Neagu Dg. (interesant Africa fără identitate ; jumătate se vorbeşte engleza, jumătate franceza). Apoi acasă şi seara la Eugen [Ionesco] — splendid acord tot delirant. Marie France [Ionesco] un miracol. (Prezentat Ionic în cadrul «recepţiei», cu Mircea [Eliade], Emil [Cioran] şi Ieruncii după cină.)

★

Vineri 30.VI.

La 11 Zola. Sanda [Stolojan] ştiri Suedia, apoi la 1 Tania Olşevscki (uluitoare prin nemulţumirea spirituală), apoi la 3½ Mircea [Eliade] cu care în fine discut esenţialul. La 5½ Sanda Sf.[inţescu], cu ea la Chantilly (plimbare de 2 ori în jurul parcului ; splendid), apoi găsesc pe Stolojeni veniţi singuri. Seară bună cu muzică şi discuţii îndrăcite.

★

Sâmbătă 1 iulie

Dimineaţa Mustic [Berindei] cu Vlad [Stolojan], apoi ploaie şi soţii Nastu şi Mircea <?>. Refuz discuţie politică şi ideologică în numele dihăniilor şi al fericirii. Ping-pong, apoi plecare cu Stolojenii la Dan B. [osnief]. Dejun cald. Apoi la Emil [Cioran] şi Simone [Boué], despărţire bună. Acasă. Lectură nuvelă Mircea [Eliade], apoi muzică cu François

[Parlier] și Marianne [Parlier]. Seara masă cu Eliazii și Lupaștii. Discuție despre ei și filozofie.

Îmi spun : «tu ai avut responsabilitate». Protestez, dar undeva au dreptate, ca cea de ultimă instanță.

★

Duminică 2.VII.

La 9½ Dan R.fomanescu] mă duce la el. Discuție lămuritoare și bună pentru Sim[ina Noica]. Revin acasă. Sanda [Stolojan] scrisoare Vlad [Stolojan]. Bagaje. Dejun cald acasă. De la 3–6 Mircea [Eliade], lămuriri și comentarii despre oameni după carnet. E extraordinar și neschimbat, deși undeva slăbit, ca și Emil Cioran, socializat, pe pământ. (E chiar pedant de formalist : Imperiul Austro-Ungar îi apare ca o mare reușită.) Noi am rămas mai iresponsabili — în imediat.

Apoi bagaje, scrisori, cină cu Dan [Bosnief-Paraschivescu], Colette [Bosnief-Paraschivescu] și ei ; în fine, plecarea cu Dan Romanescu și toți, bagajele mici uitate în ascensor, alerta, apoi destinderea plecării. Pe peron : Marianne [Parlier] și François [Parlier], Sanda și Vlad [Stolojan], Ieruncii. Colette și Dan, Irina. — Voi mai reveni ?

În tren până noaptea târziu cu Dan [Romanescu]. E admirabil cum s-a împlinit.

★

3.VII.

Întâlnire în tren cu filozoful tânăr german din Canada, mergând spre România să «lucreze liniștit», Albrecht Wellmer, elev al lui Habermas. Interesant dar nu sigur de el. Poate va fi cineva.

Sfârșesc așadar călătoria sub semnul filozofiei, pe care 6 săptămâni de fericire fără echivalent în viața mea o eliminaseră.

E singura dată că am fost fericit — și atunci fără filozofie !

★

2.IX.972

Dacă ziua ta nu are rod, ea nu este și tu nu ești.

★

Ornitologul vede păsări, chimistul procese, istoricul epoci și destine. Ce vede filozoful ? Vede suflări, dihănii.

★

Imposibilul. Singura justificare e imposibilul. Fiecare avem imposibilul nostru. În ceasul acesta sânt confruntat cu el și caut acces la el. Dar Imposibilul meu e posibilul…

★

5.IX.

De astăzi, poate, sânt readus la ordinea mea. Asta poate să însemne : nu mai am nimic de primit, nici un dar. Căci orice dar este și o sărăcire.

Dar fără daruri ca acesta n-ar fi fost plină bogăția râvnită ! N-ar fi fost bogăție.

★

Voi sta așa, un an sau doi, în cumpănă. Apoi va hotărî — altcineva.

★

Situația aceasta stranie în care sânt unii dintre noi : victimă a istoriei și totuși beneficiari ai ei. Fără aceste strivitoare împrejurări, câțiva nu s-ar fi găsit, nu s-ar fi definit și ar fi trăit *satisfăcuți*, alături de destinul lor.

★

Destine încetinite, aceasta impun ei celor ce și le dețin. Nu desființează, dar sugrumă.

Aș fi vroit să fac pe ceilalți să regrete ; dar nu-i pot face decât să compătimească.

★

9.IX.

Ce curios s-a mutat acum centrul de viață. Se poate sfârși altundeva, lângă cei pe care i-ai ales. Sau se poate refuza condiția de viață în care ți se refuză condiția sfârșitului de viață …

★

Ca povestea cu Tithonos, fratele lui Priam, care a obținut de la zeiță viața veșnică, dar uitase să ceară și un dram de tinerețe.

★

Singura bucurie, în aşteptarea celei ce vine dinăuntru, este călătoria prin lumea cărţilor (ABC-ul) ca prin lume pur şi simplu.

★

16.IX.

Parmeniskos — la capătul primului şir de presocratici — nu mai putea râde ; aşa cum nu pot cei întunecaţi, ce s-au vroit luminaţi, de cunoaştere goală. Și Parmeniskos regăsește râsul doar în fața unei statui informe, simple, de lemn. Așa cum omul modern își va regăsi seninătatea în fața naivităţii secunde, poate.

★

18.IX.

Nu ai voie să faci decât ce s-a făcut în tine. Posibilul.

★

Când nu mai crezi în tine şi rostul tău aci, vin cei pe care i-ai rostit şi-i rosteşti în continuare, să-ţi mulţumească. (A venit azi un om tânăr şi au venit câteva cuvinte să mulţumească…).

★

Spațiul logic, cel creat de coordonatele prin care fixăm o realitate. Dar ce e orice înregistrare, orice definiţie, orice descriere şi orice înfăţişare a unei situaţii reale decât crearea unui spaţiu în care aceasta să fie captată ?

Romanul : ca un spaţiu n-dimensional. De la simpla numire, care e monodimensională, şi până la desfăşurarea unui destin, tot ce spunem prin concepte fixăm în câte un spaţiu.

Definiţia e bidimensională : gen proxim şi diferenţă specifică. Dar ea e doar limita de jos, *spațiul logic minimal.* În fapt e de aceeaşi natură cu tot ce e desfăşurare descriptivă, chiar naraţiune. Narativul şi ştiinţificul se întâlnesc.

Spațiul logic (de fiecare dată altul), *timpul* logic şi el altul, iată cadrul intuitiv al logicului.

Spre a spune ceva despre ceva trebuie să creezi un spaţiu. «Vezi, *aci* este lucrul, procesul, gândul acesta.»

★

Se poate surâde în fața vieții ; nu se mai poate în ceasul ei suprem.

★

Când ai să fii în ordinea ta, omule ? Când ai să faci din fiecare ceas un pas și din pașii zilei tale un mers și nu o împleticire ?

★

E destul să te uiți la ceilalți, cum s-a spus de atâtea ori, ca să poți regăsi încrederea în tine. Cartea aceasta, știu că va fi mai bună decât a lor. Dar nu *este,* pe când ale lor …

★

M-am gândit să leg cuplul logic de ideea funcției (atât de glorioasă în matematici) și dintr-odată cuplul meu s-a reînsuflețit…

★

Din nou împrejurările îmi favorizează virtutea. Ce puțin cred în ea, când îi văd condiționarea !

★

Dacă un om e în ordine îi pune și pe ceilalți. Pentru prima dată, poate, aștept ca altcineva să fie în ordine spre a mă regăsi și eu.

De ce nu s-a putut altfel ? Acel minimum de asistență pe care-l ceream de la obște nu putea fi eludat și el ?

Undeva, nu-l meritam. Și mă cufund din nou în cantitate ca în apele calde ale vieții.

★

Nici un cerc nu e mai scandalos decât al logicii. Dacă spui A ai invocat principiul identității, dacă spui A = A ai invocat pe cel al non-contradicției. Cum poți face axiome din ce face cu putință axiomele ?

★

30.IX.

Zi fastă : mi s-a restituit ce s-a păstrat din *Goethe*. Și mă întreb dacă iarăşi soarta nu cumva m-a servit ; căci aşa cum este acum, cu 3 capitole din cele 10, cartea e un torso poate mai sugestiv decât ar fi fost întregul.

★

Încă un om pe care pot să-l mântui, sau măcar să-l ridic la viață. Să mă îndur ? să nu mă îndur ?

★

Am dat cuiva bogăția câtorva gânduri și m-am întors în sărăcia mea.

★

6.X.

Pentru ca un destin cărturăresc să se împlinească, alte vieți trebuie să fie strivite. Într-un sens propria viață, sau ce crede fiecare că este ea, ca în cazul de față.

★

Că ființa e «în situație» și numai în situație, abia acum o văd. (Așa cum explorezi în afară trebuie să explorezi și înăuntru tot timpul. Dacă ai un gând, fă-i loc să pună pe lume un altul).

★

Ceea ce mă miră tot timpul este că nu poate fi vorba nici de reușită, nici de eșec.

★

Din nou o licărire de creativitate. Cum să faci din ea condiția de viață, când ea însăşi se naşte sub condiţii atât de neştiute ? Dar niciodată nu mi s-a ivit fără voința de ea. E impur, e crispat, e fără grație — dar este.

★

Întâlnirea cu un om e întâlnirea cu «altul». Cu mai mulți, e sau pierdere și anulare, sau întâlnire cu sine. Trebuie să citesc câte o pagină din ce am

mai intim și adevărat ca să pot comunica cu mai mulți deodată. Singură subiectivitatea e larg obiectivă.

★

Dacă te-ai așezat în viață în condiții absolute, practică absolutul : creația.

★

Nu știm unde ne este esențialul. Alegem între una și alta, în fiecare ceas al vieții, dar fără controlul legii noastre. Sau poate : fugim de propria noastră lege, alegând.

★

Va fi fiind un gând bun în cugetul acesta al meu, dar nu știu cum să-l scot la lumină. Și totuși trăim pentru și prin ființa aceasta suspendată. Dacă n-am bănui ce va fi fiind în noi, n-am *fi*.

★

Ori de câte ori ne cufundăm în noi (într-o pagină trecută, de pildă) ne înduioșăm la început de puținătatea noastră și ne mirăm apoi de plinătatea noastră.

★

Oamenii sânt cei care vor să te urâțească, sau urâțenia e în tine și îi iei pe ei ca pretext ?

★

Puritate și gândul unic. Puritate și gândul unic.
Dar ce înseamnă puritate ? Și poate fi oricare gând unic ?

★

Trebuie să te preferi, permanent, iar acum la propriu : să nu mai citești cărțile altora, cât să le scrii pe alte tale. Și totuși ce mult e din gândul tău într-unele cărți ale altora. Singurul drept de a te prefera : că nu sânt acolo și cele negândite încă de tine.

★

Nimeni nu e în ordine. Ma uit la toți în jurul meu și văd că pierd și ordinea în care au fost. Și totuși : fiecare poartă asupra sa ordinea lumii ; dacă tu faci ce trebuie, pui în ordine și restul.

★

Toată lupta în viață e să ajungi învingător ca fratele Alexandru ; pentru ca apoi, întocmai lui, să ceri altora îndurare.

★

Grația, lipsa de încordare, de *voință* de-a face, grația. Dar ea nu e decât la mijlocul lucrurilor, nu la începutul lor. Începe cum poți, intră adânc în lucrarea ta — și într-un ceas va veni grația.

★

Orice sfat dat cuiva apropiat e impur : te privește și pe tine. Dar trebuie să-l dai, dacă trimite mai departe pe celălalt ; dacă-l sporește.

★

Că partea nu e întregul… Dar tocmai asta înseamnă spirit, ca partea să fie întregul.

★

30 octombrie

Am întrerupt câteva zile ca să aștept ivirea dezordinei. Dar pe fața cealaltă a lucrurilor e ordine. Lumea e mai înțeleaptă decât mine și decât spaimele noastre.

★

Omul ca ființă elpidică. Dinainte de uimirea în fața a ceva e *deschiderea către ceva.* Tot ce e viu speră ; iese din închidere, din *enfermement.*

În mitul Pandorei rămâne speranța, ca ultimul demers uman, cel mai adânc.

★

Oameni ai ordinei (ca tânărul acesta de astăzi) care nu admit chaosul. Dar din când în când chaosul germinativ trebuie regăsit : toate sânt de făcut laolaltă ! E sănătos să te cufunzi și regenerezi.

★

Să fac punctul sofianic în casa altuia. Dacă aceasta e condiția locului, prima treaptă a înțelepciunii e supunerea, de o parte, nesupunerea, neresemnarea de alta.

★

În clipa când nu mai speri nimic din afară, *«ce sale espoir»*[{91}] rămâne totuși : mai speri ceva de la *tine.*

★

Ce-ți cer oamenii e nespus mai puțin decât ce-ți *ceri* tu. Ei nu vor decât să joci un rol. Tu vrei să scrii o piesă.

★

Nu absurditatea stăpânirilor te surprinde, ci a celor stăpâniți. Cum pot ei crede că alte stăpâniri le pot da ce nu au ? (v. tânguiala lui Reich pentru Lumea Nouă)

★

Ființa, a cărei periferie e peste tot, pe când centrul ei nu e nicăieri.

★

Mizeria lumii a 3-a e o chestiune de administrație ; riscul distrugerii e risc de poliție. Dar lipsa de sens spiritual a jumătate din omenire e una de esență.

La négation de l'homme c'est la femme.[{92}]

★

Elpis[{93}]. În fundul cutiei Pandorei este tresărirea la viață, o pâlpâire, o palpitație.

★

A fi «singurul gânditor» într-o lume, este a gândi gândul ei, sau pe al tău ?

★

Mă caută un tânăr care nu mă întreabă nimic şi nu răspunde aproape nimic. Poate că aşa am comunicat cel mai bine.

★

Până la proba contrarie, orice om are o sămânţă de geniu. Toată problema e să fie amabil cu societatea şi să se supună la încercare, să aibă o formă de pietate, să vadă dacă nu cumva are să ne spună o noutate.

★

18.XI.

Întâia dată când o şansă licăreşte înaintea mea. Dar cât mai e până la împlinire ! …

★

O lume în care mai binele a crezut că poate înlocui binele…

★

Trebuie să scriu cartea asta, în care pot spune tot. Dacă nu o voi face şi nu o voi face bine, nu va mai putea încăpea îndurare. Există un χαιρός{94} al fiecăruia — unul singur.

— Unul singur ? (’977).

★

Ce bună e lumea : toţi sânt gata să primească un gând bun, un cântec încăpător de la tine. Mai trebuie să vrea şi zeul Indra…

★

De unde începe cultura : de la lucrul nu privit direct ci reflectat — fie şi în ochii altora ; ca fiinţa frumoasă.

★

Întâlnesc un specialist care crede că a spus mai mult decât Einstein… Un altul rezolvase problema paradoxelor. Un al treilea, poate eu, crede că are un sistem de filosofie ce răspunde la toate, reaşezându-le. Ce li se poate opune ? Doar propria nesiguranţă intimă … Nici ei n-o cred.

★

Încă un tânăr care are reuşita asigurată fiindcă are ţinută şi expresie. Dar problema e cum să-i descumpăneşti. Medicina spiritului e de-a îmbolnăvi, o simt din nou.

★

27.XI

De la 18 XI, am toate libertăţile pe scena cea mare. Mă rog pentru toţi învingătorii. De s-ar ruga şi ei pentru mine.

★

3.XII

Am găsit şi *Don Quijot*-ul ! Se întorc corăbiile pe care le crezusem pierdute. Se readună copiii în jurul tatălui risipitor.

(Aşa şi cu *Goethe.* ’77)

★

8.XII.

Zero treabă, non-treabă, anti-treabă, sub-treabă. Trebuie dat nume ne-trebniciei lucrătoare.

★

Ce limpede mi-e că limitele sânt lăuntrice. Ori de câte ori mi se plânge câte cineva de limitele exterioare, îl plâng că nu ştie de cele adevărate.

★

Viaţa e suportabilă atâta vreme cât ce e mai bun e înainte.

★

Mirarea anilor târzii este că au în ei problemele anilor timpurii.

★

Ori de câte ori trăiesc o situaţie proastă îmi spun : e mai puţin proastă decât ar fi una «bună».

★

După ce s-au dus pentru o ultimă dată în lună, oamenii îşi fac bilanţul : au câştigat enorm în tot ce nu privea astrul însuşi.

★

25.XII

Oamenii pe care îi poţi trimite mai departe sânt singurii, de la un ceas înainte, care te fac şi pe tine să mergi mai departe. Tânărul acesta care m-a întrebat cu candidă cruzime : «în fond ce aţi făcut ?» s-a lăsat trimis mai departe şi m-a trimis şi pe mine, cu întrebarea şi aşteptarea lui.

★

Sau nicăieri nu e bine, sau peste tot e bine. Dar numai oamenii care găsesc o *a treia* condiţie fac ceva în viaţă.

Sau — sau depăşit.

★

Să ai idei, dar să nu ai bucuria lor de fiecare clipă, înseamnă oare să ai idei ?

★

De la un moment dat orice contact zgârie. Oamenii ştiu prea multe unii despre alţii şi atunci orice cuvânt ori gest are un halo nesuferit. Sufletele nu mai sânt elastice ca-n tinereţe şi fiecare întâlnire îşi lasă urma ca o *hysteresis*[{95}] în ele …

★

1.I.73

… Iar la capăt vei spune : Doamne, atâta tot am făcut, de câteva ori am luat lucrurile de la început…

★

Totul e așa : nici n-am obținut gândul pentru care am trăit, dar nici nu l-am ratat cu totul. Și stau așa, mai departe, deopotrivă sub lipsa și prezența lui.

★

7.II.

Trebuie să faci astfel încât în ceasul târziu să nu te retragi dinaintea oamenilor, ci să te tragi spre ceva fără ei.

★

E ceva care face «clic» și mașina începe să funcționeze. (Azi a făcut oarecum «clic».)

★

10.I.

Nu cere oamenilor ce nu le-ai putut da : învățături drepte.

★

Ce adevăruri se pot obține ? Ar fi absurd să crezi că poți obține orice care să țină în loc umanitatea ce stă să vină. Nu se pot da decât concepte deschise. Viața e un surâs. *There is a smile for love / and there is a smile for deceit …*{96}

★

Când un tânăr crește frunos, iese parcă din strâmbătate o întreagă lume.

★

Oamenii îți cer să-i confirmi, nu să-i trimiți mai departe. (Tradiția lăutărească a omului de cultură de aci.)

★

Vreau să reține în fiecare zi un gând ; ca și cum ziua ar fi devenirea întru un gând. Dar de ce nu obțin gândul unei deveniri, gândul unic, crescător prin devenire ?

★

Numai voința de creație și de înțelepciune duce la creație și înțelepciune. Har nu începe decât de-a lungul drumului.

★

Despre Doamnele bătrâne de la sfârșitul lui *Faust* și al celorlalți. Dar fiecare se poate întreba : ce Doamnă bătrână are să-l viziteze ?

★

E suficient un surâs al Vieții ca totul să recapete sens.

★

E suficientă o întâlnire cu imposibilul tău ca să reintri în înfrângerea ta.

★

27.I.

Am refuzat necesitatea exterioară, ordinea, spre a intra în ordine sub necesitatea interioară. Am ajuns până la «ar fi să fie». Va fi ?

★

Mă zbat să intru în pasivitate. Ce efort îți trebuie ca să treci de la activitate la pasivitate !

★

29.I.

His daughter's voice …[{97}]

★

Generația mea iese din viața activă și eu n-am intrat încă. Ce e de făcut când nu mai e nimic de făcut ? Poate punctul sofianic. Poate un «cântec».

★

Să te desprinzi de lucruri unul câte unul, spre a te prinde în visul tău. Dar ce curios ca în anii buni și liberi gândul creator să fie mai sărac. Aștept un nou val. Îl pregătesc.

★

În momentul în care sistemul s-a blocat, o telegramă «trimiteți continuarea» vine să-l deblocheze. «Ce este gândul, Doamne»…

★

Nu consimți înfrângerii. Oamenii au nevoie de iluzia unei biruințI, chiar dacă tu nu ai ce face cu ea. Sau ai și tu ce face : lași loc unei biruințe a gândului, în care nu mai crezi…

★

Totul e să te viziteze o idee. În fond trebuie să fiu mulțumit : am făcut ordine și curățenie în casă, pe cât posibil, și acum aștept.

★

Nu există decât o tristețe pentru bărbat. *Ne pas avoir un soupçon de génie.*{98} Restul e devenire întru devenire …

★

Ordinea vine totuși *de afară.* Refuzul lumii nu e o lașitate. Pune-te în situația de-a medita. Vei medita, poate.

★

Dacă n-ai avut tăria singurătății, trebuie s-o ai pe cea a însingurării, măcar.

★

9.IV.

O întâlnire cu neantul … Ești ceea ce își păstrează prețul *atunci.*

★

22.IV.

A iubi este a merge împreună spre *altceva.* Asta nu înțeleg cei (ca Marcuse, Reich) care cer un plus de libertate pentru un eros orb. Dar conducătorii știu că e orb și de aceea, când n-au nevoie de tineri, îi trimit într-acolo …

★

Fie-ţi milă de *alţii* : trăieşte frumos, învaţă mult, creează bine — trebuie să spui fiecărui om tânăr. Alţii au nevoie de împlinirea ta la fel de mult ca tine. Dar de tine nu ţi-e milă. Fie-ţi de alţii.

★

18.VI.

Numai singurătatea îţi redă demnitatea de om. Cealaltă demnitate, socială, e impură ; e simulată sau de împrumut.

Am regăsit-o cu atâta bucurie încât sânt gata s-o întinez (încă o dată mi-e teamă de victorie — de unilateritatea ei, de masca ei). Dar acum nu mai pot s-o pierd : nimic nu o mai primejduieşte — în mine.

★

30.VI.

His daughter's voice. De ce mă emoţionează cel mai mult lucrul acesta ?

★

De la un moment dat toate te ajută să ieşi din lume — spre a reintra în ea cu un ultim cântec, dacă ţi-e dat să-l cuprinzi cu glasul anilor târzii.

★

27.VII.

Ce viaţă şi aceasta, care a avut un început deosebit, vrea să aibă un sfârşit deosebit, dar care n-a avut mijloc …

★

8.VIII.

Fericirea de a şti că oamenii *au* nevoie de tine ; fericirea de-a şti că *nu au* nevoie de tine …

★

10.XI.73

Sânt în ceasul fericit când pot să lucrez fără a mai fi silit să muncesc.

★

17.XII.

Nu există fericire *curată* decât după 60 de ani, când nu mai vrei nimic, când nici un calcul impur (*folosirea* celorlalți) nu te mai încearcă — și când totul e permis (dacă mai poți) și totul este din nou nevinovat, ca în ceasul prunciei.

Viața e suportabilă doar după 60 de ani.

★

Îmi amintesc că i-am spus lui C.[ioran] pe care l-am urmărit cu frățească îngrijorare toată viața : «Faptul că nu ți-ai pus capăt zilelor, după ce timp de 40 de ani te-ai tânguit pentru nefericirea de-a te fi născut, mă asigură că viața e totuși bună.» El m-a tras deoparte și mi-a răspuns : «Mă, să n-o spui nimănui, dar îmi *place* viața !»

★

18.XII.73

Ca și lui Goethe, care mi se părea (în cap. I, pierdut, din *Anti-Goethe*) că e extraordinar, dar că-i lipsește un singur lucru : Dumnezeu, așa aș zice și de marxism. Ar putea fi extraordinar, dar îi lipsește un zeu, un zeu oricât de mic, dar proiectat *înainte*, nu în trecut. Un fel de punct Ω, ca în Teilhard de Chardin.

★

Ce e uluitor cu religiile e că toate au pornit de la viziuni religioase fără de cer și chiar fără Dumnezeu. Judaismul a dat creștinismul și islamismul, care *au* cer pe când el n-are, și budismul cel fără Dumnezeu, ca simplu neant, a dat marile religii ale Orientului.

— Ce stranie e istoria asta a spiritului în care rădăcinile, undeva firave, dau arbori sănătoși și falnici.

★

În fond înțeleg poporul lui Israel, cu pretenția lui de-a fi nu numai poporul «ales» dar și *unic* ; îl înțeleg așa : *toți* sântem undeva evrei ; adică toți practicăm, *trebuie* să practicăm ca *oameni*, speculația : de la specula,

trecând prin speculaţia matematică, pe care mai ales ei, evreii, o stăpânesc, până la speculaţia ultimă, cea filozofică.

(Grecii au fost nişte semiţi ce se ignorau.)

★

20.I.74

În România (sau în ţările româneşti) n-a existat şi n-a operat niciodată conceptul de *libertate,* ci doar acela de *neatârnare.*

România nu a vrut decât atât : să nu atârne de nimeni — şi să nu atârne, să nu atârne prea greu în istorie. Să fie în posibil şi nu în real.

★

Există un criteriu strict *cantitativ* al spiritului.

Spirit înseamnă *noi* (cum spune Hegel) nu eu, care se poate ridica oricât, de la conştiinţă cu intelect, la conştiinţă de sine până la raţiune, dar care rămâne eu, adică un simplu sine îngust, până ce nu-şi găseşte sinele lărgit, pe noi.

Aşa fiind, spiritul este duh : «unde veţi fi doi sau trei în numele meu voi fi şi eu cu voi».

Dar *câţi* ?

Cred că am găsit criteriul cantitativ. Pentru ca spiritul să apară (nu atât sub formă religioasă, cât sub formă de spirit creator de cultură) trebuie să fie 500 de oameni, 50.000 oameni sau 50 milioane oameni. Căci într-adevăr, primul tip de spirit, cel al culturilor săteşti, folclorice, reclamă circa 500 oameni, satul.

Al doilea tip de spirit creator de cultură, cel al cetăţii greceşti, care este şi cel al culturii şi civilizaţiei umane, reclamă circa 50.000 oameni, dincolo de care cetatea greacă trimitea prisosul de oameni să facă peste tot în jurul Mediteranei şi al Mării Negre (Histria !) colonii, şi dincolo de care orice oraş modern îşi pierde sufletul, respectiv spiritul, şi devine metropolă, descentrată, neînsufleţită, moartă sub gigantismul civilizaţiei tehnice.

Iar popoarel : ? Popoarele nu dau — la scara de astăzi cel puţin — o cultură plină decât în jurul a 50.000.000 oameni. Aşa au fost (trecând la cincizeci de milioane cifra de circa 20–30 cât au avut) Franţa, Anglia şi Germania, în timp ce Italia Renaşterii n-a dat decât cultură de cetăţi (50.000). Spania n-a dat cultură mare, ci a fost o secundă în Europa, căci n-a atins după sec. XVI cifra corespunzătoare, iar mica Olandă n-a dat, în

ciuda aparenţelor, decât o cultură unilaterală, de plastică, pentru rest, adică pentru spirit propriu-zis, dând Europei doar remarcabili secunzi, pe care la finele vieţii sale un Dilthey credea că trebuie să-i cercetăm cu atenţie, căci fără ei (dar nu doar cu ei şi nu cu ei în primul rând) nu s-ar putea scrie o Istorie a vieţii culturale şi spirituale europene.

Biata Polonie, biata Ungarie, biata Suedie se zbat în relativ minorat, căci nu pot atinge condiţiile acestea cantitative ale unei culturi mari.

Pentru Asia, firește, proporţiile sânt altele şi acolo e treaba filozofilor respectivi ai culturii să-şi determine criteriile cantitative.

Ar rămâne — fiindcă sântem aci în Sud-Est — România. Dar ţările românești şi România au scăpat de aceste legi cantitative : sau au satisfăcut din plin pe prima, cu cei 500 oameni ai satului, şi atâta tot. Cei 50.000 ai oraşelor (de la maghiarul *város*) au venit prea târziu ca să mai dea o cultură şi o civilizaţie cu adevărat proprii, iar naţiunea n-a atins şi poate nu va atinge niciodată 50 milioane de suflete (sau le va avea atunci când criteriile cantitative de apariţie a spiritului vor fi altele).

Numai că, dincolo de cultura sătească, nici nu e nevoie de condiţionări cantitative pentru apariţia spiritului în România. Căci, încă o dată, România trăieşte în posibil, nu în real, iar în regatul posibilului numărătoarea e alta. Aci «vor fi fiind» sau «ar fi să fie» destui ca să dea o cultură mare — sau atunci vom spune, în ziua când vom deveni conştienţi de neîmplinirea descrisă în fraza aceea extraordinară a lui Iorga despre dacii biruiţi «care au adus ca şi o moştenire de nenoroc neamului acestuia», vom spune : «n-a fost să fie».

★

Hegel
G. A. (aprilie 1974)
Eşuat iunie ’74/

Hegel

Cele trei desprinderi : de *etic* (Kant şi Fichte, în *Diferenţă*), de *religios* (Jacobi), de *scepticism* (în *Skeptizismus*).

★

În principiu — în fapt — în fond.
Implicit — explicit — lămurit. (Apoi lămuritul se nelămureşte)
Allo, allo, aici Fiinţa.

— Dumnezeu ? — Nu, Ființa. — Natura ? — Nu, Ființa. — Spiritul ? — Nu, Ființa.

★

Dialectica nu e o metodă a omului. E un procedeu al realului, e procedeul, mersul, pasul…

(vezi locul cu *Liebe*[{99}] ca rațiune în introducerea Lasson, p. XXXVIII) (Din Rosenkranz).

Tema iubirii. — spiritul simplu e «eterul».

— *Es ist so*[{100}] în fața stâncilor. Preferă apele.

— Stelele, expresie formală a infinității. Doar sistemul planetar îi inspiră admirație. Obsesia de a găsi raportul depărtării planetelor.

— *Contradictio est regula veri, non-contradictio falsi.*[{101}]

Care e deosebirea dintre exactitate și adevăr ? Exactitatea lucrează cu non-*contradicția*, vrea ca ceva să nu fie *fals.*

Adevărul lucrează cu contradicția. Vrea ca ceva să fie adevărat, ca atare să fie.

Exactitatea n-are statut *ontologic.* Adevărul are.

★

Asta e asta : om, pește, pasăre, spune intelectul. Asta *nu* e asta : e viață în om, viață în pește, viață în pasăre. Viața e viață, A = A, eu = eu, spune rațiunea speculativă a lui Hegel. Și tu, cel conștient, ești viață. Subiect — obiect.

Ai crede că Hegel te trimite ca gândirea indiană, către Unul final. Dar face exact invers : te întoarce către real ca să vezi *întruchipările* ființei, nu Ființa însăși.

★

Ai idee de… ? Dar : ai ideea lui ? e altceva !

Orice idee e *reală,* are și existență. La rândul lui, orice real e idee, e rațional. «Firul de praf are o organizație.» (Hegel, *Differenz*, p. 125)

★

Filozofia înseamnă o rațiune ce se plimbă prin lume (petrecută prin lume).

Asta e ceva dinainte de subiect şi obiect, conştiinţă şi existenţă…

★

The big animals.[{102}] O zoologie.

★

Orice ştiinţă şi cunoaştere poartă asupra a *altceva* decât omul.

Filozofia şi ea vorbeşte despre *altceva* ; e chiar insuportabilă când pune în joc subiectul, conştiinţa şi *Weltanschauung*-ul. Dar acel altceva («raţiune») e atât de înrudit cu omul încât filozofia trebuie să-l *piardă* pe acesta, pe când ştiinţa poate doar să-l *uite.*

★

Nu uita că raţiunea de care vorbeşti este şi în om, spune filozofia. Tocmai de aceea nu-l lăsa pe om să reapară (ca în ştiinţe : observatorul-subiect, sau chiar omul-obiect). Surpă-l necontenit.

Nu e vorba de tine nici măcar în creaţiile tale. Tu nu eşti tu.

★

Singură filozofia te învaţă că sânt realităţi mai puternice decât omul. Ştiinţa îţi dă doar cunoştinţe, fără realităţi (şi lasă loc orgoliului de-a le avea) ; religia, o realitate pustiitoare, ce totuşi se poate îndura de tine. Frica de Domnul ţi-o dă filozofia.

★

Matematicile, această splendidă aventură a spiritului lipsit de fiinţă. Nu poate avea decât rigoare.

(Dumnezeu geometrizează…)

★

Dialectica lui Hegel ar fi : un general (substanţa), care-şi dă determinări ce se prind într-un individual (subiect). Apoi criza acestuia suscită iarăşi un general, ce-şi dă determinaţii …

Totul e riguros, (tot ce e real e raţional) pentru că se merge pe o singură linie a modelului.

Sau pe linia singurei precarităţi care e şi siguranţă (căci pleacă de la General şi *saturează* tabloul).

[Notă :] Reluare septembrie ’74

★

Asiaticii sânt fiinţe *generale.* Dintr-odată poţi vedea adecvaţia lor cu ştiinţa europeană, care duce la universal în extensiune, la colectiv, la statistică.

Cum au făcut europenii să contrazică individualismul lor (care se armoniza atât de bine cu natura) prin ştiinţa şi tehnica lor lipsite de spiritul de finețe ? Au nevoie acum de o limbă universală, de colectiv, de raţionalizare şi abolire a oricăror nuanţe şi le rezistă după ce tot ei le-au impus ori pregătit.

Chiar dacă nu vin asiaticii peste ei, se sting pentru că s-au contrazis. Pier cei ce se dezmint…

★

Matematicile gândesc şi ele paradoxal, dar spre a simplifica şi opera, nu spre a pune în lumină complexul. Ele spun : mulţime de un element. Au adus perspectiva pluralului (altceva decât *diversul*) care e omogen şi le îngăduie suprimarea calitativului. Pentru că nu vor să regăsească un calitativ o extind peste tot : aici e Unu, dar îl privim din perspectiva pluralului ; aici nu e nimic, dar privim nimicul din perspectiva pluralului.

Dacă însă spunem «mulţime de *un* element», putem spune răsturnat unitate de mai multe elemente.

Dacă spunem «mulţime vidă» sau «mulţime nulă de elemente», putem spune «nulitate de mai multe elemente».

S-ar putea găsi deosebirea dintre perspectiva matematică şi cea filozofică în opoziţia dintre : «mulţime de/cu un element» şi, pe de altă parte, «unitate de mai multe elemente».

Iar ce aduce perspectiva filozofică nu e o desfiinţare a pluralităţii ca atare (pe când perspectiva matematică desfiinţează unitatea ca atare) ; ci este tocmai păstrarea pluralităţii, dar transformate acum în *diversitate.*

Teoria mulţimilor nu mai păstrează nimic din Unu (decât «totul») ; filozofia păstrează totul din pluralitate, ba chiar o *îmbogăţeşte.* Căci unitatea, calitativă cum este, transformă pluralitatea în ceva calitativ, în diversitate. Matematicile nu ştiu de diversitate, sau de *această* diversitate.

Cu diversitatea ai şi pluralitatea cantitativă, căci fiecare parte rămâne distinctă, şi pluralitatea calitativă. E o pluralitate nu numai a elementelor, ca atare, dar şi a *naturii* lor. E ca o oaste în care fiecare poartă altă uniformă şi are alt grad. Diferenţierea e extremă : e distinct numeric, distinct ca natură (aparenţă), distinct ca funcţie. Iar aceasta este adevărata pluralitate, tocmai pentru că nu se numără. Ea se numeşte, parte cu parte ; se descrie ; se organizează ; se numeşte din nou, dar acum ca întreg.

★

La început este nimicul, la sfârşit neantul (= nimicnicia). Nimicul e autonom, pe când neantul presupune ceva pozitiv pe care-l neantifică.

★

Fals tratat (’77)

Ce abandon al spiritului, logica propoziţiilor. Ce simplă combinatorică.

★

Sau pleci de la concept, sau sfârşeşti la el. Modernitatea are această singură justificare, că *sfârşeşte* la concept ; că aşadar pleacă de la complex (câmp), nu de la simplu, ca logica clasică. (închidere ce se deschide peste tot.)

Cap. I din *Logică* ar putea fi :

Închiderea ce se deschide (E *schema* conceptului — situaţia originară — care va duce la câmpul complex, care la rândul lui va duce la concept.)

(*Inducţia, deducţia, conexiunile*, toate sânt înăuntrul unui câmp.)

★

După implicaţia modernilor, Falsul implică orice, Adevărul e implicat de orice.

Nu mai rămâne ca filozofie decât : «Hazard şi necesitate».

★

În momentul când citesc sau scriu un tratat de logică matematică, îl judec sau alcătuiesc (estimez, validez, accept) după o *logică*.

Acea logică este cea care interesează în ultimă instanţă. Ea este Logica.

Cum spune Hegel (Introducerea la *Logică*) : în logică formele sânt conţinutul.

★

Capeți *cunoștințe* (prin disciplinele științifice) sau *înțelesuri* (prin filozofie). Ce-ți dă logica lor ? Procedee …

Logica e o disciplină științifică pentru că vrea cunoștințe (anume despre conexiunile necesare) ; este una filozofică pentru că vrea înțelesuri.

Conexiunile nu sânt doar deductive. Sânt și arborescente, organizatoare și organice, sistematizante. Înțelesurile, la rândul lor, nu sânt doar ale procedeelor ; sânt și ale structurilor, precum și ale *orizonturilor.*

Știința îți dă cunoștințe, filozofia, înțelesuri. Foarte bine, spune filozofia analitică, voi studia sensul propozițiilor, căci orice are sens se exprimă prin propoziții. Nu mă interesează sensul lumii, ci sensul propoziției despre sensul lumii.

Ce le poți opune ? Surâsul. Vedeți lumea în Peșteră, pe epură, în spectru. Și nici măcar nu mai e lume, e simbol bine legat ori nu.

Dacă spun : sensul vieții este să-ți pui problema sensului vieții, pentru ei propoziția n-are sens. Dar pentru om are. În ea însăși are.

★

Logica fiind știința conexiunilor *necesare,* logica modală nu are sens autonom. La Aristotel modalitățile apar doar în regim de necesitate. (Cauți ce deduci necesar în silogism cu termeni modalizați.)

Nu există logică *modală,* ci un capitol al modalităților în logică.

★

Au părăsit problemele filozofiei, deci le-au lăsat intacte. S-a sperat că le vor răspunde, indirect. Dar rămân în procedural, deci străini de ele.

★

În fond sau creezi ceva nou cu un procedeu pus în joc, sau dai un orizont nou. Deseori ei nu dau nici una nici alta.

★

Orice propoziție este : S e întru P, *S e întru ceva.* Acel ceva nu e doar atribut (cum vrea funcția propozițională) și nu califică pe S mai mult decât acesta pe el.

Orice propoziţie este deci o funcţie, în sensul a două variaţii cuplate şi legate, nu libere. *O închidere ce se deschide.*

Când spun : Petru este elev, atât calitatea de elev defineşte pe Petru cât şi acesta calitatea de elev. Petru s-a închis în elevitate (şi se deschide în ea). Elevitatea s-a închis în Petru (şi se deschide în el).

Dar deschiderea în elevitate e deschisă, cea în Petru e închisă. Deschidere liberă şi deschidere legată. Vorbim şi gândim în deschidere liberă. De aceea spun Petru e elev, nu invers.

★

Câteva grozăvii : *contradicţia* doar ca p.p̄ = 0. *Funcţia propoziţională* doar de un tip, nu de şase !

Sau *uniformitatea* elementelor, ca în teoria mulţimilor, ceea de duce la grozăvia *comutativităţii.*

(De la început dacă vorbeşti de comutativitate nu poţi capta nimic din real, unde nici un fir de păr nu se mişcă de la locul său.)

(Pentru Platon nici măcar 1 nu se schimba cu 1, când spuneai 1 + 1 …)

Sau *existenţialul* (ca şi cum la universal n-ar exista) de la un simplu *es gibt, there is* …[{103}]

Sau *simplitatea* începutului — Dar e ca în aritmetică : spui că îţi dai numerele simple (naturale) şi faci cu ele operaţii. Dar numărul însuşi *este* o operaţie şi «naturalul» lui e de la început artificial sau măcar complex !

Logica spune că p.p̄ reprezintă o imposibilitate. Dar contradicţia este tocmai o *posibilitate* (dacă nu o necesitate, cum vrea Hegel) şi atunci, *sau* descrierea lor e insuficientă, *sau* trebuie dat alt sens contradicţiei, de care ne lovim şi pe care o numim aşa tot timpul.

Toată logica lor e a non-contradicţiei, cum spune Lupaşcu. Şi nu e nevoie să-i opui o logică a *contradicţiei,* chiar. E destul să invoci una a realului.

★

Ce supărător să spui că «şi» duce la înmulţire şi «sau» la adunare. Dar *exterioritatea* lor aci îi duce : înmulţeşti micşorând (luând o parte) şi aduni separând !

★

Într-un veac de atâta subtilitate în fizică, matematici, biologie, cum poate fi atâta grosolănie în logică ?

★

În calculul propoziţional totul se reduce la a vedea dacă propoziţia rezultat e adevărată ori nu. —

(Asta e toată problema logicii ?!)

★

În fond, în matematici simbolul este chiar lucrul, pe când în rest simbolul simbolizează, semnul semnifică. Cuvântul e realitatea !

De aceea poţi opera în matematici şi nu în rest. Căci în rest de fiecare dată *acelaşi* semn spune *altceva.*

(Petre a devenit alt Petre la a 2-a frază.)

Ca să vorbesc de simbol şi nu de lucru pun cuvântul în ghilimele : «Petru» e un nume.

★

Geometria nu ia în consideraţie spaţiul ci spaţialitatea. Dacă două triunghiuri sânt egale, ele nu sânt în spaţii diferite. Doar spaţialitatea proprie lor interesează.

★

Într-un ceas când mecanicismul şi primatul simplului sânt părăsite peste tot, când chiar teoria mulţimilor e depăşită, ei în logică stăruie în exactitatea combinatoricii exterioare şi simplismul ei. Ce trist capitol al culturii contemporane ! Ce rafinaţi sânt fizicienii şi biologii pe lângă ei. —

★

Logica lor nu *se întoarce* asupra lucrurilor, asta e tot. Matematica se întoarce. Toate ştiinţele sânt întoarse dintru început. O gândire fără curbură este o rătăcire a culturii.

★

«Aci este ordine». Conceptul fundamental în logică e cel de ordine.

Dar nu ordinea din teoria relaţiilor. Relaţii de ordine şi în organism.

★

Situaţia stranie a matematicilor : dacă sânt doar limbaj şi instrument, cum spun chiar unii matematicieni, atunci nu ele interesează, ci lucrarea lor, rezultatul lor ; astfel încât, când maşinile electronice le pot înlocui, ele pot ieşi din scenă.

Dar dacă nu sânt doar limbaj şi unealtă, ci creaţie autonomă a spiritului ? Atunci problema lor devine cu-adevărat mare : ce exprimă ele din viaţa spiritului ?

★

Titlul lui Kneebone *(Mathematical logic and the foundations of mathematics)*{104} spune totul despre logica nouă : este o intemeiere a *matematicilor.* Dar numai a lor !

Orice altă ştiinţă este altceva decât matematica. Pentru alte ştiinţe şi orientări umane trebuie o logică, nu pentru matematici.

Modernitatea a ales posibilul posibil. Trebuie gândit în posibilul imposibil.

— Au conceput o logică pentru singura ştiinţă care nu o reclama.

★

În fond ei rămân la deductiv, mărturisit (Kneebone, p. 6). Trebuie ceva ca *inductivul* (de la Platon până azi). Cât despre deductiv, Hegel le-a arătat cum se poate lipsi *restul* de matematici.

Inductivul *preia* deductivul : contradicţie unilaterală. («Întru»).

O închidere ce se deschide este inductiv-deductivă.

Început posibil : Totul este o închidere ce se deschide (ex. diferite). Aci *rigoare.*

Logica este studiul formal al închiderii ce se deschide ; al inductiv-deductivului.

Deschiderea poate fi deductivă, dar şi sistematică, organică, dialectică…

Pe toate trebuie să le cuprindă logica.

Principiul *conexiunii* necesare, firește. Dar ce intră în conexiune, asta interesează întâi !

Poate că aceea ce deosebește matematicile de rest este că în ele nu se *închide* nimic. Sânt pură deschidere …

★

Dacă folosești simboluri ai intrat în mutenie — și rămâi în ea până la *rezultat*, în cazul că mai este interpretabil și acela …

Limbajul lor «mai sigur» este unul care nu mai vorbește.

★

Strania legătură dintre implicație și funcție. (Dacă dau valoarea aceasta, atunci am acest consecvent…)

★

Ce e trist în logica lor : *finitudinea* (îngrădirea inițială din care ei nu pot ieși). Numai unde e infinitate …, vorba lui Russell.

★

În funcția propozițională (una din cele șase !) n-am stabilitate, ci e funcție veritabilă cu *două* variații. *Cu fiecare subiect nou predicatul («muritor») e altul.* Și tocmai asta e problema logicii : *identitatea* în schimbare. De la început funcția propozițională trimite la concept !

Exactitatea : dacă adun pe 2 cu 2, știu tot ce poate ști spiritul…

Dar care cu 2 se adună ? întreabă Platon.

★

Să presupunem că nu ar exista matematicile (și deci tot ce e matematizant în celelalte științe). Cum ar arăta atunci logica ?

(De altfel sânt o serie de noțiuni și relații cantitative sau formal structurate ce nu sânt matematice : mai mare, mai mic, egalitate, echilibru, inegalitate, raport, proporție, *funcție* mai ales — ceva e în funcție de altceva — creștere proporțională, infinit, zero, diferențială, integrală, negativ, discret, continuu, variație etc.)

Toată matematica, într-un sens, (chiar dacă n-ar avea la bază teoria mulțimilor) se constituie prin *a fi în.*

Dar restul, chiar nespiritual, este statornic de tipul : *a fi întru.*

★

Logica asta a lor e stranie : nu arată cum rezultă o propoziție din alta ori altele ; doar cum se combină exterior și, cu implicația, cum se condiționează (și încă ! dat fiind că țin la implicația materială). Toată problema logicii e de *conținut*, unul formalizat, firește : cum rezultă ceva din altceva, cum se leagă, cum se înlănțuie necesar, cum se desfășoară.

Ce are calculul propozițional (baza logicii lor) cu asta ?

Calculul propozițiilor e la fel de bine al bolovanilor, sau al grămezilor și al oricăror unități, de o parte, sau al oricăror mulțimi, de alta.

★

Logica n-are o formă sau structură pentru procesul cel mai răspândit în gândire : «nu m-ai căutat…»

Autoreglarea biologică îi corespunde (v. Piaget). «Întru» îi corespunde. Viața spirituală, și ea.

Toată problema e : ce formă logică *nouă* corespunde lui «nu m-ai căuta…». Lanțurile lor *deductive* nu spun nimic gândirii ; doar mașinilor. Dacă n-ai inductiv-deductivul n-ai viața și realul, sau acces la ele.

★

Ridicarea la Idee nu era nici inducție nici deducție. Dialectica, la fel, cu Hegel. Cel puțin pentru ele nu avem *formă logică* !

★

E o mutilare să-ți identifici și dezvolți o vocație unilaterală. E o mutilare a mutilării să n-o identifici și să rămâi în sărăcia ta.

★

Am două justificări pentru faptul că mi-am vroit viața : bucuria ce m-a însoțit în toate etapele ei și *productivitatea.*

★

Asist cu *bucurie* la «despărțirea» lui G.[abriel] de mine. O grăbesc chiar. Voi sfârși în singurătate, așa cum mi-am dorit. Sau poate legat numai de departele meu…

★

Ce splendidă pagină de istorie a spiritului în Sinoadele ecumenice.
Paradoxalul a ținut Biserica.

★

Omul a fost prins în și reținut de biologic. între 1800 și 2000 (Fourastié) de economic. «Azi redescoperim suferințele noneconomice». (p. 218)

★

Te strâng în brațe. De ce te strâng ? Vreau să fiu una cu prietenul. Una cu trupul lui, cum vreau să fim una, prin gândul meu sau al lui. Tot ce facem e o tentativă de reîntregire.

Te iau în brațe : mersul meu să fie mersul tău. Îți cânt ceva. Cântecul meu să fie vibrația ta. Scriu o carte : emoția mea în idee să fie a ta. Vreau să sporesc prin tine. Tot ce mă sporește e adevărat.

★

Ce curios că nu mai îmi plac așa mult tragicii : sânt prea greoi, aduc eroi prea apăsați de blestem. Doar *Suplicantele* au grație — ca Platon. Tragicul se naște din aburul vieții.

★

Experiențe de viață

— Când ai prea multe lucruri de făcut ia asupră-ți încă o sarcină și îți reușește și restul.

— Averea e bună pentru cei din jurul tău.

— *Qui n'a pas vécu après la révolution n'a pas connu la douceur de vivre.*

— încerc să capăt suplimentul de suflet. *Sein zum Leben,* aceasta e problema omului.

— 0rice om nou mi-a fost o formă de beție. Așadar iată omul în versiunea *aceasta.* Universalul *concret.*

— Orice om care a trăit ceva deosebit până la 40 de ani, spunea Benvenuto Cellini.

— Orice om care a trăit în *marginea* vieții merită să spună ceva despre viață.

— *Singura* formă suportabilă de viaţă e sub un delir. Cel bacchic, cel erotic, cel războinic, cel politic, cel al acţiunii, sânt simple aproximaţii, din planul elementar-uman, ale celui creator şi speculativ.

— (Mânia, la antici, indignarea, l'homme révolté.)

— Intri în condiţia semi-zeului. În fapt, nu există decât oameni şi semi-zei.

— Cultura umanistă e una a cantităţii. Numărul de limbi, de culturi, de verbe neregulate, de asociaţii posibile, hotărăsc de ce poţi spune.

— Cele trei fericiri : creaţia, procreaţia şi casa. (Au partea lui Dumnezeu în ele.) Restul sânt doar bucurii.

— Să ţii minte ce vrei ; să înţelegi ce vrei, să exprimi ce vrei.

— A face *în numele altora* lucruri îngăduite înseamnă a-i obliga. Povestea ţesătorului din *Panciatantra*, ce se îndrăgosteşte de fata regelui, îşi pune aripi şi apare ca Indra pe balconul ei. Regele află, [ţesătorul] îi cere sprijinul şi — în clipa dezastrului

— Indra decide că trebuie să i-l dea pentru propriul său prestigiu. Face întru ceva.

— În prima parte a vieţii eternul feminin *zieht uns hinab*. În a doua, *herunter*.{105}

★

Dreptul de a face şcoală de înţelepciune fără a fi înţelept şi fără a avea doctrină.

Dar înţelepciunea nu se predă, ci se trezeşte. Şi nu e aceeaşi la toţi, de aceea nu are doctrină. Într-un institut de înfrumuseţare nu ai trimite toate chipurile la un prototip de frumuseţe, ci ai favoriza-o pe a fiecăruia. La fel plenitudinea fizică e a fiecăruia. Înţelepciunea e a fiecăruia, în sensul că pune în ordine o nelinişte anumită. E o punere în formă. Forma fiecăruia.

★

Pentru *Fratele Alexandru*
(din caiet închis)

— Zeul Indra
— Îmbătrânirea
— Limitele interioare
— Puterea formativă a numelui
— Îţi e duşman …

— Ce stupidă e tânguiala oamenilor că nu există constituţii bune. Cu un material atât de nereuşit ca acesta uman, cum să faci comunităţi sau o comunitate ideală ?

— Asiaticii naturi generale …

— Infinitatea … (*Russell v. caiet 2 Febr.*)

— Tot ce e bun are infinitate.

— Care ţi-e imposibilul…

— Destine încetinite. Nu desfiinţează, dar sting…

— Toată lupta în viaţă e să ajungi învingător. Pentru ca apoi să ceri îndurare.

Din Note Agenda 1968

— E destul să-ţi pui o problemă, în unele cazuri. E destul să invoci un zeu, ca zeul să te asiste (Indra).

— Totul e de luat de la început. Aceasta deosebeşte spiritul de rest…

— Limitele *interioare* mai dureroase. O experienţă mai de preţ decât încercarea istorică.

— Aşa cum îţi faci o casă îţi faci un gând în care te aduni…

— Bucuria adevărată e şi a altora. «Fiecare simte că se măreşte familia lui.»

— Somnambulismul inteligenţei, nu trezia deşteptăciunii.

— Să nu dai nume răului. Sau să nu-l păstrezi («război»). Războiul ar fi pierit din lume, căci e pustiitor, urât şi *inutil.* Dar are nume …

— Că ar fi mai bine să dispară *homo faber* şi să rămână doar *homo sapiens* ? Viziune de castrat. Să ne mutilăm, ca să fim !

— Ce i s-a luat omului de azi e totalitatea.

— Să intri în gândul tău.

— «Care ţi-e nelimitaţia ?» Dar şi care ţi-e imposibilul. «Eşti în dd ori df ?» «Eşti în ori întru ?»

— Criza culturii ? Mai degrabă a naturii, căci nu mai dă nimic nou, pe când cultura poate aduce orice (2 febr.)

— Ornitologul vede păsări. Filozoful suflări, dihănii.

— Călătoria prin lumea cărţilor ca prin lume.

— Narativul şi ştiinţificul se întâlnesc în «spaţiul logicii» !

— Filozofia nu se poate face fără bunătate, fără îndurare.

— Când un tânăr creşte frumos, intră în ordine o întreagă lume.

— Fie-ţi milă de *alţii* : trăiește frumos, învață mult, creează bine, trebuie spus oricărui om tânăr. Alţii au nevoie de împlinirea ta, ca şi tine.

— Fericirea de-a şti că oamenii nu au nevoie de tine, că *au* nevoie.

— Acum pot lucra fără a munci.

— Misiunea ateismului, de-a distruge *figuraţia* divinului, s-a spus — Cine integrează pe cine ?

— «Îmi place viaţa» spunea C.[ioran].

— Religii fără cer, care duc la religii cu cer (judaismul, buddhismul).

— *Ne*-atârnare.

— Te strâng în braţe. Reintegrarea.

— *The big animals.* Doar prin filozofie realităţi mai puternice ca omul.

— Cum se dezmint europenii. Au dat generalul şi vor individualul.

Mai 8 în agendă

Dacă 2 triunghiuri sânt egale, ele nu sânt în spaţii diferite. Ştiinţa spaţiului nu e spaţială.

Caietul V : 1973 – 1984

Până la un moment dat ceilalţi văd în tine posibilul : sânt buni. De la un moment dat încep să te fixeze într-un real : sânt răi.

Totul este să-ţi aperi, sau să-ţi recucereşti, bunătatea. (Să redevii un pachet de posibilităţi.)

★

Înainte de toate : pietate.

★

Că judecata e *anterioară* conceptului, iată ce face posibilă spiritualicește funcţia celor mulţi.

De aceea spiritul englez e operant, când celelalte se surpă ; de aceea Hippias şi Alcibiade au dreptate să reziste lui Socrate. De aceea logos-urile se înfruntă, chiar când nu ştiu să se conceptualizeze.

De aceea câmpurile logice preced conştiinţa logică şi o fac cu putinţă. De aceea Adevărul e posibil înaintea Exactităţii.

★

Limba *ta* nu e o limbă : e gândire, conştiinţă, orizont. E spontaneitate şi creativitate neîncetată.

De aceea nu se poate lingvistică decât pe limbile altora. — Cu limba ta *eşti.*

Limba ta e un fel de-a fi.

(Englezul care-mi spunea că ar vrea să ştie bine engleza… Dar nu ştia ce ştie.)

★

Superare, a domina, a dat la noi «supărare». Putea da «bucurie».

Ca «rece» care putea fi «cald», «fraged» care putea fi «fractură», «cădere» care e şi «urcare», «cumplit» care putea rămâne «complet».

În limba ta urci nu numai către *posibilul* trecut, dar către posibil pur şi simplu.

★

Există *un* punct. De îndată ce pui un al doilea, există *infinitatea* de puncte.

Universul geometric de astăzi e unul în care nu există decât unitatea şi infinitatea.

(Poate şi al lui Platon, care pleca de la Unu şi Dyadă infinită, făcând ca numerele să înceapă abia de la 3 …).

Dar ce lume e aceasta în care nu există decât Unu şi Infinit ?

(Seamănă cu lumea indiană …)

Unu — sau infinit.

Modelarea pluralului (la Europeni).

★

De învăţat înveţi multe şi de la toţi. Dar profesor nu e decât cel care te învaţă să înveţi. (Eu n-am avut decât pe cineva care m-a învăţat să dezvăţ.)

★

Am avut totuşi doi : un antrenor de football, ce mi-a spus la 14 ani, când ca extremă stângă n-am alergat după o minge imposibilă, «fugi după ea, măgarule, n-ai să faci nimic în viaţă» (şi într-adevăr viaţa şi cultura nu sânt decât un fel de a alerga după mingi pe care nu le poţi prinde) şi un profesor de matematici, care era şi mare poet (I.[on] B.[arbu]) care când a aflat de la mine, după un examen penibil la el la Facultate, că nu vreau să fac chiar matematici — căci n-aveam talent — ci istoria matematicilor în slujba filozofiei, m-a întrebat : *ştii greacă ?*, dându-mi astfel cheia spre a face, nu istoria matematicilor, unde probabil n-aş fi spus mare lucru fără talent pentru imposibilul matematic — ci filozofie.

★

Gândul acesta extraordinar al platonismului socratic, cum că dacă ştii binele nu poţi săvârşi răul şi că în genere ştiinţa lucrului îţi dă virtutea lui în sensul bun — îmi apare acum unilateral, deşi grandios încă.

El înseamnă : dacă intri pe poarta intelectului în viaţa spiritului, regăseşti restul, adică şi voinţa şi sentimentul, bune amândouă. (Sau bunătatea e întregul celor trei : spiritul ?)

Dar poți intra și pe poarta *sentimentului* (cum a făcut creștinismul, de pildă), sau și pe poarta *voinței* (ca protestantismul în creștinism) și atunci nu poți face răul, nu poți gândi răul și rău, nu poți vroi răul și rău, căci regăsești spiritul întreg, dacă mergi până la capăt.

Totuși la fel de unilateral ca anticii a teoretizat lucrurile creștinismul, prin Augustin de pildă, ori Scheler. Căci a spus : «orice dragoste adevărată e dragoste de Dumnezeu», înțelegând prin asta că e și cunoaștere și voință ; iar Augustin a spus : «iubește și fă ce vrei». Dar la fel se putea spune : «orice cunoaștere adevărată e cunoaștere de Dumnezeu», și atunci poți spune : «cunoaște și fă ce vrei». După cum orice voință adevărată e voință de unire cu Domnul, și atunci se poate spune : vroiește (hotărăște-te, pune-ți hotare) și fă ce vrei.

★

În fond, la fel cum cunoașterea se poate opri la jumătate drum, și atunci e *rea* (ca astăzi), voința se poate opri la jumătate drum (tehnica, omul faustic) și atunci devine rea ; după cum emoția se poate opri la jumătate drum, și atunci e oarbă (dragoste închisă, fanatism) sau este strâmbă (ca în arta modernă prea adesea) și atunci e rea.

Pe fiecare din cele trei porți poți regăsi spiritul, sau poți să-l pierzi cu-adevărat.

Mai bine rămâi în fața porții — ca în *Vor dem Gesetz*[{106}], a lui Kafka — decât să intri și să nu ajungi. —

Omul modern a intrat pe toate trei porțile, dar n-a ajuns decât în curtea interioară, nu în palat.

★

Dec. ’73, Snagov

Sensul *bun* al vieții ar putea consta în aceea că faci la vârsta ta și în locul în care ești (*hic est aut nusquam quod quaerimus*[{107}]) lucruri pe care nu le-ai putea face în alt ceas și loc al vieții. Deci sensul bun e să te așezi astfel încât să nu regreți nimic («nu mai sânt tânăr», «nu sânt în Babilon»). Fiecare ceas să fie unic.

Într-un fel așa simț acum. N-aș fi putut face, gândi și fi așa înainte de acest 2 Dec. 1973, când scriu rândurile astea.

★

15 Dec. 1973, Snagov

Dacă există un absolut de tip *european* şi nu de tip indian sau religios — adică unul cu *persoană,* nu cu disoluţie a personalităţii, unul cu *confort material,* nu cu asceză şi anulare a nevoilor elementare trupeşti, în sfârşit unul cu *iluzia creativităţii proprii*[∇] şi nu cu pierderea în Marele Tot sau cu extazul final — atunci, în câteva din zilele acestea care mi-au fost date (sau pe care, poate, le-am cucerit cu o viaţă de aproximaţii), în câteva din zilele acestea eu am atins un fel de absolut, în toată puţinătatea, dar şi în toată binecuvântarea lui.

[Δ]În fond, în India, în China, în culturile de exegeză, nu se mai favorizează creaţia.

★

Îmi dau seama acum, în toată simplitatea, că A.[ndrei] Pl.[eşu] a avut noroc întâlnindu-mă. Nu sânt decât un *întârzietor,* un ins care face pe ceilalţi să întârzie lângă.

Dar tânărul acesta avea nevoie de aşa ceva, căci altminteri, cu darurile sale, se făcea praf.

★

Întreg poporul românesc îmi pare a sta — cu posibilul său faţă de realul istoric al altora — ca în faţa fratelui Alexandru. N-are decât posibil — spre deosebire chiar de vecinii săi polonezi ori unguri — şi nu va face nimic în istorie, ci va rămâne veşnic în posibil. Stă prost cu timpul sub toate formele — timp istoric, eternitate sau aeviternitate, eternitate în veac, cum spuneau medievalii — dar stă bine cu spaţiul, pe arcul acesta al Carpaţilor, unde s-a înscris o preistorie mai adâncă decât altele — cea mai veche scriere din Europa sânt tăbliţele găsite aci, la Tărtăria, apropiate ca scriere de cea sumeriană (v. Poghirc) — unde apare primul gânditor, «gândi torul» de la Hamangia ; un spaţiu peste care se întinde cel trac, de unde vine Dionysos sau mitul lui Dionysos, ca şi Orfeu, cel care a dat grecilor cultura după cum Prometheu dăruia oamenilor, cu focul, civilizaţia, sau de unde Musaios, legendar şi el, Diotima lui Socrate, legendară şi ea, dar unde apare în real Zalmoxis, discipolul lui Pythagora şi pe care îl admira Platon în *Charmides* ; un spaţiu în sfârşit care, prin interferenţele spirituale ale Orientului cu Occidentul sau ca loc de trecere al aheilor şi dorienilor, al celţilor, al tuturor

seminţiilor germanice, al slavilor, al hunilor, reprezintă placa turnantă a Europei, deschis fiind deopotrivă către Occident şi Orient ca nici o ţară europeană (nu *şi* europeană, ca Rusia), şi care în definitiv este contemporan cu *începuturile* culturii europene de vreme ce Histria, portul de M. Neagră blocat de nisipuri după o mie de ani de existenţă, este o colonie a Miletului din secolele VII-VI înainte de Chr., adică din timpul lui Thales, Anaximandru, Anaximene, ceea ce te face să admiţi că în spaţiul acesta, la Histria, existau oameni care, cu manuscrisele Milesienilor în mână, se gândeau — ştiinţific, filozofic ori mitic — la principiul unic al lumii, care e apa lui Thales, la roţile de foc din ceruri de care vorbea Anaximandru sau la aerul din rarefierea şi condensarea căruia se făceau toate — aşa cum spune şi Louis de Broglie astăzi că totul s-a făcut, poate, din condensarea luminii — şi care făceau şi gândeau aşa într-un ceas când în Franţa tuturor reuşitelor nu existau decât celţi, sau pre-celţi în picioarele goale, ce ştiau să numere doar până la 20 (*quatre* vingt), pe cele 10 degete ale mâinilor şi cele 10 ale picioarelor.

Poporul acesta, neînsemnat în fond în Europa, sau abia însemnat din când în când, cu câte o ispravă istorică ori culturală nesperată şi gata să fie reţinută pentru ei de alţii, ca în cazul lui Ştefan cel Mare cu lupta lui contra turcilor, exponent al «Papei» şi al mai nu ştiu cui, sau în cazul fiului său, Rareş, cu pictura exterioară «bizantină» a mânăstirilor din Bucovina, sau ca în cazul lui D. Cantemir, pe care ruşii au vrut să-l anexeze, şi Brâncuşi pe care au vrut să-l anexeze… americanii, poporul acesta abia afirmat deci, abia ştiut şi înregistrat pe o singură filă a istoriei şi culturii europene, stă bine cu posibilul şi nu cu *realul* istoric. Dar posibilul acesta e mai întins decât realul, e mai cuprinzător, cum erau măicuţele din Moldova faţă de fratele Alexandru, învingătorul sovietic. Are în Transilvania, în patria-mumă, 7000 de ani în trecut, şi mai are vreo 7000 în viitor, până la Judecata din urmă, adica până la extincţiunea acestei lumi europene sub o nouă perioadă glaciară, ce vine ciclic din vreo 15.000 în 15.000 ani.

Poporul acesta, care într-un document din trecut, în *Unio trium nationum*, uniunea saşilor, secuilor şi ungurilor din Transilvania, cu câteva sute de ani în urma lor faţă de cei 7000, aproape că nu era menţionat şi în orice caz nu avea nici un drept, el, ca şi anonim în istorie, se va ruga la Judecata de Apoi pentru mântuirea celor trei naţiuni ce-l nesocotiseră, saşi, secui, unguri, aşa cum poporul acesta întreg, aproape fără istorie cum este, se va ruga pentru mântuirea până şi a turcilor, care l-au stăpânit, jefuit şi

abătut de la viaţa în veac — ca pe atâtea alte popoare din Asia Mică, Grecia, Serbia, Bulgaria — cum se va ruga pentru mântuirea slavilor, respectiv ruşilor, ce au ameninţat să-l înghită, cu valul lor uriaş, după cum tot el, nevrednicul acesta de popor, neputinciosul de el, ca o simplă măicuţă de mânăstire, se va ruga pentru Europa zisă «faustică» şi prelungirea ei, America de nord, pentru cultura ei prea exclusiv intelectivă şi civilizaţia ştiinţifico-tehnică, sub care poporul în chestiune era gata să sucombe («unde vine drum de fier/toate cântecele pier», spunea singutul lui poet mare, sau aproape singurul, Eminescu), ba sub care Europa, cu prelungirea ei americană, este gata-gata să sucombe ea însăşi, dacă nu va şi exploda într-o bună zi, sau nu va redeveni o simplă peninsulă a Asiei.

Pentru toţi aceştia aşadar un popor de anonimi se va ruga, la Judecata de Apoi, aşa cum neînsemnata Gretchen — căreia poporul acesta îi seamănă atât de mult în simplitatea şi frumuseţea lui ca şi fără identitate precisă — se ruga pentru Faust şi interceda (intervenea) în favoarea lui, pe lângă Maica Domnului unde ea avea acces, în timp ce gloriosul Faust se zbătea ca un şoarece sub gheara marii Pisici care era diavolul. Da, cred că un asemenea popor este cel care se va putea ruga pentru toţi aceştia şi pentru toţi fraţii Alexandru din Occident ce au biruit o clipă — vreo 3–4 secole — pe această Terră, poate neînsemnată ea însăşi, poate plină de însemnătate într-una din galaxiile universului. (— Nu crezi că delirezi ? mă întreabă inginerul Goldstein, — Nu mai mult decât d-ta şi naţiunea d-tale, îi răspund eu.)

★

27.I.74

Nu există decât patru dialoguri platoniciene care să-şi merite numele : *Charmides — Lysis — Parmenide — şi Teaithetos.* Şi ele îmi plac cel mai mult !

★

30.I.74

Una din cele mai fericite zile ale vieţii mele de dascăl ori pseudo-dascăl. Doi tineri cărturari, care se vroiau simpli ucenici, mi-au arătat (cu Platon !) după zece aşa-zise lecţii că au învăţat tot ce puteau învăţa de la mine. Am «scăpat» de ei, m-am eliberat de ei.

Ce splendidă e trecerea aceasta de la d.d.-ul profesoratului la Devenirea lui întru ființă ! Căci le-am trecut ființă, *au* ființă : ei știu, acum, să citească o carte.

★

9.II.74

Românii nu au conceptul de libertate, doar pe cel de neatârnare (fără plural). Dar ce frumos e ultimul față de cel dintâi. Căci libertatea se sparge repede în «libertăți» (de-a lua hașiș, de a striga ce vrei contra cui vrei, de-a face grevă chiar la nivel de elevi) ; ea nu exprimă întotdeauna acea libertate care dezleagă *necesitatea* cuiva, singura libertate cu sens plin pozitiv.

În schimb «neatârnarea» spune ceva de care nici libertățile, nici libertatea nu știu : spune, întâi, să nu atârni de alții (ceea ce nu e ușor de obținut, căci pe căi neștiute — presă, mass media etc., dacă nu simpla specie și sistemul de prejudecăți al societății tale — toți te fac să atârni de ei). Și neatârnarea mai spune ceva unic : să nu *atârni,* să fii ușor, să fii — acum — liber cu-adevărat !

Brâncuși, zborul.

★

16.II.974

Am regăsit în chip miraculos scrisoarea din ’57 către C.[ioran], o scrisoare de care aproape că și uitasem. Îmi amintesc că o trimisesem lui C. atunci ca s-o publice în Nouvelle Revue Française ca răspuns la a sa — sperând că o va traduce el, cu extraordinara sa franceză — dar mi-a scris că n-o publică spre a nu-mi face rău. Încheia scrisoarea spunând : *«Je te dis une chose : tu es quelqu’un»*.{108} Îmi amintesc că mi-a făcut plăcere ; dar în 1972, când l-am revăzut, am uitat să-l întreb dacă mai are scrisoarea. O recitesc, acum, îmi amintesc de tot ce investisem sufletește în ea, de tot ce s-a întâmplat din cauza ei, de tot ce a urmat — și-mi spun : du-te dracului de viață, că frumoasă mai ești !

(Și-mi spun : ce sălbatică e viața ; ce sălbatic de frumoasă !)

★

1.I.1975

Cunoaștere și recunoaștere. Științele omului sânt toate de *recunoaștere* : se regăsește gândul în ele. Pentru fiecare poate fi arătat așa ceva : istorie,

economie, drept, religie, limbă. E logos-ul, ordinea omului sau dezordinea lui, peste tot. Platon.

Chiar matematicile sânt ştiinţe de recunoaştere şi nu de cunoaştere. Ele nu au nici un domeniu de realitate şi nu ar da decât un limbaj formal sau structuri posibile, dacă nu ar da gândului recunoaşterea de sine.

Dar e *cealaltă* ştiinţă a lui Platon.

Verstehen[{109}], Dilthey.

Ştiinţe de cunoaştere şi de recunoaştere. Tendinţa e ca toate (şi cele ale naturii) să devină de recunoaştere. «Şi tu eşti asta», spus oricărui lucru şi oricărei legi naturale.

★

Tragicul românesc nu e prin exploziune ; e prin imploziune. (Scena cu şeful anchetei, care suferise acum un infarct, poate şi din cauza mea …). De aceea nu se discerne, ca tragic.

★

Cum s-a putut compara *Robinson Crusoe* cu *Don Quijote* ? Prima carte nu e decât a păţaniilor şi a lipsei de sens : eroismul nevroit şi nemeritat.

Sau *Picwick* cu *Don Quijote* ?

Chiar cartea lui Swift, *Gulliver* la Lillipuc şi apoi în mâna uriaşilor la Brobdingnag — ce minoră critică indirectă la adresa stărilor din Anglia !

Nicăieri nu e omul, ca în *Don Quijote* ; doar *insul*, sau *societatea* …

★

6.II.1975

Dacă nu se mai întâmplă nimic înăuntru, îmi rămâne doar spectacolul lumii. S-a sfârşit ? S-a sfârşit ?

Sfârşire — săvârşire …

★

În anii tineri vezi ideile în libertatea lor. În anii târzii, în necesitatea lor.

Poţi chiar consimţi, acum, că existenţa determină conştiinţa. Dar existenţa ea însăşi a devenit idee.

★

Nu-mi plac oamenii care sânt mulţumiţi spre capătul vieţii. Cum să fie mulţumiţi ? Cât au putut face din ce e de făcut, afla din ce e de aflat şi spus din ce e de spus ?

★

Umanitatea s-a decis să dea la cicloane şi nume masculine. Sânt sigur că numărul lor va scădea ! Numele feminin era expresia a ceva ce irumpe, expresia inconsolabilului, insezisabilului, a irezistibilului. Era încă una din expresiile «civilizaţiilor feminine», în care prima natura asupra culturii. Acum controlul raţional e posibil, deci evenimentul devine fenomen. Nu mai meriţă cinstea de-a purta nume feminin. Femeile ar trebui să protesteze. Li se aducea un omagiu …

★

Stupiditatea de-a vorbi de egalitate peste tot. Intelectul nivelator, ethos-ul neutralităţii. Raţiunea a fost întunecată de «lumini». E o raţiune mai adâncă în spiritul istoriei decât în spirit…

★

Nici o fiinţă pământească nu merită să i te închini — şi totuşi i te închini. E celălalt *sens* al *Luceafărului* lui Eminescu : întâlnirea dintre două lumi, când cea incoruptibilă se înclină în faţa coruptibilului.

În legenda românească îngerii au venit pe pământ, vroind doar să vadă cum este. Dar câţiva au cerut să rămână aici şi Stăpânul i-a prefăcut în licurici.

Ce e extraordinar în *Luceafărul* nu este că nemuritorul coboară ; e că muritorul (care arde, cucerit de un simplu Cătălin) rezistă …

Fiinţa nu e fără mine. «Dacă cineva adoră Fiinţa ca fiind diferită de sine se înşeală», spune gândirea indiană vorbind de Brahman. Tot profanul a fost sacru şi chiar acum sacrul nu e fără profan …

★

Înţeleg toată cultura ca o nesfârşită *medicină.* Nu e vorba de cultura ca «îngrijire» de sine a omului, ci de cultură ca detectare a maladiilor realului

de orice fel, fără nici o tentativă de însănătoșire a lui. Pui doar în lumină precaritățile realului — și le dai nume.

Astfel, cerul e bolnav. Anticii credeau în incoruptibilul astrelor și al bolților (așa cum credeau în incoruptibilul divin), dar luneta lui Galilei a venit să arate maladiile cerului, pe care Cremonini nu vroia să le admită, ca anticii.

Lumina e bolnavă. Goethe credea încă în incoruptibilul ei, protestând împotriva lui Newton că o vede ca un amestec de șapte culori, deci impură. Dar nu numai că e impură, e și măsurată în purul ei, care e de entitate cosmică debilă, înaintând doar cu 300.000 km. pe sec. Impură în ea însăși, debilă, e și fisurată lăuntric, fiind deopotrivă corpuscul și undă. Câte maladii, într-o rază de lumină …

Dar și Timpul, timpul acela absolut, omogen, uniform, cu tact implacabil, al lui Newton, s-a dovedit bolnav. Și Spațiul, spațiul absolut, care din universală ordine de coexistență a devenit el însuși câmp, un fel de existență locală.

Omul e ființa bolnavă ; da, cum spune Nietzsche. Dar lucrul are sens pozitiv.

Bolnav cu Dumnezeu, căzut bolnav fără el, căzut încă, am căzut la mare cinste.

Platon e bolnav : vrea un stat. Îl caută și-i pregătește fresca în toate felurile, dar pe drum face câteva tablouri secundare și cu ele reține privirile în eternitate.

Logos-ul e bolnav, e spart în limbi naturale, între care toate sau cele mai multe pot spune tot, fiind logos-ul însuși.

Viața e bolnavă : e posibilă prin hazardul și necesitatea unui act.

Divinul — impasibil ori iritabil — a fost bolnav : s-a întrupat și a pătimit, într-o versiune ; a murit, într-alta.

Și în orice caz matematicile sânt bolnave pentru că se lipsesc de orice urmă de ființă.

Nu deci maladiile omului le pune în lumină cultura, ci ale realului, dincolo de orice deformare-formativă (Kant) sau indeterminare prin măsurătoare (Heisenberg) a lui.

Iar dacă toate sânt bolnave și cultura vine să arate maladiile lucrurilor, cum să nu vorbim de maladiile *Ființei* ?

Sănătatea culturii, ca şi adevărul ei, este tocmai această învederare a precarităţii universale. Ispita (maladivă *ea*, poate) a incoruptibilului a rămas în lumea modernă exerciţiul matematicilor. Matematicile sânt ultima expresie a incoruptibilului (şi de aceea tind să facă pustiu în jurul lor, începând cu logica şi tehnica). Dar nu cumva sânt şi ele o maladie, cancerul spiritului ?

Cultura este această *medicina mundi*{110} care dă, întocmai lui Adam, fiecărei maladii numele ei.

★

Criteriile filozofiei :

1) Să aibă concepte reflexive, cum sânt cele ale spiritului (cunoaştere a cunoaşterii, dorinţă, voinţă, gând, memorie, frică a fricii ca anxietate etc.) (v. *Charmides*).

Dar cum sânt şi cele ale materiei mai subtile, ca unda : mişcare a mişcării…

2) Să aibă disciplina care să poarte sau măcar tindă a acoperi *tot* : aşa a fost logica — totul e o logică, are o logică — metafizica, teoria cunoaşterii, chiar sociologia, psihologia, estetica ori antropologia, ba până şi «etica» la antici (Anaximandru şi acoperirea legii etice cu cea fizică).

Logica de astăzi nu mai e în nici unul din aceste două sensuri o disciplină filozofică. Nu se poate face nici filozofia acestei logici.

Se poate face o filozofie a matematicii ? Una a botanicii, a geologiei, a numismaticii, nu se poate face.

Nu se poate face filozofie decât a unei ştiinţe ce aspiră să fie *tot.* Botanica, nu ! Logica de azi, nu.

A biologiei, a fizicii, doar ca teorie a cunoaşterii. (În schimb, la oricare din ştiinţele omului se poate face o filozofie : a istoriei, a religiei, a economiei etc.)

Cu matematicile ar putea fi altceva. Ele însele ar putea fi o disciplină filozofică (ca la Platon), spre deosebire de alte ştiinţe, acoperind *totul*, ca orice disciplină filozofică. «Dumnezeu geometrizează».

Dar şi în al doilea sens, cel reflexiv : se poate vorbi de o matematică a matematicii, un fel de *mathesis*{111} (în timp ce nu se poate vorbi de o botanică a botanicii …).

Apoi, au unele concepte reflexive. Numărul se formează prin reflexivitate (a bazei, cu puterile ei). Operaţie a operaţiei. Funcţia ? Poate

nu : există funcţie a funcţiilor (calculul variaţional ?), dar nu a *funcţiei* la singular. Clasa, la fel, poate fi a claselor, dar nu a clasei.

Care sânt deci conceptele reflexive din matematici ? (Multiplu al multiplului, care dă diversitatea mulţimilor, dar nu mulţime a mulţimii !)

Aceasta e poate problema unei filozofii a matematicii — dincolo de simplul ei sens epistemologic. Înrudirea ascunsă a filozofării cu ridicarea la putere.

★

E ceva grosolan în «este sau nu este» al occidentalilor. Fiinţa este — sau nu este. Dumnezeu e totul, sau atunci, «Dumnezeu a murit».

Nu fiţi aşa gravi, oameni buni, le spune ceva de aici. Luaţi lucrurile mai dintr-o parte, mai lăturiş. Va fi fiind …

★

Aşa cum nu se naşte o fiinţă nouă dintr-un om ori trei, la fel nu se face o inferenţă dintr-o propoziţie ori trei, ci doar *din două*. Deci orice demonstraţie e un *silogism*, cum spune Aristotel !

Disprețul celor de azi față de silogism, sau pretenţia de a-l cuprinde ca un simplu caz particular sânt *ignorationes elenchi*[{112}].

★

Ca orice structură, silogismul interesează atunci când e neaşteptat şi inaparent. Spui : «Vezi ce e, că latră câinele». Cine ar crede că îndărătul spusei e silogismul : câinele latră ori de câte ori e un străin ; acum latră, deci… ?

Nici n-ai spune că, în fond, e aceeaşi structură în : «n-a plouat destul» (Tot ce e vegetaţie se hrăneşte din umiditate ; iarba e o formă de vegetaţie …) sau în : «oamenii doresc aurul *ca să* fie fericiţi.»

Structura e întocmai conceptului lui Hegel : se hrăneşte prin tot ce îl dezminte.

★

Nu trebuie să începi cu exactitatea (chiar, mai ales, în studiul limbilor), ci cu adevărul. Acesta îşi va căuta singur exactitatea.

★

Dintre toate roadele pământului, omul e singurul care nu se coace niciodată. Nu există maturitate ; doar tinereţe.

Pentru societate e un dezastru : de aci conflicte, catastrofe şi inadecvări de tot soiul : ideologii şi ştiinţe perfecte pentru oameni necopţi.

Pentru ins e o binecuvântare : rămâne ingenuu toată viaţa.

Tehnica a pus la dispoziţia omului necreator nesfârşit de multe jucării — sau arme.

Infantilizează pe om !

★

Fericirea de-a nu şti unde mergi ; de-a putea merge peste tot.

De altfel, nu mai există capitală a lumii astăzi. Nu *eşti* în exil nicăieri (ca Ovid …).

Exilul şi suprimarea lui.

★

Fiecare cultură are într-un ceas al ei un «om deplin», un arhetip : Homer — Dante — Shakespeare — poate Cer vantes — Goethe. La noi, Eminescu.

E ceasul unic în care limba nu e încă pe deplin formată, istoria comunităţii e deschisă, spiritul culturii e încă nedefinit. Acel ceas e irepetabil. Nu vom mai avea un Eminescu, aşa cum nici culturile celelalte nu au mai avut un Dante, un Shakespeare, un Goethe …

Doar Franţa nu are un arhetip !

★

La antici, cuvântul *scris* (*Phaidros,* 276 a, 278 a) era doar o *imitaţie* a celui rostit. La noi e invers ! Noi ne *jucăm* vorbind. Iresponsabilitatea noastră e vorba.

Nu ştii *cui* te adreseazi, spunea Platon ! Dar noi simţim astăzi că omul întâlnit întâmplător *nu* e sinele nostru lărgit. Pe când scrisul îl caută pe *acesta.*

(De aceea, poate, n-am făcut profesorat)

★

Apr. 1975

În persoana lui C. îmi propun să bat puțin la spate *das Ewig Weibliche*[{113}]. Să vedem cine e mai tare.

E mai tare cine e mai slab.

★

Ce e un absolut ? Este ceva în care începe odihnă. Gândul că există C. mă liniștește. Văd întâmplător câte o ființă reușită și regret o clipă că nu o pot privi mai mult, asculta, iscodi. Dar C. e *mai* reușită, și pe ea o pot oricând vedea, asculta, iscodi. E un absolut *accesibil.* Îi spun Abis, surâd și-mi văd de treabă. *Gute Nacht*[{114}], Abis.

★

«Singura deosebire între un nebun și mine este că eu nu sânt nebun», spune Salvador Dali.

Simt un adevăr *logic* și un adevăr pur și simplu în vorba asta. Singura deosebire între un mare filozof și mine este că eu nu sânt un mare filozof.

★

Mai 1975 Sibiu

Dacă faci cu inima curată lucrurile, toți îți vin în ajutor. Așa mi se întâmplă acum, când văd încă o dată că nimic nu e bun dacă nu are în el infinitatea, «partea lui Dumnezeu».

Nici locul sau așezarea visate n-ar fi «bune», dacă ar fi doar pe măsura visului. Am venit aici, ca într-un *nicăieri determinat,* și încetul cu încetul, zi cu zi, ceilalți vin să-i dea noi determinări și să prefacă acest nicăieri într-un *undeva,* cu sens, al vieții mele, ca într-o transhumanță a ei sortită s-o readucă sau s-o ducă înspre locul în care s-ar putea așeza în sfârșit, în rostul visat cu 40 de ani în urmă, în rodnicia ei și în blânda ei extincțiune.

★

A – B – C

A e la stânga și C e la dreapta lui B ; dar și B e la stânga lui C și tot el la dreapta lui A.

Spuneam : femeia e și deasupra și sub bărbat. La care cineva îmi replică : atunci bărbatul e de asemenea și sub și deasupra femeii !

★

11.VI.75 Păltiniș

Așa ar fi fost, cu o viață de ordine, ca acum : plin de sens *pentru alții*, gol de sens pentru mine.

«Ce dorește Domnul ?» întreabă Mefisto pe Faust. Într-adevăr, ce dorești ?

★

Închiderea ce se deschide operează și în istorie. Popoare cum sânt cel german (poate și cel rus) n-au închidere geografică, și atunci deschiderea lor e de disoluție. Germania n-a avut niciodată hartă, buna închidere geografică ; Rusia n-a *putut* avea o hartă, dat fiind spațiul ei. Nu au închiderile națiunilor, au doar deschiderile lor.

Poate că doar așa îmi înțeleg trecutul : am avut nevoie de o *închidere* …

La noi, pe Carpați, spre deosebire de alte hărți ce sânt închideri închise, e o închidere deschisă, fatal dar și pozitiv deschisă («sinteză»).

★

Elemente. în contactul cu alți oameni, un om nu e un ins, e o stare generală : e buna primire, sau convorbirea interesantă, pachetul de noutăți, creditul, înțelegerea, oglindirea, adversitatea, principiul stenic, viața, ironia ei.

★

Științele omului ar fi, la apogeul lor, științe fără de om. Așa crede structuralismul, vestind moartea omului solidară cu dezvoltările incontrolabile ale determinismelor tehnice și economice (Gusdorf).

Așa era și în materialismul secolului al XIX-lea, adaugă el. — Dar acum omul ar fi suprimat de ceea ce a făcut el cu putință, și atunci este o *afirmare* în el pe care o poate relua.

★

Neființa neagră și neființa albă (cu toate culorile în ea !). Moby Dick.

★

Aşa cum acceptăm în matematici să se plece de la ceva de rând, chiar grosolan (ca în teoria mulţimilor) pentru că se ajunge la ceva deosebit, la fel în folclor, în credinţe, în afirmările spirituale poate fi un început lamentabil. Iluminismul şi orice reducţionism sânt stupide : văd ce a generat un lucru, nu ce a devenit el.

Cum reduce Freud totul la eros, ai putea reduce toată matematica la *adunare* !

★

Totul îţi dă cunoştinţe. Filozofia îţi dă *înţelesuri* (subînţelesuri, preînţelesuri, multiînţelesuri, neînţelesuri, abia-înţelesuri, cvasi-înţelesuri).

★

Ce e supărător în *Logicile* lui Hegel este faptul că nu e *devenire* logică. Sânt aspecte, laturi ale conceptului, ca şi cum felul cum le-ai privi şi gândi ar decide : asta e aşa, dar într-un sens e şi altfel… Sânt feţele lucrului. — Abia cu *Filozofia spiritului* începe devenirea.

★

4.II.1976

Toată viaţa am aşteptat să coboare peste mine harul, să-mi vină acea *idee* care să dea sens îndărătniciei mele întru gândire.

Am trecut de mult de 60 de ani şi ideea n-a mai venit, după câte văd.

Dar îmi spun cu extraordinara vorbă a lui Creangă : «Se vede (totuşi) c-a venit, de vreme ce n-a mai venit».

★

Am sunat la uşă, apoi m-am gândit : peste câteva clipe uşa se va deschide şi va apărea C. în pervazul ei. Ce miracol !

Aşa ar trebui să fie peste tot : să trimiţi gândurile şi viaţa ta până la acea poartă dincolo de care te aşteaptă un răspuns, un adevăr, un miracol.

★

Cunoaşterea nu poate fi lăsată singură căci practică ontologia regională. Mai trebuie ceva : contemplaţia (anticii), credinţa (Fichte), practica

(modernii).

★

Prea mulţi buiestraşi în cultura română !

★

Ce puţin înseamnă individul în veacul individualismului democratic (faţă de individul grec ori roman, chiar medieval) ; la fel de puţin ca femeia în ceasul feminismului.

Nu mai avem *chip* şi persoană. Ne trebuie buletin.

Dar individualismul reapare tocmai după colectivism. Primul, cel din sec. XIX, era al maladivului romantic.

★

Dacă mi-ar face plăcere să văd pe C., aş vedea-o mai des. Dar nu-mi dă o stare de plăcere, îmi dă una de fericire. Asta schimbă lucrurile.

Bucuria e o limitaţie ce limitează, fericirea, una ce nu limitează. Am căutat-o în viaţă pe ultima, dar nu în *această* versiune.

★

Mă îndreptam spre biblioteca Bruckenthal să citesc studiile de lingvistică ale lui Wilhelm von Humboldt, când mă ajunge din urmă Wolf von Aichelburg pe bicicletă, opreşte lângă mine şi-mi spune : «Mă duc să cumpăr pătrunjel…».

Mi-a fost o clipă ruşine să-i spun cu superioritate : «Eu merg la bibliotecă». Pe urmă m-am ruşinat exact de contrariul. Eu eram în cultură, el în administrativ.

Nu cumva el era în cultură şi eu în administrativ ? Nu cumva de 50 de ani fac acelaşi lucru, trăiesc în aceeaşi atmosferă de seră a culturii ? Pe când Wolf a ajuns poate undeva, la un rafinament care e tot cultură, poate cultură adevărată, trecută în viaţă : îşi prepară singur supa, în timp ce noi, ceilalţi, luăm supă de la cantina culturii sau facem şi mai departe supe pentru alţii, tot pentru alţii…

★

Dacă ai şti că lumea se sfârşeşte poimâine, ce ai face mâine ? (Aş asculta pe Bach, mi-a răspuns cineva.)

★

E o deosebire între a spune că ziua de mâine e o posibilitate şi schimbarea rotaţiei pământului, o posibilitate.

Posibilitate necesară, posibilitate posibilă şi posibilitate imposibilă. Posibilul staţionar.

★

Trebuie să-i plângem pe cei ce sânt *în*, şi să-i fericim de cei ce sânt *întru* !

Totul se reduce la a se muta şi a muta pe ceilalţi dintr-o prepoziţie în alta. Oamenii sânt *sub, cu, lângă* (Pascal) (însoţitori ai altora, valeţi, ostaşi, iubitori), *pentru, înaintea, îndărătul fără, peste* (cu câte un complex de superioritate), *faţă de* şi, firește, *în.*

Trebuie trecuţi *întru.*

Îţi faci iluzia că eşti în substantiv. Copilul nu era aşa. Era în elementul maternităţii şi succesiv în alte elemente.

★

Contra ideii moderne de «formă» care *deformează* toată cultura noastră. Forma goală e o absurditate, sau un exces : «formalismul», fie că e condamnat («formă goală», tocmai), fie că e pus ca *principiu* al lucrurilor, ca formalismul matematic, logic ori fizical şi chimic, până şi biologia cu codurile ; cu laboratorul, modelele, planificările, raţionalitatea goală iarăşi. Forma decret, forma-arhetip, tirania formelor.

Dar forma e a unui conţinut ; e contură lui, împlinirea lui. Am păstrat în sport sensul : a fi în formă ! L-am păstrat în artă : peste tot forma e cu conţinut cu tot, poate şi în arta abstractă, în filozofie chiar forma e fond, cu *Parmenide*-le lui Platon şi cu Hegel.

Iar în limba română «frumos» e *formosus.* Trădăm limba şi frumuseţea cu forma de azi !

★

Exerciţiu ce devine operă. Brâncuşi. Dar şi gimnastică. Nadia Comăneci. Lorelei ce se piaptănă.

Sau : *Kunst der Fuge*[{115}], *Parmenide*-le lui Platon, *Don Quijote,* poate *Hamlet,* Turnul Eiffel, artele minore, grafica, motivul reluat, funcţionalul,

reacția în lanț. Ritmul.

★

Ne-atârnare. *Degeaba daţi libertăţi oamenilor, dacă atârnă.* La noi, nu libertate, ci neatârnare e conceptul. Și el spune : să nu atârni (de altcineva sau altceva, dar nici în *sine*). Să poţi sbura.

Tot ce e făptură împlinită iese de sub grvitație : a căpătat autonomie. În acest sens Brâncuși avea dreptate : totul poate sbura, chiar și broasca țestoasă.

★

Delegația moților care a venit în 1952 să ceară să li se îngăduie a cânta Hora Abrudului … Nu vreți nimic altceva ? Nimic, au răspuns ei.

Oamenii cei mai periculoși nu sânt cei care-ți cer ceva, sânt cei care-ți *dau* ceva. După ce ți-au dat (fără să le fi cerut nimic), îți cer ei : să ții minte că ți-au dat, să le-o arăți, să le fii îndatorat …

★

Ce non-artă, cinematograful. Orice artă se întemeiează pe o tensiune : cea dintre *limitația* mijloacelor (sunet, culoare și formă, piatră, cuvânt doar) și *nelimitatul* mesajului ; e o limitație care nu limitează și limitație necesară (*In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister*)[{116}]. Dar cinematograful are la dispoziție *tot.* Și vrea să exprime varietatea cu varietatea, bogăția cu bogăția ; orice cu bogăția lui orice. Când era «mut» avusese o șansă, aceea de a exprima nelimitatul prin limitația imaginii mișcătoare. Dar de pe atunci mișcarea *(kinema)* dădea prea mult. După aceea a anexat cuvântul, sunetul, culoarea, volumul – și n-a mai dat nimic *prin sine.* Doar în marginea altora : literatură, pictură, muzică …

Trăiește din mila epicului și a dramaticului.

★

Se poate începe un *Fals tratat de logică* așa : Ce este logica, o chestiune de exactitate ori una de adevăr (de orizont, de luciditate) ?

Este una de adevăr care-și urmărește exactitatea.

Logică

— Toată logica matematică e de fapt «logistică». Și nu deschide un orizont, ci închide unul, pe cel aristotelic, pe care-l duce la desăvârșire.

(Dar e desăvârșire fără *săvârșire*)

— Nu fac explicite mecanisme implicite. Asta face o *logică*, însă.

— Singurul principiu : al *conexiunii necesare* (începe cu identitatea și se încheie cu contradicția).

— Aci e o vână logică.

Câmpul logic : o vână ? un complex ? un punct emitent ? un centru iradiant ?

— Logica proporților ? Foarte interesantă, dar nu logic, ci mecanic.

—Logica : nu raportul I-G, ci raportul individual-universal *concret*.

— Trebuie o logică prin care să dai socoteală de distribuire indiviză și de l n l – criteriile ființei !

★

Cine nu are filozofie, adică apetența adevărului, rămâne cu exactitatea.

(Logica timpului nostru e liberă de filozofie. Dar *este* logică ?)

★

Când o știință nu mai vrea să acopere totul, nu e știință, ci sistem de cunoștințe particulare.

(Așa au fost : teologia, filosofia, logica, istoria, sociologia, etica, psihologia, filologia, economia. Chiar științele naturii : fizica dă socoteală de chimie și acesta de biologie. Matematicile vor să fie totul.).

Dar astăzi lingvistica și logica matematică spun singure că *nu* sânt totul.

★

Problema *problemei* nu e una de logică ? Programarea, punerea în ordine a întrebărilor, nu-i revin ei ? Cum să lași logica în *da* și *nu*, când tot ce e *cunoaștere*, spre a nu vorbi de rest, este *între* da și nu ?

Logica lui «a fi întru», deci. Logica întregului care este parte, în timp ce partea nu este întreg. Logica unilateralului, în loc de bilateral. Logica *orientării*.

★

Totul e orientare, nimic nu e indiferenţă în viaţa spiritului. Trebuie sfârşit cu adevărurile de indiferenţă, cu neutralitatea.

★

Logica de astăzi nu răspunde la probleme şi nu suscită noi probleme de *luciditate* logică.

★

Logica (atât aristotelică şi a modernilor) este a lui «a fi în», ca în ὑπάρχειν-ul{117} silogisticii sau în teoria mulţimilor cu *elementul* ce aparţine unei mulţimi.

Cum poate fi logica a lui «a fi întru» ?

★

În definitiv nu e orice ştiinţă un răspuns ? Vrem să aflăm de la logică *două* lucruri :

— ce e raţiunea în sine, cu formele şi înlănţuirile ei ;

— ce e *logic* în lucruri, în cunoaştere, în procese de gândire, în înlănţuiri, în destine, în istorie.

★

Logica :

I Spaţiu logic (definiţia e în plan)

II Timp logic

III Principii ale logicii (conexiunea). Comparaţie a celor vechi cu principiile lui Newton, ale materiei moarte

IV *Câmp* logic

V Contradicţie unilaterală

VI Silogism de integrare (A fi în, cu logica aristotelică şi matematică, a fi întru, aci. Concluzia silogismului e şi despre individual şi despre generalul lărgit prin individual. Educarea adevărurilor.)

★

Logica şi distribuirea fără împărţire. Exemplul teoriei mulţimilor cu biblioteca şi «elementele» ei trebuie răsturnat. Fiecare carte exprimă întregul (e bibliotecă de jurist, teolog, istoric), care ca element adevărat, spirit obiectiv, s-a distribuit indiviz.

Deci partea nu aparţine mulţimii, ci *este* mulţimea. (A fi în — a fi întru)

Ce raporturi logice se creează între parte şi tot ? Doar organice ? Nu, raporturi de integrare sub un universal concret. Spaţiu.

Orice spui despre parte este în întreg. (Orice judecată care dă *determinaţii* ale părţii le dă şi pe ale întregului.)

Conceptul e I-G-ul. Judecata, determinaţiile. Procesul întregului (silogism, anastrofia, subsumarea, mecanismul logic) este satisfacerea modelului.

Ce s-a uitat întotdeauna, în ontologie ca şi în logică, a fost D-urile. Ontologia, doar substanţă şi funcţiune, fără element. Logica, doar individual şi general fără determinaţii.

★

Orice disciplină trebuie să totalizeze filozofia. Am încercat sistemul cu teoria cunoaşterii («cum e cu putinţă ceva nou»), apoi cu metafizica (devenirea întru fiinţă), acum încerc cu *logica.*

★

Danaidele refuză pe verii lor, pe Egipţiazi ; nu vor să se mărite — sub instigaţia tatălui Danaos în duşmănie cu fratele său Aegyptos, dar şi sub dreptul de puritate totală al femeii — deci nu vor să intre în buna devenire întru devenire, şi atunci sânt pedepsite cu devenirea întru devenire *goală,* rea : să umple un butoi care nu se mai umple.

★

18.XI.1975, Păltiniş

Gândul unic, ştiinţa unică, sensul de viaţă unic. Creşterea fără zgomot. Mi-au fost date ? Mi-au fost refuzate ?

★

Cele 10.000 plante şi 6.000 de animale descrise or măcar încadrate de Linné în sistematica sa … Asta ne lipseşte în fond.

★

Maladiile fiinţei, a căror terapeutică la om este simpla lor identificare …

★

18.XII.

La Şcoală pot spune un singur lucru : că viaţa este pregătirea pentru *îmbătrânire.* Conţinutul ei apare în puritatea lui abia atunci când ai ieşit de sub tutela speciei, a societăţii şi a năzuinţelor sau ambiţiilor proprii. Dar aceasta înseamnă că încă dinainte de îmbătrânire poţi trăi în spiritul ei, eliberându-te de cele trei tutele sau prefacând negativul lor în pozitiv.

★

Spaima că ai luat locul altcuiva …

★

Este ca şi cum ai fi spus Domnului sau Mumelor : «Trimite-mă, Doamne, trimiteţi-mă, Mume, pe pământ, căci am ceva de făcut». Trebuie să poţi arăta în fiecare clipă aproape, şi în orice caz la capătul vieţii, ce ai avut de făcut, măcar ce ai vrut să faci, sau ce stătea să se facă prin tine.

Dacă nu ai răspunsul, este rău. Dacă îţi închipui că-l ai, este şi mai rău. Mai gândeşte-te, Socrate, spune Cratyl la finele dialogului.

★

Sânt trei mari înfrângeri în cultura contemporană : logica, lingvistica şi muzica. Primele două s-au lipsit de gândire şi rătăcesc printre forme şi structuri. Muzica s-a lipsit de Dumnezeu (mesaj religios !) şi se pierde în exerciţii.

★

Devenirea. Este ceva cuceritor. Este un «tragic pur», care se face din nimic, sub ochii spectatorului şi nu e gata dat, în *Suplicantele* lui Eschyl. Peste tot în rest tragicul este ca şi comandat de un blestem ; crime trecute,

acumulări de vini, stânci suprapuse copleşesc pe erou. Dacă nu, rămâne măcar sfruntarea acestuia, nelegiuirea lui.

Aci, în *Suplicante,* totul e aerian. Fetele lui Danaos s-au retras în fecioria lor, poaţe din instinctul lor feminin împins la extrem, din pudoare, din reţinere, poate sub lecţia pervertitoare a tatălui lor, certat cu fratele său Aegyptos. Nu e nimic tragic în refuzul lor de-a se mărita cu verii lor, Egipţiazii. Dar încetul cu încetul tragicul se face — pentru cetatea care, dându-le adăpost, trebuie să le dea şi apărare, pentru Egipţiazi care vor veni să răvăşească o cetate pe nedrept, şi mai ales pentru ele, care se vor îngropa tot mai mult în refuzul lor, negând pozitivul devenirii întru devenire, procreaţia. Vor fi lovite cu negativul ei, cu devenirea cea rea, a butoiului ce nu se umple, dar nu fără a fi strivit vieţi şi prăbuşit o cetate — din graţie, nevinovăţie şi uşurătate.

Mai există un exemplu de tragic născut sub uşurătate ? E tragicul pur.

★

«Să-ţi dea restul…» Da, dar să vii cu bănuţul *tău.*

★

«În starea de ignoranţă *timpul* este primul care să se manifeste ; dar el dispare în starea de înţelepciune.» (Bhartrhari).

★

Trebuie să ne dăm sufletul — şi ni-l dăm — cu fiecare bună întâlnire sau creaţie. Ne dăruim sufletul statornic, ni-l dăruim întreg în ce facem mai bun, şi atunci cum să cerem prelungirea la nesfârşit a vieţii, când vom fi *dat* noi înşine, cu manifestările noastre, toată substanţa ei ?

He wants to eat the cake and have it too{118}. Da, e posibil, dar nu aşa, la propriu, ci devenind altceva : un bun care se distribuie fără să se împartă.

★

Dezastrul celor care gândesc fiinţa prin temporalitate (Heidegger). Dar ideea de spaţialitate (de n-dimensionalitate a realului, de încrucişare a generalurilor sau elementelor în el), aceasta spune ceva despre fiinţă ; spaţialitate configurativă, nu temporalitate dizolvantă. În problema timpului toţi filozofii şi-au frânt gâtul.

★

Poate cel mai frumos spectacol uman, la nivel adânc, al veacului acestuia, plin de orori și frumusețe, este eșecul lui Heidegger ! (Confirmă, dar și dezminte pe Wittgenstein.)

Un gânditor a vroit să redea și speculației dar și omenescului (istoriei, cursului lucrurilor) *întrebarea* adevărată, cea despre ființă. I s-a părut că a fost uitată, ba chiar că aceia care și-au pus-o, de 2.300 de ani încoace, mai mult au ascuns-o decât s-o dezvăluie.

Poate n-are dreptate cu ei, cum n-avea cu urmărirea ființei exclusiv în om și în temporalitatea lui. Dar ce a încercat el e grandios — într-un veac adesea de cârtițe. Nereușita lui ne privește pe toți și ne obligă pe toți.

Să nu poată omul știi ce *este* cu el și ce este pe lume neadevărat ? Nu te grăbi să răspunzi, omule, spune destinul gânditorului acestuia, căci orice răspuns te depărtează de problema cea adevărată.

Omagiul pe care l-a adus el poeților ar trebui să-i strivească pe aceștia. Dacă poeziei îi e dat atât de mult — să *păstreze* în cuvânt adâncimile ființei și uneori să le redea ecoul, sau cutremurul — cum poți cuteza să fii poet ?

Măcar acest lucru l-a putut afirma Heidegger, că nu totul e sortit eșecului sau tăcerii, ca gândirea sa speculativă. Dar spunând așa a redat speculației filozofice curajul de-a-și regândi problema unică, ființa. Căci e adevărat ce spune un Wittgenstein, cu o nespus mai adâncă așezare în spirit decât neopozitiviștii care-l invocă ; e adevărat că «despre ceea ce nu putem spune nimic, trebuie să tăcem». Dar cum se face că lucrurile acestea, despre care ar trebui să tăcem, vorbesc ele prin noi și în noi ? Ce logos ar fi acesta al nostru, care ar întâlni încifrarea unui logos în noi și lucruri, dar și-ar interzice încercarea de a-l descifra ?

Lui Heidegger nu i-a reușit. Dar încercarea lui, cu înfrângerea ei cu tot, a dat nume întunericului și l-a pus în slujba luminii.

★

… În această lume — spune folclorul — în care Dumnezeu a făcut focul, iar dracul fumul.

Casa fără ferestre și uși ; limite, nu limitații.

★

Cognitio matutina et vespertina[{119}] (în Augustin şi Meister Eckhart).

Cea a făpturii e întunecată, serală, cea divină e luminoasă. (Fără noapte încă, dar e «o zi».)

(Cu Hegel e invers : *seralul* e matur !).

★

Individuum est ineffabile ?[{120}] Dar e locul de încrucişare al Dihăniilor !

★

Poate că masculinul începe şi în cultură ca *mijlocire* (Kant-Hegel).

Astăzi curbarea lui (cercul) !.

★

You cannot eat the cake and have it too.[{121}] — Totul în viaţa spiritului, adică omul şi cultura, reprezintă o dezminţire a vorbei acesteia !

★

Nu-mi place nebunia nebunului — şi sânt prea mulţi nebuni în cultură. (Pontormo. Absurdul. Kafka.)

Îmi place nebunia sănătosului.

De aci încep toate : nebunia crucii, a culturii… Ultima e nelimitată.

Azi prea mult nebunia nebunului.

★

Funcţia *planetară* a lui M.[ircea] E.[liade]. (Nu e cetăţeanul unei lumi, ci al planetei). Şi n-a făcut-o cu universalul abstract, ci cu cel *concret.*

(Ce grosolan să-l întrebi : în ce crezi ?)

★

Daimon e ceea ce *stă* (nemişcat, zice Plotin) imediat deasupra condiţiei tale : dacă eşti locotenent, daimonul este situaţia de căpitan la care vrei să ajungi. Dacă trăieşti în condiţia sensibilităţii, spunea Plotin, daimonul e raţiunea.

Daimonul devine astfel funcțional și de fiecare dată e altul, «potrivit cu viața pe care o alegi», spunea Plotin, sau de care ești ales.

★

Negația… În *Ontologia existenței sociale* (103), G. Lukács amintește de pagina din Engels (volumul XX, 132), unde acesta explică negația cu bobul de orez. El poate fi negat în multe feluri : fiert spre a da bere (negație alimentară ; N.), dat spre mâncare (negație veterinară ; N.), distrus (negație logică, cea mai grosolană ; N.), dar poate fi negat și de planta ce crește din el prin cultivare. *Aceasta* e negația dialectico-ontologică. (A lui «ba» …)

★

Ficus indica, l'arbre qui devient forêt …{122}

★

Ce nu e de acceptat în gândirea indiană, cu brahmanism, budism și filozofie cu tot, este că pleacă de la un *răspuns* : totul e durere și suferință pe lume. Deci trebuie să ne «salvăm» și chiar sau mai ales cunoașterea este un mijloc de salvare.

Nu spun că răspunsului lor îi trebuie o întregire ; că alături de suferință ar trebui văzut și un sens luminos și bun al lumii, necum că acesta ar fi adevăratul și singurul răspuns. Spun că nu trebuie *plecat* de la un răspuns. Sau că trebuie căutat *îndărătul* lui și nu încercând să tragi consecințele din stabilirea lui.

Răspunsurile europene, măcar, au trezit noi întrebări. Dar nici pe ele nu le opun gândirii indiene, ci îi va trebui opus *spiritul* pur și simplu, care niciodată nu merge înainte (spre salvare, terapie, eliberare), ci îndărăt spre temei și temei al temeiului.

★

Trebuie să-ți alegi dușmanul. Ei și-au ales sinele individual și au rămas încleștați *cu el*, ba chiar mai rău, cu corporalitatea lui.

Trebuie să uiți de el (nu să-l dușmănești) și să mergi spre sinele lărgit. Că acesta nu e Marele Tot, universalul ? că e un intermediar ? Dar «intermediarul» e cu capăt cu tot.

★

E ceva grosolan în a spune categoric că viaţa n-are sens … Dar e poate la fel de supărător pentru spirit a susţine sensurile ultime şi a privi totul de la Fiinţa absolută în jos. A spune : «este !».

Discreţia lui «a fi întru» este mai potrivită spiritului. Nu ştii ceva sigur, dar eşti într-un «nu m-ai căuta …» care nu e lipsit de asigurare.

Nu am *pus* nimic în viaţă. Dar buna aşezare a lui «întru» (a pietăţii, a sacralităţii, a iubirii, a căutării şi deschiderii) instituie şi urcă.

★

Imposibilul meu, logica. Dar nu e şi imposibilul culturii noastre ?

★

Trebuie să sfârşeşti în cristalinitate. Logica este cristalizare.

★

Viaţa e un accident transformat în necesitate, cum spun biologii ? Dar necesitatea se întoarce asupra accidentului şi-l desfiinţează ca accident. E ca şi cum un istoric literar ar spune : dragostea lui Tristan pentru Isolda e un accident ; dacă nu-l trimitea unchiul lui s-o aducă de peste ape şi nu era Brangaine cu filtrul, cei doi nu se întâlneau. Dar dragostea lor e de aşa natură încât *trebuiau* să se întâlnească. Iar cu viaţa, biologia însăşi spune la fel : era în ordinea necesară a materiei să apară !

Intelectul spune că e accident, *raţiunea,* că e necesitate.

★

Dac-aş fi întrebat care e cel mai nefilozofic lucru pe lume, aş spune «cuţitul». (Cel mai filozofic, şenila.) Separaţia e dezastrul în filozofie : subiect-obiect, suflet-corp, aci-dincolo, coruptibil-incoruptibil, conştiinţă-existenţă, eu-lume.

Despre cuţit, Kipling. Estrada.

Se poate tăia o pâine, nu se poate tăia un cântec, un adevăr, o iubire.

Iubirea sufletului pentru trup. A eului pentru lume, a Ideii pentru real. Dar a venit Aristotel, fiul de medic. Pot fi tensiuni, dar *înăuntrul* mediului liant.

Chiar duşmănia e încleştare … Dialectica.

★

«Mă minunez de câte ori văd un om bătrân sau o recoltă bogată», spunea Guicciardini, în fața atâtor primejdii…

★

Banul e prin excelență bunul de consumare : *este* doar în diviziune.

★

Logica începe cu definiția, cu spațiul bidimensional. Spațialitatea.

★

Cu «întru» regăsesc ce făcea Hegel din *aufheben*{123} sau Schelling din *bedingen*{124} (v.). Acesta caută ce nu poate fi *Ding*{125}, *Objekt*{126}. Și adaugă : tocmai de aceea nu se poate dovedi «obiectiv» existența acestui *absolutes Ich*{127}, care singur ar fi necondiționat… La capăt, nu există «obiectivitate» !

★

Filozofia este eliberarea de necesitatea naturii, este «sfera libertății», spunea Schelling. Dar dacă, în loc să te adânceşti în libertatea de om, te întorci *asupra* naturii, ca omul de azi, atunci pierzi privilegiul câştigat. Trebuie să-ți *alegi* adversarul şi adversitatea. A face simplă *concurență* naturii (cu obiectele tehnice) înseamnă a rămâne la nivelul ei, depășit totuși !

★

Sânt două feluri de bunuri : unele care se distribuie împărțindu-se, altele ce se distribuie fără să se împartă. Acestea din urmă se numesc valori.

Când un bun de consum se transformă într-unul de însumare, devine o valoare.

Însumarea e şi cu sine (nuanțele distribuirii lui indivize se însumează), este şi a celor ce practică bunul.

★

Tilotama … Totul e ca frumusețea să nu dezbine pe cei doi frați. Să-i unească …

★

Că numai grecii au avut imaginație ? Dar ce admirabilă și modelatoare imaginație a pus în joc mai târziu lumea creștină, transformând o legendă locală în miracol universal și umplând lumea de frumuseți văzute și nevăzute, dar reflectate toate în gând, în viață, ba chiar în artă.

Numai în istorie nu s-a putut exercita imaginația, cum de altfel nu reușise nici cu cetățile grecești. Comunitățile *poartă* cu ele spiritul, dar îl predau insului, persoanei.

★

Toți oamenii au *gânduri.* Când un gând se întoarce asupra gândului devine *idee.*

Mulți oameni au idei. Când un om are o idee unică, devine filozof.

Aufheben. Bedingen (Schelling). Să zicem : «întru».

★

Inteligența aceasta franceză *fără probleme proprii.* Ce strălucire uneori ; ce tristețe întotdeauna (în fr. și Foucault, 1976, *Histoire de la sexualité*{128} I). *Quel éblouissement et quelle tristesse …*{129} și rest.

Ce colaps al inteligenței. (Compară cu orice *Erotikon*{130} antic, spre a nu mai vorbi de Platon : compară chiar cu un *Amour et Occident*{131} al lui D. de Rougemont).

La asta a dus *exactitatea,* Freud, științificul.

(Ca și *Surveiller et punir*{132}, cu închisorile, școlile, cazărmile, suplicii…)

★

Candoarea lui Bâră.

«Am să viu să văd cum faci».

(Am intrat atunci în panică. Dacă avea să vină ? O nesiguranță ultimă și un pic de rușine mă cuprinseră. Cum făceam ? Și făceam ceva ?)

★

Dacă încerci să arăți cuiva cât de absurd este să susții că Ideile lui Platon există în afară, el îți va spune : «A, înțeleg, ele sânt înăuntru». Dacă te grăbești să precizezi că ele nu sânt nici înăuntru, atunci omul se revoltă.

Trebuie să fie sau în afară, sau înăuntru. *«Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée»*. Altminteri, unde sânt ? Dar tocmai asta urmează să-i explici, că n-are dreptul să întrebe : unde ? Dacă întrebi «unde ?», îţi răspund : nicăieri. Şi adaugi : dacă el nu are obsesia simplificatoare a lui «unde ?», îi poţi spune că Ideile sânt totuşi *undeva* : peste tot unde le găseşti. Cum «peste tot» : şi în ceruri şi pe pământ ? Nu, peste tot *unde le găseşti.* Ideea de prieten e în oameni, dacă le afli în ei, este şi în lucruri

După greci — dacă ştii să le vezi acolo ca Empedocle, este şi în ceruri, dacă crezi în cele cereşti, peste tot unde le găseşti, *aşa* cum le găseşti şi *cât* în ele găseşti, dar cu un rest. (Un adevăr matematic nu e nici în afară nici înăuntrul nostru : e peste tot unde e găsit, atât cât e găsit, plus restul, pe care urmează să-l găsească ori nu alţii.) — «Ce rest, domnule ? va spune exasperat interlocutorul. Este asta ori nu e asta ?» Este asta, hotărât este asta : dar dacă nu ştii că mai este ceva pe lângă asta, în *asta*, atunci nu numai că pierzi pe Platon, dar te pierzi pe tine şi lucrurile, căci şi voi aveţi un rest ori de câte ori vă dezmînţiţi spunând că nu sânteţi decât ceea ce sânteţi.

★

Un lingvist, Weisgerber, spune în 1949 (în *Die geschichtliche Kraft der deutschen Sprache*[{133}]) ceva tulburător : că limba *(Deutsch)*[{134}] a dat numele şi conştiinţa poporului german, pe când altele şi-au luat numele de la spaţiu sau de la tribul conducător.

Natur, Macht sau *Geist*[{135}], una din acestea face popoarele şi ele sânt expresia *Geist*-ului, trebuind *să-şi facă loc* în istorie prin el. (E horetita lor !)

La noi a fost natura (arcul carpatic) şi ar putea fi spiritul. Afirmare de putere cu romanii ! De aceea acum, când spiritul nu mai ia expresia folclorică, el e de căutat şi de afirmat în limbă, *întru* ea, în spirit în orice caz — sau n-avem mai nimic de afirmat.

★

Spaţiul românesc

E un spaţiu în care se poate muri. Un spaţiu al extincţiunii. Unul extinctiv. Cultura europeană va putea sfârşi aci.

Dihăniile. Orfeu, Diotima, Zalmoxis. Cloşca cu puii, Ovid, aristotelism. Limbi care dispar. Morminte ce se îngroapă. Şurdeşti.

Capitole

Spaţiul, Timpul, Devenirea, Arcul, Valul ce stă.

Limba. Maramureş.

Nu istorie. Nu cultură. Nu stat.

Primatul posibilului asupra realului. Într-*altfel.*

Pământ primitor. Este român cine a uitat că e altceva.

Aci s-au stins şi poate s-au împlinit : cumanii şi pecenegii, o parte din slavi etc. Pe aci au trecut celţi şi seminţii germanice care aveau să facă istorie în Apus (dar ei n-au lăsat decât Cloşca cu pui şi, spre a exagera, un singur cuvânt, «nasture»). Aci s-au stins Ovid şi aristotelismul, câţiva mari postbizantini sau Antim Ivireanul, împlinit la noi, Cantacuzinii, seminţii de împăraţi, deveniţi români şi ei.

De ce nu s-au oprit aci nici unii dintre cei care au trecut ?

Lipsa Generalului.

Să-i pese fără a şti ce-i pasă.

Pasă-mi-te.

(Dar *bucuria* G-ului la Brâncuşi)

Cele trei ziduri.

La ce duce posibilul ? Dacă aş şti, n-ar mai fi posibil, ci virtual.

Ceea ce mă supără la ei este că n-au ajuns nicăieri, dar pretind că *sânt* undeva.

Inteligenţa lor liberă ia stilul pesimist, dacă nu doar îngrijorat. Dar voi ? N-aveţi nici măcar ideea de libertate.

★

A fi «căzut» dintr-o idee. Sentimentul căderii însoţeşte orice viaţă, poate.

Dar atunci, la capăt, în loc ca tu să povesteşti ideea, te povesteşte ea.

M-am născut… Ne naştem şi noi, ideile, deci *sântem.* Tot ce este e solidar cu pieritorul, ba chiar pus pe lume de el. Dar este.

Dumnezeu nu poate face un bolovan pe care să nu fie în stare a-l ridica, dar oamenii pun pe lume lucruri mai puternice decât ei. Cine nu înţelege asta, nu înţelege istoria, nu înţelege geometria.

★

Spectacolul veacului XX, cu lamentabilul său primat al politicului şi economicului, chiar cu al ştiinţificului gol, este de aşa natură încât *eliberează* cultura de căutarea unor înţelesuri în imediat, ca şi de răspunderea unei filozofii a istoriei. (Ce filozofie a istoriei explică al 2-lea război ?)

Este *evident* că singură lumea valorilor din sânul culturii poate spune ceva omului şi poate calibra lumea.

(Germanii, iudeii, grecii…)

★

Când compunerea obţine o simplitate nouă, se petrece o devenire întru fiinţă. (De pildă, când substanţele chimice obţin *viaţa.* Fulguraţii. Precipitări (Leibniz)). Evoluţia nu e de la simplu la compus, ci de la simplitatea originară (care era complexă !), prin compunere, la noi simplităţi. Ritmul simplului dă istoria, ca şi numărul.

Chiar compunerea materială poate da simplităţi noi. De pildă, *casa.* Iar casa nu e compusă din cărămizi, căci ea apare ca o fulguraţie, cu simplitatea ei nouă. În schimb, acum, cărămizile apar ca fiind compuse din casă.

Simplitatea nouă se întoarce asupra elementelor componente şi arată că *ele* sânt compuse (nu doar componente).

★

Ritmul istoriei, în gândirea filozofică. Simplitatea *elementului* presocratic (care dă compunerea lumii) ; simplitatea *cunoaşterii de sine,* cu Socrate, a *Ideii,* cu Platon, a *formei,* logice şi substanţiale, cu Aristotel, a *subiectivităţii,* cu creştinismul, a *divinului,* cu filozofia medievală, a *naturilor simple,* cu Descartes, a *percepţiei şi reprezentării,* cu empiriştii, a *monadei* cu Leibniz, a conştiinţei *transcendentale* cu Kant, a *Eului* cu Fichte, a *Spiritului,* cu Hegel.

Pulsaţiile istoriei.

★

Sântem toţi nişte valeţi. Tu ce idee ai drept stăpân ?

★

Ce de non-elefanți pe lume ! spunea un logician. Ce de non-spirite.

★

Se face prea mult caz în logică de paradoxul cretanului care declară că «toți creținii sânt mincinoși». El apare chiar drept prototip al paradoxelor logice. Dar nu e unul cu-adevărat !

E o deosebire între *spusa* cretanului și *spunerea* lui. Dacă o spune altcineva, spusa e perfect adevărată. Faptul că o spune cretanul e exterior spusei și altceva decât ea. Numai spunerea lui e mincinoasă, nu și spusa. Deci : minciună în faptul de a spune, adevăr în ceea ce se spune. Unde e paradoxul ?

În schimb, câte un alt paradox este *așa* în conținutul lui, și oricine l-ar rosti îl lasă paradox. Așa e întrebarea medievală : «Poate Dumnezeu face un bolovan atât de greu încât să nu fie în stare a-l ridica ?».

★

Am făcut unul atât de greu, încât să nu-l pot ridica. Dar e bolovanul *meu,* așa încât nu-mi rămâne altceva de făcut decât să încerc.

★

1979

Problema grea în viață este să înfrunți răul și să ocolești binele.

★

Traducerile. Pentru proză științifică, critică și proză sânt suficiente. Pentru poezie și filozofie, nu.

Incultura pe care au adus-o la noi traducerile, scutind de limbi și de investigația altor culturi…

Am tradus eu însumi și militat, contra altora, pentru traduceri. Dar pentru exercițiu în sine și pentru limbă, nu pentru satisfacerea nevoilor culturale mai înalte.

Siliți să învățăm alte limbi, cum eram, am fost în câștig și am adus un câștig culturii noastre.

★

A nu trăi prin delegaţie — cel puţin undeva în omenesc. A duce cunoaşterea, experienţa de viaţă, omenescul până la capăt *acolo* unde ţi-e dat.

(N-am vrut să trăiesc prin delegaţie în materie speculativă…)

★

Logica lor e una a *conjuncţiei.*

Nu există şi una a prepoziţiei ?

(*Şi, sau* sânt mecanice, nu logice.

Doar *dacă… atunci*).

Dar *deci ? pentru că, totuşi,* nu sânt logice ?

Cu prepoziţia intri în substanţa propoziţiei, rămânând în formal. Deci nu legare *exterioară* de prepoziţii. Nu logică a extensivului.

Ar fi o logică a intensivului, dar formală încă !

Toate prepoziţiile ţin de *întru.* Şi toate au o spaţialitate prin *întru,* ce nu are !

E spaţializatorul nespaţializat.

Cu «dacă… atunci», *timpul* logic.

Deci : o logică a *spaţiului,* cu prepoziţiile, una a timpului cu *conjuncţiile* — şi altele decât condiţionale ! Consecutive, finale, cauzale…

★

Logica aristotelică şi a modernilor ţin de «a fi în» (dacă α e în β şi β în γ…)

(Sau cu teoria mulţimilor şi apartenenţa la moderni.). H. Poincaré : Dacă 2 soldaţi fac parte dintr-un regiment şi regimentul dintr-o divizie…

Dar o carte e *întru* o bibliotecă, nu *în.* O rotiţă de ceas e *întru,* nu *în* ceas.

★

Animalul are exactitate. Omul începe de la adevăr. Dar şi oameni ai exactităţii există, căci ea se poate substitui adevărului, pe când acesta suferă când nu e cu exactitate.

Nu numai în opera lui Platon, dar în viaţa lui apare limpede tensiunea dintre exactitate şi adevăr (Siracuza, cartea X a *Republicii, Legile.*…).

★

Inducţia nu e asigurată ? Dar în «experiment» îndeplinirea anumitor condiţii face ca *un singur caz* să ducă la lege.

Nu există echivalent al experimentului în alte planuri de cunoaştere ? Faptul de-*a fi întru* nu asigură că un caz duce la lege ?

(Sau ca inducţia prin recurenţă a lui H. Poincaré.)

În *a fi întru* totul e inducţie. De la întreg nu deduc partea, dar de la parte pot induce întregul.

Întregul e mai slab şi mai ignorant decât partea. Dumnezeu ştie mai puţine despre noi decât noi despre el ?

★

Nu există decât o problemă de metodologie logică : inducţia. Cum ne ridicăm, de la unul sau câteva cazuri, la lege. *Ridicarea la lege.*

Fără «întru» (*intro !*{136}) ridicarea nu are înţeles decât mecanic (inducţie «completă»), matematic (recurenţă), probabilitar sau, poate, de sistem (teoria sistemelor) şi, mai larg, organic (Cuvier). Dar ultimele nu sânt de fapt inducţie, ci reconstrucţie a unui real. Nu ajung la *lege*. «Întru» înţeles formal ar putea da legea. Şi va fi legea care se face şi devine cu aceea ce se determină întru ea. Adevărurile lucrătoare.

«A fi întru» aşează lucrurile şi reaşează legile. (Descoperirea lui Hegel a fost că legile devin, Spiritul devine. Dumnezeu e silogism !)

★

Intrăm tot mai mult în timpul logic. Nu mai avem prezent : doar trecut şi viitor.

★

Tot ce e real e raţional ? Nu, tot ce e real *încearcă* să fie raţional, dar nu reuşeşte întotdeauna. Există şi neîmplinire de fiinţă … (Asta deosebeşte gândul [meu] de al lui Hegel !)

Deosebirea de Hegel. Plus «înfăşurarea». Plus dialectica tematică, în cerc. Plus *ethos*-ul orientării. Plus inductivitatea, umilul.

★

Nu orice gol e o deschidere. Sânt goluri închise şi goluri deschise, parcă. Dacă n-ai citit încă pe Goethe, dar înţelegi că va trebui într-o zi să-l citeşti, golul e deschis. N-ai fost la Florenţa şi n-ai să mergi poate niciodată. Dar existenţa Florenţei este un gol deschis în tine.

Aşa e şi cu lucrurile. (Sântem în ceasul culturii, când se întâmplă o răsturnare : nu mai înţelegem ştiinţele spiritului prin cele ale naturii, ci invers, înţelegem lucrurile prin spirit, fără a antropomorfiza neapărat.) Sânt multe goluri în ele, dar golul de fiinţă este deschis. Fiecare lucru ar trebui să *fie* cu adevărat ; dar el pâlpâie doar şi se stinge.

Nu orice ignoranţă e deschisă, chiar prea puţine. Dar cele care sânt, *sporesc* cultura şi lumea.

★

Primatul posibilului asupra realului. A ajuns raţiunea în situaţia naturii naive (puful de păpădie). Dar înseamnă că a ajuns viaţă. În nesiguranţa ei.

★

Plăcerea este doar în mijloace !

Este comentariul sensibil al mijloacelor *rafinate* de-a atinge scopuri *fruste* (osmoză în cazul respiraţiei : preschimbarea printr-o pieliţă a oxigenului cu puţin bioxid de carbon ; sau pătrunderea glucidelor şi proteinelor în sânge …).

★

Moartea zeilor ; aşa cum au murit zeii greci (prin degradarea substanţei în subiect), cum se stinge divinul creştin (prin istorism şi pozitivism, sau degradarea istoriei), riscă şi Logos-ul matematic să piară : îl preia maşina.

★

O istorie a lumii : necesitatea (Orientul), realitatea (grecii), posibilitatea (modernii).

★

Cum cunoşti ce nu cunoşti ? Recunoscând.

★

Matematicile nu au predicate. O vorbire fără verb. Sau doar verb ? Ce ține loc la ele de predicat este egalul sau relația.

★

Teoria mulțimilor vorbește despre individualuri și colecții… Teoria colecțiilor de indivizi. Nicăieri nu apare generalul (biblioteca definitorie : de preocupări, de epocă etc.). Ceea ce lipsește în matematici e generalul. Abstractul nu e general.

Nu matematici ale mulțimilor, ci ale diversului. Sau matematici ale inegalului.

★

Cunoașterea e ridicarea cugetului la general, creația ridicarea *lucrurilor* la general.

Neavând general, matematicile n-au cunoaștere.

★

Individualul (pomul acesta) nu are contrariu. Dar are *contradictoriu.* Și nu contradictoriu nedeterminat (cum era la Wolff), ci anumit.

★

Nu fă altuia ce nu ți-ar plăcea ție. Fă altuia ce ți-ar plăcea ție. Fă altuia ce i-ar plăcea lui.

★

Descrierea nu se deosebește de *definiție.* Doar că în loc de 2 dimensiuni are n. Spațiu. *Individuum non est ineffabile*[{137}], ci n-dimensionat (vezi mai jos).

★

Logica și matematicile în care s-au cufundat ele dau formele abstrase, conexiunile și procesele lor. E nevoie de o *logică a formelor împlântate.* A întru-chipărilor, nu a formelor ce in-formează.

★

Există părţi ale unui tot (finit) şi părţi a ceva ce nu e un tot (fiind infinit).

Acestea au alt statut de realitate !

Dar ele caută şi inventă neîncetat «toturi».

★

Început pentru Logică

Să facem o reducţie fenomenologică ; să punem sub îndoiala metodică tot ce s-a numit şi se numeşte astăzi logică.

O disciplină ca o «logică nouă» având la bază calculul propoziţiilor, care e la fel de bine calculul bolovanilor ce se antrenează în cădere, calculul *boule de neige*-ului{138} sau calculul conectării oricăror elemente şi termeni, ce duc la operaţiile maşinilor de calculat ; o disciplină, pe de altă parte, având la bază principiul contradicţiei înţeles ca : p şi minus p = 0 (ceea ce seamănă cu vorba lui Schopenhauer : dacă pui doi lei într-o cuşcă, ei se mănâncă unul pe altul şi dimineaţa nu găseşti decât cozile), o asemenea disciplină nu e logică. Sau, vorba unui mare logician, Church : ea este o disciplină matematică şi nu are nimic de-a face cu gândirea, cu logos-ul.

Rămâne logica lui Aristotel. Ea a străbătut veacurile, a fost singura logică, după opinia lui Kant, este admirabilă, — şi nu este decât ce este. S-o «reducem» şi pe ea şi să ne punem problema : ce poate fi şi cum poate arăta o disciplină care rămâne să fie închipuită, căci lipseşte culturii noastre, să-i spunem «logica» ?

(O *vână* logică) Toată cunoaşterea şi toate ştiinţele pleacă de la o mirare, se ştie : mirarea că există un domeniu, astronomic, mineral, vegetal, animal, uman, în care apar *regularităţi* şi legi. Mirarea logicii este însăşi legitatea din orice domeniu (ordinea). Cum e cu putinţă ordinea ? Ce este ordinea, înlănţuirea, conectivitatea ?

(Orice conexiune se face înăuntrul unui orizont, al unei situaţii.)

Înaintea conjuncţiilor sânt prepoziţiile.

Situaţiile dau *câmpul.*

Câmp logic. Situaţii logice. Nu doar gândirea, dar o conectivitate inteligibilă gândirii (asimilabilă ei).

★

Întrebarea e dacă individualul (şi partea) pot lărgi generalul (şi întregul). Dacă îşi educă stăpânul. — Doar cu *întru* … (Ce spune existenţialismul că e la om, e peste tot.)

★

Matematica e liberă. Logica nu este.

★

În loc de adunare ei au relaţie. $r + s = t$ devine R (*r, s, t*). Dar pui pe acelaşi plan lucruri din planuri diferite şi uduci în acelaşi timp lucruri desfăşurate în timp logic ! Căci *t* e ulterior, neştiut, căutat. Apoi, *r* şi *s* sânt la fel ? (Când aduni pe *1* cu *1* …)

★

Cu silogismul *sexuat* ei fac acum o propoziţie omogenă : Dacă …

Absurdităţile lor :
1) Principiul contradicţiei $p.\bar{p} = \Phi$
2) Implicaţia materială ($F \rightarrow W$)
3) Implicaţia formală (orice $W \rightarrow W$)
4) Echivalenţa (Vezi Freytag-Löringhoff)
(Totul mecanicist).

★

Deosebirea dintre nava cosmică şi Arca lui Noe. Doar G-uri acolo. Aci I-uri şi specii.
(Ce predai în fiecare ?)

★

Cum se naşte formalul, prin *lărgire*, rarefiere (extensiune) sau prin *contracţie* (densificare) din câmpuri ? — Prelogicul …

★

Prelungirea vieţii ? Doar *sporul* ei interesează (al facultăţilor), nu prelungirea ei ca atare.

★

Între descriere şi definiţie nu e o deosebire de natură. Numim definiţie o descriere cu două dimensiuni. Atunci şi descrierea intră în *spaţiul logic*, astfel că logica are dreptul să anexeze istoria, romanul, relatarea pură şi simplă, în speţă o imensă parte din domeniul comunicării. În spaţiul logic este captat individualul — aceasta a fost şi poate este marea problemă. Iar *individuum non est ineffabile.* Logica ar putea fi ştiinţa captării individualului prin dimensiunile lui generale.

(«Cu cât îmbătrâneşti şi te maturizezi, cu atât te interesează mai mult faptele», vorba lui Schiller.)

Totul e ştiinţa individualului sau a situaţiilor individuale (a mărului ce cade, a mişcării lunii, iar nu a gravitaţiei).

«Nu există ştiinţă a individualului la Aristotel», s-a spus. Dar e în *vederea* individualului.

★

De ce am cunoaşte legi ? — Dar individualul nu rămâne ce este. E de la început I—G, cu tendinţa de-a deveni Universal concret (ca în «experiment», cu un singur caz ; ca în viaţa spiritului).

Toată problema inducţiei ar putea fi : obţinerea universalului concret.

Dealtfel, logica nu e a deducţiei, ci a inducţiei, dar în sens neempirist.

★

Ceva face «clic» şi este. N-a făcut şi nu este (ca în atâtea vieţi de oameni).

Explic clicul : conversiunea D-urilor !

Oamenii numesc asta «fericire». Dar ştiu ei exact ce spun ?

★

Claudel despre «baltă».

sau : ce înseamnă cultură pentru un scriitor.

balta : stagnare, oglindă, neant, tezaurizare de sine, reținere, depunere, osândă, excomunicare, ca evreii ce au păstrat pentru ei făgăduința.

Un element *aparține* unei mulțimi ? sau este mulțimea ?

★

Ideea de masă e mai săracă decât masa reală. Cea de om, mai bogată.

★

«O întrebare are sens, dar nu e gând, căci ființa gândului e adevărul». (Frege)

Dar ființa gândului e sensul, problema, presupunerea, căutarea !

Și ce sens frust au ei pentru adevăr : exactitate !

Tocmai întrebarea e «gândul» !

★

Ce e grav în cinematografie e că lipsește posibilul. Vezi *totul*, cu ea. Are toate «posibilitățile», deci nu posibilul.

★

De ce calcul «propoziţional» ? Propoziția nu e luată într-o limbă, cum este, ci drept unitate brută. Dar ar putea fi orice :

calculul semnalelor …

★

Trebuie o logică în care contradicția nu desființează, asta e tot.

★

«Tout finit par une chanson»[{139}] — s-a spus. Nu, totul sfârșește într-o logică. Înțelepciunea și gândul de pe urmă ar vrea să desprindă logica, articulațiile, structurile, formele din întâmplări și lucruri. Din gelatina vieții.

★

Cuplul unic (de maimuțe) originar și incestul necesar (*Aventura geneticii*, 250). Reducerea cromozomilor de la 48 la 46.

(Cum se apropie de păcatul originar.)

Definiția speciei : o populație care nu schimbă gene cu altă populație … (266).

Evoluția prin mutațiile genice (accidentele).

★

Nu Unu și Multiplu e problema interesantă, ci Unu și divers *(hen diapherómenon)*.

★

Te uiți la oameni : au deschidere (sânt siliți să se deschidă spre toate), dar prea des n-au *închidere* ce se deschide, deci nu sânt. N-au nucleu spiritual în viață, n-au specialitate în cultură, nu «aparțin» și nu pleacă de nicăieri.

★

Logica lor *nu* e o logică. E o metodică, combinatorică. Nu vertebrează ce este. Vertebrează pur și simplu.

Logica lor merge înainte, nu de-a-ndaratelea. Aceasta le e fatal.

★

Transformarea în mediu intern : regele indian care cerea să se pună covoare peste tot, iar înțeleptul i-a pus lui la picioare… tancul.

★

Ce bucurie pentru umanitate și electricitatea aceasta, ce joacă, dar și ce «principiu» al lucrurilor. Ceva care se mișcă și curge, un fluid domestic, pe care-l putem capta, combina și aparata în toate felurile, cu sârme, sârmulițe, bobine, conductori, răuconductori, semiconductori, stăpânindu-l tot timpul, folosindu-l, calculând, speculând și, până la urmă, obosiți, punându-l să gândească și acționeze pentru noi. Niciodată omul n-a avut o asemenea jucărie în mână. De aceea, de un veac parcă nu mai știe de altceva.

Bucuria apei și a focului laolaltă. Elementele. Electricitatea, acest non-lucru. Raza, fascicolul de raze.

★

Între o statuie și o icoană e deosebire de ordin, în sens pascalian. O statuie ține de lume, o icoană transcende lumea. (Berilly, p. 184).

(Dar icoane, nu tablouri !)

★

Invidiem cei 1500 ani (cam cât a ținut oracolul de la Delfi) de cultură greacă. Dar ce admirabili sânt și cei 1500 ani de cultură europeană. — *Imaginație și mit ?* Ce uimitoare mitologie nu s-a creat în jurul legendei christice, ca o desfășurare de imaginație care nu era laxă, bogată doar din bogăția naturii și a fenomenelor naturale, ca la greci, cât din bogăția unei singure situații umane din care a putut ieși un univers de mituri și sensuri. Copilul născut în iesle. — *Speculație filozofică ?* Dar iată una care nu mai trebuia făcută împotriva mitologiei proprii, ca la greci, ci putea fi întreprinsă în prelungirea ei, cum s-a întâmplat întâi cu speculația teologică a Părinților răsăriteni, apoi cu marea filozofie de după Renaștere, ba chiar cu știința noastră, dacă trebuie să credem pe unii istorici ai științelor. — *Creație artistică ?* Dar cum să pui mai jos arta născută din aceeași unică legendă christică și apoi prelungită în profanitate, față de arta mitologiei grecești ? Și să uiți muzica ? Sau mai ales să uiți arta adâncă a icoanei și sugestiei infinite, față de sculpturalul grec rămas în finitudinea lui ?

Și *pe urmă,* oricum s-ar fi născut ele, sânt *științele acestea,* pe care grecii nu le-au putut da decât în matematicile de început, ele însele științe ale formelor regulate și ale nemișcării, în timp ce modernii au dat matematici ale deformărilor, ale variației și ale mișcării, laolaltă cu aplicarea lor la atâtea domenii de realitate. Științele acestea nu sânt ele o teribilă noutate față de greci ? Iar tehnica însăși, banausică la greci ca și în ea însăși, ce miracol nu devine ea cu câte o invenție (care invenție anume de fiecare dată, ar fi demn de cercetare pentru istoricul științelor), care scoate din banausic totul și duce la *revoluție tehnică,* una astăzi de natură să mute omul însuși din așezarea sa *(la machine à lire les pensées…).* Dar conștiința *istorică,* istorismul, luciditatea, transfigurarea devenirii și sorții pentru om și chiar rest a unei deveniri întru ființă ?

Cum ne putem subestima atât ! Că n-avem armonia lor, e adevărat. Dar o căutăm la altă scară, și asta ne proiectează altundeva decât în Olimpul lor.

★

Am văzut o desăvârșire fără săvârșire : locuința ideală a unui om. Mi s-a părut un context fără text.

Aşa căutăm toţi : să creem contexte (case, vieţi, rânduieli potrivite) fără să mai avem un text pentru ele.

Aşa cum logica, sintaxa, regia, matematica, cinematograful, scriitura fac contexte fără text, aşa sântem mânaţi cu toţii să facem. Dar *textul îşi face singur contextul,* inversul aproape niciodată.

Mă îndur de cine mă îndur.

În fond, toţi se ocupă să creeze contexte, dar nu texte.

Banul, contextul prin excelenţă (nu pentru nevoie, doar).

★

Viaţă prin delegaţie… Toată problema este *unde* nu înţelegi să trăieşti prin delegaţie !

★

Am încercat să-mi explic cum, după cel puţin 7 000 de ani de luciditate, oamenii nu se împacă cu ideea morţii. Cred că se întâmplă aşa pentru că *nu sânt împăcaţi cu viaţa.* O viaţă trăită cu sens are început şi sfârşit. Oamenii însă trăiesc cum se întâmplă, neconducându-şi viaţa către un capăt firesc. De aceea, nu numai că refuză ideea de sfârşit, dar ar merita să nu sfârşească. Veşnicia e pentru ceea ce nu *este.*

(Te uiţi la ei cum aşteaptă să se întâmple ceva. Ce ? Aşteptaţi mai departe. Fie-vă zeii buni şi lase-vă veşnic acolo unde sânteţi, căci mai departe tot nu veţi ajunge.) (Ca Tythonos, care ceruse nemurirea, dar uitase a cere şi tinereţea.)

★

Care sânt zeii lor : Wittgenstein şi Gödel. Negativitatea însăşi — dar una care nici nu sperie (ca antinomiile lui Kant), nici nu duce mai departe (ca antiteza lui Hegel !).

★

Nu tot ce există *este,* aceasta trebuie spus împotriva lui Hegel. Fiinţa în lucruri are modalităţi, de la nefiinţă prin modulaţii ale fiinţei la fiinţă.

★

Hegelieni fiind fără să ştie, modernii acreditează orice viaţă şi credinţă (trebuie salvat şi menţinut în viaţă totul), aşa cum autorizează democratic orice

ins şi comunitate.

Dar dacă trebuie salvat şi autorizat totul, nu trebuie şi validat. Trebuie o *medicina entis*{140}. Exişti, dar nu eşti.

★

Subiectivismul modern ? Dar totul înseamnă trecerea mediului extern în mediu intern.

De la Kant, cu transcendentalul, începe această extraordinară conversiune, care face ca subiectul să *fie* lume. (Şi idealismul german, cu Eul şi cu Absolutul = subiect al lui Schelling sau Spiritul lui Hegel, şi închircirea subiectivă a individualităţii, şi istorismul sau chiar economismul până la relaţiile de producţie, şi Husserl cu ego-ul transcendental, şi Heidegger cu *das In-der-Welt-sein*{141}. Sau chiar ştiinţa cu indeterminismul, realul ca spirit ul lui Weizsäcker, cibernetica şi teoria sistemelor, cu «subiectivitatea» lor).

De ce contează la moderni individul ? Pentru că nu mai e simplu individ.

★

Ce aduc, într-o comunitate, cultura şi civilizaţia ? Aduc o extincţiune a creativităţii difuze, în favoarea uneia limitate, deci restrânse. Limbile sărăcesc.

Dar aceasta creează răspunderi agenţilor de cultură. De vreme ce ei sânt împreună purtători ai acesteia, trebuie să aibă creativitate. Folclorul nu mai e activ ; dar autorul poate rămâne simplu autor ?

Ca în matematici, unde ordinea pusă în lume lasă loc junglei proprii, cultura restrânsă trebuie să dea curs liber creativităţii spre a suplini tot ce s-a pierdut. Dacă «lumea are mai mult geniu decât mine», al lui Goethe, ar fi adevărat, atunci ne rătăcim în lumină.

De aci *exacerbaţia* culturii de astăzi (non-sens, absurd, artă abstractă). Dar şi stimulentul ei posibil.

★

Toată gândirea filozofică a căutat să înţeleagă lumea şi s-o explice, pe cât posibil, fără rest. Aceasta s-a şi întâmplat, la «capătul» ei, cu Hegel («Tot ce e real e raţional»). Căci întreaga orientare era dominată de : este sau nu este, are sens ori nu are, este raţiune în lucruri ori ele sânt oarbe.

Mi-a venit în minte (poate pe linia modulațiilor ființei) să spun : există și rebut, neîmplinire, eșec de ființă. Nu tot ce e real e rațional, are raționalitate. Nu tot ce este are sens, chiar dacă nu e străin de sens. Nu tot ce există este — și atunci am conceput o *medicina entis.* În numele ei, trebuie să vezi ce este în carență și ce poate duce la o împlinire, sau ce anume înseamnă împlinire ontologică. Zone întregi de neființă secundă sau de simili-ființă sânt pe lume. Filozofia spune lumii ce e bolnav și ce e sănătos în ea.

★

Totul e salvat deci, și firul de păr are o Idee, la Platon, și firul de praf o raționalitate (subiectivitate) la Hegel, ca orice neînsemnat eveniment pentru rațiunea istorică.

E drept, și acum ființa nu e fără nici unul din cele ce sânt. Dar căutând-o prin cele ce sânt, se poate vedea că acestea nu sânt uneori decât neîmpliniri de ființă ; că așadar nu totul se salvează, ci drepții trec de partea drepților, pe când ceilalți cad în focul Gheenei.

★

De aceea filozofia rămâne nesoteriologică. Cei care încearcă să edifice în toate sensurile, de la Plotin sau toată filozofia orientală la edificarea și mântuirea politică, sânt terapeuți numai. Filozofia nu vindecă, doar vede sănătatea, acolo unde este, și-i dă numele.

★

Ce am învățat de la limba română e că nu totul este, având încă *un statut de ființă.* Sânt și neîmpliniri (n-a fost să fie, era să fie), blocări, aproximații (ar fi să fie, va fi fiind) sau iminențe (este să fie).

Într-o privință e mai greu poate să găsești un sens de ființă valabil și pentru ce este din plin și pentru ce nu este decât pe jumătate.

Filozofia trecută n-a operat cu o ființă înjumătățită, aproximată doar. Când Platon se întreabă dacă nu cumva și firul de păr are o Idee, el subînțelege : *sau* totul are o Idee, *sau* nimic nu are. Când Hegel spune că tot ce e real e rațional, implică și el un sau-sau. în general — zic ei — dacă este aparență în lume, atunci totul este aparență ; dacă lumea aceasta *este,* atunci este întreagă.

Mi s-a părut, cu limba română, că trebuie încercată o Judecată de Apoi asupra lucrurilor. Ontologia ar fi această Judecată de Apoi. Trebuie deci un sens (model) al ființei care să opereze și pentru împlinire și pentru neîmplinire.

★

«Totul e trecător», ce regretabilă vorbă ! Firește că e trecător [șters: mai ales dacă e și împlinitor], dar întrebarea e *cum* trece : cu o împlinire, sau fără ?

★

Prepoziționalitatea e poziționalitatea. În ea însăși poate fi redată doar de ceva ca muzica. Simfonii ale lui *cu, fără, peste, prin* … Sfârșitul lui *Tristan și Isolda* este un comentar pentru *întru.* (A fi întru extaz, moarte, iubire, acolo…)

Este ahoretie, în «întru» (nu sânt determinații noi !).

★

Ce e *Stimmung* la Heidegger ar fi prepoziționalitatea la lucruri și om.

★

După Schopenhauer, desăvârșirea unei științe e de a avea cât mai multe *subordonări* și cât mai puține *coordonări.*

La om, poate invers. Ori o singură mare subordonare (către sinele lărgit) trebuie să-l pună în coordonare cu tot restul.

Chiar un gânditor mediocru ca Schopenhauer percepe mai bine decât logica modernă că știința e o chestiune de subordonare și nu de coordonare. Logica alege în chip surprinzător 2 conjuncții de *coordinare* («și», «sau»), care de fapt nu sânt particule logice, ci doar mecanice. Cu ele nu se poate face decât mecanicism logic (logica propozițiilor !). Dacă n-ar fi conjuncția de subordonare «dacă … atunci…».

Și dealtfel logica nu explică «logic» de ce acestea ; de ce numai ele, nu și conjuncțiile subordonatoare de *cauză, consecuție, concesie.* Schopenhauer avea instinct mai bun, în subiectivismul lui !

★

O rotiță de ceasornic nu e *în*, e *întru* mecanismul ceasornicului.

Cu atât mai mult un organ, un membru, o parte a întregului viu. (Dar nu orice «întru» e al holomerului. Rotița, nu).

Organizație, sistem, organism (Logica colectivelor). Logica întregurilor. Logica integrărilor.

★

Ce lovitură stranie dă Heidegger lumii contemporane ! Într-un ceas când nimeni nu mai crede în cuvânt și limbă, ci în comunicare și limbaj, el spune totul (tehnică, de exemplu) ca și altceva prin cuvinte, ba încă prin cuvintele *sale*.

★

Ce mă încântă totuși, în destinul acesta lamentabil în fond, este că n-am făcut ceva *vroit*, decât firește exterior. Nici cuvintele nu le-am cultivat sub sugestia lui Heidegger, ci de la sine, nici la structura logică nu ajung prin cineva ; căci Hegel, Heidegger și chiar Platon nu m-au învățat să ajung acolo, cu atât mai puțin dexteritatea logică a modernilor (stângăcie speculativă), inclusiv cea a lui Aristotel, care nu m-a cucerit niciodată.

★

La Heidegger, ca și la indieni, lipsește spiritul obiectiv, lipsesc suflările, dihăniile, elementele. — Ei merg direct către Tot.

★

p. 53 *«The land that is nowhere, that is the true home»*[{142}] (din *The secret of the golden flower*[{143}], secolul 18 chinez). Action through non-action[{144}].

★

p. 73 : Cele 5 comandamente budiste : 1) *not to kill* 2) *not to steal* 3) *not to commit adultery* 4) *not to lie* 5) *not to drink and not to eat meat.*[{145}]

★

Evola, *Yoga tantrique*, p. 21 : «Respirația și sexul sânt considerate ca singurele două căi încă deschise omului din Kali Yuga …»

Totul cade — sau rămâne empirie spirituală — în tehnicile Orientului, dacă antropologia ştiinţifică obţine «centrele», «curenţii», «câmpurile», dominanţele şi controlurile.

★

Ca la Hegel (începutul *Logicii*) în fond, drama lui Heidegger este că are G-ul gol, fără D şi I.

★

Dar el a readus pietatea.

★

N-a înţeles «subiectivitatea» modernilor, căci n-are spirit obiectiv, element, *the big animals*. Doar *The very big animal*.{146}

★

A holba. (A sufleca.) Nu poţi holba decât ochii. Pe când *a iubi* poţi orice : florile, oamenii…

Aşa sânt şi oamenii : monovalenţi/monosemici (membre, sclavi), polivalenţi/polisemici sau chiar holosemici, ca acest phil — al grecilor ce putea fi şi *philechtria*{147} !

★

(Îmbinare. Ce biografie are ?)

★

Ce vrea astrologia ? Să determine spaţiul logic în care este prins un ins uman.

★

Nietzsche, Heidegger şi atâţia pun în discuţie metafizica europeană a *Seiend*-ului pentru că joacă pe «tot ori nimic». Nu vor să vadă *precarităţile* fiinţei şi atunci acuză tematica ei.

Criza e înnăscutul precarităţilor (care pot fi şi benefice, dar cu excesul lor sfârşesc prin a fi malefice). O *medicina entis*, despărţind ce este şi ce

doar pare să fie, ar tinde să pună ordine în lucruri, *recunoscând* dezordinea, dar neatribuind-o metafizicii, cât lipsei unei drepte metafizici.

Nu *tot* ce e real e raţional. Aci a stat excesul lor şi vinovăţia veacului, nu în problematica fiinţei.

Ca logica de azi, care dintr-un simplu capitol al logicii (cel aplicat conectivităţii matematice) vrea, după secunzi, să fie Logica, la fel metafizica, după secunzii ei care au fost apologeţii ştiinţei, a sfârşit prin a fi Metafizica pentru cei ce n-au vrut s-o gândească sau, gândind-o (ca Nietzsche şi Heidegger) n-au vroit s-o redreseze dinăuntrul ei, aşa cum este ea.

Ironia face ca Heidegger să pornească la fel ca metafizica pe care o condamnă : de la un *Seiendes*{148} şi apoi de la element (limbă) !

★

Lui Heidegger, ca şi gândirii indiene, le-au lipsit arheii.

★

Mizeria comerţului. Ce era commerciul altădată !

★

(Teama de «castrare» m-a însoţit toată viaţa. O riscam cu *istoria* filozofiei, cu *străinătatea* prelungită şi creaţie în limbă străină, cu o *masterizzia*{149} de care dealtfel nu eram capabil ; erudiţie — însuşirea unei limbi — cu *profesoratul* (ba chiar cu *discipolatul*). Le-am ocolit pe toate — cu ce rezultat ?)

Cele 5 fugi ale unei vieţi, sub iluzia creativităţii.

★

(*Das Anwesen* = proprietate. Θύαία{150} ?)

★

Românescul este încă *element.* Heidegger spunea că românii sânt în ontic, nu în ontologic !

★

A fi în, ε. A fi întru, ←

★

Orice meșteșug și îndeletnicire sânt pline de inducții : faci așa, și nu e bine ; fă așa că e bine.

Când încep deducțiile ?

★

Orice filozofie sfârșește la o platitudine : Platon la Adevăr, Bine, Frumos ; Kant la intelect-voință-sensibilitate (sentiment) ; Hegel la Dumnezeu-om-natură.

Sfârșește și această biată încercare la o platitudine : trup-suflet-spirit. Ființa are trup, are suflet, este spirit…

★

Din Augustin :

Et ecce, Domine, intus eras, et ego foris.

Nam ego, in illo puero, praeter delictum nihil habebam (Despre Adeodat).

(Ama et fac qaod vis.)

Nescio quid horrendum …{151}

★

Ca să scapi de realismul Ideilor trebuie să treci la idealismul lor (Kant, constructiviștii în matematici, intuiționism, azi Erret Bishop, matematician din California), Ideile, arheii sânt totul.

★

Ce fără sens e vorba lui Kronecker : «Dumnezeu a dat numerele întregi, omul a făcut restul». Dar, sau Dumnezeu a dat toate închiderile ce se deschid, sau numărul nu e decât una din ele, felul de-a fi al oricărei realități cu statut ontologic.

(Peano cu 0 și 1, plus legea de recurență îmi pare și el de neînțeles. Dacă n-aș pune o *bază*, atunci ar trebui să dau pentru *fiecare* număr un nume.)

★

Cultura e *între* logică formală și hermeneutică (materială), Hermeneutica pentru acel *Folgerichtigkeiten*{152} care sânt unice. Logica pentru cele cu

sens general şi ce pot fi formalizate.

Primele arată pe *a fi* ca formă (a-şi atinge forma), cele logice, formele în înlănţuire.

Primele, imprevizibile şi *post rem.* Cele logice, *ante rem*[{153}].

Şi la unele şi la celelalte «formă» e modelul ontologic.

★

Dacă aş şti cu-adevărat că există milioane de români care ar fi gata să vadă (ca sovieticii) ţeasta lui Eminescu, dar nu există câteva mii care să vadă ce era în ţeasta lui Eminescu, atunci ducă-se de-a berbeleacul neamul acesta în neantul istoriei.

★

Cele 3 forme logice clasice : concept, judecată, raţionament, apar permanent ca *forme de cultură*, dar nu în ordinea aceasta.

Judecata e cea mai uşoară şi la îndemâna oricui (judecată de gust, apreciere, critică, constatare, de fapt, de drept etc.) ; mai greu e raţionamentul, syn-logismul : înlănţuirea argumentată, desfăşurarea raţională, *la chaîne de raisons*[{154}], respiraţia lungă, orizontul ;

şi cel mai greu e conceptul care, odată obţinut, trece dincolo de satul tău.

Rămâne în orice caz în sat şi în vremi cel care nu se poate ridica dincolo de judecată, moraliştii, chiar Nietzsche ; sau, la noi, Nae Ionescu, Călinescu, Emil Cioran, toţi criticii, Al. Paleologu …

Hegel şi Platon nu au obţinut doar concepte, ci Conceptul, respectiv Ideea.

Apar şi ca *tipuri umane* : omul judecăţii, al «silogismului», al conceptului chiar (direct, intuitiv, sau elaborat, speculativ).

★

«Tată, eşti un personaj care mă intrigă.»

★

Rafael pictorul a greşit : Platon trebuia făcut să arate cu ochii în jos, în timp ce Aristotel să arate în sus, spre abstract.

Aristotel a blocat definitiv (logicul) o parte din umanitate în abstract. Kant are dreptate : de la Aristotel *spiritul* logicii e neschimbat. De ce ?

Pentru că nu e o logică în spirit (una a realului), ci una în abstract (una a formelor goale).

★

Să nu *vrei* (nimic determinat). Primejdia voinței în viața spiritului.

Aș spune ca la Heidegger ; voința (frica) de ceva determinat *trece* în voință (frică) de nimic determinat. De aci încolo, ca de la *Angst* încolo la Heidegger, e posibilă desvăluirea ființei (sau la Heidegger ascultarea, vederea des-văluirii ei).

★

Există universaluri care nu sânt generaluri. Universalul indică extensiv totalitatea de cazuri. Generalul, natura unui gen. El își opune individualul, pe când universalul, doar particularul. În fond, «universal» nu poate fi decât : adjectiv. Ca substantiv : universalitate, totalitate. (Medievalii cu *universalia*{156} au încurcat totul !)

Moartea e ceva *universal* ; e a fiecăruia și a tuturor. (Dar chiar «fiecare» sau «tot» ca adjective arată echivocul între particular și universal : tot omul moare, adică toți oamenii mor.) Ca în *Tinerețe fără bâtrânețe*, fiecare cu moartea, cu sfârșitul lui. Nu moartea cu coasa în mână. Ca atare e o închidere ce rămâne închisă, una universală. Și tot ca atare ea nu este, nu are realitate ontologică (unde doar închiderea ce se deschide înființează). Au putut oamenii să-i caute deschiderea (înviere, sau supraviețuire, sau reîncarnare, sau tot ce «cu moarte pre moarte călcând» redeschide, dar tot ca în *Huis clos*{155} închidere a rămas), dar în ea însăși nu e decât universală, nu și generală.

La fel înțelepciunea. Ea e universală, e a tuturor și a fiecăruia, dar nu generală. De aceea ea nu se predă, ci se *trezește* în fiecare.

Deosebirea dintre Orient și Occident sau dintre Orient și mine (iată așa !) este că, după Orient înțelepciunea se predă, după mine se trezește. Miracolul creștinismului e că n-a *căzut* total în ispita instructajului oriental, a tehnicii spirituale cu orice preț.

Și este, atunci, o bună creștere să nu vii (ca Oastea Domnului), să spui oamenilor că știi ce le trebuie. Să-i lași indirect (cum o simțeam în *Jurnal*) să devină ceea ce și sânt : înțelepți.

★

Obsesia lui A. este «fratele-porc» şi în sens nobil, *cu* mântuirea *sa,* şi în sens trivial-existenţial. De aceea îl poate interesa Jung şi l-ar fi putut interesa Freud, care amândoi caută să trimită îndărăt şi *exact* (primul la vis, ultimul la mama-papa-caca). Până la punctul de unde s-a declanşat trauma. (Sau Jung spune : ai visat asta, deci ai regăsit şarpele încolăcit, nu-i aşa ? pe uroboros, sau arhetipul mumei sau alt arhetip psihologic ştiut, exact descriptibil, fiindcă mai înainte fusese proiectat *în afară* de mitologii şi religii.

Ei asta vor, exactitatea amintirii şi încadrarea cazului.

Dar dacă Mnemosyne era principala mură, era pentru că îţi amintea de ceva care n-ai ştiut niciodată.

Nu amintirea exactă a locului şi ceasului din fratele-porc interesează, ci uitarea, liniştirea lui, spre a lăsa loc altei amintiri, anamnezice.

Dacă e în noi ceva mai adânc decât noi înşine, să uităm de noi înşine şi să ne amintim de *noi.*

Acest lucru îl face — discret, cu bună creştere şi indirect — cultura. E cultura aceea în care nu *vrei,* sau nu vrei nimic determinat, dar prin care, fără să fi cerut nimic, te pomeneşti dăruit şi dulce dăruit cu înţelepciunea ta, câtă este în tine, fiule, care rătăceşti pe la toate şcolile pentru a afla ceea ce ai în pivniţele tale.

★

Ce era destinul în antichitate ar putea fi absurdul astăzi.

★

Doar Platon şi Hegel au ridicat *un universal,* ceva universal (ideea şi conceptul, căci orice are o idee ori un concept) la general.

★

Cultura europeană a trăit întâi sub delirul *religios,* apoi sub cel *ştiinţific.* Abia în următorii 500 ani probabil îşi va căpăta măsura şi înţelepciunea.

Înţelepciunea ? Este (ca şi curajul şi celelalte virtuţi din *Republica*) o stare sau un demers, în speţă unul de armonie, echilibru, măsură. Se poate vorbi de esenţa, firea, natura ei, dar nu de adevărul ei. La fel bunul simţ —

la chose la mieux partagée du monde[{157}] — nu e decât o dispoziție universală ; nu poartă un «adevăr» în ea.

Firește, înțelepciunea are trăsături definitorii, care o fac să fie una. Dar și vindecarea e una, rămânând a fiecăruia, în fond, și moartea, și bunul simț.

Este intrare în ordine, dar nu în ordin.

Singura *cultură* : cea europeană. Căci cultura caută legi și arhei în domenii distincte, pe când indienii sau chinezii nu văd nici domenii distincte (ci natura în ansamblu, omul fără istorie în lume ca întreg), cum nu au legi și arhei !

★

Uite Koch ! Uite Koch ! a exclamat cu bucurie doctorul, când mi-a găsit într-unul din rinichi bacilul.

Dar la fel trebuie să exclami : uite Ideea ! uite Ideea ! S-o vezi peste tot : la postul nr. 12 pe stradă, în oameni și gânduri, — Ideea aceea a ta și care totuși este ca a altora.

Căci nu pot să descriu Paradisul culturii ; doar accesul la el.

★

Că negația adevărului e falsitate, încă ar mai merge ; dar că negația falsității e adevăr, Doamne, ce grozăvie !

Cât mai e până la adevăr ! (Cel mult *exactitate negativă,* dar nu adevăr !!)

Matricea negației. Matricile lor. Mecanicism pur. Joc de păpuși.

«Nu e adevărată teoria flogistonului». Dar știu astfel ceva despre ardere ?!

Sau atunci lucrez doar asupra semnului ! (Nu e adevărată *falsitatea* teoriei flogistonului.)

★

Ce autori aceia gen Borges, pe care nu i-a îmblânzit *ideea* …

Fără idee, fără general, suferă de catholită. *Entia non sunt multiplicanda*[{158}]. Dar el multiplică și diversifică totul la nesfârșit. A încercat să mute jungla din natură în cultură.

★

«Functor» a devenit aşa de larg încât nu mai spune nimic, ca şi «cibernetică», «hermeneutică» (arătând că orice, pasul, gestul, demersul, implică *feed-back*[{159}] şi sistem de reglare).

Dacă functor e orice cuvânt sau *set of words*[{160}] care determină un altul sau propoziţii (de ex., «şi» e functor sau *«it is not the case that»*[{161}] e functor), atunci orice cuvânt sau demers al gândului are goluri ce se cer umplute, deci e functor …

★

Că fericirea înseamnă timpul staţionar, căruia nu mai ai nevoie să-i spui «O, rămâi !». Căci el *rămâne* — o verifici de fiecare dată.

★

Lupasco pleacă de la contradicţii antagoniste ; eu încerc să plec de la contradicţia unilaterală.

Toţi vrem azi să clătinăm identitatea sau logica non-contradicţiei.

★

Se poate numi *câmp* acel ansamblu în care întregul este în parte, nu partea în întreg. Sau : în care partea nu este *în*, ci *întru* întreg, prin el, ca fiind el.

(Partea poate contrazice întregul, acesta nu partea. — Atomi marcaţi. *Materia signata.*)

Omul este în Socrate, nu în uman.

★

Dacă plantele au apărut înaintea animalelor, atunci ele nu erau şi arbori ; se întindeau ca lianele pe pământ, neavând nevoie de verticalitatea arborelui. Doar când au apărut fiarele care să le ameninţe, unele plante s-au înălţat, devenind «grădini suspendate», arbore.

Ce apare firesc şi direct ? Ce apare indirect, prin ameninţare ?

Arheii ne *educă.*

★

Nu te mai saturi privindu-l. Nu te mai saturi făcându-l …
(Oriunde este infinitatea bună, este sensul.)

★

Un arhitect îmi arată proiectele pentru «Casa de cultură». Remarcabil conceput — dar mă gândesc că în India cultura s-a făcut sub arbori (Upanișade = șezi lângă mine), în Grecia prin poeți, în lumea arabă șezând turcește. (Acum vor la Ipotești o sală polivalentă, dar n-au manuscrisele lui Eminescu.) E nevoie și de civilizație în cultură. Dar întâi de cultură.

Context fără text. Lumea contextului. (Mijloace, *regie,* cinematograf.)

★

Pentru *Prefața* la *Df*

… Nu am căutat românescul, ci universalul. Am întâlnit românescul pentru că nu putem gândi decât în limitația ce nu limitează a limbii noastre.

Dacă însă nu am întâlnit universalul, atunci cartea aceasta rămâne în devenirea întru devenire a culturii.

Românescul mi-a fost un χαιρός, atâta tot.

★

Trecerea mediului exterior în mediu interior : *das sprachliche «Umschaffen der Welt in das Eigentum des Geistes»*[{162}] (W. von Humboldt).

Tot el : «… *die Sprachen sind nicht eigentlich Mittel, die schon erkannte Wahrheit darzustellen, sondern weit mehr, die vorher unerkannte zu entdecken»*[{163}] (*Gesammelte Schriften*, Band IV, S. 27).

Limba face *«unendlichen Gebrauch von end lichen Mitteln»*[{164}] (W.v.H.) (ca în matematici, spune Chomsky).

★

Este limba instrument al gândului, sau e gândul însuși ?

★

Chiar germanii se miră că *das Weib*{165} e neutru. Ei spun (neştiind exact originea cuvântului) : *vielleicht war auch «die sich hin und her bewegende, geschăftigte (Haus)-Frau» der Ausgangspunkt*{166}.

Întâi vezi agitația, elementul, apoi subiectul !

★

Scrisori despre logică

I. Câmp logic. Cercul logic. Întrebare. Gol specific (în cunoaștere, în experiență spirituală, în creație de artă).

II. Ce se întâmplă în câmpul logic. Prepoziționalitate. *Raport.* Proporție.

III. Închiderea ce se deschide. Proporționalitatea ca fundament. Apare I-ul. I—D—G. Todetica. Trecerea mediului extern în mediu intern.

IV. Contradicția unilaterală.

V. Categoriile ?

VI. Principiile logicii. Principiul conexiunii necesare.

★

(Cartea arheilor.)

Ecosfera, ecosistemul. Importanța ecologiei astăzi. Oamenii încep să fie conştienți de *element.*

«Noi am distrus circuitul vieții, transformând nenumăratele lui cicluri în fenomene *liniare*», (de pierdere) (Commoner, 15).

★

Mor şi apele, spun ecologii. Totul se stinge. (Dar nu i se substituie altă viață ?)

★

«Ce credeți despre tăcerea de după încetarea unei simfonii ?»

★

Pentru cine are ceva de făcut, viața nu merită a fi prelungită dincolo de isprava sa. Pentru cine nu are nimic de făcut, însă, viața poate fi prelungită oricât. El asistă, doar, la spectacolul lumii şi acesta e interminabil.

★

Orice formalism e resemnat (ca logica de azi). Așa e și structuralismul (Lévi-Strauss) ; vrea să obțină doar *unele* corespondențe.

★

În ce constă până la urmă fericirea ? Nicidecum în a beneficia din plin de ce este (bani, valori, cultură), ci în a face posibil ce nu este, ce nu e încă. Până și biologic e așa : copilul. Dar spiritual este numai așa : scrii pentru cititorul care nu s-a născut încă, te cultivi spre a obține alt înțeles și un gând nou, trăiești sub fascinația lui ceea ce stă să vină.

Dați-mi toate desfătările pământului și nu mă satur (sânt în proastă condiție faustică). Dar îngăduie-și cineva să obțină, nu atât noul, ci aceea ce nu este încă, el se va sătura cu nesaț.

Vânătoarea aceasta în nevăzut și neivit, în neștiut și nespus este lotul omului. Pleci la vânătoare, întru vânătoare, într-o pădure care poate nu există și unde nu se ivește vânatul. (Tot restul pe care l-ai căutat și întâlnit n-a făcut decât să-ți pregătească arcul și săgețile.)

Promisiunile gândului sânt mai mari decât desfătările lumii. (Numai că gândul nu-și ține întotdeauna promisiunile.)

★

Tinerețea ca perioadă a receptivității și *pasivității*, în fond. Maturitatea ca perioadă a creativității oarbe, la comandă. Doar bătrânețea e cu adevărat *activă*, când este.

★

De ce nu poate fi repudiată filozofia ? Pentru că *singură păstrează această șansă de a spune ce nu se știe încă.*

… De a spune ceva când nu mai este nimic de spus …

★

[23 martie 1980]

Ce aduc ?
Dd și *df*.
L l și *l n l*

A fi în — a fi întru
Model I—D—G cu anastrofie
Contradicţia unilaterală
Sinele şi sinea
(cuprinderea celui ce te cuprinde)
Distribuirea fără împărţire
Mai ales : mediu extern, devenit mediu intern
A fi (ca ins, lume, situaţie), a fi pentru spirit.

De la forme degradate, cucerire, dominaţie, prin forme de viaţă, *asimilare* până la integrarea spiritului.

De la reducere în cunoaştere la integrare. De la pierderea în Marele Tot la intrarea în condiţia Totului.

Ce vrea oricine ? Să îmbrăţişeze aceea ce îl îmbrăţişează. În fizician să fie fizica, un poet poezia, aşa cum Iisus a tins să fie Fiul omului, omul.

Ideea platonicianã, spiritul obiectiv — mediu exterior trecut în mediu interior.

Este asta doar condiţia spiritului ? Susţin că e a fiinţei.

Vrei să fii Fiul Spiritului.

Până atunci : Bătrânul şi marea (degradat).

★

Înainte, îi era uşor omului : se definea prin a avea. Acum trebuie să se definească prin a fi. Socialismul ne-a mutat într-un alt verb auxiliar. — Spiritul a făcut un pas înainte.

Lucrurile se complică pentru om şi prin faptul prelungirii vieţii. Astăzi bătrânii sânt cei care redefinesc omul.

★

Atelierul lui Brâncuşi, laboratorul lui Eminescu. Scoţi din primul un ciocan, un stâlp cioplit, un ceaun, o vioară.

★

Complex, structură, combinat, agregat, asortiment, («grup» în matematici), sistem, desfacere, prezentare.

Primatul, astăzi, al cuvintelor formale, fără conţinut. (Ca numele străzilor, care la început aveau sens : Şoseaua Giurgiului, *Porte d'Orleans.*)

★

Naturile etice n-au geniu. (Dar au crescendo. Schiller spune tot până la 47 ani.)

★

De la un moment dat coordonatele devin subordonate și într-un roman. Știi ce face eroul. A intrat în generalul său !

★

Heidegger spune că limba e *das Haus des Seins*{167}. Dar declară contelui Kuky, japonez, cel cu «Iki», că spiritul japonez i-a rămas străin (*Unterwegs*{168}, p. 90). Altă casă decât a asiaticilor ar fi limba noastră. Dar atunci mai e «casă» ?!

★

(Rilke) Se schimbă mereu trei generații : una găsește pe Domnul, alta face temple, a treia ia pietre din templu pentru case și colibe.

— Orice artist e născut în străinătate. (49)

— Dumnezeu e cea mai veche operă de artă. Dar una rău conservată. (53)

— *Wie junge Mädchen sind alle Dinge, weiss und leise und von einer lächelnden Trauer.*{169} (80)

— Presimțirea Madonelor că pruncul lor va suferi, pentru că ele nu au suferit. (101)

— *In jedem Ding ist ein Gefangener.*{170} (366)

★

Nisipul «devine resursa resurselor» (cu microprocesoarele). «Acest siliciu care e la dispoziția tuturor e singura materie de care are nevoie de acum înainte tehnologia» (J. J. Servan Schreiber, *Sfidarea mondială*, p. 334).

★

Lumea e o *întruchipare*. Facultatea imaginației, a lui Kant, este de fapt a întruchipării. Ar trebui denumită așa rădăcina comună a sensibilității și intelectului, pe care o caută Kant *(was unbekannt)*{171}.

Nu am denumit bine nici facultăţile sufletului, nici pe cele ale *creaţiei.*
(Discurs despre întruchipare. Arhei II.)

Totul e *subiectivitatea* la moderni (de la Kant la Husserl). Cum poate fi obiectivă *subiectivitatea.*

★

O armată e o situaţie mecanică (*maşina* militară, partea e strictă) (afară de cazuri ca David-Goliat). O comunitate este, formal, o situaţie logică : întregul e în parte. (*Scrisori* II.)

Logica veche era solidară cu războiul, în acest sens. Şi în sensul bivalenţei : A sau F. *Trebuie* să învingi (v. *Irenologie*, note). Logica solidară cu «jocul». …Eroul, care nu e decât într-un act, nu într-o succesiune de acte. Lipsă de interes şi faţă de I, care e disparent (poate fi sacrificat), şi faţă de G, care este doar clasă abstractă.

★

Înfrângerea opoziţiei imanent-transcendent cu transcendentul. E în noi, şi totuşi nu numai în noi.

La fel : *idealismul* ideilor ori *realismul* lor ? Dar mai sânt arheii… Ceea ce institui «subiectiv» e mai tare decât obiectele realităţii. (Constelaţia pe care o văd acum va pieri — dacă n-a şi pierit ; arhetipul meu, nu.)

La Kant totul ca «obiect» liber este *obiect transcendental.* Iar el se împarte în *lucru în sine* (care dă doar materia cunoaşterii deci e divers pur, haos) şi *numen* care dă absolutul moral, comandamentele şi principiile.

★

Că idiomaticul n-are lege ? Dar, dincolo de *«das individuelle Gesetz»*, el este cuplat cu legea, numai că — spre deosebire de faptul natural, statistic — o poate dezminţi.

★

În ştiinţele naturii I-ul e stins. În cele ale omului (şi în matematici !) el poartă întregul, el singur e *logic.*

★

Câmpul logic se distribuie fără să se împartă. (Reflexul ontologiei.)

Conceptul va face la fel, în ultimă instanță.

★

Principiile logice ? Identitatea, conectivitatea, contradicţia (toate în I—G). (În fond, în ontologie primează elementul, adică D-urile. În logică, I—G-ul !)

★

Mecanic (chimic ?) — organic — logic : partea e *în* întreg, e *în sensul* întregului, întru [întreg], ea *este* întreg (la chimic, poate ; *în* întreg şi constitutivă, nu accesorie).

★

Inducţia e de fapt conversiunea, anastrofa. Nu I se ridică la G, ci *d-urile la D-uri.*

★

Socrate merge (este om) (ca orice om)
Socrate votează (este om) (ca orice atenian)
Socrate întreabă (este om) (ca orice om al spiritului)
Socrate raţionează (este om) (ca orice om ce gândeşte)
Socrate socratizează (este omul) (ca fiind ce este)

★

Câmpul logic, asumat de parte, tinde a se reface drept câmp. Odată refăcut, e asumat de forme logice, care şi ele tind a-l reface drept câmp.

Pulsaţia logică. Regăsesc închiderea ce se deschide ? (Viaţa concentrată în cod se regăseşte ca viaţă. Vorbirea. Fiinţa istorică …)

De fapt : educarea G-urilor.

★

Câmp. Apoi spaţialitate logică ? Temporalitate logică ? Sau holomer şi deschiderile lui ?

★

Quine : *To be is to be the value of a variable*.[{172}] (Așa le trebuie, dacă inteligența lor e făcută să-i dezmintă, peste tot.)

★

Ceea ce se poate aduce este ieșirea din *separație* : nu Idee *și* lucru, ci Idee ca facere cu putință a lucrului ; nu I și G, ci I—G ; nu subiect și obiect, ci obiect ca subiect ; nu extern și intern, ci mediu extern devenit intern, dar, mediu fiind, cu transcenderea internului. Nu extensiune și intensiune, ci intensiune extensivă. Nu deducție și inducție, ci inducție deductivă.

Totul ține de distribuirea indiviză. Dacă ceva se distribuie fără să se împartă (că e bun, concept, ființă), atunci partea în care s-a distribuit are puterea întregului.

★

Inferența ? Dar este trecerea necesară de la o distribuire a întregului la alta.

★

Hegel (Noe și el) acoperă total timpul real cu cel logic. După el s-au deosebit !

★

Cu Hegel sfârșește istoria, ca una a timpului real.

★

Hilbert cu relațiile lui între termenii primitivi (puncte, drepte, planuri) : 1) situat pe 2) situat între 3) congruent cu 4) paralel cu. Se adaugă axiome de continuitate.

Situat *întru* le are pe toate cinci.

Cantor : «Un ansamblu e reuniunea unor obiecte sensibile sau gândite și bine diferențiate — *elementele* ansamblului — într-un tot».

(Stupiditatea «părții egale ca mărime (putere) cu întregul». Dar în infinit nu există parte și tot, nu numere, ci *mișcarea* prin numere. Mișcarea cu alt *pas*, pur și simplu !)

Apoi s-a observat (Becker, p. 120) că infinitul virtual reapare în seria infinitelor actuale !

★

Toate ştiinţele *dezintegrează* realul reducându-l la formule, simboluri, structuri. Logica în schimb te învaţă să *nu* dezintegrezi lumea prin forme.

★

Între statistică şi logică.

★

În fond ce fac, cu ontologia şi logica ? Fac dreptate *individualului.* Dar îi fac dreptate deosebind în sânul lumii şi spunând : doar celui logic (sau ontologic) îi certific că merită să i se facă dreptate. De cel statistic, îngrijească-se politicienii, logicienii obişnuiţi şi teologii, care n-au preferinţe.

Lumea e *orientată* (ontologic ori logic), e «marcată». Ce nu e *materia signata* nu este. Politicienii, logicienii şi profeţii n-au curajul să spună : «nu mă interesează !». Filozofia nu se sfieşte să ofenseze lumea.

★

Cine se supără pe lumea sa îşi surpă fiinţa. Faptul că Thomas Mann n-a *reintrat* în comunitatea sa, în arheul său, după 1945, ba încă a scris *Doctor Faustus*, i-a subminat fiinţa. Ar fi putut apăra *cealaltă* Germanie, pe care o purtase cu el, Germania lui Goethe în primul rând, cosmopolită şi ea. Dar a preferat mânia — nu creatoarea, ci negatoarea mânie — şi s-a împietrit în desăvârşire formală.

★

Ce a devenit Mathesisul meu ? Ştiinţa modelului ontologic, universal valabil… Sau poate Logica …

★

Un demers este logic când are justificările întregului în el.

★

Nu ceva care e *sub* lege, ci un I care e legea. Dar așa e în știință experimentul care decide de lege. Ei «subsumează», când în fapt *identifică.*

Spiritul are aceeași logică cu anorganicul. Organicul în schimb, care a părut revelator pentru spirit, este de fapt o treaptă între o logică și o alta. E posibilul (cum se vede azi cu natura) și de aceea a putut fi socotit «construit» de Eu, ca la Fichte. Este construit.

Deci contra Kant *(Critica Judecării),* contra Goethe, Schelling și filozofia culturii. Dumnezeul lor nu face decât o lume. Dar natura e provizorie și contingență, întâmplată.

★

Teoria mulțimilor platonizează, dar prost. Am grămada de pietre : iau una, rămâne grămada, le iau pe toate fără una, nu mai e grămadă. Dar ei zic : *este* grămadă cu un element, cu zero elemente.

Ce au făcut ? Au abstractizat, idealizat prost *ideea* de grămadă. Au lucrat cu Idei proaste, abstracte !

★

Aduc reabilitarea *individualului.* Asta nu înseamnă a efemerului, deci a intervalului oricât de mic, ci a individualului *cu măsura* lui.

«Clipa cea repede», la scara și măsura omului, trebuie să aibă sens.

Totul, de la religie până la poezie și înțelepciunea bunului simț, a strivit individualul (creștinismul reabilitându-l doar cu suportul eternității). Logica a venit să consfințească asta, formalizând. — Ne-au terorizat generalurile.

Teroarea generalurilor goale (gen «grămadă» în teoria mulțimilor).

Cărțile mele sânt protestul împotriva tiraniei generalurilor.

★

Românul stă bine cu natura ? Dar stă bine cu gândul naturii, cu posibilele ei, de vreme ce spune și : va fi fiind, ar fi să fie, n-a fost să fie.

Stă bine cu posibilul. Astăzi posibilul primează asupra realului (codurile posibile). Științific nu se vroise asta, ci obținerea legilor naturii unice. Noi n-am gândit științific primatul posibilului, dar în spiritual sântem bine așezați. Rămâne de văzut ce vom face cu această bună așezare.

Deus sive natura[{173}] a lui Spinoza a murit. (Schelling invalidat de Fichte.) Într-un fel am fost şi noi de partea lui, cu Goethe. Dar vorbirea noastră era alta — şi ea dă tensiunea spiritului românesc.

Tensiunea noastră între *Weltanschauung*[{174}] şi raţiunea infuză.

★

O celulă este tânără atâta vreme cât mai poate să se dividă. — Nu mai îmi place să călătoresc, să mă divid de mine însumi.

★

Heidegger rămâne hermeneut. N-a plecat ca Husserl de la formal, nu ajunge la o logică.

★

Informaţia ca formă aristotelică (Drăgănescu, p. 46). Iată cum se reapropie lumile !

Dar poate că informaţia înseamnă *determinaţiile G*-ului. Totul începe cu elementul, cu ansamblul determinaţiilor.

★

La vectori *suma* este, obişnuit, mai mică decât *totalul*. Aşa e în viaţă.

★

«Cum e cu putinţă ceva nou» ajunge (la *spirit*) : cum e cu putinţă un om nou, adică o altă versiune a absolutului. Abuz ?

★

Cu mijloace occidentale, Heidegger pare a fi regăsit înţelepciunea orientală.

★

Devenirea e rădăcina comună a ontologicului şi a logicului. E Logos-ul, Fiul.

★

Cuvânt înainte la *De caelo*[{175}] (1936) : M-a trimis cerul, să vă spun că el nu este.

★

Formele lor nu sânt abstrase din lucruri, sânt abstrase de lucruri.

★

Fiul Unic … Unul distribuit ca unu şi abia prin el multiplu.

Aşa e în mic filozofia : Ea cucereşte pe unul singur, şi acesta transformă lumea.

Seria Fibonacci — 1 1 2 3 5…

★

Homo homini lupus,
homo homini curator (vezi Goethe),
homo homini corruptor.[{176}]
Inteligenţa de azi corupe.

★

Cultura greacă, una a realismului. A noastră, una a supra-realismului.

Cea greacă, una a *timpului* (îmblânzit de ciclicitate), cea europeană, a spaţiului *configurator.*

Infinitul *prost* este inerent timpului. Cel *bun*, spaţiului.

★

[24 ianuarie 1981]

Deviza mea : *Nulla dies sine laetitia*[{177}]. Dar *laetitia* înseamnă : disciplină, muncă, trudă, suferinţă, îndoială, invenţie, bucurie.

★

Vita sine programmatione quasi imago mortis est.[{178}]

★

Că nu sântem traduşi ? Dar avem bucuria culturii, şi poate o vom trece şi altora. Nu e nevoie de un «cântec încăpător cât lumea,» ci de un simplu cântec încăpător.

Trebuie să-l cucerim în fiecare zi, la fel ca libertatea (*Faust* II), la fel ca civilizaţia.

Nulla dies sine laetitia, aşadar.

★

Autoritate (*augeo*[{179}]) are cel care te sporeşte, te *adevereşte*, ca mama pe copil, profesorul pe elev, sufletul — corpul.

Dar logicienii (Bochenski) se gândesc la autoritatea goală, fără spirit : cea militară, din care dau cele mai multe exemple.

Logica lui Ares.

★

Timpul are întotdeauna, oricum ar fi conceput, îndărătul său pe Kronos, destrămarea. E închiderea (în prezent) ce se deschide *pierzând* închiderea, şi nu păstrând-o. Pe când spaţiul e deschiderea ce se închide spre a se redeschide.

Cultura noastră e una a Spaţiului (care nu are nume de zeu) şi a feluritelor spaţialităţi, aşa cum par a fi matematicile o regăsire prin structuri, latici, grupuri sau orice, a spaţiului.

Spaţiul sonor, chromatic, sau semantic.

Spaţiul *logic*.

★

În fiecare din noi, ca şi în fiecare epocă, Zeus îşi face încercarea împotriva lui Kronos.

★

Ce mult a însemnat *organismul* pentru filozofia trecută (idee văzută, la Schelling şi Hegel, organism, totul e altceva decât părţile, filozofia culturii, model structural…)

Dar astăzi vedem că a fost *treaptă*. Omul s-ar putea lipsi de nutura organică (în cosmos). Logica face direct racordul între spirit şi materie.

Organismul nu se distribuie fără să se împartă (doar viaţa). N-are holomer, ci parte (integrantă). Devenirea de la embrion şi ghindă nu e logică. Doar preformismul ar fi.

Deşi : «Fiecare *celulă* a organismului conţine toate genele prin care s-ar putea recrea organismul întreg. (Cu excepţia spermatozoidului şi ovulului în momentul fecundaţiei, ce sânt un fel de semicelule, neavând decât jumătate din ADN-ul caracteristic organismului lor.)»

★

Azi punem la lucru microorganismele, pentru că se reproduc vertiginos. (Viteza fluxului electronic.)

Multe operaţii *elementare* pe secundă.

★

Exemplul lui Socrate cu muzica (dacă era vorba de muzică la propriu).

Am vrut să creez (nu să produc ; să obţin mai mult. Dumnezeu nu e producător, e creator, se miră !). Dar dacă era vorba de creat la propriu, procreat ? La fine devii şi antrenor…

★

Deosebirea dintre matematică şi logică ar putea fi că prima lucrează cu *variabile* (în analiza modernilor), pe când ultima cu *variaţie.*

De fapt nu e variabilă.

E *întru schimbare.*

★

Logicienii de azi confundă un caracter al logicii (rigoarea) cu logica. La fel cum protestanţii/adventiştii confundă o consecinţă necesară a religiosului (eticul) cu religia. — Logică de adventişti.

★

27 II 981

Vreau din ce în ce mai puţin şi din ce în ce mai *mult.*

★

Ştiinţa scoate la lumină generalurile *existente* în realităţile individuale. Filozofia (logica în primul rând) analizează raportul I-ului cu un *G în plus.*

★

Nu orice antagonism e contradicţie. Ea e doar între I şi G — şi e unilaterală. Între I-uri, antagonisme.

Orice antagonism creează un câmp. Contradicţia, un spaţiu.

★

Şi individualul lui Kierkegaard are un general (divinul) şi al lui Stirner sau al absurdului de azi (comunicarea). «Nu sântem de acord» sau «nu vreau să vă spun nimic» reclamă un acord.

★

Autoportretul e mai mult decât autobiografia, o întreagă lume a culturii, s-a spus. Dar autobiografia *lumii* în noi, a unei *idei* în noi, este şi autoportret, şi autobiografie a unui om, cu surâsul gândului mai adânc decât el.

Îmi pare că în limba ta s-a spus : cine n-are îndârjire acela vede pe Dumnezeu. — Ai avut îndârjire, dragul meu. Acum du-te la culcare.

★

Ceea ce mi se pare grav la Hegel, spre a nu mai vorbi de Heidegger, este că nu sfârşesc la logică (nici Hegel ; după *Enciclopedie,* doar prelegeri) şi nici nu *ajungeau* la *alta.*

★

Ce extraordinar mijlocitor este Mircea Eliade. Între noi şi noi înşine (folclor, protoistorie), între Vest şi Est, între occidentali şi lumea a treia, între literatură şi mit, între modernitate şi primitivitate, între civilizaţie şi spirit.

★

Nu se definesc decât cele mijlocii. Nici răul nu se definește, nici binele …

★

Logos-ul e replica dată ființei, care se lasă descrisă prin trecerea mediului extern în mediu intern. La logos invers, *mediul intern devine mediu extern*, poate.

★

Înțeleg lipsa nevoii de antrenament cultural doar la cel care se așază în *originar* (ca Eminescu). Dar câți o pot face, câți o fac, astăzi ? Totul este în derivat, și atunci trebuie originarul secund.

★

Nevoi materiale în sens direct numai ? Dar dacă femeile s-ar hotărî, sub cine știe ce îndemn, să fie sobre, jumătate din industria lumii s-ar prăbuși. Economiștii văd necesitate (ca istoricii, război II) acolo unde e arbitrar !

★

Există două sisteme de filozofie : unele care te fac să nu mai înțelegi gândul altora, altele care te fac să-l înțelegi și preiei.

Trăiesc, cu încercarea mea, într-o bună închidere (în sistem) ce se deschide. Dealtfel înțeleg teologicul !

★

Toate sânt cultură derivată, numai filozofia e în *originar.* De aceea cu dinamismul lor *formele* creează fondul (contra lui Maiorescu). Doar în filozofie nu. Un institut de informatică *face* informaticieni, unul de filozofie nu face filozofi. Singura dată când Maiorescu a fost confirmat de fapt era în specialitatea lui, cu Universitățile pe care le-a creat el singur !

★

Mai aveam o umbră de regretat că n-am făcut, un răstimp, profesorat în viață. Prelegerile *tipărite* ale lui Heidegger, cu diluția lor, m-au lecuit.

Singur Hegel rezistă ca *profesor* de filozofie. Căci sistemul lui e singura bună închidere ce se deschide ! Restul sânt închideri ce rămân închise. (A repetat : Schelling.)

Ce plat este criticismul când e confirmat (Reinhold, Krug, poate Herbart) şi ce subtil când e dezminţit (Fichte, Schelling, Hegel).

Kant aproape penibil ca profesor (Tetens !). Fichte, dogmatic.

De Platon nu e de vorbit ca «profesor».

★

Mai 1981

Mi-a plăcut Sor. V. fiindcă are pe dracul în el. Şi ceilalţi doi îl au, în felul lor. (Feluri de-a avea pe dracul.) Îndrăcirea face viaţa spiritului. Şi e mai variată decât negativitatea lui Hegel, sau «ba»-ul.

(Gabriel îl are sub forma întrebării : de ce aşa ? de ce ? Andrei, sub forma contestaţiei. Petru şi M. Ş. nu-mi plac fiindcă n-au nici un drac. C., fiindcă îl are într-o formă minoră, orgoliul.) (Cel mai mult îmi place Sănduc, care e dracul însuşi.)

★

Adevărul ca adecvaţie a lucrului *cu* sine (a realizării modelului), nu a intelectului cu ceva exterior. Ce a adăugat Tarski, de exemplu ?

★

Azi spunem : am ales o alternativă, când alternativa e ansamblul (merg acolo sau dincolo).

Ca sens e incorect, dar logic e corect, mediul extern *a devenit intern*, organic cu dincolo în el. (În evoluţia ei, limba e pe o bună linie de căutare a ontologicului, a plinătăţii. Dar trece substanţa în subiect, mediul exterior în mediu interior şi, pe urmă, uită, *fixând* totul într-un cuvânt şi sărăcind limba tocmai prin evoluţia ei.)

(Toţi se miră că structura, gramatica, sensurile erau mai bogate la începutul limbilor. Nu e doar dezordinea, chaosul începutului : e ceva ecologic, mediul extern primă, pe atunci.)

Rece a preluat pe *recens*{180} în el, dar *l-a uitat.* Aşa face limba.

Abstracţie de — abstracţie din (prima a prevalat).

★

Cultura română nu se face (şi nu se judecă critic) dinăuntrul ei, ci *dinafara* ei. Ea se face cu alte culturi ; *din* alte culturi, iar dacă se face cu întreaga cultură a lumii — cum a fost cazul lui Eminescu — atunci se poate obţine miracolul.

Cred că, într-o măsură mai mare ori mai mică, aşa s-a întâmplat cu toate culturile (inclusiv cea greacă veche, franceză şi germană). În orice caz, dacă e îngăduit creatorului, ba chiar obligatoriu, să se cufunde în geniul local, în particular în cel al limbii (cum făcea iarăşi Eminescu), nu e îngăduit criticului să judece cultura română şi operele ei (vorbesc de critici, nu de cronicari) decât după ce a întârziat în câteva culturi mari şi operele lor.

Sânt deci împotriva inflaţiei poetice de astăzi, un produs al simplei *sensibilităţi* poetice, prea des needucată şi lipsită, după nefastul model francez, de orice meşteşug, dispreţuind superior rima (a poeziei populare, a lui Eminescu, a lui Arghezi, a lui Blaga, a lui Ion Barbu) şi dispreţuind în chip penibil ritmul, care e structura de fond nu numai a oricărei poezii, ci şi a oricărei arte, cum este a cosmosului, a vieţii şi a gândului. Iar dacă le accept, văd în ele, inflaţia poeziei şi criticii de astăzi, cultură de consum, necesară şi binefăcătoare chiar şi ea, în aşteptarea culturii de performanţă.

De altfel, cultura de performanţă nu înseamnă numai creaţia literară sau de artă şi critica ei. Înseamnă deopotrivă *cercetare*, atât umanistă cât şi ştiinţifică. În această din urmă privinţă, vinovat de întârzierea noastră în a obţine «perfor manţe» este desigur, ca şi în primul caz, agentul de cultură, căci mijloacele de astăzi îngăduie oricui să obţină *pregătirea* pentru cultura mare oriunde în lume, şi în particular la noi în ţară. Dar aci o parte din vină o au şi alţii — iar de aceea n-am vroit să dau interview-ul.

★

Bimilenarismul… Ce penibil faţă de primul, care avea măcar o *Logică* a credinţei. Acesta al nostru n-are decât logica accidentului.

★

Despre măr. Cele 3 nefericiri aduse de măr (Eva, căderea Troii şi Newton) — după Hegel.

★

Testul meu pentru filozofie : cele 3 deosebiri (suflet — spirit, intelect — raţiune, transcendent — transcedental) şi lectura primei jumătăţi din *Diferenţa* lui Hegel.

★

Ontologia lor (Quine) a intelectului ! Fiindcă s-a spus cu *cvantori* : există un x, au spus că aici e toată ontologia, în «variabilele legate» prin cvantori de existenţă.

Dar a fi e complex : triplicitate. Nu exactitatea decide (şi unul şi unii şi toţi dau tot I !). Cel mult *măsura,* la întruchipările fiinţei, care e sinteza dintre cantitate şi calitate.

★

Nu sânt cu-adevărat valabile decât filozofiile care văd un sens *pozitiv* dialecticului ; şi nu există, sau n-au existat în istorie, decât *trei* dialectici ; I-D-G (Platon) ; G-D-I (Hegel) ; D-G-I (Marx, *hélas* !)

Pe tipul ultim va fi, poate, dialectica pe bază de ştiinţe (ca D-uri).

★

Cum e posibilă *subiectivitatea fără conştiinţă.* Informaţie ? (Aceasta aduce filozofia modernă, chiar dacă vorbeşte la început de conştiinţă şi conştiinţă de sine.) Firul de praf…

★

Toţi ceilalţi (Descartes, Kant, Husserl, Heidegger), vorbind despre om încearcă să vorbească despre *altceva* şi să nu cadă în antropologie ori psihologism. De aceea … Pe când Hegel aduce o Raţiune atât de vastă de la început încât îşi poate permite să vorbească despre om ca om şi istoricitatea lui. De aceea şi reuşeşte !

Robinsonism la toţi, afară de Hegel !

★

Orice sistem de filozofie e o închidere ce rămâne închisă. Doar două (Platon şi Hegel) sânt închideri ce *se deschid.* De aceea doar cu ei înţelegi *restul.*

★

Nu înțeleg logica asta a propoziţiilor (şi filozofia lor analitică) : sau sânt propoziţiile *cuiva* şi atunci cădem în cel mai prost idealism, sau sânt propoziţii în sine şi atunci (cu Bolzano ori fără) sântem în filozofie !

★

Anarhismul lui Feyerabend (vezi lecturi), semnificativ pentru timpul nostru.

(Cine înfrânge pe celălalt — aci natura cu jungla ei — îl preia în el.)

— Ce interesantă e aventura ştiinţifică la cele 2 capete ale ei ; cu tehnica poate anula tot restul (dacă nu distruge), dar cu teoria ei preia totul şi dă gândului ca şi omului o nouă bogăţie. Iubeşte şi fă ce vrei. Cunoaşte şi fă ce vrei.

(«De ce nu» în loc de «de ce». Bachelard.)

Trifoi ?

★

De la hermeneutică la logică. (Ierarhia ştiinţelor.) Sântem într-un ceas al hermeneuticii.

Nu de sus în jos, de la logică, ci de jos în sus, de la hermeneutică până la logică.

★

Instrumente *endosomatice* (mâna) şi *exosomatice* (ciocanul). Totul e să faci ca exosomaticul să devină endosomatic. Tehnica azi.

Tancul care a preluat drumul. L-a făcut endosomatic !

★

Cea mai frumoasă parabolă este parabola geometriei (pentru profesorat, prietenie, iubire sau intimitate cu un sens de viaţă …)

★

Freud şi bufniţa Minervei. Ce superior e Hegel ! În ceasul când erotismul dispare sau e preluat de către individ de la specie, apare Freud care-i dă importanţă absolută.

Va dispărea, ori omul se va androginiza ?

★

Aristotel însuşi nu credea în logică atât de mult încât s-o reia peste tot şi să facă din *Organon* cheia operei sale. Logica sa a fost supraevaluată şi în Evul Mediu (când nu se cunoştea nimic altceva, iar din Platon doar *Timaios*) a fost suprasolicitată.

Cât despre logica matematică, ea este o disciplină cu totul specială, ce nu vrea defel să acopere problemele culturii, nici măcar ale logicii. Este loc pentru o logică nouă — de la Tratat până la Manual.

★

Început pentru *Tratat.*

Nu tot ce se întâmplă este istoric. Nu tot ce există *este,* ontologic. Nu orice realitate şi înlănţuire este subiect de logică.

★

Cea mai bună ilustrare a deosebirii dintre spirit şi suflet o dă deosebirea din *Confesiunile* lui Augustin (cu spiritul : e în noi ceva mai adânc decât noi înşine) şi ale lui Rousseau. La ultimul e sufletul cu mizeria lui, e inteligenţa cu strălucirea ei *(«Je me fis catholique mais je demeurais chretién»)*[{181}], dar nu e nici spiritul în joc, nici raţiunea.

★

Dacă mi s-ar spune : vino la Berkeley, la Cambridge ori la Princeton ca să aperi teza devenirii întru fiinţă, căci am pus-o în discuţie acolo, aş răspunde : trebuie mai întâi s-o apăr înaintea bunului Dumnezeu.

★

Garret Hardin despre cele 3 legi ale termodinamicii :

1) Nu putem câştiga
2) Pierdem sigur
3) Nu putem ieşi din joc

(Dar creăm noi un joc !)

★

A-şi da sufletul, codul, cifrul … Aş obliga orice creator să-şi dea cifrul, logica, la capătul creaţiei lui. Poate s-ar obţine astfel material pentru o

Logică — a gândirii, a culturii, a realului, a zeului.

★

Dacă munceşti, eşti muncit. Dacă lucrezi, produci.

★

Poţi ajunge la infinit, dar nu poţi face calea întoarsă de la el (nu scoţi numerele din infinit, ci rămâi la el !).

Asta înseamnă că nici n-ai ajuns cu adevărat. Sau că e *altceva.*

★

Alkestis care se sacrifică *condiţionat* : Admet să nu se recăsătorească !

— Peer Gynt : Eşti *tu însuţi* (doar) în dragostea altuia.

— Epicur : Moartea nu ne priveşte. Căci atâta vreme cât sântem, ea nu este. Iar când ea este, noi nu sântem. (Diogene Laerţiu, X, 125.)

— Moartea ca un *act al vieţii,* după Max Scheler. Dar ce e viu sânt morţile felurite şi locale, ceea ce «cade» în tine : şi în fapt te interesează şi însufleţeşte tot mai mult ceea ce *rămâne,* nu ce a căzut în tine. Sectorul în care mai poţi înainta.

— Eliminarea principiului *matern* prin Luther… (Erich Fromm).

— *«Mich wundert, dass ich so fröhlich bin»*[{182}] (un cântec popular german).

Sântem prima cultură ce se poate salva de la pieire, spune K. Lorenz. — Dar cum ?

Poate în 2 feluri : ducând până la capăt, adică până în cosmos, tehnicizarea ; sau regăsind măsura şi primatul valorilor, pe o Terra suprasolicitată.

— J.G. Hamann (Sämtliche Werke I, p. 197, articolul *Aesthetica in nuce*) : *Poesie ist die Muttersprache des menschlichen Geschlechts : wie der Gartenbau, älter als der Acker. Malerey, — als Schrift : Gesang, als Deklamation : Gleichnisse, — als Schlüsse, Tausch, — als Handel*[{183}].

★

Logica lui Ares : autoritatea (oarbă fără augmentare) a lui Bochenski ; cazul bieţilor polonezi, funcţia propoziţională (unde nu poţi pune : păun, piţigoi), principiul contradicţiei (cei 2 lei, din care rămân doar cozile).

★

Ce fel de variaţie este aceea care poate fi fixată — ba se vrea fixată — prin constanta individuală ?

★

Gândirea (sau mai larg devenirea logică) e *tematică*. Legătura între orizonturi, respectiv pulsaţii, prin tema ce devine antitemă.

Gândirea pulsatorie. Conexiunea logică este *pulsaţie* logică.

★

Lamarck (transmisibilitatea caracterelor dobândite) crede că evoluţia e prin adaptare la mediu, pe când Darwin (nontransmisibilitatea) prin selecţiune (fiecare specie având exemplare individuale *variate*, dintre care rezistă cel mai adaptat).

— «Genotip», programul. «Fenotip», organismul.

Bio-ordinator. Ordinator biologic, cu microcircuite din compuşi ai proteinelor.

Bio-ordinatorul va fi legat cu sistemul nervos. Va reda vedere orbilor. Interconexiunea cu creierul, cândva. *L'homme y puisera alors directement toutes les informations et connaissances dont il aura besoin.*{184}

Densitate de circuite — un milion mai mare decât cea a celulelor nervoase.

★

Principiul «antropic» în cosmologie. Prezenţa vieţii pe pământ e cea care explică temperatura ei actuală ! (Robert Dicke, Princeton, 1981.)

Privilegierea prinom. Copernicanismul nu trebuie exagerat.

«The observer is as essential to the creation of the universe as the universe is to the creation of the observer.»{185} (Wheeler).

★

Când hinduşii fac un templu, lasă un colţ neterminat. Numai zeii fac ceva perfect (Jung).

★

Schelling (*Syst.* 1800)

Filozofia e regăsirea actului originar prin care conştiinţa şi-a devenit obiect.

Principiul suprem : conştiinţa de sine, fiindcă doar la ea subiectul şi obiectul sânt una.

Das Sein überhaupt ist nur Ausdruck einer gehemmten Freiheit.

Der Raum ca angehaltene Zeit, die Zeit ca *fliessender Raum.*{186}

★

Judecata începe de jos, de la bucătărie. Judecată de gust (A.B <…>)

★

Ce aduce logica lui Hermes ?

1) Reabilitarea logică a *individualului.* Interesul logic pentru el (aşa cum întreaga cultură se ocupă de I-uri).

2) Ca procedeu : *disocierea* în locul asocierii («adunării»), care a fost îngrădirea, exterioritatea şi blestemul logicii de până acum. (Asociaţie de *judecăţi* în logica veche, de *propoziţii* în cea nouă).

★

Orice diviziune nemecanică este în părţi *heterogene.*

Divizi tocmai spre a pune în lumină o parte. *Asimetria.*

★

Totul este să pleci de unde eşti sau de unde este lumea, să *converteşti* banul în bun dezinteresat şi negativul în pozitiv (înfrângerea în biruinţă, situaţia de obiect, în care eşti pus, în cea de subiect, pe «a fi în» în «a fi întru»).

★

În cultura de până acum problema era stăpânirea raţională a *iraţionalului* (de aceea doar cele 2 dialectici au dat filozofie mare). Acum nu mai este iraţional în jurul nostru, natură, istorie, cer. Trebuie să cauţi excepţii care lărgesc regula, deci să educi raţionalul.

★

«Întru» — o finalitate fără scop.

★

1,5 milioane specii animale, 5 milioane specii vegetale, câte 10.000 noi specii anual.

★

Există oameni care repară mașini stricate și alții care încearcă să facă mașini. Poți vroi să joci rolul primilor : medic, predicator, avocat, politician ori filozof orientalist (toată gândirea indiană pare a vroi să refacă mecanismul stricat care e lumea aceasta a suferinței) ; sau poți încerca a pune pe lume un mecanism nou : inginer, profesor, plugar, om politic nu simplu politician, arhitect de case ori suflete, regânditor al lumii.

Vrei să pui pe lume oameni. Atunci respingi pe cei care vor să se vindece și cauți pe cei sănătoși care vor *să fie*.

★

Nu înțeleg problema morții fără problema nașterii. Cum voi supraviețui ? Dar cum am *antevieţuit* ? Căci am antevieţuit înt-un fel, de vreme ce *sânt.*

Voi supraviețui așa cum am antevieţuit, cu *plus*-ul adus de viața mea.

(Supraviețuim deci : în conștiința și realitatea familiei ; într-ale cetății ; într-ale umanului. Cu uman cu tot, într-ale Întregului.)

Eram un cod genetic ? Eram un mediu extern sortit să devină intern ? Eram o concentrare ? O răspândire ?

★

N. Hartmann : Singura deosebire între G și I este că primul unește, al doilea separă. De aceea doar G are grade.

Aposterioricul vorbește de I, aprioricul de G.

★

1982. Conflictul absurd de astăzi (Malv.) ține de carența filozofiei. Oamenii nu știu că există arhei, îi ignoră vroit, ca nominalismul, și atunci aceștia (spiritul națiunii) se răzbună.

Trebuie educați arheii.

Orice individ din Apus e onorabil, comunitatea lor (Germania, Anglia, Israel) e lamentabilă. De ce ? Fiindcă au practicat prea mult nominalismul sau (Israel şi Germania) exclusivismul alesului.

Trebuie crezut *in the big animals* şi întreprins instrucţiunea lor.

★

Tout désirer, ne rien vouloir.[{187}]

★

Dintre cele trei demersuri sau manifestări fundamentale sufleteşti : cunoaştere, sentiment, voinţă, primele două pot fi infinite, doar a treia trebuie să aibă măsură (vezi şi Descartes, dar mai ales liberul arbitru şi teologia). Infinitatea e izvorul binelui, în cunoaştere şi sentiment, dar devine izvorul răului în exerciţiul voinţei. Nu poţi vroi oricât, iar de când a fost pusă în joc voinţa (modernii, cu înstăpânirea asupra naturii) s-a ivit dezechilibrul în lume. De altfel, voinţa trebuie să ţintească ceva *anumit*, pe când cunoaşterea şi iubirea, ţintind şi ele ceva, pot fi «difuze» : iubire de tot, oameni şi natură ; cunoaştere — răspuns cu deschidere de noi întrebări.

Abia atunci sânt bune cunoaşterea şi sentimentul când au un *èxces sur le tout*, pe când voinţa (în fond «voinţă de putere», lamentabila filozofie a lui Nietzsche) nu trebuie să fie în exces, ba nici măcar să poarte asupra a *tot* sau să fie în exces asupra părţii.

Omul kalokagathiei le are pe primele două, dar nu şi voinţă.

Tout désirer, ne rien vouloir.

Căci totul este «voinţă» în noi, poate chiar schopenhauerian. Dar este nevroită voinţă…

★

Cum se face că Biblia sacralizează prin traducere orice limbă ? Ea singură ?

O problemă pentru lingvişti. Orice traducere aci e la înălţimea originalului.

★

Ceea ce mă supără la pesimist este că *ştie* sau crede că ştie (şi ponegreşte totul în consecinţă). Ca înţeleptul indian care *ştie* că lumea e suferinţă şi caută ca urmare ieşirea din lanţurile ei.

În fond sânt pozitiviști, și încă în sensul prost : asta e asta și nu e decât asta.

Ce *altfel* este, sau poate fi, cultura europeană !

★

De unde începe *rațiunea,* dincolo de intelect ? De la sentimentul *căderii* (căderea e principalul mit, spune Hegel). Căderea dintr-o ordine, desprinderea de un întreg, faptul de a ști că nu știi, separația, *intellectus archetypus*{188}, idealitatea, individuația, pierderea spiritului obiectiv, a arheului…

★

To have or not to have ?{189} E întrebarea lumii noastre.

★

Absurdul economismului și al primatului economiștilor. Simple gospodine — care conduc lumea. Dați-vă la o parte, eu curăț cartofi, eu mătur !…

Absurdul ca Japonia să importe materii prime din America de Sud și să vândă bunuri în America de Nord.

Kleinraumivirtschaft …{190}

★

Pe cine să întreb ? (pe lingviști etc.) :

De ce cuvintele filozofiei nu interesează cultura, spiritul și cuvintele științei trezesc în spirit prințese adormite ?

Felurile mele de-a întreba «ce mai faci» — vor trece ? *L n l, Df, Întru,* accelerație.

★

Asimetrie

(Scientific American). În prima clipă a big-bang-ului erau cantități egale de materie și *anti*-materie. Dar îndată apoi violente coliziuni printre particule au creat condiții de asimetrie (primează materia).

Dar fotonul este propria sa antiparticulă ! Nu se poate deosebi între un foton emis de materie și altul de anti-materie.

★

Principiul individuaţiei (în Evul Mediu) erau timpul şi spaţiul. N. Hartmann găseşte că nu e de ajuns. Dar dacă vorbeşti de alte spaţialităţi (sufleteşti, morale) şi de alte temporalităţi, atunci principiul spune ceva.

n-dimensionalitate în spaţiile şi timpurile realului.

Sau : G-urile dintr-a căror interferenţă se naşte I-ul sânt, sau pot fi, specificări temporale şi spaţiale.

Pentru N. Hartmann *(Der Aufbau der realen Welt)*[{191}] individuaţia o dă *der Realzusammenhang*[{192}] — adică în fine locul şi timpul în el plus G-urile !

Nu individual sau mecanic (tomiştii), sau calitativ (scotiştii), cum spuneau medievalii, ci ele sânt una (N. H.).

Iar în fapt întregul nu e principiu al individuaţiei ci I el însuşi, spune Hartmann, şi anume pentru real. *Pentru fiinţa ideală nu există individual.* I şi G nu sânt deosebiţi. Toată problema universaliilor cade, după el. «Fiinţa ideală e incompletă».

★

«Autopoiezǎ», o stabilitate dinamică (într-un an 95% din atomii organismului nostru se schimbă şi totuşi el e acelaşi).

Axiomatic şi euristic în matematică (M. Maliţa).

Science et vie. — Transcendentalul, mersul îndărăt : *Surâsul* ar fi restul unui strigăt al copilului ce-şi chema mama şi apoi pe alţii, în slăbiciunea lui.

(Dar a ajuns expresie a *puterii,* a superiorităţii ! N).

Sau *K. Lorenz* : la început ne arătăm dinţii (reflex de agresivitate) ; apoi, când vedem că e cineva bun, «redirijăm» atitudinea în surâs). — Alţii combat asta.

Surâsul copilului vrea să reţină mama, pe când plânsui o cheamă. — Nu e un «*râs* mai slab» ? Râsul apare mai târziu.

★

Azi *proteinele* (enzimele sânt şi ele) şi *acizii nucleici* (ADN şi ARN) trăiesc în simbioză. Dar ADN şi ARN nu se formează decât în prezenţa anumitor enzime — invers, proteinele nu sânt sintetizate decât prin codul genetic purtat de ADN. — Deci ce a precedat pe pământ : proteinele sau acizii nucleici ? !

Dar a fost hazard ? Sau *necesitate* ? Nu se ştie încă. *(Science et vie).*

Walter Schulz, *Wittgenstein* (Neske, 1967) (îi arată insuficienţa filozofică şi lipsa de «transcendental»).

[La p.] 15 spune : *«Transcendentalphilosophie im strengen Sinne ist Philosophie der Subjektivität, und sie vollendet sich allemal als Deduktion, das heisst, sie legt aus, WIE und WARUM die Subjektivität thre Grundbedingungen auf das Gegebene anwenden KANN»*[{193}].

Vezi şi *Das Problem der absoluten Reflexion*[{194}] (Klostermann, 1962) şi *Der Gott der neuzeitlichen Metaphysik*[{195}] (Neske, 1963).

★

LECTURI

Din *Georgescu Roegen* : instrumente endosomatice, iar la om exosomatice (Alfred Lotka)

Noţiuni aritmomorfice şi în logică. — Anti-mecanicism. Entropie înaltă ; deşeuri.

Citează Aristotel : Punctul e limita liniei, nu o parte a ei (*Fizica*, 231 a).

Pauling : Se descoperă circa 100.000 fapte chimice noi anual (chimia nu poate avea o «teorie»).

— Probabilitatea introdusă în mecanicism spre a-l salva !

— Demonul lui Maxwell a influenţat biologia. Obligă la deosebirea dintre amestecare şi *sortare.* (Lasă doar moleculele rapide din A în B.)

Organismul *alege* ce-i trebuie. Sortează.

— Raţionamentul moral ! (*Practicai Reasoning,* Oxford 1978).

— M. Drăgănescu, *A doua revoluţie.*

Revoluţia industrială extindea musculatura, cea electronică sistemul nervos, [p.] 102. În Japonia, «oraş cablat», 300 familii rezolvă electronic : cumpărături (telev.), plăţi, bibliotecă cu benzi video, învăţare calculator, sisteme de alarmă, reglare automată căldura, umiditatea. Toate cablurile sânt fibre optice.

[La p.] 161 Sisteme deschise şi *intro*deschise, în natură. Un dispozitiv cu inteligenţă artificială nu poate fi introdeschis.

[La p.] 177 Invenţia monedei, de aceeaşi importanţă cu a alfabetului, s-a spus.

[La p.] 183 Consecinţe ale revoluţiei : Lupta împotriva evidenţelor pe *hârtie…* înlocuirea monedei cu semnale electronice.

★

Domesticirea microorganismelor, la fel de importantă azi ca aceea a animalelor şi plantelor.

«Enantiomorfie», asimetria în corespondenţă ca a mâinilor sau oglindirii.

Entropie — *en-trepo*{196} — conversiune.

★

Feyerabend practică anarhismul ştiinţific. «Fă ce vrei !» «Totul e permis». Nu metodă unică !

(Matematicile care *au preluat* jungla asupra lor. N.) Dar anarhismul este *consecvent* …

★

Prosopographia împăraţilor romani, proiect privind personagiile Romei.

The Roman Revolution{197} de R. Syness : arată că August a distrus republica romană conştient.

Homoousie şi homoiousie.

— Jung ilustrează introvertirea şi extravertirea cu Tertulian *(credo quia absurdum, anima naturaliter christiana)*{198} şi Origen, eruditul» Primul sacrifică intelectul, celălalt eros-ul.

— «Cum se face că sântem în continuare barbari ?» se întreabă Schiller.

— Ce lamentabil sună azi Frazer, cu magie — religie — ştiinţă şi cu «consemnarea plină de tristeţe a rătăcirilor şi neroziei omeneşti», de la fine. Singurul lucru interesant este cum s-a făcut totul, pornind de la succesiunea preoţilor Dianei de la Aricia (lacul din pădurea *Nemi*) prin biruinţa unuia mai puternic. De aci toată culegerea comparatistă de credinţe !

— *Gödel, Escher, Bach* de Douglas Hofstadter : *The idea of a canon is that one single theme is played against itself* (Frère Jacques !)[199]. Rol dual pentru fiecare notă : parte din melodie şi în armonie cu ea ! Apoi *inversarea* temei şi «crab canon»[200]. *Isomorfism.*

«Fuga», un canon mai puţin rigid.

Do words and thoughts follow formal rules ?{201} aceasta e problema cărţii.

(E o culme a culturii *intelectului*, nu şi a raţiunii. De ce ? Pentru că nu are o singură idee.)

★

Istoria ca *Sinngebung des Sinnlosen*[{202}] (Huizinga)

— Clonaj : dintr-un element asexuat, obținerea unei populații de celule identice.

— Hoyle crede că viața a *coborât* pe pământ din norii interstelari (D-urile …)

— *Alles Leben, auch nur EINER MINUTE, hat ewige Gesetze hinter sich*[{203}] (Jean Paul, 175)

★

Un *sistem* e o închidere ce se deschide. Fără el nu există gândire. Doar gânduri.

★

Suflări — dihănii

Clasa ; «elementul» ; limba ; profesiunea ; specia, titlul social ; familia, gintea, mitul, cuvintele, gândul mai adânc, sensul de viață, arhetipurile, valorile.

★

Nu știu dacă peste 200 de ani … Investiție în *aer.* Minorităţile au condus întotdeauna (dar cele impuse, nu alese). Eșecul unei democrații. Rămâne din ea posibilitatea selecțiunii de *oriunde.* Altfel și astăzi câteva inteligențe creatoare conduc, schimbă, decid. Trebuie favorizate și altfel : spiritual, nu doar productiv. De făcut prospecțiuni.

Se spune : sau democrație, sau elitism. Dar elitismul prin alegere e democratic !

★

Sânt oameni care citesc o singură carte (experiența vieții) și oameni care citesc mai multe — asta e tot. (Sau : ca și cum ai citi doar una !)

(Vita sine cultura…)[{204}]

★

Faire vibrer un lecteur …[{205}]

★

Proiect de «Mathesis universalis»[{206}]. Totul în cultură e replica dată logos-ului divin, de matematic. Răzvrătirea I-ului.

★

3. V. [1984]

15. I. [1984]

Peste 100 de ani nici eu nu voi mai fi cunoscut, nici L.. Dar *raportul* dintre noi va fi cunoscut.

Căci raportul este miracolul în matematici ca şi în rest. Frângerea, fractura. Matematicile nu încep cu numărul (care e doar unul dintre «principii»), ci cu raportul. Iar ele reuşesc, în lumea modernă, tot cu raportul : calculul infinitezimal începe de la raport, respectiv valoare *limită* a raportului dintre infinitezimale : 6 pe 3 e egal 2, dar şi 0,6 pe 0,3 şi 0,0006 pe 0,0003 e 2 !

Dacă marxismul nu a putut fi încă înlocuit de ceva e pentru că aducea un raport : cel dintre exploatator şi exploataţi (aşa cum arăta lui M.E. un B.). Se concepe dislocarea lui printr-o nouă religie (Toynbee, Malraux, Eliade) tocmai pentru că religia — spre deosebire de bietul capitalism liber — instituie *un raport, între om şi divin, între om si om.*

Până şi erosul (vorba lui Al. din 1955) este etern pentru că prin el însuşi, biologic, este *raport*, raport sexual. Trăim într-o lume cu demonia numerelor (statisticul !), dar fără rapoarte. Dă-ne, Doamne, un raport, şi schimbăm în bine lumea … Poate I-G.

A face cultură e a sta într-un picior. În fotografie şi eu sânt într-un picior şi el. Dar eu sânt pe piciorul drept, pe când el e pe cel stâng. Acesta e *raportul.*

Caietul VI : 1978 – 1987

CARTEA ELEMENTULUI

«De ce scriem cărţi despre lucruri pe jumătate adevărate ?» (*Mathesis*). De vreme ce am ajuns la gândul că adevărul fiinţei este «elementul», să scriu o carte adevărată, despre ceea ce este. Chiar dacă nu va fi o carte, va fi o călătorie.

★

Intrarea în element, «reintegrarea». Nu sânt toate reintegrările o asemenea strămutare ? *Literatura fantastică*, o ascensiune către element, poate şi căutarea altui plan de realitate sau a altei substanţe în care lucrurile sânt. La Mircea Eliade lucrul e izbitor, căci fantasticul lui ţine de arhetipuri, deci e intrare în fiinţă. Orice «fantastic» ar putea fi pe linia aceasta. Romantismul tot. Ceva din suprarealism. Extazurile. Chiar ştiinţa-ficţiune.

★

Să vezi din ce în ce mai puţin oameni şi lucruri, în schimb elemente. Dar aşa facem, în fapt. Elementul ca pozitivitate. Totul e în element : planta sub elemente, animalitatea în elemente. Profesiunea. Spiritul obiectiv (adulmecări, feromon-uri, auzuri, mirosuri, captări de unde, radaruri) omul e întru. Descoperirile ştiinţifice ca dezvăluiri de elemente (magnetismul, electricitatea, dar şi gravitaţia, ori câmpul ; cerebralitatea). Elementul mecanicului (Leonardo), al sistemelor, al atracţiilor şi repulsurilor. Capitolele fizicii, forţe ale tuturor ştiinţelor, descriu elemente.

Noi nu sântem noi ; trăim în elemente. Trăim în elementul prieteniei, în elementul profesiunii, în al unei limbi, al unei culturi şi al unei epoci.

Nimic nu este ce este ; e altceva, legea noastră. Dar omul poate preface elementul din mediu exterior în mediu interior.

★

Elementul se distribuie fără să se împartă. De aci trebuie început. Bunuri de consumare şi de însumare. Miracolul că există bunuri de însumare apare pe toate drumurile, iar faptul că toate bunurile au fost (în primul lor ceas) şi trebuie să redevină de însumare este predica tuturor oamenilor spiritului. Nu

trebuie *să renunţăm* la hrană sau să practicăm desprinderea, ca indienii (cel mult detaşarea, ca în *Bhagavad Gita*) ; ci să le transformăm pe toate în bunuri de însumare. Prea multul tehnicii moderne ar deveni atunci prea puţin …

Aşa cum toate bunurile pot fi de însumare (tot realul raţional, tot profanul sacru), la fel toate realităţile redevin (ca undă) distribuiri indivize. L n l.

Individuaţia e doar o treaptă, o pot spune şi europenii. Ieşirea din ea, cu tot ce a adus ea. (Schopenhauer putea trăda ideea europeană în favoarea gândirii indiene, de vreme ce o desfiinţa pe prima ; Hegel nu, şi e bine că nu el a valorificat Orientul, deşi îl putea invoca, integrându-l.)

Contradicţia unilaterală peste tot : Europa nu contrazice Orientul (pe care-l şi trezeşte la viaţă, dealtfel) ; bunul de însumare nu pe cel de consumare — elementul nu lucrul. Doar lucrul poate contrazice elementul ! (E versiunea proastă a europeanului, cea acatholistă).

★

Înmormântarea reginei Victoria (Galsworthy), a lui Victor Hugo (Barrès ?), a lui Eminescu, cu trei primi miniştri mergând pe jos — trezesc emoţia elementului ca realitate plutind peste oameni.

★

Ne ruşinăm şi fugim de simţuri la nivelul individualului ; vom reveni la ele, cu elementele. Aci simţirea e bună, adevărată (nu amăgitoare şi falsificatoare), este de ordin spiritual.

Europenii au avut întotdeauna respectul sensibilului, dar la un nivel prea coborât (doar poezia şi mistica au înnobilat sensibilitatea umană) ; indienii dimpotrivă au fugit de sensibil ca de locul individuaţiei. Dar respectul european pentru sensibil se justifică abia cu lumea elementelor, iar oroarea indiană — şi în genere, religioasă — cade, în această lume a supra-individualului.

Sensibilitatea însăşi intră în zonele limitaţiei ce nu limitează, ea care dădea tocmai limitaţia ce limitează.

★

Nu am înţeles niciodată bine de ce anume ţine sentimentul că *eşti părăsit* când încetează o muzică învăluitoare (şi departe în tine

învăluitoare), cum ar fi cea a lui Bach. Dar mi-e clar acum : ai fost în elementul ei și nu vrei să revii în granițele tale.

Acel stupid *partir c'est mourir un peu*[{207}] spune și el că orice despărțire este căderea dintr-un element. Redevii parte fără întregul tău sau nu mai ai parte. Căci partea e și negativă, de dezintegrare, dar și una de integrare.

★

Căderea e statornică. E *cădere din element,* și nu doar din elementul paradisiac.

★

Romanul modern este în fond despre elemente (*Afinitățile elective* romanul prototip.) Crezând că descriu oameni și situații, autorii redau sau instituie elemente.

★

Dansul contemporan ca o integrare : ce diviziv era încă dansul cu perechi, față de dansul acesta integrativ în elementul ritmului. Negrii au restituit societății ființa, oricât de joasă. Bacchanala. Masele încep aci în sens bun.

★

Sacrul lui Eliade ca realitate ontologică, element.

★

Stupiditatea spaimei față de înmasare (Nietzsche, Ortega, Spengler). De la *Psychologie des foules*[{208}] se putea presimți această intrare în altă ordine ontologică, pe care masele, cu ritmurile și tresăririle lor, n-o dezmint.

★

Muzica, acest Infern / Paradis al elementului.

★

Ideea ca *mediu interior.* Transcendentalul, spiritul hegelian, *Sein*-ul *Dasein*-ului[{209}] ca *mediu interior.* A fi întru.

★

Tendința spre abstracție, în spațialitate ? Spre concret.

★

Mediul exterior devine mediu interior. Elementele devin principii de viață (v. în a 2-a jumătate exemplul culturii.

★

«Dar» nu e o particulă logică ? Alte conjuncții ? Dar *prepozițiile* sânt în element.

★

Poate că ceea ce sânt *Stimmung*-urile{210} pentru conștiința închisă asupră-și sânt elementele pentru cea deschisă.

(Nu : situațiile prepozițiilor corespund *Stimmung*-urilor !)

★

Elementul trecut prin morfologie : elementul substantiv, adjectiv … prepoziție.

Astăzi sântem într-o lume în care elementul e *legătura*, conjuncția.

★

Început pentru *Cartea arheilor* : Predica Sf. Francisc. Elementul înfrățirii, al iubirii.

★

Universalul, trecut în general, devine (element) arheu !

★

Setea *dinastiei* la regi. Nevoia de-a se ridica la spirit obiectiv, la un arheu istoric.

★

Sumner … *daß außer der Naturkräfte es nichts gebe, was nicht griechisch sei.*{211}

★

Sânt trei tipuri de adversitate : război-sport-dialog. În primul trebuie să învingă unul. La al doilea idealul e să nu fie învingători și învinși. La al treilea, să fie învinși amândoi.

★

Cuvinte potrivite, nu între ele, potrivite în ele însele și *împotrivite,* cuvânt către cuvânt, față către față.

★

Cum *este* un cântec, o teoremă, o gramatică, o specie dată și una fără condiție de apariție ? Cum *sânt* cele pe care le știm și cele pe care nu le știm (v. Hegel *Filozofia spiritului,* 34, *Geist*-ul ce nu știe de sine). Basmul *este* (Hasdeu). Ține fiindcă se povestește. Întrebarea (Pușcariu, 134).

★

Cunoașterea e ridicarea minții la întreg. Creația, a lucrului la sensul de întreg.

★

E bun, nu ce ține, ci ceea ce intră în reacția în lanț. (Elementul în curgere.)

★

Cedezi energie reintrând pe orbita ta, în puținătatea ta. Ca laserul.

★

Prin ce numeri timpul ? Prin zile ? nopți ? așteptări ? sau prin lucrările tale ?

★

Părțile de vorbire, pe care acum le părăsește lingvistica și le preia restul.

★

Cu operațiile directe obții de un număr *limitat* de ori un număr (5 = 4 + 1 sau 3 + 2) pe când cu *inversele,* de o infinitate de ori (2 = și 5-3 și 6-4 etc.).

★

Explorările și categoriile noastre au fost în lumea *realului* ; acum trebuie să fie în cea a *posibilului.* Ceea ce explorăm e posibilul. Dar păstrăm categoriile realului. — De aci chaosul de azi.

Dintre cele vechi doar l n l. În rândul celor noi, atât categorii ale *constructivului* (ca în matematică) — nu și cele ale descriptivului, ce presupuneau un real —, ale inscriptivului sau interogativului de virtual, de ireal, de posibil posibil, imposibil, mitic, prezumtiv, revolut, contingent, necesar. Totalitate, comunitate, continuitate, complementaritate, simetrie, expansiune, contracțiune, spațialitate deschisă, temporalitate deschisă. Ființă multiplă. Conexiune din inferență.

★

În posibilitate nu sânt legi, nici adevăruri.

Matematicile nu sânt o știință (un fel de a ști și a cunoaște), căci știința are un domeniu și legi. Sânt științificitatea. Științele au legi — și sânt legile-tăieturi într-o ordine care, dacă ar fi cunoscută toată, n-ar mai lăsa loc legilor, la plural. Legi există doar în științele omului, care au abateri și care, în starea lor pură, nu au decât abateri (ca Ideea).

Posibilitatea lor e doar o valoare între adevărat și fals. Dar posibilitatea pură, *autonomă,* interesează …

★

Apriori-ul, care dădea universalul și necesarul (Kant) e regăsit astăzi, dar slăbit, dă structuri sau modalități probabile ale unui subiect, explicabil genetic și circumstanțiat, făcut relativ la…

Cu a fi *întru* apriori-ul reapare ca *obiectiv* și în al doilea rând ca abstract (universal și necesar), dar având o *procesualitate,* nu gata făcut.

Totul e întru ceva, dar întru e liber.

★

Preocuparea *societății* pentru vârsta a 3-a este, în fond, o ofensă la adresa bătrânilor. Cum ? nu știu ei ce au de făcut ? nu și-au pregătit capătul de drum ?

Tocmai *ei* ar putea, cu autonomia lor (în sfârșit, sânt autonom !) reeduca oamenii, care așteaptă de la societate, ca școlarul de la profesor, ceea ce nu

poate veni decât de la ei. (Și tocmai de aceea nu reușește nici o ideologie, pentru că nu vine nimic de la ei. Cu cărămizi proaste nu se fac edificii bune.)

★

După ce toată viața ai fost dominat de societate, să mai ceri tutela ei și pentru anii maturității tale ultime ? !

★

Lamentabilul început al *Iliadei,* ca astăzi (șatra, bulibașa), care de la cântul 2 urcă splendid până la cântul 24.

★

Nici măcar *necesitate* n-are istoria … Toți contemporanii *știm* că al 2-lea război a ținut de arbitrarul unui schizofrenic. — Se poate face pipi pe ea.

★

Bieții occidentali, cum nu reușesc să dea o Europă (ar putea da cel mult o Elveție, cu cele trei națiuni, în mare !). Dar nu le reușește pentru că Europa nu se reduce la ei. Nu numai că nu este fără partea de răsărit, dar ea este cu adevărat doar cu Rusia și Statele Unite cu tot. Iar dacă o concep așa, Europa nu e numai sarea Terrei, este Terra însăși, China și Africa fiind fosile ale trecutului.

★

Nu raporturi (ca anglosaxonii), ci rapoarte noi ne trebuie. Un *raport* nou. Altminteri trăim sub tirania numărului simplu și a statisticii.

★

Cele trei nașteri deopotrivă și cu seninătate acceptate : din tată (Iosif care-l ridică la Avram) și mamă ; numai din mamă ; nici în primul, nici în al doilea fel, ci din Tatăl ceresc.

Trinitatea (și I.D.G-ul), de la început, de la obârșie …

Unu — nu la nivelul comun !

★

Unul din cele mai triste lucruri pe care le cunosc este discursul lui <…> la înmormântarea lui <…>. (Descoperirea pe care i-o atribuie că omul e o fiinţă care mănâncă şi bea.)

★

«Integrala» nu trebuie privită ca sumă infinită de părţi deoarece în realitate ea se defineşte ca o limită (Mica Enciclopedie, 547).

Dar îndată mai jos : «Limite ale sumelor integrale …» Firește, limita nu e însumare. Dar e străină de ea ? Nu ești la limită cu însumările tale cu tot ?

★

Nu e de comparat limba cu jocul de şah (reguli fixe). Mai degrabă cu jocul copiilor, unde regulile se înnoiesc permanent !

★

Toată lumea se străduie să aibă un bun context (bani, casă, aşezare în societate). Dar care le e textul ?

★

Ei confundă un caracter al logicii, rigoarea, cu logica. Fac ca adventiștii, care confundă religia cu etica, logică de adventişti. — Sau ca lingviştii ce găsesc reguli sintactice fixatoare şi date. Dar şi regulile se schimbă. La Homer nu există articol ! — Cum apar alte reguli ?

Ce este azi ? Informaţia — adică d-urile.

★

Nu orice antagonism e o contradicţie. Ea e doar între I şi G, e unilaterală. Intre I-uri antagonisme care creează doar un *câmp.* Contradicţia creează un spaţiu (între I şi D).

Antagonism nesimetric : când un virus infecţios (cultura !) pătrunde într-o celulă, aceasta vrea să-l distrugă, pe când virus-ul vrea să se reproducă prin ea (Hofst 540). Uniteralitate : celula nu are ce face cu antagonistul-virus, acesta are ce face cu celula.

★

«Toţi Cretanii mint.» Dar a minţi e una (e falsul logic), a avea o *comportare* mincinoasă, «a fi mincinos» este alta. (Ar trebui o holototală : Toţi cretanii mint în *orice* împrejurare.) Mint cretanii şi când vorbesc adevărul ? Dar nu o să admită nimeni. Deci mint doar *în cele ce pot fi spuse mincinos.* Nu mint când spun că «toţi cretanii mint !»

Are sens să spui că ei «mint» cu întregirea : mint *atunci când* asertează asta ori asta. Nu poţi spune «mint» simplu (căci e o propoziţie incompletă). Cum nu poţi spune : «Toţi cretanii fac, pretind sau spun, asertează, greşesc. Pretind ce ? Spun ce ? Însă poate fi un comportament mental. Poţi spune : «Toţi cretanii sânt mincinoşi». Dar iarăşi acolo unde începe minciună. Aici începe ? Atunci spun adevărul.

Cu mult mai potrivit e paradoxul medievalilor : Poate Dumnezeu face un bolovan pe care să nu fie în stare să-l ridice ?

«Toate lebedele sânt albe», spune o lebădă neagră din Australia.

«Minte-mă şi spune-mi vorbe dulci» — e mai bun ! Minciuna e adevăr pentru femeie !

★

Câte o bună *definiţie* devine o explicaţie a lumii, sau un *holomer* al culturii. Comicul, la Bergson, este : *«du mécanique plaqué sur du vivant ?»*[{212}]. Dar ce e toată civilizaţia noastră tehnico-ştiinţifică astăzi decât — *«du mécanique plaqué sur du vivant ?»* Şi definiţia e atât de adecvată încât comicul a rămas mult în urmă, atât de mult încât, după unii, lasă loc chiar tragicului !

★

Sau o altă *definiţie,* cea a frumosului kantian : «finalitate fără scop». Dar, iarăşi, toată cultura noastră, punând în joc «facultăţile spiritului,» cum vrea Kant, spre o potrivire şi o simili-cunoaştere ce nu cunoaşte nimic determinat, toată a devenit o finalitate fără scop.

Sau această gravă problemă a culturii de astăzi : rolul femeii ; după ce a fost eliberată de tutela speciei şi răspunderile procreaţiei. Nu va fi ea, în viaţa societăţii şi pentru bărbat, splendida finalitate fără scop a lărgirii sinelui individual prin eros, prin singura cale de-a ieşi din mizeria

individuației alături de respirație (cum spunea Evola) rămasă nouă în Kali-Yuga ?

Iar în numele finalității fără scop noi putem răspunde provocării indiene, respectiv acuzei că mijloacele noastre nu sânt la înălțimea scopurilor, ba adesea sânt odioase și vinovate, scopul singur contând. Nu numai că în Europa — pe planul culturii și nu al politicii, care n-a știut încă să se inspire din cultură decât prin huliganismul «ideii» — nu numai că aici mijloacele sânt la înălțimea scopurilor, dar ele însele devin scopuri (ca în cultura înțeleasă ca exercițiu, dansul și gimnastica, unu și multiplu, muzica și *Kunst der Fuge,* sculptura și Brâncuși, dar și Shakespeare întreg, exercițiu pentru scenă și agrement, sau toate formalismele !). Pe când la indieni scopul (soteria) devine totul.

Societatea istorică, îndobitocită de politic, n-a adoptat această splendidă angajare în cultură decât pe linia sportului, care este limpede : finalitate fără scop dovedind încă de aici că definiția lui Kant e holomerică, purtând asupra întregului, nu doar a frumosului. Când însă politicul va ști să devină finalitate fără scop (poate odată cu îmblânzirea animalității naționale), atunci va coborî peste lume nu numai «frumusețea» kantiană, dar și binele, grația.

(Cineva în mine spune : s-ar putea ca finalitatea fără scop, pe plan politic, să ducă la o comunitate cantonală, bine guvernată, de tipul Elveției, și atâta tot. Asta vrei ? — Dar aceasta e vicisitudinea adevărului, aș răspunde : întâi adevărul apare ca o caricatură — ca acei ridicoli zei tribali, ca unele arte primitive — și abia apoi (dacă poate să-și facă loc în lume) adevărul apare drept ce este : finalitate fără scop.)

★

De ce sânt femeile mai interesante decât bărbații, în fond ? Pentru că fiecare femeie adevărată (le desființează / înființează pe toate celelalte, spunea Goethe), fiecare poate fi de la natură o mulțime cu un singur element. Numai că ele sânt *de la natură* așa, pe când bărbatul, când reușește a fi o mulțime cu un singur element, adică o lume, este mai complet, mai activ și mai creator așa, chiar dacă fără grația femeii.

★

În filozofie s-au petrecut câteva *dezastre.* Unul e de găsit în capitolul V din Cartea I a *Metafizicii* lui Aristotel, de unde pleacă trista și vinovata

neînțelegere a *Ideii* platoniciene, altul constă în faptul că Leibniz nu și-a gândit (ci doar expus) Monadologia, adică n-a dat o valabilă teorie a mulțimilor.

Poate că de aci pleacă nu numai catastrofa filozofiei ci și ceva din criza ce confruntă azi știința.

★

Când a făcut dinamita, Nobel s-a speriat pentru umanitate și s-a grăbit să răscumpere crima sa închipuită, lăsându-și averea pentru cultură, pentru premiile Nobel. Dar dinamita își desfășoară liniștit (adică exploziv) cariera ei, așa cum premiile Nobel și-o desfășoară cu cinste pe a lor.

Nu poate nimeni astăzi cere să se renunțe total la punerea în joc a energiei atomice. Dar se poate cere speriaților zilei de propria lor ispravă, întocmai ca lui Nobel, să dea măcar dobânda câștigului lor și al statelor respective pentru cultură și pentru câteva premii. S-ar liniști și ei, s-ar lumina puțin și umanitatea asta dinamitată de spaime.

★

Trăim într-o lume ce stă sub demonia numărului (statistica), dar nu a *raportului.* Trebuie să aduci *rapoarte* (nu doar raporturi) în lume : între om și om, om și divin, om și comunitate, om și muncă, om și natură, bărbat — femeie, om și cultură.

★

Am scris azi *Meditații despre viață.* Vroiam să spun doar atât : că te poartă un gând toată viața, iar la capăt el se desprinde de tine, și abia atunci îl cauți, încerci să-l prinzi, să definești ce te-a definit. Sensul vieții devine sens, idee…

★

Pe toate planurile e așa : trebuie să transformi *contingența* (poate să fie — poate să nu fie) în *posibilitate* (poate), posibilitatea în *virtualitate* (poate, dar numai această anumită), virtualitatea în *realitate* (este), realitatea în *necesitate* (trebuie să fie).

★

Logica e totuși mai generală decât dialectica, nu cum am socotit până acum ! (Când te ocupi, ca acum, cu ceva, te îndrăgostești.) Dialectica privește doar *realul,* istoria naturii, a omului, chiar a divinului la Hegel. Și într-adevăr, până ce nu dai de contradicție, până ce nu *întâlnești opozițiile,* ca eul lui Fichte, nu ști pe ce lume trăiești. Peste tot în real e așa, cu planta ca și cu spiritul. — Dar așa e doar in real, pe când logica se mișcă în posibil, cu real cu tot.

«Tot ce e real e rațional» prea îngust. Nu posibilul ! Îngust ca Einstein, parohial.

★

Individualismul sec. XX (de după colectivism) e infinit mai interesant decât cel al sec. XIX, când individul se vroia singular (*Der Eânfige,* Stirner) și când interesa excepția, geniul și maladivitatea, nebunia, excepția care nu dă regula. Acum e în joc individul care în însigurarea lui reface comunitatea, ca ostașul lui Aristotel. Excepția care *creează* regula.

★

Dacă turteşti un cub de carton, poate deveni un pătrat (cub bi-dimensional). Dacă turteşti pătratul, devine o linie (uni-dimensional), dacă turteşti şi linia, devine un punct (cub zero-dimensional).

Dar nu s-a întâmplat așa cu omul ? Veacul acesta XX, ce nu lasă nici arhitectură, nici idei mari, lasă totuși o experiență spirituală mare : *zerodimensionalitatea* omului. Nu «omul unidimensional» al lui Marcuse, ci acela zero-dimensional e în joc acum, și cu el se poate regăsi totul. (Ce nuditate, ce striptease, ce regăsire a neîmbrăcatului originar, în lumea de azi !)

★

Entelecheia nu este a fi în *act.* Este a fi în țel, în *împlinire.*

★

Kant ne-a făcut conștienți că sântem (nu ca fizicieni, nu ca antropologici, dar ca filozofi) broasca ieșită pe mal și ținând un discurs despre baltă și batracieni. Sau ca insecta devenită entomolog.

★

Războiul formelor — Theodiceea — *homoousia* și *homoiousia.* Conflictul de azi dintre prepoziții și conjuncții, dintre *rapoarte* și raporturi-relații.

Complexul (european) care pierde simplul (anglo-saxon). Al doilea război de secesiune al Americii, eliberarea de *spiritul* englez.

★

Ce splendid spune Platon (*Republica* 521 a) : dacă există un tip *mai bun* de viață decât conducerea, pentru cei meniți să conducă în stat — e bine.

521 b : «E necesar ca spre cârmuire să *nu* se îndrepte cei ce o îndrăgesc». — Toată gintea politică…

★

Veacul nu are decât câteva mari rezultate negative : matematica nu poate fi redusă la logică (Gödel), deci nu e perfect rațională ; ființa nu poate fi rostită (Heidegger), deci filozofia trebuie să tacă asupra ei ; societatea și istoria nu pot fi controlate (eșecul socialismului !). Wittgenstein.

★

A avea a fost degradat cu forța aici și s-a compromis singur dincolo.

★

Cosmicul s-a compromis și el, într-un sens, «Câte-n lună și stele».

★

Experiența indirectă prin *media,* s-a spus. Nu mai avem experiență *directă* a realului.

★

Religia privea pe *fiecare.* Ceva de acest ordin trebuie iar nici o ideologie nu-l poate da, căci privește pe *toți.*

★

Contra mentalității matematice. Nimic nu e neutru, nici dichotomia.

Dar ireversibilitatea *timpului* e prea puțin și dealtfel ea e fatală (timpul fiind și formator dar și distrugător). Ireversibililitatea ridicării la *formă.* Nimic nu e neutru în df.

★

Războiul formelor.

★

1 + 1 fac 2. Dar 2 nu mai este 1 + 1. Cum se întâmplă că *egalitatea e unilaterală,* în rest, de la organic încolo ? (Platou spunea : totul ține de *Ideea* Dyadă.)

★

Orice dichotomie duce la o *complementaritate* !

★

Un templu, o biserică sânt o închidere ce se deschide. O casă e o închidere simplă. (Poți să *nu* intri într-un templu ; într-o casă vrei să intri spre a vedea ce este.)

Dragostea e o închidere ce rămâne închisă ; iubirea una ce se deschide.

Deschideri în *acoperiș* : India. Mircea Eliade p. 122.

★

Arta face ca fiecare lucru să fie altceva, *altul. Alteritatea* e genul proxim al artei și cu ea ar trebui început : oglindirea, *mimesis,* imaginea ta în conștiința celuilalt, reprezentarea, amintirea, evocarea, istorisirea («Stați să vă spun ceva…»)

★

Totul e prescris, dar nimic nu e preexistent. (Pentru Platon și Theodicei. Pentru cercul metafizic.)

★

Să nu *vrei* nimic : reducția fenomenologică a voinței. Nu vrei nimic deosebit din ce este al lumii — și în refuzul acesta metodic creator de gol apare ceva : voința proprie. *Dubito ergo cogito* devine acum : *nihil volo,*

ergo volens sum[{213}] — Vreau să nu vreau nimic de-al lumii, deci îmi vreau vrerea proprie.

★

Faptul că luăm de fiecare dată totul de la început face ca şi imposibil progresul, în cultura umanistă cel puţin. Recolte bune, recolte slabe.

★

O singură reformă «politică» ; ţinerea în minorat până se educă şi instruiesc (până la 28—30 ani) a oamenilor. Cine nu rezistă trece în dd. După aceea ei îşi vor face singuri, în anii maturităţii, societatea.

★

Nu e nevoie să refuzi omului proprietatea. E destul să-l aduci (prin cultură) în situaţia de a spune : «Nu am ce face cu proprietatea !»

★

Cămilele şi caii, apoi năvile au transportat idei, legende şi religii — nu condimente.

★

O societate care nu *se bucură* că munca grea ca şi cea mecanic specializată e preluată de maşini şi roboţi — poate fi dispreţuită. Că n-au oamenii locuri de muncă ? Dar faceţi un efort de imaginaţie, conducători imbecili, sau daţi-le tichete de hrană, îmbrăcăminte şi locuinţă imbecililor acelora, care au atins ce a visat întotdeauna umanitatea şi — se tânguie în ceasul biruinţei.

★

«Efectul nu e superior cauzei» s-a spus în Evul Mediu (după Aristotel). Dac-ar fi aşa, am fi pierduţi !

★

Nu întreb pe cineva : ce mai faci. Îl întreb : sub ce acceleraţie eşti ? (ce df, ce «întru», ce «l n l»)

★

De ce a triumfat icoana ? Pentru că este un Unu-multiplu. Dar icoana a devenit în Renaştere portret, apoi fotografie…

★

Cei trei gânditori europeni de factură orientală : Parmenide, Spinoza, Heidegger.

★

Unu-multiplu singur legitimează multiplul (chiar şi valorile autonome, relativitatea, istoria). Toate celelalte rapoarte între Unu şi Multiplu privilegiază Unul.

Unu-multiplu singur se distribuie în părţi din care n-a fost compus niciodată.

El singur se distribuie fără să se împartă, dând *valorile* care nu operează, poate, în nici o altă cultură. Orice bun poate fi valoare, la Europeni.

Chiar şi *nimicul* (nihilismul) este un Unu-multiplu : cele 4 feluri de nimic ale lui Kant (Țin de unitatea transcendentală).

★

Kant (B 285) … *weil ohne Stoff sich überall nichts denken läßt.*{214} Formalismele moderne iau forma drept materie.

★

Poate că recursul kantian la experienţa posibilă şi la intuiţie — ceea ce îl face să spună (B 304) că ontologia cea pretenţioasă trebuie să facă loc Analiticii — e de înlocuit cu invocarea I-ului în modelul «transcendental» !

★

De ce e mare *Divina Comedie* ? Nu pentru că vorbește de legile eterne, nici pentru că vorbește de oamenii Florenţei. Ci pentru că așează umanitatea acesteia sub rânduieli eterne.

★

Poetul japonez Kotaro Takamura : *Before me there is no way — Behind me there will arise a way*.{215}

★

Trei modele pentru cultura europeană :

1) Unu-multiplu. 2) Cele 6 maladii (catholită la creştinism în Sinoade ; todetită la Evul Mediu ; horetită la Renaştere ; ahoretie la protestantism ; atodetie la ştiinţă-muzică-contra Reformă ; acatholie cu pozitivismul şi azi. 3) Sumarul *Criticii raţiunii pure*. Apoi :

(Poate şi un al patrulea : supra-realismul.)

★

Kant şi Aristotel rămân profesori pentru că nu asimilează iraţionalul. Văd «Schein» în dialectică.

Cultura europeană e a *dialecticului* (a evoluţiei, a negentropiei).

★

Teza lui Hegel că poezia poate fi începutul descompunerii artei (trecând în proză ştiinţifică). Ποιεῖν{216} trece în λέγειν{217} (Käte Hamburger, p. 187).

★

Modelul : Ca şi *Ich denke*{218}, nucleul big-bangului nu e o sinteză fiind totuşi o *unitate sintetică*. Numai că nu-şi dă (încă) forme, categorii, ca primul. Altminteri e chiar «intelectul intuitiv», *care-şi dă materia şi forma laolaltă*.

★

Logosul matematic e Unu-multiplu prin excelenţă. Tot ce e profan e sacru, acolo.

Europa *începe la 325*, cu Conciliul de la Niceea. Dă modelul. Europa faustică va pieri, cum s-a spus, dar cea a pluralităţii de o fiinţă, nu.

Nordicii s-au substituit Europei la 1000 şi au dinamitat-o. Dar ea rămânea cea trinitară. Aceasta a operat, în fond. Cultura arabă n-a fost decât

un vehicul : cămilele spiritului. Creştinismul e «religia religiilor» şi Europa *cultura culturilor.*

★

Culturile *ca prilej*. Naşterea lor ne miră, nu sfârşitul lor. Ce răspundere ar crea — dincolo de moralişti (La Bruyère) şi la specialişti (Nietzsche, Ortega…) ai sfârşitului.

Noutatea, promisiunea culturii europene.

★

Nu încape contemplaţie în matematici. E vita activa[{219}] (constructivitate, reluare permanentă), nu *contemplativă.* — Pe când în frumosul artistic ai efectiv infinitatea în finit. (Când contemplă, matematica face artă.)

★

Că manifestările istoriei sânt *astea*, deci istoria e asta ? Dar fără a te gândi la o istorie posibilă — manifestările întârzie, smintesc, răstoarnă, pun adesea lucrurile în negativ. Sânt *non-treaba* activă, *treaba ca semn negativ.* Ce e dincolo de zeroul plutirii dă istorie, nu ajungerea ori revenirea la linia de plutire.

★

Într-o simplă ecuaţie trigonometrică Euler vedea epura universului. Vedea tot. Noi trecem pe lângă ecuaţia aceasta, vedem mai nimic în ea şi plecăm trişti mai departe. Aşa facem cu oamenii, situaţiile, întâmplările. Dar trebuie să *inventăm* oameni şi situaţii în care să vedem tot. Singurul lucru rău e să *impunem* ecuaţia noastră (şi mă tem că asta vrea sau speră ştiinţa), s-o impunem «raţional». Dar miracolul este că prindem — când prindem-un acelaşi întreg *altfel*, de fiecare dată. Ceilalţi numesc asta sistem pentru că n-au obţinut (încă) ecuaţia lor.

(Mizeria lui Don Juan este că nu *inventă* feminitatea ; o caută gata dată, şi firește n-o află…) Dacă trebuie să cred pe alţii, eu n-am avut nevoie de Cambridge şi Princeton. Am inventat Păltinişul !

★

De ce e *Don Quijote* infinit mai interesant decât *Don Juan* ? Pentru că are comentar, pe când ultimul n-are decât acţiune, *Tat*, trăire.

★

Veacul acesta mai are o singură şansă : să aducă o mare catastrofă. Dacă nu, va trece neobservat în istorie.

★

Eşti *contemporan* (ai simultaneitate în timp, spun *teologii*) cu cel pe care-l iubeşti. Asta e tot — şi înseamnă înfrângerea umană a timpului.

(Tot teologii spuseseră : fiinţa nu e Dumnezeu, ci este iubirea lui.)

★

Un criteriu : tot ce nu poate deveni *mediu interior,* rămânând mediu exterior, e rău. Şi natura a fost «rea» (daimonică, măcar) până ce n-a preluat-o omul.

Tehnica riscă să fie aşa. Va rămâne din ea numai cât va deveni mediu interior.

★

Deosebirea dintre ştiinţele exacte (finitudine 2 + 2 = 4, Descartes) şi cele ale omului, cu infinitudine. Între *la tour* Eiffel (tehnica nudă) şi Beaubourg (arhitectura nudă).

★

Alienarea ? La ei este pretutindeni ceva dat. În *Et ecce, Domine, intus eras, et ego foris*[{220}] (Augustin) este infinitate.

★

Importanţa *ritului* faţă de mit (care e leneş, visător). Ritul trimite la act social. Poate decădea în simplu *ritual,* dar ca rit *cu* ritual e adânc.

(Din *Tratat*, pentru *Tratat*)

★

O încercare de a gândi logicul dincolo de *sublim*. În orice caz, dacă sublimul logicii este exactitatea, trebuie încercat a gândi exactitatea cu adevăr cu tot. Logica trebuie să redevină o disciplină filozofică, iar așa fiind ea acoperă tot restul sau încheie, face să cristalizeze, tot restul filozofiei.

Plec de la : câmp logic, *situație* logică, vină logică, traiectorie și linie de forță logică, implicație, condiționare, corelație logică, conexiune logică, structură, deducție liniară, deducție ramificată, deducție arborescentă, deschidere logică, orizont.

Dubla necesitate logică : a condiționării ce se închide asupra a ce este, a condiționării ce se deschide din ce este.

★

Că matematicile pot fi reduse la axiome și *logicizate*, foarte bine. Dar un destin, liniar și categoric, nu poate fi și el redus la principii, logicizat ? Dar o creație ?

★

Logică mecanică, logică organică, logică dinamic organică, genetic organică, logică noetică : logică eidetică (de integrare).

★

A căuta logica în matematică (legea lui…, cauți lucrurile unde le găsești)… Esențialul e s-o cauți — și s-o găsești — în rest.

(Principiul «Peter» ?)

(Au căutato unde e mai ușor de găsit și n-au găsit-o nici acolo !)

★

Implicația nu poate fi de un singur fel (vezi titlul conjuncții subordonatoare…) Aristotel o vedea în cauzal. Modernii în *conectiv.*

★

Tendința spre abstracție în spațialitate ? (ei numesc spre abstracție, cu multiplicarea dimensiunilor, tocmai tendința spre *concret*). La fel în

gramatică, cu substantivul verbal.

★

De la început : nu sânt numai *forme* logice ; trebuie să fie şi *procese* logice, de vreme ce logicul ia chipul înlănţuirii sigure, sau al ramificaţiei sigure. Dar dacă sânt procese, există şi un *timp* logic.

Deci *întâi* timpul logic, cu caracterele lui.

★

(Rigoarea e la urmă, nu la început.)

★

Totul e o pulsaţie (prin închiderea ce se deschide).

Şi numărul e o pulsaţie. Unda, numărul, viaţa, gândul — pulsaţii. L n l.

★

Despre timp. Spui : e ora 1. Celălalt spune şi el : e ora 1. Dar e *aceeaşi oră* ? «Am timp». «Nu mai am timp !»

Este deci şi nu este. Timpul cronologic devine altceva, încrucişat cu cel *psihologic.* Peste ele trece *timpul istoriei,* preluând ora 1 de acum în gloria ori în nepăsarea lui. Dar la fel trece şi *timpul logic,* cel al unui proces, care nu ţine seama de ora 1 decât în măsura în care e preluat în decurgerea lui.

★

A pleca de la propoziţiuni, de la unităţi atomare, ce neadevăr logic !

Pleci de la un *demers individual* (gând, act) ce-şi dă *determinaţii* (propoziţiuni) înăuntrul unui câmp logic, ca *element.* Şi toată problema este să satisfaci, modelul : determinaţiile I-ului să se convertească în cele ale elementului.

Deci :

1) *agent* logic — câmp logic (orizont)

2) agent — manifestări libere *în* câmp

3) agent — manifestări necesare *întru* câmp

4) agent — linii de forţă — câmp

În orizontul acesta se întâmplă ceva. Ceea ce se întâmpla emană de la un agent. Acesta îşi dă calea sau ramificările. Acesta *găseşte* calea sau ramificările. În orizontul acesta se întâmplă ceva organizat, «logic».

Totul ţine de *conversiune*.

Logica e ştiinţa convertirii (nu a convertitului !)

Convertirea începe cu timpul logic : trecerea în *alt* timp. Se continuă şi desfăşoară în spaţiul logic : trecerea în *altă* spaţialitate, cu G-ul ca dimensiune a I-ului. Se confirmă prin *mediul* logic : prefacerea mediului exterior într-unul interior. Se organizează în *contradicţie* logică : contradicţie unilaterală. Se rezolvă în *integrare* logică : agentul individual trece în agent general. Capătă *conexiune* logică.

(Timpul plantei, spaţiul ei, mediul ei, contradicţiile ei, integrările ei, ca supunere la specie, lanţ conectiv şi reproducere în sânul acesteia. Ce nu se reproduce — în acest plan — nu *este*, adică nu ţine logic.)

— De la conexiune : principiile logicii ; structurile logicii ; formele logice ; procesele logice (implicaţia în primul rând).

Ei vorbesc doar de ultimul moment, al conexiunii !

★

În implicaţie nu pare să-i intereseze faptul şi natura implicaţiei, ci rezultatul ei : *când* sânt ambele adevărate, antecedentul şi consecventul, sau mai puţin, *când* e consecventul adevărat, ajungându-se chiar la absurd — mecanica implicaţie materială. Dar cum se întâmplă asta, *ce anume* în antecedent impune adevăratul consecventului, nu-i interesează, căci discută «în formă».

★

Care e uimirea, υανμάξειν-ul aci ? Trebuie să fie una de ordinul *situaţiei* logice.

★

Cu o logică în care identitatea se exprimă prin A=A şi contradicţia prin $p.\bar{p} = 0$, adică nu există contradicţie (ci desfiinţare), nu e nimic de făcut. (Dar aceasta e logica lui Aristotel — şi a modernilor !)

De la ce mirare pleacă logica ? etc.

(În loc de A = A trebuie văzut ce înseamnă « = ».

Şi în loc de A şi non-A trebuie văzut în câte feluri se spune non-A.)

non-A este : zero-A, complementar Iui A,

dar şi anti-A, —A, fără-A

A, adică A barat : nu e A dar e A

★

De la reacţia în lanţ *fizică,* monotonă, până la reacţia în lanţ *istorică,* infinit intricată…

★

Conective prepoziţii

cu (asociere)
fără (diferenţă) Topologie !
în (inferenţă)
lângă, pe, la, sub — aderenţă

★

Forme logice ? *Cuplajul,* din care ar deriva judecata. *Câmpul* care va da silogismul. *Orizontul* care va da conceptul. *Reacţia în lanţ* care va da conexiunile.

★

Regulile de «substituţie» şi «detaşare». Ce mecanicism ! *Nimic nu se substituie întocmai, nimic nu se detaşează complet* …

★

«Dar» nu e o conjuncţie logică ? «Fiindcă» nu e una ? «Deci» ? La rândul lor prepoziţiile nu au ele sens logic ?

★

Lumea *aceasta* reală ar putea fi în eternitate şi eternizată. Cea logică, nu ! *Timpul îi e necesar.* (Prezentul târât mai departe al timpului real.)

Un om de rând poate trăi oricât şi vrea căci aşteaptă ceva. (O viaţă necesitată logic, nu.)

Nu e nici o necesitate în el, nici un sens logic necesar. Viaţa lui nu conduce la nimic.

În schimb, acolo unde apare un proces logic apare şi capătul. Logicul e cel care aduce temporalitatea, la un anumit nivel cel puţin.

★

Logicienii noi au creat o logică pentru singura știință care nu o reclama : matematica ! Toate celelalte științe, ba chiar toate consecuțiile, rațonalitățile, organizările, conexiunile au nevoie de o logică. Dar lor modernii le-o refuza — sau le *aplică* logica matematică.

«Spuneți-mi ce se întâmplă aci. *Cum* se întâmplă că e ordine ?»

★

În fond ei rămân la deductiv (Kneebone, caiet mai 22) Trebuie ceva de ordinul deductivului, totul e o *ridicare* la lege.

★

În funcția propozițională (una din cele 6 !), cu fiecare subiect predicatul devine altul ! (Fixismul lor, ca la Linné)

(v. mai 24) (și nov. 9)

★

Toată problema logică e de conținut : cum rezultă ceva din altceva (prin *mediu*, spunea Aristotel pentru silogism), (v. mai 28) Cum se înlănțuie necesar ? Cum se desfășoară ?

★

Încă de la mecanic : nu pot spune că o rotiță e în ceas. Apoi organic, persoană, element (v. 11, XI caiet).

★

. Platon și Hegel rezistă pentru că au arhei. Gândirea indiană și Heidegger, nu !

★

Infinitul înseamnă acea mulțime care este întotdeauna o submulțime.

★

Ce e extraordinar cu Wittgenstein este că a trăit știința ca aventură spirituală. E poate cel dintâi, la nivel speculativ. De aceea *face* filozofie ca

Augustin ori Kierkegaard.

★

Estetica receptării ? Momentul estetic al receptării. Există *clase* de texte : *sacru*, dogmatic, sens *unic* (exactitate), consistență arhetipală, structură sigură, text regizoral, text cu sens variat (Hamlet comic), text cu cifru, cu mai multe lecturi posibile, text ce se confirmă (*Faust II*), text liber, text cu neîncetată adâncire (*Don Quijote*).

★

1983

Nu e necesitate, în ceasul târziu, nu e necesitate … Dar e refuzul a tot ce nu e necesitate.

★

Nu *ești* dacă nu îți supraviețuiești : sădind un pom, lăsând un gând.

★

Înainte de a adormi spune veghei : păstrează pentru mâine ce nu mi-ai dat azi.

(Și veghea spune ca în *Godot* : ți-o voi da mâine.)

★

Pentru a sfârși suportabil trebuie să invenți o rațiune a sfârșituluii de vreme ce omul tot nu știe să-i consimtă. Sfârșești când ai încetat să invenți.

★

Nu dau delegație nimănui să rezolve problema aceasta pe care totuși nu pot s-o rezolv.

★

Bătrânii lumii vor trebui să redefinească omul, în condiția lor de ființe ce trebuie să se definească. Și femeile.

★

Eternitatea nu e un prezent veșnic ci o veșnică lipsă de prezent.

Eternitatea «logică» înseamnă tocmai să nu existe prezent. Dar trecut şi viitor există.

★

Ca în fizică, problema în cultură nu e viteza (inerţie) ci *accelerația*, pe care o aduc cugetele deosebite. *Variația* de viteză (ca Galileu).

★

Cuiva, care ne cuprinde, să-i cerem, în fiecare început de ziuă : «… Ființa noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi. Fă astfel încât faptele ca și iubirile noastre să aibă sens, și ca ziua noastră să țină.»

★

Tot ce se întâmplă e dublat de «este» (poate fi, ar fi să fie …).

★

Într-un ceas al formalismului care nu vrea să regăsească nimic, propun un formalism ce vrea să regăsească cât mai mult. (Restul, rebut.)

★

Sistemul ? Monotonia unei scheme ce redă polifonia realului. Un detector de *varietate* în cenușiul realului (Cele șase …).

★

Când un lucru e mai mult decât el însuși, așadar când e o mulțime cu un singur element, sau un singur element la puterea unei mulțimi, abia atunci are semnificație logică și chiar științifică.

Un ins poate fi așa, o femeie frumoasă e așa (prototip), o experiență, un moment istoric. Oricare le desființează pe celelalte sau le înființează ! Toată cultura poartă asupra unor astfel de realități individuale. E cuplarea cu un general.

★

«Monologul interior» (Joyce) este ca și cinematograful : încercarea de a face perceptibil aceea ce imaginația vizuală, și acum mentală, *știu* mai bine. Un prea mult care sărăcește lucrurile. Cinematograful vrea să arate ochiului

exterior ce vede ochiul interior ! «Monologul interior» vrea să pună în rostire ce nu este în rost, rostuit !

★

Dintre cele 3 lozinci ale Revoluției franceze, ultima își așteaptă rândul. S-a început (și se continuă) cu libertatea, care-și arată, goală fiind, partea rea ; s-a continuat (și se continuă) cu egalitatea, care-și arată și ea fața rea, *sterilitatea,* necreativitatea entropică — și s-a ajuns în pragul fraternității.

Derivate ale acesteia au fost mai de mult căutate, sub forma Internaționalelor, dar nici una n-a reușit : nici a regilor (Metternich), nici a negustorilor (Benjamin Constant), nici a aristocraților, nici a intelectualilor (Gobineau, *Les pléiades*) sau a oamenilor de cultură umanist-științifică, nici a proletariatului. Ce rezistă ? Poate, după eșecul lui, supraviețuirea etniei = națiune (ethos etnicist) ; și în orice caz logos-ul divizat al limbilor. Dar fraternitatea poate începe de jos și pe verticală, înainte de-a urca până la universal : de la subordonarea consimțită în familie și comunitate, înfrățirea cu natura, *Ehrfurcht vor dem Leben*[{221}], de la orice fermă de pietate, cum spunea Goethe. De la *le point de vue de l'autre*[{222}], dar nu ca simplă politeţe, cum e în Vest, la treapta cea mai de jos a ierarhiei Tao-ului.

Simplă iubire, de atâtea ori predicată ? Iubire *cultivată* și înțeleasă. Chiar sub formă degradată, ca în fraternitatea japoneză de astăzi a comunității de «producție», ea este benefică. Religia cere prea mult dintr-o dată. Puțină religiozitate fără religie, în căutarea ei, *întru* ea.

★

Nu există decât două orientări ultime (așa cum nu sânt decât două tipuri de politică : omul e bun — omul e rău de la natură, alienat, sau numai trei forme de guvernare, cele aristotelice) : îți pui problema sfârșitului sau nu ți-o pui.

În primul caz apare omul religios, dar și cel al absurdului, sau libertinul, sau existențialistul ; în al doilea dai sens, măsură, capăt necesar vieții.

Ca în cazul lui cunoaște-te pe tine (tu, Tersit), îmi vine în minte : «Ia uite-te la el ! Și a vrut să aibă copii», spus de fiul aceluia. (Și a vrut să se înveșnicească…)

După ce ai făcut tot ce se putea face și nu a ieșit decât ce a ieșit — cum poți fi mulțumit ? Îmi e suspectă orice viață satisfăcută de sine.

★

Secolul acesta fără de importanţă … Nu lasă monumente arhitectonice şi nu lăsă idei mari.

De aceea şi face atâta scandal, până la isteria catastrofei finale. Ca oamenii fără importanţă.

★

Totuşi : descoperirea Inconştientului, spune cineva. Apoi a culturilor tradiţionale şi-a culturii altora. Reabilitarea simbolului, mitului.

Rămâne de văzut. Dar găsesc eu însumi o idee (sau un demers) mare în secolul XX, doar că e obţinută silnic : abolirea posibilă a verbului auxiliar *a avea*, în favoarea lui a fi, a deveni, a face. — «A avea» a redevenit verb auxiliar, numai.

Mai încercase şi creştinismul să desfiinţeze verbul, dar până la urmă pactizase cu el (mai ales în catolicism : «intendent al averii tale»). Propun o altă înfruntare a lui «a avea» : statul celor cu Credit nelimitat.

Atât creştinismul cât şi socialismul extrem desfiinţează pe «a avea» («ca păsările cerului») în numele unei făgăduinţi, al altei posesiuni («împărăţia cerurilor»). Aci, în stat, «a avea» e combătut aşezându-te în el, în ţintă. Ai totul la dispoziţie, deci nu mai trebuie să te străduieşti «a avea» ceva. Ai verbul «a avea» *îndărătul* tău. Ce faci, ce devii, ce eşti — îţi stau înainte.

★

Este *mathesis universalis*[{223}] o matematică, o ştiinţă a proporţiilor, cum sugera Descartes ? Este un limbaj, o *characteristica universalis*, cum gândea Leibniz ? Sau este un model ontologic care se înscrie în lume şi o descrie ?

★

Heraclit 71 : Trebuie să ne gândim şi la «omul care uită unde duce drumul».

Heraclit 86 : Tot ce doreşte inima se cumpără cu preţul sufletului.

★

A trăi monadologic… În orice facem să fie *tot*, să se reflecte tot.

★

Se spune : un sistem înseamnă a vedea totul prin ochelari coloraţi.

Aș spune : înseamnă a vedea totul prin ochelari, pur și simplu. Adică a vedea *mai bine*.

★

Leibniz *pleacă* de la divin și încă unul atât de puternic încât dă totul (cu armonia prestabilită) de la început. De aceea nu poate desfășura logic nimic, ci doar hermeneutic-descriptiv.

Ca în constituţiile care pun în articolul 2 sau 3 o autoritate conducătoare în stat, și unde astfel restul articolelor nu mai interesează, și aci nu dai crezare restului, dacă nu crezi de la început.

Mizeria, spărtura logicianului, care trebuie să creadă în ceva transcendent spre a da o întregire demoniei formaliste. Logica și mistica sânt solidare încă de la Leibniz.

Dacă însă ar fi căutat o Logică pentru lumea monadelor, ce alta ar fi fost viziunea lui !

★

Fiecare avem un foc, un foc interior. Mi-am vărsat focul, îţi spui.

★

Spinoza (102) : Cine știe să ocărască mai elocvent și mai iscusit neputinţele sufletului omenesc trece drept inspirat de zei … Preferă să blesteme sau să batjocorească afectele și acţiunile oamenilor, în loc să le înţeleagă …

Voi privi acţiunile și poftele omenești ca și cum ar fi vorba de linii, suprafeţe și solide.

III, XI *Bucurie*, pasiunea prin care sufletul trece la o perfecţiune mai mare. (Din bucurie-tristeţe-dorinţă — ies toate).

IV, XXXVII Același drept pe care îl au animalele asupra noastră îl avem și noi asupra lor (deci le putem sacrifica !) Așa spune *raţiunea*.

XLV Spun că este faptă de om înţelept să te hrănești și să petreci cumpătat.

LXVII Înţelepciunea este meditaţie asupra *vieţii*.

★

Istoria spiritului european ar putea fi cea a polarităţilor succesive : Parmenide — Heraclit, Platon — Aristotel, Augustin — Toma, Descartes — Pascal, Kant — Hegel.

★

A face a posterioriul a priori.

★

De ce suprarealismul şi modernismele excesive n-au curs până la urmă în literatură ? Pentru că logos-ul nu poate fi deşuchiat, smintit. Plastica şi muzica se pot sminti şi deşuchia — eventual tocmai în căutarea logos-ului, a sensului — dar raţiunea şi cuvântul nu au nevoie şi nu au ce face cu *altă* dezordine. Ele sânt expresia dezordinii de la început. Raţiunea nu apare decât sub sentimentul căderii (spre deosebire de intelect care doar urcă) şi ea este căutarea ordinii din care spiritul a *căzut.* Nu poţi strâmba ceea ce, expresie a strâmbătăţii fiind, tinde să iasă din strâmbătate. Culoarea, sunetul, formele şi structurile (chiar matematice) pot încerca imposibilul. Raţiunea este în el.

★

În fizică nu contează mişcarea, nu viteza ci (ca la Galilei) *accelerația.* La fel şi dincoace : dacă poţi accelera destinul cuiva.

★

Ceva ţi-este *prescris* (poteca !) fără să-ţi fie preexistent, asta e tot.

În momentul când săvârşeşti un lucru apare şi legea săvârşirii lui. Totul e : *fericitul cuplaj*.

Dar aşa erau Ideile : în momentul când te împrieteneai, apărea şi Ideea de prietenie.

Aşa era a priori-ul lui Kant, ce apărea odată cu a posteriori-ul.

Aşa e tot Hegel. Aşa sânt matematica, istoria, etica. (Doar la Fichte pare invers : lucrul, non-Eul apar prin lege, Eu. Nu legea prin lucru !)

★

«Constantele» filozofiei. *Kant* : 1) Oriunde ar exista o conştiinţă raţională, ea ar avea un filtru …

Constantă trinitară : 2) Oriunde s-ar pune problema a *ce este* ar trebui invocată : legea, întruparea, manifestările.

Constanta lui Platon : Nu *preexistent,* dar totul e *prescris.*

Cum apare legea ?

★

Se spune : «cei mulţi». Dar dacă cei puţini dau *regula* şi cei mulţi sânt în excepţie (ca la fulgii de păpădie), atunci nu poate fi. vorba de elitism, aristocratism, catharism. Interesează ce este, nu tot ce există ; *ce este în ordine, nu dezordinea.*

★

Şi în mecanică (dinamică) este aşa : nu interesează mişcarea, nici măcar viteza, deşi e vorba de imensitatea lumii în mişcare ; interesează *acceleraţia.* De aci Galilei şi Newton.

Societatea trăieşte sub inerţia (refacerea, dd-ul) proceselor ei de subzistenţă şi reproducere. Dar doar punctele unde se petrece o acceleraţie importă. Sau : ea *există* prin mişcarea ei inertă, dar nu are *fiinţă* decât prin acceleraţie. Muncitorul, cismarul, băcanul, profesorul, omul politic au din plin rost pentru menţinere şi reproducere. Dar istoria o fac doar cei ce schimbă rata vitezei.

(S-a crezut că o fac revoluţiile : dar ele recad, poate întotdeauna, în inerţia mişcării simple.)

★

Non-sensul problemei morţii (pusă de adolescenţi sau de falsele spirite metafizice), afară de cea timpurie. Căci într-adevăr, ce se poate opune morţii ? 1) Nemurirea, care e absurdă căci ar fi afectat prima generaţie şi n-ar fi apărut altele, sau ar afecta generaţia asta, stupidă întotdeauna ; 2) prelungirea vieţii, care e şi ea absurdă dată fiind măsura lăuntrică, dincolo de care e o viaţă de amoebă ori de mecanism stricat ; şi 3) reîncarnarea, care sau s-ar petrece cu măsura aceasta, şi atunci ar fi plictisul însuşi, sau ar fi o

regenerare, şi atunci nu moartea este problema ci incapacitatea de regenerare a fiinţei umane. — Doar supravieţuirea temporară.

★

O carte pe care o scrii, o casă pe care o faci, nu există ; dar sântem întru ele. În tot ce facem, nu e vorba doar de o desfăşurare înspre, ci întru. (E sensul cauzei finale aristotelice, poate, care e şi ea înainte. Dar nu e ţintă, ca la vieţuitor, ci modelare a ţintei, odată cu modelarea de sine prin ţintă.) O definiţie a omului, mai bună decât fiinţă raţională, dacă nu e aceeaşi, este de a fi întru. Omul e singura fiinţă care poate fi — şi în fapt este — întru ceva.

Ca apriorismul, care nu e înainte. Ca demonstraţia matematică. Sau ca poteca. Eşti întru potecă.

Iar în toate acestea este *tematicul.*

★

Este *forma* ceva general ? Sau tocmai desăvârşirea (entelehia) (prin general, firește) a individualului ?

★

«Nu există poteca, ci doar cel ce o face». Ba există, dar e ideală. Nu o vezi cu ochiul obişnuit, deşi nu e altundeva.

Topos-ul *noetos*{224} este aci în lumea reală ; dar e *noetos.* — Ce se întâmplă când poteca e tăiată. Este ea Ideea ? Nu, Ideea s-a retras, nu o *vezi* cu ochiul acesta nici acum. Căci funcţia ei e de a fi acolo unde o cauţi, dar cu un *rest.*

★

Logicienii spun că orice întrebare ar avea presupoziţii. Dar tocmai aceasta e problema întrebării : originarul, lipsa de orice presupoziţii, ca frica, foamea, erosul. Filozofia trebuie să pună acele întrebări care sânt originare. *Uimirea* are ea presupoziţii ? E ridicol să spui : mă încearcă uimirea, deci exist (ca presupoziţie).

«Pe ce lume sânt ?»

★

«Forma e întotdeauna generală», se spune. Dar aşa e cea abstractă (care face abstracţie *de*). Cea abstrasă (care face abstracţie *din*) este a fiecărui

conținut !

(Ca întunericul abstract și concret. Hegel.)

★

Nu fiecare lucru *are* o Idee, ci fiecare *este* o Idee. Asta schimbă totul. *Ești* Idee ; una aproximată, căutată, niciodată găsită, dar Idee.

Ideea e *răspunderea* fiecărui lucru !

Prescris, dar nu preexistent (De aci toată drama religiei, predestinația etc.).

De aceea există *recunoaștere* și *anamnesis*{225} : prin prescriere…

★

Este una din catastrofele lumii moderne faptul că Ideea lui Platon a fost prost înțeleasă. S-a susținut de la început (cu Aristotel *Metafizica* I, 9, apoi astăzi cu anglo-saxonii) că e vorba de o lume supra-instituită, când e una *sub*-instituită, în-și intra-instituită.

Cu o lume supra-instituită, realul, mai ales cel istoric, a fost mutilat. Pe de o parte Platon a fost degradat, pe de alta s-a acționat asupra și în real tocmai cu un asemenea degradat platonism.

E adevărat că sântem, odată cu restul, «căzuți» dintr-o ordine. Dar nu dintr-una gata instituită, ci din cea care se instituie de fiecare dată, *cu un rest.*

Corect ar fi deci : «sânt om» ; dar sânt om adevărat ? (v. ironia lui Marc Aureliu). «Sânt cetățean …» Și lumea ar fi alta. (I se poate răspunde : «Sânt comunist ; dar sânt unul adevărat ?»)

★

De ce sânt contra cosmologicului ? Pentru că nu lasă loc nici unei subiectivități, nici măcar transcendentală.

★

Ceea ce e catastrofal în cinematografie este că vrea să desființeze ochiul interior. Cine nu are *al doilea văz* nu vede nimic.

★

Am înlocuit în timpurile moderne explicația prin perfecțiunea divină, cu explicația prin perfecțiunea structurilor matematice. Am căzut peste o

teologie matematică, moştenitoare a tot ce era mai prost în vechea teologie : *siguranţa*, dacă nu dogmatismul, explicaţia absolută (*ab-solutus*) dezlegată de tot.

Dar divinul era măcar lipsit de rigiditate. Putea fi. folosit în fel şi chip ; iar pe deasupra aducea, măcar, iubirea, cu extraordinarele ei dezlegări. Nu există iubire matematică, nici fiinţă, nici eroare, nici cădere, doar inexactitate ! Teologia de azi e doar a Binelui, în loc să fie una adevărată, a Binelui şi a Răului. A libertăţii.

Ce am câştigat ? Doar maşina. Am înlocuit o teologie vie cu una pentru cimitire — sau pentru maşini.

★

«Evolventa», curba obţinută desfăşurând, prin fixarea într-un punct al curbei iniţiale, firul. *Familie.*

★

Orice om la sfârşitul vieţii trebuie să scrie «Autobiografia unei idei». Ce e mai adânc în noi decât noi înşine este gândul. Ce gând te-a purtat ? Ce gând ai slujit ?

★

Tragicul nu e de-a fi pur şi simplu, ci de-a fi conştient că sântem «căzuţi». Dar înfrângerea n-o poţi spune decât la capăt !

În fiecare om o lume-şi face încercarea …

★

15.III.85

În fond am ajuns la ideea de *formă*, la întruchipare ! De la început spectrul undelor, câmpurilor, substanţele sânt formă. Codul genetic exprimă forme. Viaţa apare sub forme în mările calde şi supa vitală ; speciile sânt forme. La om totul ia formă sau, dacă nu ia, piere.

Ce sânt formele ? De la gândire încolo sânt altceva până la formalisme. De la realitatea de formă la ideea de formă.

★

Primul capitol din logică, *ce este forma.*

(Formele închise asupră-le — materiale, biologice, psihice, estetice — evoluează, dar nu duc la logică. Logica ar fi ştiinţa formelor încatenate.) Ştiinţele naturii vorbesc de forme închise statice. Ale spiritului, de forme în şi *cu* devenire. Obţii o formă şi o treci altora. Îţi faci o scoică şi o treci altui melc.

Forme, nu legi, nu reguli. Deosebirea între formă şi lege. (Legea e pentru mai mulţi.)

★

Toată problema cunoaşterii, ştiinţifice ori nu, este să unifice o diversitate. Filozofia face dimpotrivă : diversifică o unitate (o intuiţie, o unitate sintetică).

Iar în cazul ultim, datoria e să regăsească diversitatea *reală* şi s-o înţeleagă. Dar reuşita filozofiei este nu numai de a *regăsi* diversitatea reală ; este şi de a o *multiplica* (întocmai nihilismelor, maladiilor etc.).

Singură filozofia sporeşte natura în sânul naturii, după vorba lui Schiller despre geniu.

★

Există, tocmai, *μετάβασιζ ειζ άλλο γένοζ*[{226}] ! Nu numai în operaţii (spre deosebire de matematică), ci *tot timpul*.

★

«Întru» e un fel de *als ob*[{227}]. Dar e comparabil cu «a priori» (cuvânt-cheie şi el), iar dacă aş şti să-l folosesc cu nuclearitatea lui, poate că ar spune mai mult decât ultimul.

★

Istoria e ca timpul lui Hegel, tot ce e mai puternic şi tot ce e mai slab. O biruie omul.

Încolţeşte în pământ bun, dar încolţeşte şi în stâncă.

Slab cum eşti, crapi stâncile, — Restul e meteorologie.

★

Dacă nu eşti un individual-general, nu eşti nimic ; te preia statistica. O femeie frumoasă e *de la sine* un individual-general. Dar numai «de la sine»,

adică de la natură. Prin moralitate şi cultură e *altfel.*

★

Ce răsturnare de situaţie întâmpină modernii ! Au socotit şi dovedit că antropocentrismul nu e adevărat. Şi au sfârşit prin a susţine antropocentrismul. Căci restul s-ar putea să fie *das Gähnen Gottes*[{228}].

★

De ce cultura europeană a respins gnosticismul ? Pentru că acesta aduce prea multe *răspunsuri,* numai răspunsuri.

★

Ce este filozofia ? E holomerul însuşi : o idee care se ridică la puterea întregului.

★

Filozofia a trecut din aspiraţii către, în fundamente pentru …

★

«Câte-n lună şi stele …» Dar nu e nimic în lună şi stele. *Das Gähnen Gottes*[{229}]

★

Care e dezastrul cu proasta înţelegere a Ideii lui Platon ? Este că nimic nu mai are *răspundere* ; nici arborele acesta (nu e stejaritatea), nici oamenii aceştia, nici statele, nici zeii.

Bivalenţă ! Bogomili. Sângele e înăuntru ? Sacrul în lucruri ? Infinitul ? Extazul Ideii ? E Sinea. Filozofia perfectă : de jos. «Prescris». Răspundere.

★

Mi se cere să vorbesc despre principiul poetic şi cel matematic. De unde «principiu» ? E junglă în ambele cazuri, perfect nonsens iniţial. Totul vorbeşte despre *ceva,* matematica şi poezia despre nimic şi orice. Poezie nu e defel înrudită cu filozofia (ca dovadă că în limba engleză prima e posibilă, a doua nu, căci nu dă de «cuvinte» acolo). Rigoarea lor începe abia *după* ce au fantazat. Valéry spunea că totul decurge din primul vers, din axioma

aleasă … Nu e nimic de spus decât : multă cultură la poezie, mult exerciţiu la matematică. —

★

«O, aventura şi apele…» Ce rău sună conjuncţiile în poezie. Dar ştiu poeţii morfologie ? Au lexic ?

★

Picturile interioare de la Văcăreşti ce au devenit picturi *exterioare* prin prăbuşirea turlelor. Ce *altă* frumuseţe.

★

Formă fără fond… Dar sânt două feluri de forme, unele ce s-au desprins dintr-un fond (ex. Parlamentul care-şi *face* fond oriunde) şi altele ce n-au avut şi nu-şi pot face.

★

Moartea e un *pluralia tantum*{230}. Dacă ea înseamnă separaţia trupului de suflet *(Phaidon)*, atunci ea nu e unică ci plurală : în fiecare clipă separăm sufletul de corp, murim. Viaţa e o splendidă succesiune de morţi.

Totul e să fie una *înlănţuită.*

(«Marile vorbe stupide ale umanităţii»)

★

O logică a *spaţiului* cu prepoziţiile (întru, spaţializatorul nespaţializat) şi una a *timpului* cu conjuncţiile (dacă.. atunci…, fiindcă, deşi…).

★

Dacă spui egal (sau inegal) ca în matematici pierzi tot bunul echivoc al copulei «este» (din «Pomul este verde» al lui Hegel).

★

Ceea ce lipseşte în matematică nu e atât individualul cât generalul. Abstractul nu e general.

★

Mirarea logicii : că există un domeniu — astronomic, mineral, vegetal, animal, uman — în care apar regularităţi, legi, ordine.

★

Cum se naşte formalul : prin rarefiere ? sau prin densificare ? (Forma ca gol, forma ca plin.)

Formă *ante rem* şi formă *post rem*[{231}]. *Cum re*.[{232}]

★

Ceva face «clic» şi este. Ceva face «clic» şi sântem fericiţi. Ceva face «clic» şi apare logicul.

★

Prepoziţiile exprimă miracolul *raportului*. Nu un punct, ca «boaba spumei», ci un raport.

★

Înainte exista teologie şi rest. Acum există matematică — şi rest. Epistemologia (ca şi logica) modernă întreprinsă doar asupra matematicilor este o îngustare în divin, în perfecţiune. — Trăim într-o lume în care *totul e o Theodicee*. (Cum explici o lume imperfectă cu un principiu perfect, cum e cu putinţă creaţia imperfectă a unui agent perfect.) Ca şi cealaltă Theodicee, iată că *nu* a reuşit nici a noastră ! — Dar rigoarea e la urmă, nu la început.

— Cum dă socoteală perfecţiunea de imperfecţiune ? Dar nu dă socoteală până la capăt. De aceea teologia întregeşte divinul cu o lume de îngeri şi sfinţi, după cum teologia matematică întregeşte logos-ul ei cu o lume de maşini şi unelte, de rândul acesta perfecte !

Tehnica noastră e *angelologia* noastră (şi dealtfel nu s-a ivit aproape niciodată sub nevoi, ci a creat ea nevoi. O duceam bine cu calul, de vreo 4000—5000 de ani ; dar a venit motorul în 4 timpi, de *sus* în jos …)

E în fond deosebirea în transcendentul desăvârşit (perfect) şi transcendentalul, care-şi caută desăvârşirea.

★

Istoria culturii noastre e simplă. Lucrurile pleacă de la capitolul 9, cartea I a *Metafizicii* lui Aristotel. Înţelegându-se Ideile ca fiind separate şi dincolo, le-am căutat (cu plus-ul creştin) separat şi dincolo. A venit Kant care le-a căutat integrat şi dincoace (iarăşi cu plus-ul creştin, al subiectivismului adânc), redând lumii filozofia. — Până ce le vom găsi cu Platon şi dincoace şi în şi dincolo !

De n-ar sucomba spiritul a doua oară …

★

Dacă întreabă cineva ce aducem cu viziunea aceasta ontologică şi logică, am putea răspunde : conştiinţa rebutului. *Toată cultura umanistă se întemeiază pe ceea ce a ieşit din condiţia rebutului,* sugerând poate şi culturii ştiinţifice că ea însăşi a valorificat excepţia-regulă, atunci când credea că se ocupă de masiva regulă simplă.

★

Ce sugerez în ontologie şi logică, adică peste tot, este precaritatea. Ce aduc în ontologie este sensul fiinţei chiar fără I şi G, ca element, ca D-uri pure. În timp ce în logică aş aduce primatul *I—G*-ului.

★

Ne-au terorizat întotdeauna (de la divinităţi şi despoţi orientali până la ideologiile de astăzi) G-urile goale. Aduc reabilitarea I-ului, cu recunoaşterea precarului. Lucrurile sfârşesc cu generalul gol-goluţ, ca în cultul imperial al Romei — sau ca în cultul formulărilor formaliste de astăzi.

★

«Corespondenţa» (1—1) în teoria mulţimilor este poate gradul-zero al *prepoziţionalităţii* : raportarea pură şi simplă, element cu element, fără nici o «situare» a lor unul faţă de altul. Caz limită.

★

Oamenii se împart în drept-credincioşi şi arieni, adepţi ai lui Arie. Primii cred în Unu multiplu (Trinitate), ceilalţi în Unu şi multiplu, sau numai în

multiplu, singurul care «se vede». Aceştia sânt iluminişti, fără a şti de lumina taborică, a bunei filozofări.

★

Cea mai joasă formă de istorie este cea politică. Ea avea oarecum demnitate în trecutul în care războiul mai avea demnitate. Acum zeul Marte e izgonit ruşinos din istorie, iar politicul a rămas gol-goluţ : simplă gospodărire economică, de o parte, expresie a animalităţii etnice, de alta. Tot ce e dezonoare la individ este legitimat la etnii. Ca şi războiul, animalitatea naţională s-a compromis. Istoria politică la acest nivel este ruşinea istoriei. Oricare alta, până şi istoria teoriei culorilor la Goethe, e mai interesantă pentru spirit decât cea politică (sau a costumaţiei).

Drama istoriei politice se vede la popoarele care au redus politicul la ce este : administraţie cantonală, când nu e agresivitate naţională. Elveţia şi Suedia arată că istoria politică goală este o degradare a spiritului, chiar atunci când e paşnică.

Totul ar putea începe de la disprețul, atât al elitelor culturale cât şi al maselor, pentru valeţii istoriei.

★

Cum este eul acelaşi ? Prin faptul că a crescut (sau s-a schimbat) *proporţional.* Nu e o substanţă, e un sistem de relaţii. E «acelaşi» ca în fotografie.

★

Grămada, în matematici. Ciocnirea în fizică… Berbecii…

«Spargerea» nucleului, explozia, dezagregarea.

★

«Staţi să vă spun ceva», spunem fiecare. După care trebuie să ne cerem scuze şi să ne retragem.

(În rest ? Sântem un stomac, un sex, în cel mai bun caz o curiozitate, care se plimbă prin lume.)

★

Alegerea (libertatea) nu are sens de *cunoaştere* (căci dacă ştii că unul din termeni e *bun* sau *adevărat,* nu poţi să nu-l preferi) ; este alegere de tip

Buridan, între *amândouă* bune.

★

Vorba lui Roger Bacon («Latinii au pus bazele ştiinţei…, noi aducem experimentul») arată cu ce vine Nordul anglo-saxon în sec. XVIII să schimbe Europa (cu libertăţi pe bază de experienţă socială, cu societate, cu maşină etc.) şi, prin delirul politic german, s-o distrugă.

★

«Marele bolnav» de azi va fi menţinut de Occident, ca şi Imperiul otoman.

★

Tout désirer, ne rien vouloir.{233}

★

Epicur (Scrisoarea către Menoikeus)

Atâta timp cât trăim, moartea nu există, iar în clipa când vine moartea, atunci nu mai sântem noi.

★

Din Filocalia (I)

Antonie cel Mare

11 (paragraf) Cel ce poate îmblânzi pe cei neînvăţaţi, ca să iubească *învăţătura* şi *îndreptarea,* făcător de om trebuie să se numească.

(Începuse : oamenii se socotesc raţionali, însă pe nedrept.)

20 (Să închizi) intrarea patimilor şi a *ruşinoaselor aduceri aminte.*

20 Iată semnele după care se cunoaşte un suflet raţional şi virtuos : privirea, mersul, glasul, râsul, ocupaţiile şi întâlnirile cu oamenii.

36 Când vrea sufletul, toată tulburarea trupului se stinge.

60 Nu cele ce se fac *după fire* sunt păcate, ci cele rele *după alegerea cu voia* … Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pizmă, cu mândrie şi cu poftă.

79 Cele 4 patimi ale sufletului sunt : slava deşartă, bucuria, mânia şi frica.

94 Moartea nu este suflet, ci un dar de la Dumnezeu, *care mântuieşte sufletul.*

95 Moartea … întristează trupul… ca doctorul care taie şi arde …

114 Necunoştinţa lui Dumnezeu este … o nebunie a sufletului.

124 Om este cel ce a înţeles ce este trupul (că e stricăcios).

Evagrie Ponticul

11 Despre dracul întristării… Toţi dracii fac sufletul iubitor de plăceri ; numai dracul întristării nu … *tăind şi uscând orice plăcere a sufletului.*

12 Mai de nici o virtute nu se tem dracii ca de *blândeţe.*

137 Risipeşti rău ceea ce ai adunat bine.

Cassian Romanul

131 Virtutea supremă ar fi (după Antonie) darul *deosebirii* … Să te păzeşti de ce întrece măsura în ambele sensuri (nici milă, nici întristare etc.).

Nil Ascetul

3. Filozofia este împreunarea bunelor moravuri cu cunoştinţe despre Cel ce este.

★

Scara
prea cuviosului Părintelui nostru
Ioan
Igumenul Muntelui Sinai

trad. din rusă (ed. 6, 1901)

Cuprinsul

— Prefaţa şi viaţa pe scurt
— Despre acelaşi avva Ioan Scărarul
— Scrisoarea Igumenului din Rait
— Cuvinte ascetice
I Lepădarea de viaţa lumească
II Nepărtinirea (lepădarea grijilor)
III Instreinarea (abaterea din lume)
IV Fericita şi pururea pomenita ascultare
V Pocăinţa cea grijulie cu dinadinsul
VI Amintirea morţii
VII Plânsul cel făcător de bucurie
VIII Nemânierea şi blândeţea
IX Pomenirea răului
X Vorbirea de rău sau clevetirea
XI Vorbirea multă şi tăcerea

XII Minciuna

XIII Trândăvia şi lenea

XIV Pântecele stăpânului viclean şi iubit de toţi

XV Oamenii care trăiesc în trup asemenea celor fără de trup

XVI Iubirea de argint

XVII Neagonisirea

XVIII Nesimţirea adică moartea sufletului care se petrece înainte de moartea trupului

XIX Somnul, rugăciunea

XX Privegherea trupească şi cea duhovnicească

XXI Timiditatea cea lipsită de duh sau temerea

XXII Slava cea deşartă cea cu multe chipuri

XXIII Trufia cea fără de minte

XXIV Blândeţea, simplitatea, nerăutatea care se câştigă prin stăruinţe şi osteneli, viclenia

XXV Despre înalta cugetare smerită, desrădăcinarea patimilor, ce petrec întru simţirea cea nevăzută

XXVI Deslușirea gândurilor şi patimilor şi a faptelor celor bune.

XXVII Sfinţita liniştire a sufletului şi a trupului. Fericitele chipuri ale liniştirii.

XXVIII Maica virtuţilor : sfinţenia şi fericita rugăciune

XXIX Cerul cel de pe pământ sau nepărtinirea cea următoare de Dumnezeu şi desăvârşirea şi învierea sufletului înainte de învierea cea de obște.

XXX Unirea celor trei virtuţi : credinţa, nădejdea şi dragostea.

★

Mişcătorul nemişcat, pune în mişcare lucrurile ca obiectul iubirii, ce nefiind mişcat, atrage înspre el.

(v. *Met.* XII, 7, 1072 b, 3-4)

★

Din Lao Tse (v. Ian Hin-Şun, *Lao Tsî*, Ed. de Stat, 1953). (p. 140) «Virtutea» apare abia după ce se pierde *dao*, «omenia» după ce se pierde «virtutea», «echitatea» după ce se pierde omenia, «respectul» după ce se pierde «echitatea».

«Respectul este semnul lipsei de încredere şi de devotament. El este începutul dezordinii.»

★

Hegel : Ce deosebeşte : noţiunea abstractă de lumină exclude întunericul. Cea reală îl presupune.

★

A 7-a zecimală, limita cunoaşterii umane.

★

Tot ce s-a creat durabil (arhitectonic cel puţin) a fost sub un exces : de putere (piramide, châteaux), de abuz (Fouquet, Vaux), de înavuţire (arta Renaşterii şi flamandă) sau de credinţă, catedralele. În restul culturii este *excesul* încă, nebunia, contestaţia, geniul.

Drama socialismului cuminte este că întârzie acumularea şi excesul. De ce nu reuşeşte celălalt socialism ?

★

Aşa cum socialismele cu falsa lor idee de egalitate pustiesc istoria, nivelând-o, formalismele pustiesc cultura.

În fond, solidare cu stilul lumii de astăzi. Am cerut cartofi şi mi s-a spus : «nu avem, dar putem să vă dăm *pommes frites*». Sau felurile de mâncare, cu denumirile lor, nu cu substanţa respectivă. Vorbim despre cuvinte sau formaţii goale de cuvinte : ICDP, laser, magazin de prezentare şi desfacere…

★

Frica de Domnul face înţelepciunea. Religia se interesează de Domnul, filozofia de frică.

★

Întruparea (G—I) este centrul lumii noastre. Filozofia e christică.

Nu cunosc alt divin decât Iisus Hristos. El dă şi adevărul istoriei şi pe cel al gândului speculativ.

★

E infinit mai interesantă individualizarea, focalizarea în mine de dinaintea naşterii, decât disoluţia de după sfârşit ; intrarea în cosmotic, decât trecerea în haotic, cum am intrat în fiinţă, decât cum am ieşit din fiinţă.

★

Îngrădirea (*ignorabimus*)[{234}] e indiferentă. Repudierea creează o intimitate cu Celălalt.

★

Trebuie alt *raport* (de sacru, de intimitate cu Fondul anonim) (ca în matematică). Azi e o lume a conjuncţiilor, trebuie una a prepoziţiilor.

★

Rezultatele (negative) ale veacului XX :

1) Matematica nu poate fi logicizată 2) Fiinţa nu poate fi rostită (Heidegger). 3) Istoria nu poate fi controlată (cum credea micul Napoleon) 4) Limba, nu-Wittgenstein.

Au apărut : 1) Altă feminitate 2) Non-tineretul 3) Prevalenţa bătrânilor 4) Compromiterea lui «a avea» 5) Compromiterea cosmicului («Câte-n lună şi-n stele»).

★

James Joyce n-are decât determinaţii. Nici I, nici G.

★

Cultura se poate face la nivelul vorbirii *despre* şi la nivelul vorbirii *în*. Doar a doua (cu originarul) e valabilă. Noi sântem prea mult în prima.

★

Omul modern crede că dacă merge mai repede, cu mijloacele lui mecanice, ajunge mai departe. Dar nu numai că ajunge «tot acolo» (şi *acelaşi*, cum spune anticul), dar nu ajunge nicăieri dacă merge în infinit.

Este iluzia «paradoxelor» infinitului, cu puterea *întregului* (care ca infinit nu e întreg !). Nu e nici un paradox. Cantorismul vorbeşte de infiniţi *calitativ* diferiţi, când nu sântem decât în lumea cantităţii. Calitatea infinitului o dă finitul. Abia infinitul în finit aduce bogăţia, varietatea. În rest, e pustiul infinitului.

★

Ceea ce face uneori neculturală atitudinea ştiinţifică e faptul că vrea să fie fără *rest*, fără prisosuri.

★

Energetism şi atomism (Ostwald şi Boltzmann în sec. 19). Deocamdată a învins atomismul. Dar mâine ?

★

Suflet—spirit. Sufletul nu are decât trei demersuri : intelect (de la senzaţii etc), sentiment, voinţă. Spiritul este totalizarea lor *conştientă* şi îmbogăţirea lor cu raţiunea.

Intelect—raţiune. Intelectul caută şi dă *cunoştinţe,* raţiunea dă *înţelesuri.* Primul se opreşte (cu grecii, de ex.) şi se sperie (antinomii, infinit) de iraţional ; al doilea integrează iraţionalul. În acest sens, *matematicile* integrează iraţionalul şi sânt «raţionale». Dar celelalte ştiinţe sânt intelective. Matematica se aplică la ele tocmai pentru că a pus în joc raţiunea (a integrat infinitul) ; dacă nu ar fi ajuns aci (calcul infinitezimal, geometria diferenţială etc.) şi ar fi rămas la stadiul grecesc, ele nu ar fi putut matematiza ştiinţele naturii.

Comunicare—comuniune. Ceea ce se comunică sânt cunoştinţele (informaţiile) ; pentru înţelesuri e mai mult decât comunicare : comuniune.

Peste tot relaţia e unilaterală. Al doilea termen nu e fără primul, acesta poate fi fără al doilea, exactitatea goală.

★

Totul e ce opui logosului matematic.

Eterogenul !

Filozofia s-a opus : logosului mitic, apoi celui divin (teologic), acum celui matematic.

★

Filozofia nu e o necesitate a spiritului uman. E o *contra—necesitate*. Când logos-ul mitic intră în lenevie, repetiție, în epic, atunci apare nevoia de reflexiune filozofică (anticii). La fel, când logos-ul religios și teologic intră în stagnare, se naște reflexiunea filozofică modernă (Kant și Hegel plini de teologic).

Acum logos-ul matematic e activ. Dar poate că a și intrat în stagnanță (de principiu, nu de fapt), căci nu voia să știe decât de omogen. Renaște filozofia.

Nu : relativ — absolut, materie — spirit, exactitate — adevăr ci *omogen — heterogen*, asta e mare dualitate, cu sens *unilateral* și ea. Heterogenul preia omogenul, ca un caz particular. Numai omogenul poate contrazice heterogenul.

★

Degradarea de azi a tânărului, a femeii (egalitatea a degradat-o), a naturii, a politicului, a cosmosului.

Femeia și natura vor triumfa din nou. Celelalte trei iremediabil compromise.

(Dar mai importantă, poate : *degradarea principiului contradicției*.)

★

Criticism, dialectică, fenomenologie, ontologie fundamentală — toate expresii ale fricii.

★

În lumea veche nu interesa *ce faci ?* (agricultură, război, preoție) ci cine ești ?

Acum primează ce faci (inginerie, medicină, profesorat etc.). Eu sânt cine sânt, nu importă. Eu sânt cele ce fac.

Se numește ins cel care se reinventă.

★

Cele 5 goluri…

Cele 5 excepții : infirmă, confirmă, lărgesc, dezmint toate, *sânt* regula.

★

Mai paradoxal decât paradoxul mincinosului îmi pare medievalul : «Poate Dumnezeu face (crea) un bolovan atât de greu încât să nu fie în stare să-l ridice» (faptă ?)

Logica matematică formalizează…

Filozofia deosebește : bolovanul făcut e *creaţie* ; cel ridicat e *faptă*. Dumnezeu e atoatecreator, dar nu și făptuitor, căci fapta e a omului, după cum gestul e al omului. Dumnezeu nu ară și seamănă ; Dumnezeu nu vâslește, nu cântă, nu împinge bolovani, ca Sisif. Nu e halterofil. Cel mult geometrizează.

Un matematician *poate* face o problemă pe care să n-o rezolve (Russell, Goedel). Dumnezeu însă nu rezolvă probleme ci — spre a nu se plictisi — cel mult le desfășoară.

★

Adevăratul singuratic e cel care nu *vrea ceva*. El se izolează, în sânul lumii, de lume, se strânge în albia lui și nu-și revarsă apele, nici nu le varsă în alte ape, necum să lase alte ape să se verse în el.

Singurătatea veritabilă este bună, largă, deschisă doar atunci când poţi spune : nu *vreau* nimic.

★

Nu relația (conjuncţii, logica relațiilor, relaţii sociale etc.) ci *raportul*, asta importă.

★

Ce de oameni interesanţi pe lumea aceasta ! Dacă am ales să trăiesc aici e pentru că pot avea comuniune cu ei, prin limbă, prin aşezare, prin *intimitate*.

★

«Platonopolis», visa Plotin …

★

Cum, nu există timpul absolut și unic ? Timpul, presupus astăzi, de la explozia originară până la dispariție, nu e «absolut» ? Dar timpul entropiei ?

★

Excepția din lumea viețuitoarelor, a cucului ce-și depune ouăle în cuibul altora, spre a se reproduce, este regula în lumea spiritului, până la urmă : îți depui ideile în gestația altora.

★

Primum thesaurisari (banul, contextul prin excelență), *deinde vivere*[{235}]. Întâi contextul și pe urmă textul. Dar dacă nu ai textul, n-ai să-l ai niciodată și nicăieri.

★

«Lasă-l în legea lui». Fiecare (om și lucru) cu legea lui. Să fii în legea ta — asta e tot Platon.

Dar legea nu e altceva decât lucrul și omul, nu-i dublează. E legea lor, *aproximată* tot timpul, niciodată deplin atinsă.

(Legea față de care nu există decât excepții.)

★

Cultura noastră științifică a devenit (cea umanistă era de la început așa) un fel de știință a norilor — materia o dau «câmpurile» —, ca știința lui Howard, pe care îl slăvea Goethe în poeme pentru că punea, cu cirrus, cummulus, nimbus, ordine în nebulozitate.

★

Fiecare om și lucru platonizează. Fiecare e o Idee. Singur omul ar putea-o ști — dar citește prost pe Platon.

★

În românește, cuvântul ființă nici nu vine de la *esse*, «a fi», vine de la *fio* (fiens-tis), «a deveni».

Deci de prisos să spunem că fiindul — ființarea, existentul — se deosebește de ființă. Prefer clasicul : esență, existență.

★

Trăim într-o lume a contextului — fără text.

(Chiar medicina : corpul e contextul…)

★

«Logos» e și rațiune și limbă (vorbire, rostire). Dar rațiunea nu poate controla și stăpâni limba. N-o poate pune în rost.

(Așa s-ar putea începe ; cu această tensiune interioară a spiritului.)

★

Cartea arheilor, sau *a marilor întruchipări.*

(Îi spusesem la început doar *Cartea arheilor,* dar arheii zăbovesc prea mult în lumea *lor.* Există mari și mici întruchipări, iar acestea își trag statornic viața din primele. Sânt una cu ele, pe când marile întruchipări sânt legea fața de care celelalte nu se ivesc decât ca excepții.)

(«Legile» lui Socrate din *Criton.*) Cartea întruchipărilor. Omul e o întruchipare mică. Dar e *locul* marilor întruchipări. Trec prin el. Transcendentul trece prin eu în transcendental.

★

«Să-ți cucerești libertatea în fiecare zi», cum spune Faust, cum spun atâția ? Dar să-ți cucerești gândul cel nou în fiecare zi, aci stă omenescul.

★

Deosebirea dintre fizică și științele istorice este că prima a căzut acum peste ireversibilitatea timpului (după ce practicase o reversibilitate mecanică), pe când științele istorice, dacă sânt ale *culturii,* au buna reversibilitate. Ca deosebirea dintre *cinematograf,* ce nu revine la scene anterioare, și *carte* în care poți reveni și revii neîncetat.

Omul e ființă secundă (deci revine). Cultura e secundă, comentariu la nesfârșit. Nu e simetria timpului ci revenirea în el și la anularea lui. (Prigogine sau falsa ridicare la filozofie !) Contra Prigogine.

★

Cele 3 deveniri stimulate : a istoriei (Revoluția franceză), a tehnicii — mașina cu timpul ei — și a ființei.

Primele două — au eșuat. Doar a treia rămâne, ca *analogia entis*{236} …

(Tot ce *este* apare sub devenirea stimulată a ființei.)

★

O declarație posibilă : «Ești pentru mine un stimulator cardiac.» (Aerul înălțimilor, creația, bucuria, ca stimulatori cardiaci.)

★

Trei lucruri ne pot lăsa indiferenți : politica (Pythagora !) istoria și timpul. Tot ce e bun, tot ce e cultură iese din timp.

★

Cum am privit Timpul, bietul Timp ? Nu ciclic, nu liniar. Ca o solicitare permanentă și ca o smerită invitație : «Fă ceva cu mine ca să scapi de mine ! Iubește ceva, zidește ceva : accelerează-mă. Eu sânt Monotonia și Plictisul, m-am săturat din primul ceas de mine.» Timpul, monotonia Unului care se vrea multiplu…

Iar omul, în loc să folosească prilejurile şi să intre în kairotic, în accelerație, se cufundă în cronologie, destin, entropie.

(Drama tuturor celor ce gândesc Timpul. Nu-i văd accelerările posibile, necum ieșirea din el.)

★

Toată viața am visat forme, implântarea formelor (*Mathesis*). Dar toată problema e cum să găsești forma fără a cădea în formalism.

★

Dacă Domnul a înviat și mormântul a fost găsit gol, atunci ce zace în Sfântul Mormânt ?

★

Medicii au fost și sânt admirabili sub raport *etic* : au salvat viață, au prelungit viața. Dar sub raport *logic* au fost falimentari : au sporit viața, spre a sufoca, prin explozie demografică.

Atunci când un concept istoric se contrazice, se întâmplă o catastrofa istorică. Naționalismele trebuiau să ducă la respectul *altor* națiuni. S-au contrazis, cultivând orbește doar pe cea proprie, și au dus la dezastru. Socialismul trebuia să fie deschis către internaționalism. A fost închis («suveranitate») și catastrofează lumea.

★

Ce e cultura ? Ridicarea *bunului* la *valoare.*

(Când crescătorul de albine … Când pădurarul sau grădinarul … Când omul de rând intră în gratuitate.)

★

Dumnezeu nu caută pe credincioşi. Îi aşteaptă. De aceea o lume de valori autonome (sacre fiecare) e cu putinţă.

★

La *arhei* : paideuma (supraindividuală).

★

Iubirea trebuie să fie determinată. Cunoaşterea e întotdeauna a ceva. Doar *voinţa* determinată e un dezastru.

Doar sentimentul şi cunoaşterea pot fi infinite. Voinţa nu. Cele bune ! Iubirea şi cunoaşterea, infinite dar determinate. Voinţa finită dar nedeterminată.

★

Microprocesorul (şi computer-ul în genere) nu poate avea suflet. Căci nu-şi asociază *un* general *în plus* ; adică nu devine niciodată individual.

★

Nu ieşim din lumea cantităţii, dar există o *calitate* a cantităţii (dyada, triada) pe care, poate, o vor capta *matematicile* cândva.

★

Nu mai vor să vorbească despre nimic, în pictură, muzică, literatură (Joyce).

★

Denumim numai 7 culori, când sânt atâtea altele, fără nume (ce culoare posedă o piatră, un chip de om ?).

Dar asta e cultura : în timp ce omul obişnuit nu are decât 7 culori, cultura dă nume infinităţii cromatice.

Spectrul lui Newton a falsificat lumina. În ea este infinitatea. Nici Newton cu cele 7, nici Goethe cu puritatea luminii n-au dreptate. Spectrul culturii aduce alt răspuns.

★

Pentru greci realul finit e rațional, infinutul e irațional. Pentru noi realul e irațional ; infinitul e rațional : are *o lege de formare.*

★

Prost ca linia dreaptă : și pentru că sfârșește, și pentru că nu sfârșește.

★

Bălăcească-se în mlaștina vieții, cine nu vrea să fie om.

★

Nu *Sein-zum-Tode* ci *Sein-zur-Geburt*[{237}], cu focalizarea atâtor legi și ereditățI într-un *individ,* aceasta trebuie să ne mire — și educe, dându-ne răspunderea de a fi. Altminteri, să -ți ceri scuze că exiști.

★

Francisc D'Assisi, murind, se căia că a practicat ascetismul, că «și-a jignit fratele-trup». (Elie Faure, p. 373)

★

Exactitatea lor (a fizicienilor, de pildă) este cea a gramaticienilor : definind ce este un verb *tranzitiv* și căutând să-l identifice ei spun, perfect exact : a sufleca e tranzitiv, a iubi e tranzitiv. Dar a sufleca trece asupra mânecilor, pe când a iubi trece asupra a tot.

«Formă» gramaticală este tranzitivitatea. Dar toată problema culturii este dacă dincolo de asemenea forme nu există și altele, care să exprime tranzitivitatea cu *rest* cu tot.

★

Constantă, invariant. Parametrul e o constantă dar nu un invariant ?

★

De ce sânt matematicile și filozofia așezate atât de bine, de sus în orice caz ? Pentru că nu vorbesc despre nimic (natură, substanțe, monezi). Numai că una își *dă* formele și (alții) le aplică, pe când ultima *invocă* forme, reface cu ele lumea sau trece în posibil. — La fel arta (de când nu mai este pe bază de mimesis).

De aceea apetența ascunsă a oricărei culturi este să ajungă la matematică de o parte, la filozofie, de alta. De nu, îi rămâne arta.

Dar și matematicienii cad uneori în plictis : prea nu vorbesc despre nimic. Rămân (pentru viața contemplativă) filozofia și arta.

Capetele culturii. Ce n-are domeniu … Ca și arta.

★

Performanța Eminescu. Performanța Eliade.

Și nu au avut nevoie de școli.

Cu «Daciada» menții sănătatea unui popor. Dar ce au făcut Germanii cu Prusiada lor ?

Doar performanța valorifică sănătatea trupului și a minții. Doar ea se înscrie în lume, dar mai ales în viitorul propriei comunități.

★

E o mirare că există vicii. Să-ți fie milă. Virtutea e într-atât de răsplătitoare (durabilă, bogată) încât nici n-ar mai fi nevoie de etică — sau aceasta ar fi doar *utilitară.*

E ca în cultură. Cum să ignori când sânt atâtea fructe în [livada] raiului ?

★

Libertatea e capacitatea de a valorifica înfrângerile și de a-și depăși reușitele.

★

Politicul îți ia răspunderea (vot, ideologie, tiranie) în loc să ți-o sporească. Numai cultura trezește răspunderea. Ca Ideea.

★

Oamenii de azi nu sânt apropiaţi unul altuia de un *iant,* ci doar de un conectiv.

★

De din vale … despre *dresuri.*

★

Synaletismul absolut, al divinităţii (G şi D şi I).

★

O răspundere dirijată — «Fă cum îţi spun eu că e bine» — (de politic, de teologic) nu mai e răspundere. Oamenii modernităţii au trecut asupra libertăţii ceea ce ţine de răspundere. *Ea,* nu libertatea, regăseşte necesitatea.

E excepţia care *devine* regula, în răspundere, pe când libertatea rămâne strict individuală.

★

În chip paradoxal, socialismul îngrădeşte sau chiar înăbuşă libertatea, dar sporeşte *răspunderea.*

(Confundarea răspunderii cu libertatea a catastrofat lumea.)

★

Ţesătoriile Florenţei şi cele din Anglia şi Westfalia… Unele au dus la cultură, altele la — industrie.

★

Nu iubire, *caritate* în religie. Iubire e de *ceva.*

★

Nu râsul, surâsul. În faţa morţii nu poţi râde. Dar poţi surâde. — Râsul fixează şi nu înţelepţeşte. E despre alţii, e social doar. Iisus n-a râs. Dar va fi surâs.

★

«Nu căutați adevărul» îmi reproșează A. Vai de cei care caută așezarea, în ceea ce curge.

Cum să-l caut ? Poate broasca să caute balta ? Dar *este* în ea, în orizontul ei. Adevărul e orizont mișcător. «Nu m-ai căuta …» Nu țintesc către adevăr ca dat (ca în budhismul zen), ci înaintez cu el cu tot.

★

Tertium datur (între ce și cum, adevăr și joc) nu e la ei. Sânt încă în disjunctiv, în ori-ori.

★

Trecerea *mersului* în dans (împleticirea e excepția care infirmă regula, dansul cea care confirmă, lărgește, proclamă și o poate înlocui !)

Logica e dans. A lor e mers.

★

M-a întrebat cineva ce mesaj ar trebui lăsat lumii viitoare dacă aceasta ar dispărea ?

Pentru materie : Ce e mai mic are energie maximă.

Pentru valori : Căutați unitatea ce se diversifică.

★

Mor și arheii. Ideea *prusacă* a murit !

Căci fusese un arheu și modelase 100 de ani o lume.

★

Pentru fizicieni : «La ce bun atâta risipă de sori și stele (atâtea cunoștințe fără înțelesuri ; N.), dacă un om nu e fericit ?» (Chiar ca ei : Pythagora 100 boi, Newton, Mössbauer…)

Și : «De ce nu mi-ați spus ?» că sânt un holomer, că fac o cavalcadă sub o lege ?

★

Conferinţă — fizică : Vorba Goethe — regresismul — doar trei discipline în corpus-ul *artium* : matematica :—filozofia — arta nu duc la plictis. La urmă : «De ce nu mi-aţi spus ?»

★

Una din cele mai stupide consecinţe ale platonismului lor (al matematicienilor, al anglo-saxonilor) este că densitatea Ideilor e incomparabilă cu a realului. Sânt atâtea Idei negândite încă, demonstraţii nefăcute etc. încât sântem, cu «realul», în pură contingenţă (cum spune Platon de «natură»). Că e posibilul care primează asupra realului şi îl covârşeşte ? Dar nu e posibil, nici virtual, nu e sămânţă, ci este întruchipare (demonstraţia gata dată, pe care o «descoperim» !). Ce rămâne din bietul real, pentru ei ? Umbra unui vis. Şi ei merg voios mai departe (Russell etc.) declarând : «Noi sântem platonicieni !» De-ar învăţa măcar de la Whitehead ce e a fi platonician : a vedea Ideea încorporată, nu descărnată, celibatară ca filozofia lor.

Că filozofii consimt acestei interpretări, e treaba şi rătăcirea lor. Vor veni alte generaţii. Dar instinctul filozofic al umanităţii n-a consimţit, de vreme ce singur Platon nu e un câine mort al trecutului.

★

Secolul fizicii şi al presocraticilor. în Analele Terrei.

★

Clasificarea ştiinţelor, cu sau fără obiect.

★

Exclamaţia (interjecţia) e a trupului şi inimii, nu a spiritului. Mai toate în iad : *Ah, of, ooh,* haiti, vai, aoleo, *ei, aha, uuf* — doar două-trei în Rai, dar nu exclusiv.

★

Oamenii fără text de om. Sânt întocmai cărţilor cu context uneori admirabil — coperţi frumoase, literă şi hârtie bune, miniaturi, pagini pline — dar care nu spun nimic.

★

La capăt trebuie să obții o transfigurare. Transfigurarea mea e logica.

★

Îți mulțumesc, Doamne, că m-ai făcut astfel încât să nu mă iubesc. (M-am preferat, dar nu m-am iubit defel.) Câte nefericiri izvorăsc de aci !

★

Tout désirer, ne rien vouloir.{238}
(Contrariu stoicismului…)

★

Legi sânt numai în *științele spiritului* (unde totul e în excepție față de lege).

★

Logica lor se reduce la «și». Dar «și» simplu nu dă totul, încă. «Cal și panteră» dau înmulțire, nu adunare, cum te-ai aștepta : în speță dau «coadă», tot ce au în comun, să zicem, calul și pantera.

Adunarea lor, în schimb, constă din *repetarea* lui «și» (ei spun «sau», disjuncția slabă, de pildă, «calul sau boul trag la plug», adică și calul și boul).

Iar din și-și, care traduce disjuncția, fac miezul logicii lor propoziționale, de vreme ce reduc până și implicația la disjuncție.

În slujba unei asemenea biete adunări s-au pus cele mai ascuțite inteligențe ale veacului nostru. Să le mulțumim pentru tot ce au născocit cu atât de puțin, să-i lăsăm cu gloria mașinilor — și sa încercăm a vedea ce poate fi logica.

★

«*Dacă plouă,* atunci e ud afară» ar fi la ei : «Nu plouă, *sau* e ud afară».

Dar «e ud afară» nu poate fi detașat, căci poate uda Primăria.

Deci : «Nu plouă, sau *(dacă plouă)* e ud afară».

Ar mai putea fi : «Nu plouă sau *(de vreme ce plouă)* e ud afară.»

Pe care o aleg ? Ambele îi catastrofează.

(De fapt implicația lor pare o universală :

«întotdeauna când *plouă*»,)

★

Logica lor seamănă cu isprava slugii de care vorbea Descartes : pleacă să-ţi facă serviciul înainte de a înţelege despre ce serviciu e vorba.

★

Mediul exterior devine mediu interior : cultura, exterioară în cunoştinţe şi biblioteci, devine interioară ; comunitatea, exterioară în semeni şi date, devine interioară ; legile, exterioare, devin norme interioare ; valorile, exterioare, devin principii, la limită creatoare dinăuntru …

Numai geniul face răsturnat, la capăt : impune un mediu interior ca mediu exterior pentru ceilalţi.

Marea devenită sânge, specia devenită instinct şi *nisus* formativ… în fond închideri ce se deschid. Am închis mările calde în noi.

★

«Mânuia filozofia — spune Guicciardini de Savonarola — de parcă ar fi fost făurită de el.» (p. 293)

★

Logica e ceea ce *se face*, nu ce facem noi.

★

I Dacă este primăvară …
II Primăvara vin rândunelele
acum este primăvară …
Cum iese din sine antecedentul ?
(spre deosebire de silogism unde doar
2 propoziţii scot din sine). Iminenţa.

★

Numărul de aur (φ) e = (1 + √5)/2 = 1,6182.

★

Logica matematică e un Organon care rămâne organon, simplu *instrument.* Cu Aristotel n-a fost aşa : a devenit doctrină. *Criticismul* şi el s-a voit doar metodă şi a devenit doctrină. *Fenomenologia* la fel.

Lărgirea (spre epistemic, deontic etc.) de astăzi indică doar *aplicaţia posibilă* a instrumentului, nu-l schimbă pe acesta.

★

În lumea formalismelor, *modelul* poate aduce *individualul.*

★

A sufleca şi a iubi — tranzitive. Dar ce câmp are ultimul ! Adevărul (cu exactitate cu tot) cu tranzitivitate.

★

Ideea la Platon : adevărată cu năzuinţa exactităţii. Nu mit, nu hierofanie.

★

E *exact* : «Cumineţenia pământului este o idioată mongoloidă». Dar nu este artisticeşte *adevărat.*

Mathesis e adevărat. Matematica, exactă.

E exact că Vestalele existau pentru că nu erau chibrite. Dar nu adevărat !

E exact că omul e maimuţă evoluată, dar nu adevărat.

E exact că nu există cădere din ceva. Dar nu e adevărat.

E exact că individualul nu e decât individual, dar nu adevărat — holomerul !

E exact că eu sânt eu, dar şi mai mult decât eu.

Logica simbolică e exactă, dar nu adevărată.

E exact că ştiu cum că nu ştiu. Dar e adevărat că *nu* ştiu cum că nu ştiu (pe Brahma).

(Wittgenstein e în exactitate : «Despre ce nu ştim nu trebuie vorbit…» Dar e adevărat că se vorbeşte în noi.)

Creierul electronic va fi exact. Cel viu, adevărat.

E exact că non-A desfiinţează pe A ; dar nu adevărat.

— Generalul e adevărul individualului. Individualul e exactitatea generalului.

— Cartea pe care o ceri (azi electronic) în biblioteca publică : exactitate. Cartea pe care ți-o recomandă altul, sau o cauți singur (întâlnind contextul culturii), e pe linia adevărului.

Toată biblioeconomia ar putea dispărea. Cărți așezate alfabetic și întâlnirea directă cu miracolul *întregului.* (Pe când azi cauți nu numai o singură carte dar și o singură informație dintr-o carte).

Caietele Eminescu, adevăr, ediția Perpessicius, exactitate.

— Științe de recunoaștere — adevăr. De cunoaștere — exactitate.

(Matematicile sânt de recunoaștere…)

Între adevăr și căutare, aleg căutarea, spune Lessing. Căci aci căutarea e adevăr, pe când adevărul ar fi exactitate.

— Eros-ul antic, adevăr. La Freud, exactitate.

— *Exactitate* — Frege, spunând că întrebarea are sens dar nu e gând, fiindcă nu e adevărată ori falsă. Dar tocmai întrebarea e gând — acesta e *adevărul* (Gândul despre gând nu e gând ?)

— Cinematograful e exactitate. Are poate posibilitățile, dar nu mai are posibilul. Adevărul artistic e cu posibil !

Joyce, exactitatea monologului interior. Proust, adevărul.

Ochiul exterior, exactitate. Ochiul interior, adevăr (El Greco).

Unilateralitate : la limită, nu fără exactitate, aceasta deosebește de adevărul mitului și al religiei.

★

Titivillus, diavolul copiștilor medievali. Greșeli…

★

Linia dreaptă — *kann nirgends enden, nirgends anlangen*[{239}].

★

Poezia modernă nu e artă, meșteșug. E *potrivеală.*

★

Le Soi et la Nature en Soi (Dame Soi-sinea)[{240}]

★

Fals Jurnal

Mai 1984 Păltiniș

Trei câini, unul lup și două javre simpatice, mă însoțesc în plimbarea de dimineață, alăturându-mi-se când ajung în dreptul Trecătorii Cerbilor. Vor să exploreze lumea, cu mine.

Astăzi m-am gândit să le aduc câte o bucată de pâine la fiecare. Au mâncat-o bucuros, dar apoi s-au întors acasă, lăsându-mă să fac turul Păltinișului singur. Era ca și cum mi-ar fi spus : «Nu ești nici tu decât un Binefăcător, așa cum poate fi oricine. Speram de la tine altceva, mai aspru.»

(De reținut lecția câinilor pentru tineri care cer să le dau o recomandație sau public un articol… Aș vrea să le dau ceva mai aspru.)

★

Tinerii aceștia care vin cu mine o clipă în plimbarea vieții. Cum să-i ții în asprimea unei specialități ? Cum să-i trimiți totuși către rest ?

★

Tânărul fizician îmi mărturisește că l-ar interesa istoria artelor, poate istoria filozofiei. Îi spun că istoria tehnicii, atât de încărcată de adevăr, spre deosebire de istoria științelor, și atât de apropiată de artă, ar fi mai potrivită pentru el. «Da, îmi răspunde el, dar eu și pictez.»

I-am vorbit despre Goethe, care a descoperit la 40 de ani că pictura e pentru el o «falsă tendință». Dar el, tânărul fizician, nu are decât 24 de ani.

★

Îi spun, văzând că nu are nici o specialitate, cum s-ar putea totuși angaja bine în cultură : anume citind autori, nu cărți, ba chiar citind culturi. Cultura greacă se reduce în fond la vreo 70—80 de cărți. Începi cu Homer, treci la *Theogonia* lui Hesiod, fragmente orfice, la presocratici, o antologie din lirica greacă, răsfoiești câțiva istorici, tragicii, romane, Aristofan, Lukian, te pierzi două săptămâni în cele douăzeci și ceva de dialoguri ale lui Platon, străbați alert o ediție integrală de Aristotel, citești ce găsești din stoici, din Plutarh, din Teofrast și închei cu Sextus Empiricus și cu Plotin. — Cultura rusă a sec. XIX nu are decât vreo 50—60 de cărți : începi cu Pușkin, treci prin rest și te oprești eventual la Leonid Andreev. — E mai greu ceva cu

cultura franceză care numără vreo 300 de cărţi şi pe care trebuie s-o citeşti în original.

— *De ce nu scrieţi un îndrumător pentru tineri ?,* mă întreabă el, bucuros de sfatul primit.

Pentru că am dat sfatul acesta mai multora şi nu s-au ţinut de el, cum n-ai să te ţii nici d-ta, îi răspund eu.

★

Nu se poate împlini, spune el, pentru că e prea multă nedreptate în lume, crime politice, dezordine, pericolul războiului. — Îi spun : Ştii de ce e dezordine în lume ? Pentru că nu e ordine în d-ta. Ocupă-te de d-ta, fii egoist în sensul adânc şi bun al cuvântului. Ai să vezi că nedreptatea începe să dispară din lume dacă-ţi faci dreptate singur. Altfel ai să păţeşti ca hippies care au ajuns acum în miezul vieţii, roşi de boli şi de ignoranţă. Sau ca tineretul german, care îndemnat fiind să aibe «păreri» spre a se democratiza, uită de rest, se anarhizează şi se pregăteşte către o nouă îndobitocire.

★

Primul lucru de predicat : dispreţul pentru oamenii politici, aceşti valeţi ai istoriei comune. Orice istorie e mai interesantă decât cea politică. Oamenii politici au pierdut şansa războiului (care s-a compromis ca demers glorios al comunităţii), au pierdut cuvântul (presa, discursul, tribuna publică) şi au rămas nişte bieţi intendenţi. Să-i lăsăm să se certe pentru dreptul de-a ne mătura străzile.

★

În fiecare duminică dimineaţă mă încrucişez în plimbarea mea cu nea Păta, grăjdarul staţiunii, care coboară la schit pentru slujbă. Ani de-a rândul mă întreba din când în când : «Dar d-ta nu mergi pe la biserică ?» De câtăva vreme nu mă mai întreabă. Cred că s-a convins, văzând că am şi eu ordine şi regularitate în viaţă, că am un fel de ordine interioară, un Dumnezeu, pe cel al filozofiei.

Tânărul căruia îi spun asta se grăbeşte să replice cu aroganţa neştiinţei : «Am văzut mulţi oameni cu ordine exterioară care n-aveau ordine interioară». Doamne, îmi spun, ce blestem că nu se mai predă logica în şcoală. Ar trebui reintrodusă, măcar spre a învăţa pe oameni conversiunea

propoziţiilor universale. Cred că ignorarea acestei conversiuni a catastrofat destine, a falsificat judecăţi şi a dus la atâtea războaie. — Dar pe nea Păta nu e nevoie să-l instruim. Fiind credincios şi idenitificând pe cel credincios, el nu face greşeala aceasta de logică.

★

Câinii istoriei latră dar nu muşcă. Sau dacă te muşcă, faci câteva injecţii antirabice şi-ţi vezi de treabă.

Îmi amintesc de pădurarul care s-a întâlnit în munţi cu un urs şi s-a lipit de stâncă. Ursul s-a ridicat în două labe, l-a privit, l-a scuipat şi a plecat. Aşa aş face cu istoria politică…

★

Am primit cel mai frumos dar pentru cei 75 de ani : un arbore. Cerusem să mi se taie căci umbrea odaia şi şeful staţiunii mi l-a dat pentru iarnă. Rămâne să găsesc tăietori. Un arbore, ca un frate care mă strânge la piept şi mă încălzeşte.

★

Îmi amintesc de dl Bară de la Cisnădioara, responsabilul politic cam slab cu dialectica. «Am să vin să văd cum faceţi», îmi spune Bâră. O lună am trăit cu spaima că va veni. Cum facem ? Şi facem oare ?

★

Întâlnesc câţiva tineri în jurul a 30 de ani, supăraţi, nu pe ceea ce nu au făcut ei, ci pe ceea ce nu a făcut viaţa pentru ei. Dar cum să le rezerve lozul cel mare viaţa, dacă nu au investit nici o mizăă ? Îi întreb ce au vrut şi-mi răspund cu ce li s-a *părut* că au vrut. Căci dacă vroiau cu adevărat lucrul acela (frumuseţile artistice ale lumii, împlinirile veacului, cărţile lui mari), atunci s-ar fi *pregătit* pentru întâlnirea cu ele. îi văd trişti : «E vreme urâtă afară ; totul e urât», spun ei, fără să ştie că e vreme urâtă în ei înşişi. Cine nu a găsit prilejul în sine nu găseşte nici în jurul său marile prilejuri. — *Kairós*[{241}].

★

După opt ani de şedere în camera 13 din vila 23, trebuie să mă mut în altă odaie. Mi se dă una într-o vilă ca şi părăsită — şi dintr-odată simt

fericirea ruperii de obişnuinţă şi intrării în noutate. Au aerul că mă vor lăsa să dispun de vilă, astfel că simt bucuria proprietăţii fără posesiune şi aştept prietene pricepute care să-mi pună în faţa casei un rând de flori, aştept două fete care cu garoafe la ureche să-mi spoiască la primăvară casa, aştept pictorul care să-mi zugrăvească şi picteze pereţii, aşa cum aştept arhitectul tânăr care să-mi facă, poate, un turn. Îmi amintesc de ceea ce spunea M. V. în 1946 despre casa de la Pădurea Andronache : «…şi-a chemat prieteni şi au înălţat împreună o casă», în ultimă instanţă asta înseamnă a face cultură : îţi chemi prietenii, văzuţi sau nevăzuţi, şi faci cu ei castele.

★

Îmi amintesc ce am scris în 1943 (sau am vrut să scriu) în *Stammbuch*-ul Universităţii Freiburg : Oricine, studiind filozofia, nu e la F. …

★

Cu un prieten, stabilit şi el pe viaţă aici («la 4000 de picioare deasupra umanităţii») ne-am hotărât să primim atât de bine pe oaspeţii întâmplători, încât oricine nu stă la Păltiniş să se simtă în exil.

★

— Tineri care-mi cer să-i citesc (Kant. Doar 25—30 ani. Corectare de orbită.)

— Tânărul poet care *vrea* să fie publicat. (Unul s-a legat cu lanţuri, altul îmi spune, încolţit : pentru bani.)

★

Primul lucru pe care trebuie să-l spui unui tânăr angajat în cultura umanistă este că abia pe la 40 de ani începe să-şi dea măsura. Pe urmă vei spune celui trecut de 40 că abia la 60 de ani ar putea începe deceniul de aur al creatorului în acest plan. Iar celui de 60 trebuie să-i spui (dacă a reuşit ori nu, şi cine reuşeşte cu adevărat ?) că e bine să se gândească, atunci când scrie, la cititorul care nu s-a născut încă. Este ca în situaţia de viaţă pe care am trăit-o în tinereţe, când o fată frumoasă mi-a spus că ar pleca oricând o săptămână în lume cu mine ; care m-a aşteptat să hotărăsc singur săptămâna, şi când a văzut, surprinsă că nu-i primesc încântătorul dar, a aflat de la mine răspunsul : «Îmi face atâta plăcere ce-mi propui încât nu

vreau să se transforme într-o simplă amintire. Vreau să-ți primesc darul ca o neîncetată promisiune de fericire viitoare».

★

În fiecare lucru e un prizonier, spunea Rilke. În fiecare om e unul. Oamenii tineri vin la noi ca să-i ajutăm să elibereze prizonierul. Dar ce grele lucruri ne cer.

★

Dumnezeu a făcut întâi ceața și norii ; apoi ploaia. La urmă a făcut vremea frumoasă.

Ești — în ce ani ? Ai cețîi, ai ploii ? întreb prietenește. Pregătește-ți, ca demiurgul, vremea frumoasă.

★

Cum să-i convingi pe tineri că-i așteaptă vreo 30-40, chiar 50 de ani, înăuntrul cărora se pot pregăti și *trebuie* să se pregătească, spre a face, pe traseu ori la urmă, ceva din isprava obscur dorită ? Ei însă vor și speră să obțină dintr-o dată, ba sânt dezamăgiți că nu obțin (cel puțin în ochii altora) ceva care să despice lumea în două. Numai că se despică ei în două, prin nerăbdarea lor — și intră apoi în statistică.

★

După ce intră în scenă tânărul Charmides și toți, inclusiv Socrate, sânt emoționați de frumusețea lui, acesta se redresează și spune : «Ce ar fi să-i dezbrăcăm *întâi* sufletul ?»

Echivalentul modern al vorbei lui Socrate este «striptease». Ar fi momentul să ne redresăm și noi…

★

Universalul lamento. Peste tot în lume, și bineînțeles la noi, oamenii de astăzi se vaită : de ceea ce au, de ce nu au și mai ales de ceea ce ar putea să vină, de parcă ar fi femeia cu copilul în albia de pe sobă, de unde ar putea să cadă. Dacă ar exista un Calvin astăzi i-ar duce în pieți pe unii dintre ei și i-ar flagela. Nu le e rușine ? de pacea care e lumea, de bunurile și cunoștințele obținute ? de ce au aruncat peste bord ?

A venit aici încă un tânăr care se vaită. A trecut în anul III la Electronică — deci îi merge capul — dar e plictisit de tot : de materie, de profesori, de atmosferă. Are o minoră criză metafizică, alimentată de câteva lecturi, din traducerile pe care s-a îndurat să le facă generaţia mea şi cea următoare (altminteri nu cunoaşte nici o limbă străină) şi vrea să filozofeze — cum ? nu ştie nici el şi nu pot să i-o spun nici eu..

Înainte de a-mi răspunde la întrebarea de ce vrea să renunţe în favoarea a ceva părelnic la ceva câştigat (şi în marginea căruia se poate cultiva cum doreşte), tânărul are aroganţa să-mi spună : «Vă voi răspunde, dar spuneţi-mi, întâi, de ce nu se ocupă nimeni de tineri, la noi ?»

Nu se ocupă, într-adevăr. Nu-i mai bate nimeni la spate, pe unii dintre ei.

«Să nu vii la mine, i-am spus, decât când vei putea să-mi explici bine ecuaţiile lui Maxwell». Cred că nu va mai veni.

★

«Iar dai roata ?» îmi spune nea Păta în drumul său spre schit, întâlnindu-mă şi astăzi. «Dau, nea Păta, dau roata în fiecare zi, căci altfel nu merge bine cu sănătatea şi nu pot lucra». «Da’ ce tot lucrezi ? Nu mai termini de vreo zece ani de când eşti aici ?» «Să vezi, nea Păta — încerc eu să explic — şi cu scrisul ăsta e cum se întâmplă cu o casă ; vrei s-o faci cât mai bună şi frumoasă ; dacă nu-i bună o dărâmi şi faci alta, unde nu mai sfârşeşti cu trebăluitul şi înfrumuseţatul.» Nea Păta se uită la mine : «Toate au un gătat. Vezi de găseşte şi d-ta unul».

Poate că are dreptate. Ce este interminabilul acesta al vieţii de cărturar ? «Cine nu ştie să moară nu ştie să trăiască», se va fi gândit nea Păta să-mi spună, crezând în viaţa de veci. Dar m-a iertat — pentru că poate mai am [timp] în viaţa aceasta.

★

Jocul subtil cu celălalt, ce nu-şi demască de la început gândul pentru care a venit la tine. Dezvăluirea treptată a intenţiei lui şi plăcerea de a i-o desfiinţa.

Încerc a fi un spărgător de intenţii. «Să nu vreţi nimic» ; să fiţi buni, curaţi la inimă — şi să vă tăvăliţi în pajiştile culturii.

★

Am constatat că *matematicienii* sânt nefericiţi (prea multe popoare), *fizicienii* fericiţi — *chimiştii* sânt nefericiţi (au ieşit din fericirea tablei lui Mendeleev şi populează la nesfârşit lumea cu chimia organică), *biologii* sânt fericiţi — istoricii sânt nefericiţi (prea multe popoare, iarăşi), *filozofii* fericiţi, *muzicienii* nefericiţi, *plasticienii* fericiţi, *misticii* nefericiţi, *teologii* fericiţi.

★

«Umanitatea trăieşte în puţine fiinţe» (A. de Noailles)
«Pentru un om, o, câtă lume !»Nichita St. 1420

★

«Pierderea cunoştinţei prin cunoaştere» (N. St. II, 14 v. şi 28, 46.)
«Sântem, dar ne este urât».
80 Astăzi, lătrându-l pe mâine.
Fericirea şi nefericirea în viaţă nu le conferă decât infinitul. Dar infinitul prost (încă ceva…) îţi dă nefericirea, cel bun, fericirea.

★

Stupiditatea *idempotenţei* : u.a = a
«Zero idempotent în raport cu adunarea. Unu în raport cu înmulţirea». Dar ce e idempotent în viaţă şi mai ales în spirit ?
Ethosul neutralităţii. De fapt totul, operat cu sine, se ridică la putere. — *Matematici şi logici ale adunării şi înmulţirii, nu ale ridicării la putere.*
Totul pleacă, poate, de la acceptarea lui zero ca zero. Dar nimicul nu e simplu nici el. E de 4 feluri…

★

Să nu te baţi cu un duşman de proastă calitate.

★

1) Nu putem câştiga ? Nu putem *decât* câştiga (creând).
2) Pierdem sigur ? N-avem ce pierde.
3j Nu putem ieşi din joc — Merită să intrăm în joc.

Termodinamica spiritului !

★

«De ce nu ?» e splendid în cultură, lamentabil în tehnică.

★

Absurdul modern de a vedea teoria Ideilor ca una a predicației («Cum au mai multe lucruri *aceeași* proprietate»). Căci nu e vorba de Ideea comună, ci de cea de sub *un* lucru ; cum devine acel lucru holomer ?

★

Absurdul negației lor de-a fi doar anulare.

★

Adomo (*Philosophische Terminologie* I, 87). Dacă în artă adevărul nu obiectivul devine expresie, în filozofie expresia devine adevăr.

★

Orice programare de viață (pașii de făcut la ieșirea din…) e un algoritm (unul complex), așa cum cibernetica era peste tot activă în viața sufletească. La fel informatica și microprocesoarele.

Ce aduce tehnica nouă ? Cea veche însemna reluarea *sporitoare* a puterilor exterioare ; cea nouă este oglindirea *slăbită* (ca la creier) a puterilor interioare ! Deci tehnica reface natura peste tot.

★

Subiectivitate ca arbitrar ; ca perspectivă subiectivă inevitabilă ; ca intersubiectivitate necesară, deci obiectivitate.

★

Nu s-a subliniat îndeajuns că arta n-are transcendent. Nu e nimic dincolo de ea, cum nu e în Ideea lui Platon. Cerșetorul care nu te interesează în realitate, te reține în artă (Pascal !) De ce ? Pentru că atinge stadiul Ideii de cerșetor.

Toată arta capătă înțeles ca lume a Ideilor : în ea fiecare lucru are răspunderea a ce este.

★

Posibilul de *dinainte* de cel de *după* realizare. Totul e să le deosebeşti, căci primul închide, pe când celălalt deschide. Ar trebui să poarte alt nume.

★

Cultura ? A spori natura în sânul naturii (Schiller) pe linie de adevăr, bine, frumos.

Reproducerea simplă nu e cultură. Restul ? Un stomac, un sex, o poftă ce se plimbă peste lume.

★

De ce nu ? e splendid în lumea spiritului. (De ce nu altă geometrie ?). E lamentabil în tehnică.

★

Războiul Burilor, de 200 de ani, în Europa … Astăzi încă.

★

Prima civilizaţie ce nu e iniţiatică, deci trebuie să fie neîncetat inventivă.

★

Cele trei erori în interpretarea lui Kant : 1) antropologismul 2) nedesprinderea transcendentalului (regresivului) de transcendent 3) subiectivismul transcendental înţeles ca subiectivism (Sau : unitate sintetică ! Cele 4 feluri de nimic — nihilismele)

★

Cum e cu putinţă un stat (v. *Republica*) ? Acum, pornind de la ce are sfânt fiecare. (Pietate, Goethe ; dar mai ales sacrul lui M. E.)

★

Robinson. Orice filozofie este ieşire din singularitate. *Intus eras, Domine* … Definiţia filozofiei. Aşa la Kant — conştiinţa în *genere*, nu antropologie ; aşa la Heidegger : *Dasein*, nu om, deşi doar om.

★

Logica lui Hermes şi a lui Ares. Ultima e vinovată : 1) pentru că rămâne bivalentă (ori învingem ori murim), pe când nici logicul nici sportul nu sânt aşa ; 2) pentru că disprețuiește I-ul (doar regimentul…)

★

Există un univers al formelor, ce ar putea fi descris şi apoi clasificat ca acela al substanţelor (al materiei). Materia e cercetată de fizică şi de chimie. Lumea formelor însă îşi are cel mult «fizica» ei (geometria). Nu ar trebui şi o *chimie a formelor* ? O descriere şi clasificare a intimităţii, nu doar a exteriorităţii lor ?

Asta încerc. (Forme nu doar vizuale, ci şi tactile, auditive, melodice, forme statice şi altele ţinând de mişcare, sau ritmice, forme gramaticale, logice, istorice, spirituale. În orice caz nu doar semiotică şi semnalizare, forme ca simple semne !)

★

Ce nu se spune : că tineretul nu mai e interesant (nu război), că femeia înnoiește fiinţa umană (ieşind de sub natură), că şomajul are o contraparte splendidă (progres tehnic).

★

Proasta săptămână a occidentalului. Omul nu e bun de la natură, nu e lăsat să-şi afle o împlinire.

Până ce omul nu va lucra cu bucurie…

★

Fizicianul nu se miră că nu toată lumea face fizică. Filozoful se miră că toată lumea nu face filozofie.

★

Caragiale n-a spus : *«Mme Bovary c'est moi»*[{242}].

★

Matematica e ştiinţa problemelor care nu se rezolvă. Restul e logistică.

★

«Cel ce înţelege are aripi» (citat indian M. E.

★

Formalizarea lor, care e simplă *spaţializare* … Dar morfologia e şi a cuvântului, mai ales a lui.

★

Toţi zeii greci sânt în fond întruchipări mutilate, funcţiuni (Afrodita mutilată de frumuseţe, Hephaistos de făurire…). Doar Hermes, în fapt, este o fiinţă întreagă. Căci îi reprezintă pe toţi, ca plenipotenţiar al lor.

★

De reluat totul de la apostrof.

Contra istoricilor, care dramatizează totul. Ţara e geografic într-un unghi mort. Drumurile Asiei duc pe sub şi peste ea. N-a fost niciodată în calea răutăţilor. De aici semi-independenţa (singura ţară fără paşalîc), care a făcut posibil sec. XVII şi iluzoria independenţă de azi. Un colţ de lume lăsat în pace, neinteresant geografic, economic (doar un veac grâul şi petrolul, fără importanţă acum), politic, istoric.

Doar cultura are sens aici, de la creaţii până la funcţia Centrului de documentare visat de M.E. O lume a ne-atârnării, a absenţei, a lui ar fi să fie.

★

Cartea mai marilor întruchipări

Despre mai marile întruchipări

Aici e filozofia în μεταξύ{243}, în sacru, în arhei, în înfrângerea oricărei dualităţi, a bogomilismului. Ca sângele. Ca Ideea. Ca eternitatea — Nici înafară, nici înăuntru.

Ceva e *prescris dar nu preexistent* (Iisus, sacrul). — Arheii.

Note

{1}↑ Și reveni la probitatea sa. (fr.)
{2}↑ Lucrurile aparţin celor care le fac să fie mai bune. (fr.)
{3}↑ Cum să creşti elefanţi mai mari şi mai buni. (engl.)
{4}↑
Atunci când Te înalţi întregul pământ
E cuprins de încântare şi bucurie.
Şi oamenii spun: a Te vedea înseamnă viaţă,
A nu Te vedea înseamnă moarte.
Apusul şi Răsăritul Te slăvesc,
Când Te-ai înălţat, ei trăiesc,
Când ai apus, ei mor.(engl.)

{5}↑
Cu cât lucrurile se schimbă mai mult, cu atât rămân aceleaşi.
Şi totuşi nu mai sânt aceleaşi ! (fr.)
{6}↑ automişcătorul (gr.)
{7}↑ sufletul (lat.)
{8}↑ minte (lat.)
{9}↑ simplul este simplificatul (fr.)
{10}↑ amintire interiorizatoare (germ.)
{11}↑ Însă o uşă nu poate fi decât închisă sau deschisă. (fr.)
{12}↑ există o a treia variantă (lat.)
{13}↑ Scrisoare către un tânăr poet (fr.)
{14}↑ stări de spirit (germ.)
{15}↑ Pârâiaşe de toamnă (engl.)
{16}↑ «A fost odată un copil care ieşea in fiece zi.
Şi primul lucru pe care-l vedea, în acela se preschimba.» (fr.)
{17}↑ oglindă (lat.)
{18}↑ lipsă de formă (germ.)
{19}↑ configurator (germ.)
{20}↑ de îndrăgit, nu de iubit (engl.)
{21}↑ Fii necredincios ţie însuţi (engl.)
{22}↑ simţ comun (lat.)
{23}↑ cea mai joasă specie (lat.)

{24}↑ material semnat (lat.)
{25}↑ «Filozofia nu e chemată să fie edificatoare.» (germ.)
{26}↑ «Salvaţi-mă, şi salvaţi imaginea voastră în sufletul meu.» (germ.)
{27}↑ Despre clasele existente în natură (lat.)
{28}↑ lărgire, extindere (germ.)
{29}↑ Cele ce sânt trebuie multiplicate. (lat.)
{30}↑ natură (gr.)
{31}↑ respect de sine (engl.)
{32}↑ dispreţ de sine (engl.)
{33}↑ imediatul (it.)
{34}↑ zeiţa Raţiune (fr.)
{35}↑ ogor public (lat.)
{36}↑ înşine (germ.)
{37}↑ Excelenţă: «ca tot ce e cu putinţă lui să-i fie uşor.» (ital.)
{38}↑ aici şi acum (lat.)
{39}↑ *Simplul este simplificatul*, s-a spus ; dar şi *complexul* poate fi *complexificatul.* (fr.)
{40}↑ *Cel mai frumos complex nu poate da decât ceea ce are.* Dar şi aci e valabil… *decât ceea ce i se cere.* (fr.)
{41}↑ Eseu despre regres (fr.)
{42}↑ legătură (gr.)
{43}↑ Fiinţa cea mai lipsită de realitate (lat.)
{44}↑ spirit (germ.)
{45}↑ ceea ce produce în mod spontan (lat.)
{46}↑ *Istoria culturii feminine*

Ce fel de lume este aceasta? Este tocmai aceea pe care Goethe nu ar fi iubit-o. În această lume el ar fi putut să se adreseze umbrei sale, spunându-i : sântem aleşi, tu pentru a pleca, eu pentru a rămâne. Este totuşi lumea noastră şi noi ne încredem în ea. Există ceva în ea mai mult decât i s-a acordat omului vreodată.

Poate că istoricul va spune cândva: Până către 1800, istoria era a culturilor feminine. G. Simmel gândise altfel: el a scris un studiu frumos şi nebunesc: *Cultura feminină*, în care a îndrăznit să dea o schiţă a culturii artificiale posibile. Și totuşi acest studiu a fost lipsit de semnificaţie: culturile feminine sânt o problemă (o chestiune) a trecutului, şi nu a viitorului.

Pe pragul secolului al XIX-lea… (germ.)

{47}↑ Obligația (germ.)
{48}↑ gândesc (lat.) ;
{49}↑ sunet gol (lat.)
{50}↑ Făcătorii (fr.)
{51}↑ un al treilea (lat.)
{52}↑ Lumea modernă înseamnă: matematica + spiritul liberal. Religia nu a creat matematica și universul ei. (fr.)
{53}↑ «Totul e adevărat aici, dar nimic nu este exact» (fr.)
{54}↑ este ceea ce i se întâmplă celuilalt (fr.)
{55}↑ De ce calculatoarele trebuie să aibă trupuri (engl.)
{56}↑ Aici este sau nicăieri (lat.)
{57}↑ zeu, excrement (germ.)
{58}↑ «Există oameni care n-ar fi fost niciodată îndrăgostiți, dacă n-ar fi auzit niciodată vorbindu-se despre dragoste.» (fr.)
{59}↑ Uși închise (fr.)
{60}↑ Adevărul, ființa și binele coincid. (lat.)
{61}↑ «Faceți celorlalți ceea ce ați dori să vi se facă vouă.» (fr.)
{62}↑ Două izvoare (fr.)
{63}↑ «după mine…» (fr.)
{64}↑ transformare într-un alt gen (de a fi) (gr.)
{65}↑ amorul propriu, amorul impropriu (fr.)
{66}↑ amorul propriu (fr.) și cunoaște-te pe tine însuți (gr.)
{67}↑ «Cine nu a trăit după revoluție, nu a cunoscut bucuria de a trăi.» (fr.)
{68}↑ ființă întru viață (germ.)
{69}↑ omul lucrător (mânuitor de unealtă), omul tehnocrat, omul ca ființă rațională (lat.)
{70}↑ Șir de zece dimineți (gr.)
{71}↑ Să faci din tine cea mai de neînlocuit dintre ființe. (fr.)
{72}↑ «Un bărbat mic este și el un bărbat.» (germ.)
{73}↑ «O foarte mică drojdie a infinitului va face să renască o întreagă viață.» (engl.)
{74}↑ «Lucrurile nu sânt decât limitele omului», (germ.)
{75}↑ Istoria vieții plantelor (engl.)
{76}↑ grajduri (engl.)
{77}↑ descurcați-vă (fr.)
{78}↑ Semnificația schimbării (engl.)

{79}↑ binedispus (germ.)
{80}↑ om universal (ital.)
{81}↑ minte iscoditoare (engl.)
{82}↑ oglindă (engl.)
{83}↑ Trişorul (fr.)
{84}↑ negustor de fier (fr.)
{85}↑ «Totul contribuie la bucuria celui care-L iubeşte pe Dumnezeu.» (fr.)
{86}↑ Clasa muncitoare merge în paradis (fr.)
{87}↑ Doamna cu licornul (fr.)
{88}↑ Cântăreaţa [cheală], Lecţia (fr.)
{89}↑ La revedere, mică zeiţă (fr.)
{90}↑ «Sânteţi…» (fr.)
{91}↑ «această murdară speranţă» (fr.)
{92}↑ Negaţia bărbatului este femeia. (fr.)
{93}↑ Speranţă (gr.)
{94}↑ prilej, ocazie, moment prielnic (gr.)
{95}↑ lipsă, indigenţă (gr.)
{96}↑ Exista un zâmbet pentru dragoste şi există unul pentru înfrângere … (engl.)
{97}↑ vocea fiicei sale (engl.)
{98}↑ Să nu aibă nici o fărâmă de geniu (fr.)
{99}↑ iubirea (germ.)
{100}↑ «Este aşa !» (germ.)
{101}↑ «Contradicţia este regula adevărului, non-contradicţia, a falsului, (lat.)
{102}↑ Marile dihănii (engl.)
{103}↑ există (germ., engl.)
{104}↑ Logica matematică şi fundamentele matematicii (engl.)
{105}↑ ne trage în sus… în jos (germ.)
{106}↑ În faţa legii (germ.)
{107}↑ «Aici este sau nicăieri ceea ce căutăm», (lat.)
{108}↑ «Află de la mine: eşti cineva» (fr.)
{109}↑ înţelegere (germ.)
{110}↑ medicină a lumii (lat.)
{111}↑ cunoaştere, ştiinţă (gr.)
{112}↑ ignorările respingerii (lat.)

{113}↑ eternul feminin (germ.)
{114}↑ noapte bună (germ.)
{115}↑ Arta fugii (germ.)
{116}↑ «abia în limitare se arată maestrul» (germ.)
{117}↑ principiul (gr.)
{118}↑ Vrea să mănânce prăjitura și totodată să o aibă. (engl.)
{119}↑ Cunoaştere matinală şi vesperală (lat.)
{120}↑ Oare individul este insesizabil? (lat.)
{121}↑ Nu poți mânca prăjitura și totodată să o ai. (engl.)
{122}↑ arborele care devine pădure (fr.)
{123}↑ a anula păstrând (germ.)
{124}↑ a condiționa (germ.)
{125}↑ lucru (germ.)
{126}↑ obiect (germ.)
{127}↑ Eu absolut (germ.)
{128}↑ Istoria sexualității (fr.)
{129}↑ «Ce strălucire și ce tristețe.» (fr.)
{130}↑ Manual de iubire (gr.)
{131}↑ Iubirea în Occident (Iubirea fi Occidentul) (fr.)
{132}↑ A supraveghea și pedepsi (fr.)
{133}↑ Forţa istorică a limbii germane (germ.)
{134}↑ germana (germ.)
{135}↑ natură, putere, sau spirit (germ.)
{136}↑ înăuntru (lat.)
{137}↑ Individul nu este insesizabil (lat.)
{138}↑ bulgăre de zăpadă (fr.)
{139}↑ «Totul sfârșește cu un cântec» (fr.)
{140}↑ medicina ființei (lat.)
{141}↑ faptul-de-a-fi-în-lume (germ.)
{142}↑ «Locul de niciunde — acela este adevărata casa.» (engl.)
{143}↑ Secretul florii de aur (engl.)
{144}↑ Acțiune prin non-acțiune (engl.)
{145}↑ 1) să nu omori 2) să nu furi 3) să nu comiți adulter 4) să nu minți 5) să nu bei și să nu mănânci carne (engl.)
{146}↑ elementul dihăniilor, are doar însăşi marea dihanie (engl.)
{147}↑ iubirea de sărăcie (gr.)
{148}↑ ființare (germ.)

{149}↑ măiestrie (ital.)
{150}↑ ființă, substanță, esență (gr.)
{151}↑ Și iată, Doamne, tu erai în mine și eu în afara ta.
Căci eu nu am avut nimic în acel copil, în afară de greșeală
Iubește și fă ce vrei
Nu știu ce lucru îngrozitor (lat.)
{152}↑ consecințe (germ.)
{153}↑ ulterior experienței (senzoriale) (lat.) care preceda experiența (senzoriala) (lat.)
{154}↑ lanțul rațiunilor (înlănțuirea deductivă) (fr.)
{155}↑ Uși închise (fr.)
{156}↑ categorii (lat.)
{157}↑ lucrul cel mai bine repartizat din lume (fr.)
{158}↑ Cele ce sânt nu trebuie multiplicate (lat.)
{159}↑ conexiune inversă (engl.)
{160}↑ grup de cuvinte (engl)
{161}↑ nu este cazul ca (engl.)
{162}↑ «remodelarea prin limbă a lumii pentru a face din ea proprietatea spiritului» (germ.)
{163}↑ «…limbile nu sânt propriu «zis mijloace pentru a prezenta adevărul deja cunoscut, ci, cu mult mai mult, pentru a-l descoperi pe cel necunoscut.» (germ.)
{164}↑ «utilizarea infinită a mijloacelor finite» (germ.)
{165}↑ femeia (germ.)
{166}↑ «poate că și gospodina care nu-și vede capul de treabă și umblă de colo-colo a fost punctul de plecare» (germ.)
{167}↑ casa ființei (germ.)
{168}↑ În drum spre [limbă] (germ.)
{169}↑ «Asemenea fetelor tinere sânt toate lucrurile, palide și tăcute și de-o zâmbitoare tristețe.» (germ.)
{170}↑ «în fiece lucru se află un prizonier.» (germ.)
{171}↑ ceea ce e necunoscut (germ.)
{172}↑ «A fi înseamnă a fi valoarea unei variabile.» (engl.)
{173}↑ «Dumnezeu sau natura» (lat.)
{174}↑ concepție despre lume (germ.)
{175}↑ Despre cer (lat.)

{176}↑ «omul e lup pentru om» (lat.), omul e infirmier pentru om (lat.), omul e corupător pentru om (lat.)

{177}↑ Nici o zi fără bucurie (lat.)

{178}↑ Viața fără programare este imaginea morții. (lat.)

{179}↑ sporesc, augmentez (lat.)

{180}↑ proaspăt, de curând, nou (lat.)

{181}↑ «M-am făcut catolic, dar am rămas creştin.» (fr.)

{182}↑ «Mă miră că sânt aşa de vesel.» (germ.)

{183}↑ J.G. Hamann, Opere complete, Estetica pe scurt : «Poezia este limba maternă a neamului omenesc: asemenea grădinăritului, mai vechi decât agricultura: asemenea picturii — decât scrisul, asemenea cântului — decât declamarea, asemenea alegoriilor — decât deducțiile, asemenea trocului — decât comerțul.» (germ.)

{184}↑ «Omul îşi va extrage de aici în chip nemijlocit toate informațiile şi cunoştințele de care va avea nevoie.» (fr.)

{185}↑ «Observatorul este la fel de esențial pentru crearea universului pe cât este universul pentru crearea observatorului.» (engl.)

{186}↑ «Ființa în genere nu este decât expresia unei libertăți îngrădite.» «Spațiul ca timp oprit, timpul ca spațiu curgător» (germ.)

{187}↑ Să dorești totul, să nu vrei nimic (fr.)

{188}↑ intelect arhetipal (lat.)

{189}↑ A avea sau a nu avea. (engl.)

{190}↑ Economie pe spațiu redus (germ.)

{191}↑ Structura lumii reale (germ.)

{192}↑ conexiune reală (germ.)

{193}↑ «Filozofia transcendentală în sens riguros este filozofia subiectivității şi ea se împlinește întotdeauna ca deducție, adică ea explicitează cum şi de ce subiectivitatea îşi poate aplica condițiile fundamentale la ce este dat.» (germ.)

{194}↑ Problema reflexiei absolute (germ.)

{195}↑ Dumnezeul metafizicii moderne (germ.)

{196}↑ a se întoarce (în sine) (gr.)

{197}↑ Revoluția romană (engl.)

{198}↑ cred pentru că e absurd, sufletul e în mod firesc creştin (lat.)

{199}↑ «Ideea unui canon este că o singură temă e cântată împotriva ei înseşi (Fratele Jacques).» (engl.)

{200}↑ canonul-rac (engl.)

{201}↑ «Oare cuvintele şi gândurile urmează reguli formale?» (engl.)
{202}↑ Conferire de sens pentru ceea ce e lipsit de sens (germ.)
{203}↑ «Orice viaţă, fie şi a unui singur minut, se întemeiază pe legi eterne.» (germ.)
{204}↑ Viaţa fără cultură… (lat.)
{205}↑ Să faci să vibreze un cititor (fr.)
{206}↑ Cunoaşterea universală (lat.)
{207}↑ «a pleca, înseamnă într-un fel a muri» (fr.)
{208}↑ Psihologia maselor (fr.)
{209}↑ Fiinţa Dasein-ului (germ.)
{210}↑ vezi Nota {14}↑
{211}↑ «… că în afara forţelor naturii nu există nimic ce nu este elin.» (germ.)
{212}↑ «mecanicul placat pe ceea ce e viu» (fr.)
{213}↑ «Mă îndoiesc, deci gândesc» devine acum: «nu vreau nimic, deci sânt fiinţă volitivă» (lat.)
{214}↑ «… pentru că fără materie nu poate fi gândit nimic.» (germ.)
{215}↑ «Înaintea mea nu se află nici un drum — În urma mea va apărea un drum.» (engl.)
{216}↑ a face (gr.)
{217}↑ a vorbi (gr.)
{218}↑ gândesc (germ.)
{219}↑ viaţa activă… contemplativă (lat.)
{220}↑ vezi Nota {151}↑
{221}↑ respectul faţă de viaţă (germ.)
{222}↑ punctul de vedere al celuilalt (fr.)
{223}↑ vezi Nota {206}↑
{224}↑ loc inteligibil (gr.)
{225}↑ aducerea aminte (gr.)
{226}↑ vezi Nota {64}↑
{227}↑ ca şi cum (germ.)
{228}↑ căscatul lui Dumnezeu (germ.)
{229}↑ vezi Nota {228}↑
{230}↑ defective de singular (lat.)
{231}↑ vezi Nota {153}↑
{232}↑ laolaltă cu experienţa (sensibilă) (lat.)
{233}↑ vezi Nota {187}↑

{234}↑ nu vom şti (lat.)
{235}↑ Mai întâi să agonisești, apoi să trăiești (lat.)
{236}↑ analogia fiinţei (lat.)
{237}↑ ființa-întru-moarte, ființa-întru-naștere (germ.)
{238}↑ vezi Nota {187}↑
{239}↑ nu poate sfârşi nicăieri, nu poate ajunge nicăieri (germ.)
{240}↑ Sinele şi natura în sine (fr.)
{241}↑ vezi Nota {94}↑
{242}↑ «Doamna Bovary sânt eu.» (fr.)
{243}↑ interval (gr.)